

૪૭૭૬

શ્રી

તીજકે

જ્યોતિરાકૃળ દર્પણ

સંસ્કૃત ગ્રંથો ઉપરથી રચી પ્રસિદ્ધ કરનાર
વકીલ શાકરલાલ શંભુલાલ દેશાઈ.
ભરૂચવાસી.

અમદાવાદ.

‘આર્યોદય’ પ્રેસમાં રણછોડલાલ ખુશાલદાસે છાપ્યું.

શકે ૧૮૧૩-સંવત ૧૯૪૭-૪. સ. ૧૮૯૧.

કિંમત રૂ. ૧-૮-૦

સને ૧૮૬૭ ના રૂપ માં આકટ મુજબ રજીસ્ટર કરાવી
સર્વ હક અંતરંગી પોતાને સ્વાધિન રાખ્યા છે.

સત્યમેવ જયતે. અથ કર્તાનો પોરોચાક્ર.

સત્યમેવ જયતે

સત્યમેવ જયતે

લોઈ રીપન સાદેળના ભાષણ નકસેથી.

એક દેવ કહેવત છે કે જે પુરાણ વળતથી અમારામાં ફાળવ થયેલી છે, જેનો એવો ભાવાર્થ છે કે “જે ઉમદા કુળનો દાવો રાખતો હોય તેણે ઉમદા કૃત્યો કરીને તે સાબિત કરવો જોઈએ. આરો સઘળા ઈશ્વરે અમારી મેળે “ગૃહસ્થ” કહેવાવવાની મગરૂરી રાખીએ છીએ અને અમે તે રાખવાના શબ્દ ને જેનાવ બરેલા મોટા મોટા જિતાઓ કરતાં વધારે કિંમતી ગણીએ છીએ હવે ગૃહસ્થ એ શબ્દનો અર્થ શુ? એનો અર્થ એ કે સભ્ય, નમ્ર, અને સુધરેલી રીતભાતનો માણસ. વળી એ કરતાં વધારે ઉમદી અને સરસ બાળત તેમાં સમાયેલી છે, તેનો અર્થ—જે માણસનો વિનય, મુશિવતા, અને સુધારો ઉપર દેખાડવાનું જ આભુષણ નહીં પરંતુ તેના સદ્ગુણોએ તેના અંતઃકરણમાં વાસ કરેલો હોવો જોઈએ. જે માણસ પ્રતિષ્ઠિત, સત્યવક્તા, મહામીવાળો, અને પ્રમાણિક હોય છે. જે માણસ આ જગતમાં સ્વચ્છ અને સાદેજ જીવતો નથી પરંતુ જે માણસો તેના આશ્રિત છે તે સઘળા તરફ પોતાની ફરજ નીમકહલાલીથી અદા કરવાને જાહેર છે, જે માણસની મનોવૃત્તિ ઉમદા છે અને જે નીચ કાર્યનો તિરસ્કાર કરે છે તે જ ખરો ગૃહસ્થ કહેવાય.

અર્પણ પત્રિકા.

જ્યોતિશ શાસ્ત્રના નિપુણ સન્નનો.

આ જ્યોતિશ શાસ્ત્રનું જેઓને જ્ઞાન છે અને જેઓ.

આ નાશ પામતી વિદ્યાનો બહોળો ફેલાવ થવા

ઈન્તેજાર છે તથા આ શાસ્ત્રને અજવાળામાં

લાવવા તથા તેના ખરા અમ્ભારિક રૂપને

પ્રચોત કરવા હમેશાં ઈન્તેજાર છે

તેઓને આ ગ્રંથ હું

પ્રેમ પૂર્વક અર્પણ કરું છું.

વકીલ શાકરલાલ શંભુલાલ દેશાઈ.

પ્રસ્તાવના.

ભરતખંડવાસી આર્યજનોને ધર્મ, અર્થ, કામ, અને મોક્ષાદિ સાધનો જાણવાને વેદ એ જ્ઞાનનો ભંડાર છે, જેમાં સર્વે વિદ્યાઓ અને શાસ્ત્રો ખીજ રૂપે મૂળ તત્વોને આધારે રહેલાં છે.

વેદ એ સર્વ માન્ય છે, માટે વેદનાં અંગો એટલે ભાગો પણ સર્વ માન્ય છે.

વેદના મૂખ્ય છ અંગોમાંનું જ્યોતિશ શાસ્ત્ર એ માણસોના ભવિષ્ય કાળનું ફળ જાણવાને માટે રચેલું છે.

માણસના જન્મ વખત ઉપરથી તેની આખી જીંદગીનું શ્રમાશ્રમ ભવિષ્ય ફળ જાણવાને હોરા શાસ્ત્ર એટલે જાતક ફળાદેશ છે.

જન્મ કુંડળી ઉપરથી આખી જીંદગીનું ફળ જાણવાને જેમ જાતક ફળાદેશ છે, તેમ અમૂક એક વર્ષ પ્રવેશના સમયની વર્ષ કુંડળી ઉપરથી એક વર્ષનું ફળ જાણવાને તાજક ફળાદેશ છે, માટે તાજક શાસ્ત્ર એ જાતક શાસ્ત્રનો ભાગ છે.

જાતક ફળાદેશના આધારે અમૂક વખતનું ભવિષ્ય ફળ સ્થૂળ રીતે એટલે સાધારણ રીતે જાણી શકાય છે, પણ અમૂક વર્ષનું ભવિષ્ય ફળ સૂક્ષ્મ રીતે એટલે વિગતવાર અમૂક વખતમાં તાજક શાસ્ત્રથી જાણી શકાય છે.

જાતક શાસ્ત્ર પ્રમાણે ફળ જાણવાનો સઘળો આધાર ગ્રહોની મહા દશા તથા અંતર દશા ઉપર મૂખ્ય છે; જેમકે કોઈની જન્મ કુંડળીમાં શુક્ર ગ્રહ રાજ સત્તામાં ઉત્તમ અધિકારી થયો છે માટે રાજ્ય સત્તાનું ઉત્તમ ફળ પોતાની મહા દશાના ૨૧ વર્ષમાં આપશે, તેમાં વળી પોતાની અંતર દશાના વર્ષ ૪ અને માસ ૧ ના વખતમાં વિશેષે કરી ફળ આપશે, અને બાકીના ગ્રહો શુક્રની સાથે જેવા સંબંધથી રહેલા છે તેવા પ્રકારનું ફળ પોત પોતાની અંતર દશામાં આપશે, પણ આ સઘળા ગ્રહોની અંતર દશાઓ એક વર્ષ કરતાં વધારે વર્ષ હોય છે માટે આખી અંતર દશામાં એટલે એ કે ત્રણ કે ચાર વર્ષની અંતર દશામાં તે ફળ મળશે એમ સાધારણ રીતે જાણી શકાય છે, પણ તાજક શાસ્ત્ર ઉપરથી અમૂક એક વર્ષમાં, તેના અમૂક માસમાં, અમૂક દિવસમાં અને અમૂક કલાકમાં અમૂક જાતનું ફળ મળશે એમ સેહેલથી જાણી શકાય છે. ઉદાહરણ તરીકે લખીએ છીએ કે કોઈ માણસની જન્મ કુંડળીમાં શુક્રના સંબંધથી ગુરુએ વાદનથી પાડવાનો યોગ કરેલો છે માટે શુક્રની મહા દશામાં ગુરુની ત્રણ વર્ષ આઠ મહિના ને દશ દિવસની મૂદતની અંતર દશાના વખત

તમાં તે માણસ વાહાનથી પડશે. પણ તે ક્યારે કેવી રીતે પડશે તે જાતક શાસ્ત્રથી માણસ પડશે નહીં પણ આ તાજક શાસ્ત્રથી અમુક સાલમાં એટલે સંવત ૧૯૪૭ ના ફાગણ શુદ્ધ ૮ ગુરૂને રોજ દિવસના ૧૨ ઉપર ૪ કલાકે ઘોડા ઉપરથી પડશે અને પડનારના જગણા પગ અને ડાયા હાથને નુકશાન લાગશે પણ તે માણસનું મૃત્યુ થશે નહીં, ફક્ત ૪૨ દિવસ અને ૧૮ કલાક પીડા ભોગવી આ વર્ષના ચૈત્ર વદ ૫ ને રોજ દિવસના ૧૦ વાગતાં આરામ પામી પોતાને ધંધે વળગશે. આવી રીતે વિગતવાર અને વખતવાર ભવિષ્ય ફળ બાણી સકાય છે, જેથી માણસને હમેશાં ચેતવણી મળી શકે છે.

વેદનાં ક્યાં ક્યાં અંગે કયા કયા ઉપયોગનાં છે, જ્યોતિષ શાસ્ત્રના મૂખ્ય ફેટલા કયા કયા ભાગ શા શા ઉપયોગના છે તથા જ્યોતિષ શાસ્ત્રની શી જરૂર છે વિગેરે બાબતો વિશે જાતક ગ્રંથમાં જણાવેલું છે એટલે ફરીને આ તાજક ગ્રંથમાં જણાવવાની જરૂર નથી, કારણ કે તાજક એ જાતકનો એક મૂખ્ય પેટા ભાગ છે.

ઉપર જણાવેલો સઘળો બાબતોનો વિગતવાર ખુલાશો આપીને “જ્યોતિષ ફળ દર્પણ” નામના જાતક ફળાદેશના ગ્રંથમાં લખેલો છે તે આ ઠેકાણે પણ લાગુ પડતો છે. વળી જ્યોતિષ શાસ્ત્ર જણાવવાની દરેક સતુષ્યને જરૂર છે તે બાબત વિર વિઠ્ઠલની દરબારના પંડીત આચાર્ય વરાહગિહરનો મત “જ્યોતિષ ફળ દર્પણ”ના ગ્રંથમાં આપેલો દર્શાવેલો છે.

સત્ય યુગમાં બ્રહ્માએ ભવિષ્ય ફળ જણાવતાં વેદમાં જ્યોતિષ શાસ્ત્ર બાંધ્યું, તેમાં ફેટલોક વધારો ઘટાડો ફરીને ત્રેતાયુગમાં બાદાયણ મૂનીએ સગયાનુસાર જ્યોતિષ શાસ્ત્ર ગોઠવ્યું; તેમાં પણ યોગ્ય સુધારો કરી હાપરયુગમાં ગર્ગાચાર્ય જેને ગાર્ગી ભગવાન કહે છે તેમણે જ્યોતિષ શાસ્ત્રની રચના કરી, તેમાં પણ કાળાંતરે ફેટલોક ફેરફાર થયેલો સુધારી તાતાર દેશના યવન (મુસલમાન) લોકોએ આ કળી યુગના વખતને અર્થાત્ ભવિષ્ય ફળ મળતું આવે એવી રીતે આ તાજક શાસ્ત્રના વધારાથી જ્યોતિષ શાસ્ત્રની યોજના કરી છે.

જો કે સત્યાચાર્ય, ગર્ગાચાર્ય, અને જીજ્ઞા ફેટલાએક જ્યોતિષજ્ઞ આચાર્યોએ તાજક શાસ્ત્ર વિશે જાતક ગ્રંથોમાં ફેટલેએક ઠેકાણે ઈસારો કરેલો છે, તથાપિ આ તાતાર દેશના યવન જોશીઓએ વિશેષ શોધ કરી બાવી ફળ યથાર્થ બેળવવા માટે આ તાજક શાસ્ત્રની વિશેષ યોગ રચના ઉમેરી છે.

આ તાજક શાસ્ત્રમાં કેટલાંએક યવન બાપાના શબ્દો છે તે વિશે દિલ્લાતાજક નામના ગ્રંથમાં નિચે પ્રમાણે લખ્યું છે.

કોઇ રાજ્યએ પોતાના કુંવરની જન્મપત્રી કરવા એક હુશિયાર જોશીને આપી. મેહેનત અને વિદ્યાનું ઉત્તમ ફળ ગળશે એવું ધારી તેણે ઉત્તમ પ્રકારની જન્મપત્રી બનાવી. બાળકના ૪ થી ૭ વર્ષ સુધીની મૃદતમાં સાધારણ રીતે મહા દશા અંતર દશાના જોગથી ખીડા યોગ તેના જાણવામાં આવ્યો, પણ આ બાળકનું રીષ્ટ એટલે મૃત્યુ તે જોશીના સગજવામાં આવ્યું નહીં અને આખી ઉમ્મર સુધીની જન્મપત્રી રીત મૂજબ મોટા કદની બનાવી બાળકની ઉમ્મરના ૧૨ મા વર્ષમાં તે રાજા પાસે કુંવરના ભવિષ્ય ફળ જણાવવા વાંચવા ગયો. મૃત્યુ પામેલા કુંવરની જન્મપત્રી લખેને આ રાજાનું વિદ્વાન જોશી આવેલો છે પણ તેનું અપમાન ન કરતાં તેનો ઘણો સત્કાર કર્યો અને કુંવરના મરણની વાત કોઈએ આ જોશીને જણાવવી નહીં એવી રાજ્યએ સર્વને તાકીદ કરી. જોશી પાસે આ રાજ્યએ જન્મપત્રી વંચાવી ઘણા પૈસા અને વસ્ત્રાલંકારથી તેને સંતોષ કર્યો, પણ તેને વિદાય કરતી વખતે રાજ્યએ આ જોશીને એકાંતમાં બોલાવી પોતાના કુંવરનું છટ્ટા વર્ષમાં મૃત્યુ થયલું છે એવું જણાવીને જોશી નાખુશ ન થાય તે માટે તેની વિદ્યાના ઘણા વખાણ કર્યા અને છેવટે જણાવ્યું કે મેં જે તમોને આપ્યું છે તે તમારી વિદ્યાની મેહેનતનું આપ્યું છે. હવે આ જન્મપત્રીમાં મરણની બીના જાણવામાં ન આવી તે ખાંભી સુધારવા તમારે પ્રયત્ન કરવો અને તેમ કરવાના ખર્ચ માટે હું તમોને કેટલુંક વધારે ધન આપું છું એમ કહી ઘણું ધન આપ્યું તે આ જોશીએ દીવગીરીની સાથે લીધું અને રાજાની રજા લઈ આ ખાંભી સુધારવા જન્મપત્રી લઈ ત્યાંથી બહારે બહાર મુસાફરી કરવા નીકળ્યો. ઘણી જગ્યાએ ફર્યો પણ આ ભૂલ તેને 'કોઇ જણાવી શક્યું નહીં, પછી તપાસ કરતાં માલૂમ પડ્યું કે તાતાર દેશમાં એક યવન (મુસલમાન) જોશી ઘણો હુશિયાર છે એવું માલૂમ પડતાં તે જોશી તાતાર દેશમાં ગયો અને તે યવન જોશીને મળી સઘળી બીના જાહેર કરી. આ જોશી વિદ્વાન છે એવું યવન જોશીએ પણ જાણ્યું, અને તે યવન જોશીને એક કુંવારી કન્યા ઘણી બગેલી હતી તેને પરણાવવાને આ યોગ્ય વરનો તક જોવો નહીં એમ વિચારી આ જોશીને કહ્યું કે તમો મને એ વચન આપો તો હું આ તમારી સઘળી ખાંભી બતાવી આપું. આ વાત જોશીએ કમુલ રાખવાથી જન્મપત્રી ઉપરથી બાળકનું છટ્ટું વર્ષ બેસાડી તાજક શાસ્ત્ર ઉપરથી છટ્ટા વર્ષમાં ત્રીજા

ગહિનાના ૧૭ મા દિવસે દિવસના નવ વાગતાં તે બાળકનું મૃત્યુ થયું તે
 યવન બેશીએ બતાવ્યું તે ખુશી રીતે બાળી આ પંડીત ઘણો ખુશી થયો.
 વળી તે મનામાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે પરાપકારને અર્થે અને શાસ્ત્રની આ-
 મી સુધારવાને માટે મારે તન, મન, અને ધન ખર્ચવું આવશ્યક નથી એમ
 બાળી તે યવન બેશીનો ઉપકાર માની કહે છે કે તમારા બે વચનો માંગો ?
 બેશી તે યવન બેશીએ ફરમાવ્યું કે તમે હીંદુ છતાં મારી આ વિદ્વાન દી-
 કરીને પરણ્યા ને તેની પેઠેરાગણીમાં હું આ તાજક વિદ્યા તમોને આપું છું,
 તે બેકે યવન ભાષામાં છે તોપણ તમે મહા વિદ્વાન છો એટલે તેનો ભા-
 વાર્થ તમે તમારી સંસ્કૃત ભાષામાં લાવી તેનો સંસ્કૃતમાં અંથ બાંધ્યો, અને
 તાજક વિદ્યા તાત્તર દેશમાંથી યવન લોકો પાસેથી મળવાનો આ ઈતિહાસ
 પ્રસિદ્ધ એટલે કાયમ રહે માટે તમારે પારિભાષિક યવન શબ્દોના નામો અલ-
 લવા નહીં. આ વાત કમુલ રાખી યવન બેશીની દીકરી પરણી તાજક વિદ્યા
 લઈ આ બેશી પોતાને ઘેર કાશીમાં આવ્યો, અને આ બેશી યવનની દીકરી
 પરણ્યો તેથી તેનું “યવનાચાર્ય” એવું નામ પડ્યું અને તેને યવન ભાષાના
 તાજક શાસ્ત્રનો સંસ્કૃત ભાષામાં “યવન તાજક” નામનો એક અંથ બહાર
 પાડ્યો, તેમાં મુંથા, ઇત્યશાલ, અલ્લાશર, કમુલ, દુઃકાળીકૃત્ય, મણ્ણી, ઈસ-
 રાફ વિગેરે પારિભાષિક નામો યવન ભાષાના કાયમ રાખ્યાં છે, અને આ
 અંથ ઉપરથી અવાચિન કાળના ફેટલાક પંડીનોએ તાજક નિલકંડી, તાજક
 ભૂપણ, તાજક વલ્લભ, તાજક સાર, તાજક કૌરતુભ, તાજક દિપક, અને
 અને હાલન રત્ન વિગેરે ઘણા અંથો બાંધ્યા છે, તેમાં પણ આ યવન શબ્દોનાં
 નામ કાયમ રાખ્યાં છે.

યવન લોકોયકી પ્રગટ થયેલું આ તાજક શાસ્ત્ર બ્રાહ્મણ અને તેવી
 હિંદી જાતના માણસોએ ન ભણવું એમ માનવું નહીં, પણ સત્કાર યુદ્ધિથી
 સર્વ જનોએ યોગ્યતા સંપાદન કરવી.

જેવા ઇરાદાથી જાતક એટલે જન્મોત્તરીનું કળાદેશ જાણવાને અમેએ
 “જ્યોતિશ કળ દર્પણ”નો અંથ બહાર પાડેલો છે તેવાજ ઇરાદાથી તાજક
 એટલે વર્ષ, માસ, દિવસ, અને પ્રશ્નનું કળાદેશ જાણવાને આ “તાજક જ્યો-
 તિશ કળ દર્પણ”નો અંથ સજ્જનોની સેવામાં મૂકું છું.

હાલના દેશ કાળને અનુસરતો તાજકના અંથોમાં તાજક નિલકંડી અંથ
 ઘણા વિદ્વાનોએ માન્ય કરેલો છે તે અંથમાંથી તેમજ તેવીજ જાતના બીજા
 તાજકના અંથોમાંથી પ્રસંગોપાત ઉપયોગી બાજતો પણ આ અંથમાં લીધી છે.

આ ગ્રંથમાં નિચે પ્રમાણે પાંચ ભાગ કરવામાં આવ્યા છે.

પેહેલો ભાગ સંજ્ઞા વિચાર બાબતનો છે, તેના ચાર પ્રકરણ કરવામાં આવેલાં છે. તેમાંનું પેહેલું પંચાંગ બાબત, બીજું રાશિ બાબત, ત્રીજું ગ્રહો બાબત, અને ચોથું પ્રકરણ વર્ષ કુંડળી, વર્ષનો રાજ્ય, વર્ષની મુખ્યા વિગેરેની સમજણ બાબતનું છે.

બીજો ભાગ કળાદેશ બાબતનો છે, તેના સાત પ્રકરણ કરવામાં આવેલાં છે. તેમાંના પેહેલાં પ્રકરણમાં વર્ષનો રાજ્ય કયો ગ્રહ થાય તે અને વર્ષના રાજ્યના “કળાદેશ” બાબત, બીજા પ્રકરણમાં મુખ્યાના કળાદેશ બાબત, ત્રીજા પ્રકરણમાં રીષ્ટ યોગ અને રીષ્ટ ભંગ યોગ બાબત, ચોથામાં રાજ્ય યોગ અને રાજ્ય ભંગ યોગ બાબત, પાંચમામાં ભાવસ્થ કળ બાબત, છઠ્ઠામાં સહમેના કળાદેશ બાબત, અને સાતમા પ્રકરણમાં ભાવ વિચારના કળાદેશ છે.

ત્રીજો ભાગ ગ્રહો પોતપોતાનું કળ કયી દશામાં અને કયારે આવે તે બાબત હીનાંશ દશાનાં વિગતવાર કળ લખેલાં છે.

ચોથો ભાગ માસના તથા દિવસના કળાદેશ બાબતનો છે અને તેના બે પ્રકરણ કરવામાં આવેલાં છે. તેમાંનું પહેલું માસના કળાદેશ બાબતનું, અને બીજું દિવસના કળાદેશ બાબતનું છે.

પાંચમો ભાગ ષોડસ યોગો એટલે સોળ પ્રકારના યોગાના યોગોથી જન્મ, વર્ષ, માસ, દિવસ અને પ્રશ્નના કળાદેશ જોવા બાબત છે.

ઉપર પ્રમાણે આ ગ્રંથના પાંચ ભાગ પાડવામાં આવેલા છે.

આ ગ્રંથમાં લીંબડીના રહેવાશી જ્યોતિર્વિદ્ ભટ્ટ હગનલાલ ગોવિંદ-જીએ તથા વઢવાણના જોશી કાળીદાસ તથા ભરૂચના જોશી મયાશંકરે ગને ઘણી સારી મદદ કરી છે તેથી હું તેમનો આભારી છું, તેમજ વઢવાણ કાંપની એંગ્લો વર્નાક્યુલર સ્કૂલના આ. માસ્તર મી. હરકીશનદાસ દુલભરામે પુસ્તકીટ સુધારવામાં મદદ કરી છે તેથી તેમનો પણ આભાર માનું છું.

આ ગ્રંથ મોટા શાસ્ત્ર સંબંધીનો છે, તેમાં કાંઈ ભૂલ સુક થઈ હોય તો વાંચનારે ક્ષમા કરવી. જે ગૃહસ્થોના જોવામાં ભૂલો આવે તેઓ કૃપા કરી સ્ત્ર-ચના કરશે તો તેમનો મોટો આભાર માનવામાં આવશે,

વડીલ શાંકરલાલ રાંજીલાલ દેશાધ.

જ્યોતિશ કૃળ દર્પણના ગ્રંથ ઉપર વિદ્વાનો તથા ગૃહ- સ્થોએ આપેલા અભિપ્રાય તથા રીઝ્યુ.

રાજ્યમાન રાજેશ્રી વકીલ શાકરલાલ શંભુલાલ.

મુ. વઢવાણ કાંપ.

ભરૂચથી લી. વકીલ અનુપરામ જમીયતરામની સલામ કબુલ કરશે. વિ-
શેષ આપનો પત્ર પહોંચ્યો છે તેમાં આપે મને કેટલીક હકીકત કાગળમાં લખી
છે તે વાંચી વાકેફ થયા છું, અને તેમાં લોકોનું બોલવું લખ્યું તે મેં જાણ્યું,
પણ એવા સખ્તો બોલે છે કે લોકોને વેહેમ નાંખે છે. આ બોલવું મૂર્ખતાવા-
ળું છે. સમજદાર લોક કોઈ કદી એવું કહેનાર નથી, તે તો વાંચીને ખુશી થશેજ,
માટે ગ્રંથ છપાવવાના કામમાં જરા પણ વિચાર ફેરવવો નહીં અને એકદમ
છપાવી પ્રગટ કરો. એ જ્યોતિશ વિદ્યા સંસ્કૃત ભાષામાં તો ઘણી છે પણ તે
સંસ્કૃત ભાષાના જાણનારાને લાભ છે, પણ તમે ગુજરાતીમાં છપાવવા ધારો
છો તેનો લાભ સૌ કોઈને છે માટે એ પુસ્તક વાંચી કોઈ નાખુશ થનાર નથી,
અને આજ સુધી કોઈએ એવી મેહેનત પણ લીધી નથી. તમે જે ગુજરાતી
ભાષામાં ભાષાંતર કરાવ્યું એ તો ઘણું જ ફાયદામંદ છે માટે જે જરૂર પ્રગટ કરો.
લોકોના ઉપર તમારો ઉપકાર થશે. એ વિશે તમે સમજીને જ્યાં હોજાવવા ધા-
નતો નથી. એજ વિનંતિ.

સંવત ૧૯૪૫ ના કાર્તિક વદ ૯ વાર મંગળ.

(સહી) અનુપરામની સલામ.

મુંગાધ તા. ૨૬ નવેંબર ૧૮૮૮

મેહેરખાન વકીલ શાકરલાલ શંભુલાલ.

જત તમે તરફથી નીકળનાર “જ્યોતિશ કૃળ દર્પણ” નામના ગ્રંથની પ્ર
૧ નો ગ્રાહક થવા મોટી ખુશીથી ઇચ્છું અને તમે તરફથી નીકળેલા તે વિશેના
વિનંતી પત્રમાં માફ નામ કામ બરી મોકલેલું તમે જાણો. એવા એવા ગ્રંથની
અચિતજ ખૂટ છે તે તમે તરફથી પુરી ગઈતી જોઈ મને ખુબ આનંદ થયો.

છે. મારા જેવા બીજા ધણાઓ આતુર હશે, પણ તેઓને જાહેર ન હશે, કારણ કે આ હેન્ડબીલ અકસ્માત મારા હાથમાં આવ્યું છે તેથીજ મુજને જાણ થઈ છે, વારતે મુજ તરફથી એટલીજ એલતેમાશ છે કે એના હેન્ડબીલનો છુટથી ઉપયોગ કરવો અને જાહેર ન્યુસપેપરમાં લાવવું જેથી બીજા અજાણ રહેનારબી જાણી શકે. આશા રાખું છે જે તમારી મતલબ પાર પડશે ને પુસ્તક કાઢવાને શક્તિવાન થશે. હાલ એજ અરજ.

લી૦ સેવક બાપુજી દાદાભાઈ.

ગાડગ બાઈથલની કુા૦ ના શરાર્દ.

— ૦ —

સ્વસ્તી શ્રી વઢવાણ મંદિરે રાજ્યમાન રાજેશ્રી વધીલ. શાકરલાલ શંભુલાલ એતાન શ્રી અમદાવાદથી લી. જોશી હરીશંકર બાપુજીના આશિર્વાદ વાંચશે. વિશેષ તમે લોકો ઉપયોગી બાબત વિશે ગ્રંથ બનાવી છપાવી પ્રગટ કરવાની મહેનત લેવાનું ધાર્યું છે તે તમારી વૃદ્ધા અવસ્થાને લાયક છે વીગરે બિગરે. એજ. કામકાજ લખતા રહેશે. સંવત ૧૯૪૫ ના માગશર શુદ્ધ ૯

લી૦ જોશી હરીશંકર બાપુજી.

ના આશિર્વાદ.

— ૦ —

નાંદોદ. રાજાપીપલા.

તા૦ ૧૧—૧૧—૮૬.

રા. રાજેશ્રી મહેરબાન શેઠ શાકરલાલ શંભુલાલ વઢીલ. જોગ

જત સેવક બગનજી સોરાબજી રટેટ ઇંગ્લીઅર નાંદોદના ધણા ધણા સલામ કબુલ કરશે. જત આપની “ન્યોતિશ ક્ષણ દર્પણ” ની ચોપડી અમારા દીકામાં અંકજેશ્વરની જીર્ણિંગ ફેક્ટરીમાં આવી અને એ ચોપડી અમે બધી વાંચી છે અને એ બદલ તમે વૃદ્ધભક્તક ગ્રંથમાંથી તથા બીજા ન્યોતિશના ગ્રંથોમાંથી જે સંક્ષેપ રીતે તરજુમો કરી જે ગ્રંથ આપના તરફથી પ્રગટ થયો છે તે તમે સાહેબને ધણેજ માન બારેલું છે. ન્યોતિશ શાસ્ત્ર ધણી પુરાણી વિદ્યા છે, પણ તેનો અભ્યાસ આજ ધણી મુદતથી આપણા દેશીઓએ તુરંજ માનીને ત્યાગ કર્યો છે પણ એ શાસ્ત્ર એટલું તો કઠણ અને અધર્મ છે કે કદાચિત લોકોને કંટાળો છુટે છે. આ તમારો ગ્રંથ વાંચી મને આનંદ બહુ પ્રાપ્ત થયો

છે. જો કે મારી પાસે જુહનત્તકની તથા જુહસંહિતાની, વરાહમિહરની ગ્રંથોમાં મદ્રાસમાં છપાયેલી ચોપડીઓ છે.

મેહરબાની કરી તમારા ગ્રંથની એક નકલ મારે સરનામે અને વેલ્યુએબલ પાર્સલથી મોકલી આપશે છ એજ અરજ.

લી૦ દુવાગીર સેવક.

બમનજી સોરાબજીના સલામ વાંચશો.

મારું સરનામું નીચે પ્રમાણે છે.

ખાનખાહાદુર બમનજી સોરાબજી.

૨૮૨ ઈજીનીઅર. નાંદોદ.

—o—

Baroda,

17th. November 1889.

My Dear sir,

I have had the pleasure to receive your letter of 29th October 1889 and the very kind present of a copy of your Jotish Ful Durpan. I have seen this book and congratulate you on so excellent a production. You have certainly devoted much labour and attention in its preparation.

Thanking you for your kind present.

I remain,

Yours sincerely

(Sd). MANIBHAI JASBHAI.

ઉપલા પત્રનો તરજુમો.

વડોદરા તા. ૧૭ નવેમ્બર ૧૮૮૯.

મારા ખેવારા સાહેબ,

મને આપનો તા. ૨૯ મી અક્ટોબર સને ૧૮૮૯ નો પત્ર તથા આપની “જ્યોતિશ ફુલ દર્પણ”ની પ્રત બક્ષિસ દ્વારા મોકલી તે પહોંચ્યા છે. મેં તે મંથ

બાંધે બાંધ્યા અને આવી ઉત્તમ મેહેનત લઈને બનાવેલા પુસ્તક માટે આપને
ધન્ય છે. એ બનાવવામાં બેશક આપે ઘણી મેહેનત અને ધ્યાન વાપરેલાં છે.

આપની માયાળુ બક્ષિસ માટે આપનો ઉપકાર માનું છું.

આપનો અંતઃકરણનો સ્તોત્રી.

મણીભાઈ જશભાઈ.

—o—

પોલીસ કોર્ટ લેન, ના. ૨૬ કોટ,
મુંગાઈ તા. ૨૧ ફેબ્રુઆરી સને ૧૮૮૬.

શેઠ સાહેબ,

વકીલ શાકરલાલ રાંભુલાલ દેશાઈ.

સાહેબ,

જત આપની પ્રગટ કરેલી ચોપડી “જ્યોતિશ શાસ્ત્ર” અમારા વાંચવામાં
આવી છે અને આ વખતે મારે પુણ્યપુણ્ય આપને જણાવવું જોઈએ કે એ વાંચતાંજ
અમારો વિચાર એ બાબત પર બહુજ દબી ગયો, કારણકે એ અગાઉ મુંબે એ
બાબતને ધિક્કારતા હતા, પણ આપની ચોપડી સાથે અમારો ટપકો સરળા-
વવાથી તથા તેના બનેલા બનાવો મળતા આવ્યાથી અગોનો એ ઉપર પુરુષ
શ્રદ્ધા Faith આવી ગયો છે. વિગેરે વિગેરે. હાલ એવ.

હું છું આપનો સેવક

હોરમજી પેસ્તનજી દાદી બરજેર

ડાકટર.

—

પોલીસ કોર્ટ, ના. ૨૬ કોટ,
મુંગાઈ તા. ૪ માર્ચ સને ૧૮૮૬.

શેઠ સાહેબ,

શેઠ શાકરલાલ રાંભુલાલ દેશાઈ વકીલ.

વડવાણ,

સાહેબ,

જત આપનો માયાળુ ભરેલો પત્ર અમને વખતસર પહોંચ્યો હતો, પણ
કામકાજના સંબંધે તેનો જવાબ તરત ન લખાયો અને આશા છે કે આપ ક્ષ-

મા કરશોજી.

વિશેષ આપ સાહેબ આપની ચોપડીની કદર માટે મારો હૃદયકાર માનોછે તે વિશે આપને જાણાવવાની રજા લઉં છું કે એમાં હૃદયકાર જેવું કંઈ નથી. એક શુદ્ધચત્રી મેહનતની જે તેની ઘટતી તેના મિત્ર તથા ભણેલા શુદ્ધચત્રી ન પી-છાણાય અને માણસ જાત એક બીજાની મેહનત ન પીજાણે તે તે શુદ્ધચત્રી નહીં અને માણસ જાત બી ન કહેવાય, પણ તે મેહનત ગમે તે બાબતમાં હોય પણ તે બાબત તે આદર્શના વિચારમાં આવે ચા તે માને કે નહીં. વિગેરેવિગેરે,

હું છું તમારો નમ્રતાનો સેવક.
હોરમજી દાદીબરજેર

ડાક્ટર.

શ્રી દગણુ તાં ૧૬—૩—૯૦

જા. નં. ૭૪

મેહેરબાન શેઠ સાહેબ શેઠ શાકરલાલ શંભુલાલ દેશાધ.

વઢવાણ કાંપ.

વિશેષ વિનંતી સાથે લખવાનું કે આપ સાહેબના તરફથી છેલા “કચસરે હિન્દ” વર્તમાન પત્ર સાથે વેહેચાયેલું હિન્દબીલ અમોએ વાંચ્યું છે. આપના તરફથી પ્રગટ થતા “જ્ઞાતિશ ક્ષણ દર્પણ” નામના ગ્રંથની નકલ ર આહુકતરીકે અમારે નામ નોંધશોજી. ગ્રંથ તૈયાર થવાથી ખબર આપશોજી. આપના તરફથી આવા અમૂલ્ય ગ્રંથ બહાર પડે છે તેથી હું ધણીજ ખુશી થયો છું. એજ કામકાજ લખું.

લા. સેવક આણંદરાવ ગણપતરાવ મજમુદારની

સલામ વાંચતી.

મુંબઈ તાં ૨૦ મી ગાર્થ સને ૧૮૯૦

વડીલ શાકરલાલ શંભુલાલ દેશાધ.

ભરૂચ.

શેઠ સાહેબ,

જાત તમારી “જ્ઞાતિશ ક્ષણ દર્પણ” ચોપડી બનાવેલી ખરીદ કરી વાંચી ધણીજ ખુશી થયો છું અને ખરેખર એવી ચોપડીની ધણીજ અગત્ય હતી

તેથી ચોપડી તમોએ બનાવીને ઘણાક સમજી આદમીઓને એક મોટી બક્ષિસ કીધી છે. વિગેરે વિગેરે. હાલ એજ ચરજ.

લાં સેવક મેહેરવાનજી મચેરજી મોદીના

દુવા સલામ વાંચશેજી.

આધાર્થ, કચ્છ, તાં ૨૩—૩—૯૦

મેહેરવાન રા. રાજેશ્વી શાકરલાલ શંભુલાલ વડીલ.

બરચ.

સાષ્ટાંગ દંડવત સાથે વિનંતિ ને આપ સાહેબે “ન્યોતિશ ક્ષણ દર્પણ” નો ગ્રંથ તૈયાર કીધો છે તેથી લોકો ઉપર બહુ ઉપકાર થયો છે. સદરહુ ગ્રંથ બ્રાહ્મણ વિદ્યાર્થીઓને બાણાવવા વાસ્તે જોઈએજીએ, વાસ્તે વગર પૈસે મોકલશે તો મોટો ઉપકાર અને પુન્ય થશે. બ્રાહ્મણો એ વિદ્યા બણી સુધરશે તેમાં આપને મોટું પુન્ય છે.

શીં આગ્રાંકિત સેવક નરસિંહરામ કરસનજી કવિ
ના દંડવત.

આધાર્થ, કચ્છ, તાં ૨૬—૩—૯૦

મેહેરવાન રાજમાન રાજેશ્વી

દેશાધ શાકરલાલ શંભુલાલ વડીલ.

વઢવાણ કાંપ.

સાષ્ટાંગ દંડવત સાથે વિશેષ વિનંતિ કે આપ સાહેબે આપનું બનાવેલું અમૂલ્ય “ન્યોતિશ” નું પુસ્તક કૃપાની રાહે મોકલ્યું તે પહોંચ્યું છે. એ બાબત આપનો મોટો ઉપકાર માનું છું. આ પુસ્તકના વખાણ જોટલા કરીએ તેટલા થોડા છે. આપે બેહુદા શ્રમ લીધેલો છે. આપ કયી જાતે છે તે લખશેજી, પણ આપ બ્રહ્મ ક્ષત્રી હશે એમ છળી ઉપરથી જણાય છે, કારણ આવી મેહેનત ઉત્તમકુળ સિવાય બીજાથી લઈ સકાય નહીં. આ પુસ્તકમાં તમામ બાબતો ન્યોતિશના ક્ષણ બાબતની આવી જાય છે. લોકો ઉપર તથા વિદ્યાર્થીઓ ઉપર આપે મોટો ઉપકાર કરેલો છે. એ ગ્રંથ વિદ્વાન ન્યોતિશી વિપ્ર દામોદર પ્રેમજી આ પુસ્તક વાંચીને બહુ ખુશી થયા છે ને બહુ વખાણ કરે છે. એજ વિનંતિ. તસ્વી માફ.

શીં આગ્રાંકિત સેવક

નરસિંહરામ કરસનજી કવિના

દંડવત.

મહેશ્વરના રાજ્યમાન રાજેશ્રી દેશાદ શાકરલાલ શંભુલાલ

વકીલ. મા. વઢવાળ કાંપ.

આશિર્વાદ સાથે વિનંતિ જે આપે બનાવેલું જ્યોતિશ ફલ દર્પણ નામનું પુસ્તક કાવિ નરસિંહરામ કરસનજી ઉપર મોકલ્યું તે મેં સંપૂર્ણ વાંચ્યું. આ પુસ્તકના જેટલા વખાણ કરોઈ ઇટલા થોડા છે. હું જ્યોતિશનો ધંધો બાલપણથી કરું છું ને વૃદ્ધ થયો છું તેથી વિનંતિ કરું છું કે આ પુસ્તકનું દાન મને આપશો તો મોટો ઉપકાર માનીશ. જ્યોતિશ વિદ્યા અમારા ઘરની અસલી છે તે આ પુસ્તકથી સદાકાલ અમારા વંશમાં રહેવાથી આપને મોટું પુન્ય છે. એજ આશિર્વાદ. સંવત ૧૯૪૬ ના ચૈત્ર શુદ્ધ ૯ ને વાર શનેઉ.

છા. જોશી દામોદર પ્રેમજી

ના આશિર્વાદ.

શ્રી આધોઈ, માંત કચ્છ.

ભરૂચ મધે રાજ્યમાન રાજેશ્રી વકીલ શાકરલાલ શંભુલાલ દેશાદ શ્રી અમદાવાદથી છા. જોશી હરીશંકર બાપુજીના આશિર્વાદ પહેાંચે. વિશેષ જ્યોતિશ ક્ષણ દર્પણની ચોપડી નંબર ૧ આપે મને બક્ષિશ આપી તે મને પ્રેસમાંથી મળી છે અને અમારા ત્રણ વિદ્યાર્થીને માટે ત્રણ પુસ્તકો પણ પ્રેસમાંથી લીધાં છે. ખીલું આપે જ્યોતિશ ક્ષણ દર્પણ છપાવી પ્રગટ કરી એ તમારી પ્રસિદ્ધિ ને નામ બહુ દિવસ ચાલશે ને લોકોના હૃદયર ઉપકાર થશે તે પણ પુન્ય છે. શ્રી. કે. પણ અંચનું વખાણ કરેછે. સંવત ૧૯૪૬ ના માગસર સુદ ૩ વા. સોમ.

કરાંચી તા. ૧૮-૪-૨૦૦૧

રા. રા. સાહેબ સાહરસાલ શંભુલાલ દેશાઈ જોગ લખવાનું કે તમારા તરફથી “ન્યોતિશ કૃષ્ણ દર્પણ” નામનો ગ્રંથ તમારે પહોંચી શ્રેષ્ઠ રચીને ક્યો છે. હું તે પુસ્તક રાગદાસ મોરારજીની લાઇબ્રેરીમાં વાંચી આવેલો હતો ને લોકો પણ એ ગ્રંથના વખાણ કરે છે. વિગેરે વિગેરે

લા. વેદ સાસ્ત્રી વાસજી લખારામ.

હા. કેન્સાહાલ ઔપચાસ્ય, કરાંચી-ગાંધી રોડ.

—o—

ગુજરાત ગિત, તા. ૨૨-૧૨-૮૬ના પાને ૧૨૧૧

અંચાવલોકન.

શ્રી ન્યોતિશ કૃષ્ણ દર્પણ આ નામનું એક પુસ્તક તેના રચનાર તથા પ્ર-
ગટ કરનાર ભરૂચવાસી મી. સાહરસાલ શંભુલાલ દેશાઈ તરફથી અમેજો ભેટ
દાખલ મળ્યું છે કે જેની પહોંચ અમે પ્રથમ રિવકારી ગયા છીએ. એ પુસ્તક
જેમ કદમાં મોટું તેમજ તે માંહેસી બાબતો પણ મોટી છે, અને તે બાબતો
આપણા જુના પ્રખ્યાત ગ્રંથકારોના અરાસી અને વખણાયલા ગ્રંથ ઉપરથી
સંગ્રહ કરીને એક પુસ્તકના આકારમાં ક્તાંત્રિ પ્રગટ કરી છે કે જે પાછળ ક્તાંત્રો
અમ કાંઈ જાણે થયેલો ન હોવો જોઈએ. વેદ રૂપી ઉત્પરના છે અંગો છે
જેમાંનું એક અંગ “ન્યોતિશ સાસ્ત્ર” પણ છે એમ ક્તાં પ્રસ્તાવનામાં દર્શાવે
છે અને વિશેષ જોગ જણાવે છે કે મોરના માથા ઉપર જેમ શીખા છે અને
નાગના માથા ઉપર જેમ મણી છે તેમ વેદનાં સર્વાંગ સાસ્ત્રમાં ન્યોતિશ સાસ્ત્ર
શિખર છે. આ મુજબ ઉત્તમ પદ્ધતિ ઉપર ન્યોતિશ સાસ્ત્રને જણાવ્યું છે અને
તેની અંચાધારિક સામિતી મી. દેશાઈએ પોતાના પુસ્તકમાં આપી છે. આ
પુસ્તક એકંદરે ચાર ભાગે બનાવ્યું છે તેમાં પ્રથમ ભાગમાં ચાર પ્રકરણો,
દ્વિતીયમાં ૧૦ પ્રકરણો, તૃતીયમાં ત્રણ પ્રકરણો સમાવ્યા છે, અને બાકીના
ભાગમાં માત્ર દુકામાંજ સમાસ કીધો છે. દરેક પ્રકરણમાં જણાવના જોગ ન્યોતિશ
જાતો જણાવી છે અને ન્યોતિશ સાસ્ત્રની ઉત્પત્તિ આદિકની અગ્રી સમજણ
આપી છે. વળી જે જે આપણા પૂર્વના માહાભારત ભરૂચીરો ને નામકીર્તિ
રાજાઓ થઈ ગયા છે તે રાજાઓના ગ્રહ યોગ કેવા હતા અને કયા કયા ગ્ર-
હોથી તેઓ રાજ્ય યોગ પામ્યા હતા તે આદિકની બીના મળવા માટે મી.
દેશાઈએ પોતાના પુસ્તકના દ્વિતીય ભાગ માંહેલા ચોથા પ્રકરણમાં તે રાજાઓની
જન્મ કુંડળી પણ આપી છે અને એ કુંડળીઓમાં આપણા પરમચરણી નામદાર

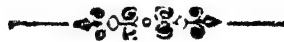
મહારાણી શ્રી વિદ્યાદેવીઆ રાજ માતૃશ્રીની પણ જન્મકુંડળી આપી છે જે કુંડળી
અંતરે ૧૩૬ મે પાને બતાવી છે. બચીત આપણી મહારાજ્ય દેવીની જન્મકુંડળી
જોવાને સર્વ કોઈને વિશેષ ઉત્કંઠા ઉત્પન્ન થશે. જોજ પ્રમાણે બીજાઓની જન્મ
કુંડળીઓ પણ મીઠા દેશાઈએ સંગ્રહ કરીને પુસ્તકમાં દાખલ કરી છે. એ આ-
દિક જ્યોતિશને લગતો અગ્રહ સંગ્રહ આ પુસ્તકમાં સમાવેલો જોવામાં આવે
છે અને તે પાછળ રચનારની મહેનત ભારે હોવી જોઈએ. અમે એ પુસ્તકની
દરેક પૃષ્ઠાએ બીએ.

કાઠીયાવાડ ટાઈમ્સ, રાજકોટ તા. ૧૭ નવેમ્બર સન ૧૮૮૬

જ્યોતિશ કૃત દર્પણ.

● “ જ્યોતિશ કૃત દર્પણ ” નામનું પુસ્તક વહીજ શાહરલાલ રાંધુલાલ દે-
શાઈ તરફથી અમેને મળ્યું છે. આ પુસ્તક ગુજરાતી ભાષામાં પ્રસિદ્ધ થયું છે
અને તેની અંદર જ્યોતિશ વિદ્યાને લગતી અનેક બાબતોનો સમાવેશ કરવામાં
આવ્યો છે. જ્યોતિશ તે વિદ્યાનો અભ્યાસ કરેલો છે અને જેના તે વિદ્યાને માન
આપે છે તેઓ તરફથી એમ જણાવે છે કે તે પુસ્તક અંતરે અંતરે માન આપનારું
છે કેમકે અંતરે અંતરે બાબત ધણી જુલો અને સાદી રીતે બતાવી આપી છે જ-
ને તે વિદ્યાને લખતું કશું ગુપ્ત રખાયું નથી.

તેઓએ અસલના વખતના કેટલાએક મહાન પુરુષોની તેમજ નામદાર
મહારાણીઓની જન્મ કુંડળી દાખલ કરી છે. તે આ પુસ્તક અંગ્રે-
જીમાં પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યું હોત તો તે તરફ વિશેષ ધ્યાન ખેંચાત. મી. દેશા
ઈએ આ પુસ્તક બતાવવામાં પ્રાચીન કાળના કેટલાએક સંસ્કૃત શાસ્ત્રોનો
આધાર લીધો છે. આ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ થવાથી જે સઘળું અજ્ઞાણમાં આવ્યું છે
તે એમ બતાવી આપે છે કે તેઓએ તે વિદ્યાનું બારીબારી અધ્યયન કરેલું હોઈ
જોઈએ.

॥ श्री गणेशाय नमः ॥

श्री सूर्यायनमः

જેના હાનરો કિણો છે, ત્રેસોક્ષ્યનો દિપક, ચંદ્રની મૂર્તિમાં કલ્પાયલો, જેનો પુનર્જન્મ થનાર નથી એવા યોગીઓના મોક્ષનું દાર, આત્માને જાણનારા યોગીઓનો આત્મા, યજ્ઞમાનોનો યજ્ઞ, મહા નક્ષત્રદિકનો અધિપતિ, સૌકનો પ્રસથ, ઉત્તપતિ તથા પાળજીનો સ્વામિ અને વેદમાં જે અનેક પ્રકારે મવાયલો એવો જે સૂર્ય તેને પ્રથમ હું નગરકાર કરું છું.

આ અથ શરૂ કરતાં પેહેલાં ચાર યુગની સંસ્થાઓમાં હકીકત નિચે લખ્યું.

પ્રહત સારંગધર પદ્ધતિ, શૂભાશિત રત્નસંહાર, નિર્મુખચિંધુ

અને ભાગવત આદિ ગ્રંથો મળેથી.

સર્વ શક્તિમાન પરમેશ્વરે આ દુનીઆ બનાવી કાળ એટલે વખતને
 ક્ષપાધિન કીધી છે, મારે દુનીઆના કારકેરનો આધાર કાળના ઉપર છે, જેથી
 દુનીઆમાં સમજના ચમત્કારો કાળ પ્રમાણે વર્તે છે, અતુઓમાં કારકેર અને વ-
 ખરખતિનો કાળ તથા વરસાદનું વરસનું એ સર્વ કાળને આધારે છે. પ્રાણીઓના
 અમુકામનું પ્રમાણ અને તેઓનું વળણ પણ કાળને અનુસારે છે. ટુંકામાં એટ-
 લું જ કહેવાનું કે કાળ ન હોય તો દુનીઆ હિાયજ નહીં, મારે કેટલાક શાસ્ત્ર-
 મૈત્રી જગતનું આદિ કારણ કાળને માને છે. જ્યૈતલશ શાસ્ત્ર-પણ કાળવિષયક

છે માટે મનુષ્યોની ઉત્પત્તિ, રચીતિ, અને પ્રવચ એ કાળને આધારે છે.

માણસોના આયુષ્યનું પ્રમાણ કાળથી છે, માટે તેની પ્રકૃતિનું વળણ પણ કાળાધિન છે. જેમ જેમ ઉચ્ચરનું પ્રમાણ વધતું જાય છે તેમ તેમ તેની પ્રકૃતિમાં, સમજણમાં, અને તેના અવયવમાં ફરફર થતો જાય છે. આ ઉપરથી એમ સાબિત થાય છે કે જેવો કાળ તેવી માણસોની જુદી તથા પ્રાકૃતિક હોય છે.

કાળના વળણ તથા જળ ઉપરથી તેના ચાર વર્ગ એટલે ચાર યુગ પડેલા છે. તેનાં નામ સત્યયુગ, ત્રેતાયુગ, દ્વાપર અને કળિયુગ. આ ચારે યુગમાં અનુક્રમે ધર્મનું પ્રમાણ ઉત્તરોત્તર ઘટતું જાય છે, માટે જેવા યુગ તેવા તે યુગમાંના પ્રાણી પદાર્થોની અને ધર્મની રચીતિ હોય છે. તેમાં પેહેલા સત્યયુગમાં ઉત્તમોત્તમ ધર્મ હતો, તે પછી ત્રેતા યુગમાં ઉતમ, દ્વાપરમાં મધ્યમ, અને કળિયુગમાં અધમ ધર્મની પ્રવર્તિ છે.

આ ચારે યુગના વર્ષનું પ્રમાણ નીચે પ્રમાણે છે:—

૧ સત્ય યુગનાં વર્ષ ૧૭૨૮૦૦૦

૨ ત્રેતા યુગનાં વર્ષ ૧૨૯૬૦૦૦

૩ દ્વાપર યુગનાં વર્ષ ૮૬૪૦૦૦

૪ કળિયુગનાં વર્ષ ૪૩૨૦૦૦

ઉપર પ્રમાણે ચારે યુગનાં વર્ષનું પ્રમાણ છે, તેમાં હાલ કળિયુગ ચાલે છે અને તેનાં વર્ષ ૪૯૯૧ ગયાં છે.

સવારે સૂર્યનો ઉદય થાય છે પણ પાછલી રાતના ચાર વાગતાથી પ્રાશ થવા લાગે છે માટે સવારના ચાર વાગ્યાથી સૂર્યોદય થતાં સુધી રાત દિવસની સંધી ગણાય છે, તેમજ સાંજના સૂર્ય અસ્ત પામે છે પણ સાંજના દિવસના ચાર વાગ્યા પછી હજાર કમળી થવા માંડે છે માટે તેટલા વખતે પણ સંધી કહે છે તેવીજ રીતે એક યુગ ઉતરી ગીને યુગ એસવો શરૂ થાય છે.

છે તેની આગળ પાછળ કેટલાંક એક વર્ષ સુધી સંધી ગણાય છે. આ સંધીમાં બે યુગના મીઠા ધર્મ વર્તે છે.

સાત્યયુગ.

આ યુગમાં કૃત વેદ ધર્મજ હોતો, અને એ યુગમાં શકવર્તી બે રાજા થયા. એક માનવાતા અને બીજો ધંધુમાર.

ત્રેતાયુગ.

આ યુગમાં વેદમાંથી ઉપનિષદો તથા સૂત્રોનાં શાસ્ત્રો બંધાયાં. આ યુગમાં શકવર્તી સૂર્યવંશી બે રાજા થયા. એક હરીશ્ચંદ્ર અને બીજો પૂરુરવા.

દ્વાપરયુગ.

આ યુગમાં હનિહાસ તથા પુરાણોનાં શાસ્ત્ર બંધાયાં, એમાં શકવર્તી સૂર્યવંશી બે રાજા થયા. એક કાર્તિકવિર્ય અને બીજો કૃતવર્મા.

કલિયુગ.

હાલનો આવતો કાળ કલિયુગનો આવેછે, તેનાં વર્ષ ૪૯૫૧ ગયાં છે અને ૪૨૭૦૦૯ વર્ષ બાકી છે. આ કલિયુગમાં શકવર્તી યુધિષ્ઠર, બિક્રમ, અને શાલીવાહન એ રીતે ત્રણ રાજા થઇ ગયા છે, અને બીજા શકવર્તી ત્રણ રાજા થશે તેમાં પહેલો વિભ્યાનંદન બીજો નાગાઅનુનંદન અને ત્રીજો બક્ષી એ રીતે બીજા ત્રણ શકવર્તી રાજા થશે.

જીં કળિયુગના પાંચ હજાર વર્ષ ગયા પછી જેમ જેમ વખત જતો જશે તેમ તેમ વખત ધણો ખારિક આવશે, લોકો વેદ ધર્મ મૂકી નવા ધર્મ પાળનારા થશે, કલ્પિત શાસ્ત્ર ધણાં બંધાશે, લોકો સ્વાર્થદાન અને કીર્તિદાન કરશે, યજ્ઞનો નાશ થશે, તેમજ સંન્યાસ વિગેરે આશ્રમનો નાશ થશે, લોકો દેવ તથા શાસ્ત્ર ઉપર શ્રદ્ધા કે ભક્તિ રાખશે નહીં, દીનપરદીન નવા નવા રોગ જાગશે, નાસ્તિક ધર્મનો વધારો થશે, ધર્મ પ્રવર્તકો તથા વિદ્વાનો ધરે ધરે આજીવિકા માટે બાટકશે, પુરૂષો સ્ત્રી વશ થશે, પરાયા માણસ સાથે પ્રીતિ રાખશે અને પોતાના કુટુંબના માણસો સાથે કુસંપ રાખશે, પોતાનું પેટ ભરવું એજ પુરુષાર્થ માનશે, વરસાદ પોતાની ઋતુમાં આવ્યા છતાં પણ વરસશે નહીં, વનસ્પતિમાં ફાળ કમતી થશે, પૃથ્વી રસ કસ ચોરી લેશે, લોકોને અન્ન સમાન પ્રાણ રહેશે, અન્ન વસ્ત્રો મોંઘા થશે, ત્રાંજાનું દ્રવ્ય અને મારીના પાત્ર થશે, નીચ કુળના માણસો મોટા અધિકાર ઉપર આવશે, કોઈમાં શ્રદ્ધાતન કે પ્રાક્રમ રહેશે નહીં, આપધિમાં ગુણ રહેશે નહીં તેમ મંત્રોમાં દેવત રહેશે નહીં, વર્ણશંકર જાતો નિપજશે, લોકો ટુંકા વિચારના અને ટુંકી ખુદિના થશે, અને અંદર અંદર કુસંપ કરી પાયમાલ થશે, નદીઓમાંથી તથા જળાશયમાંથી જળ સુકાશે અને તાપ સખત પડશે વિગેરે વિગેરે.

ઉપર પ્રમાણે ધર્મનો લોપ થતાં જે પરોપકાર કરશે તે દેવાંશી ગણાશે, કોઈ આ ઠેકાણે સવાસ કરશે કે કાળ પ્રમાણે વર્તવાને તેવીજ ખુદિ થતી જોઈએ, આવા કઠણ કાળમાં સુખધિ લાવતી તે ધમ્મરના નિયમ તોડના જેવું ગણાય તેનો ખુદાશી એકે જે પરમેશ્વરનો ભક્ત તથા પરોપકારી હશે તેને પરમેશ્વરની આપા પરાભવ કરી શક્તી નથી અને દેશ કાળની ખુદી અસર થઈ શક્તી નથી. જેમ હમેશાં સુપથ પાળનારને રોગ ઉપદ્રવ કરી શકતો નથી માટે પોતાના વર્ણાશ્રમના ધર્મ પાળી યથાશક્તિ લોકોપકારનાં કૃત્યો કરવાં તથા પોતાનો આ જન્મ તથા પરભવ સુધારવો એ સર્વ માણસની પોતાની ફરજ છે.

भाग पेहेलो.

प्रकरण १ लुं.

संज्ञा विचार.

पंचांग आगत,

संवत तथा शक.

शालीवाहननो शक करतां विक्रमनो संवत १३५ वर्ष पेहेलांथी छे ओ-
टसं शालीवाहन शकमां १३५ उमेरीओ तयारे विक्रमादित्य संवत थाय, ते-
मज विक्रमादित्य संवतमांथी १३५ भाद करीओ तयारे यैत्रादि शालीवाह-
न शक आवे. उदाहरण -- संवत १८४६ मांथी १३५ भाद करीओ तो यैत्रा-
दि शक १८११ नो शालीवाहन शक थाय छे.

संवत्सर.

नीचे लખ्या अनुक्रमे साठ संवत्सरो छे ते नीचेना अनुक्रमे ओक सं-
वत्सर ओक वर्ष रहे, भाद पीनुं जेसे छे. ते प्रमाणे अनुक्रमे साठे संवत्सर
जेका पछी पाछां पेहेलांथी करीने जेसवा भांडे छे.

१ प्रभव.	१५ वृषभ.	२९ म-मथ.
२ विभव.	१६ मित्रभानु.	३० ईशुभ.
३ शुक्ल.	१७ शुभानु.	३१ हेमबंभ.
४ प्रभोद.	१८ तारु.	३२ विलंब.
५ प्रणप्रति.	१९ पार्थिव.	३३ विकारी.
६ अंगीरा.	२० व्यय.	३४ सर्वरी.
७ श्रीभुभ.	२१ सर्वशत.	३५ प्लव.
८ भाव.	२२ सर्वधारी.	३६ शुभकत.
९ सुवा.	२३ वीरोधी.	३७ शोभनकत.
१० धाता.	२४ वीकत.	३८ कोष्ठी.
११ ईश्वर.	२५ भर.	३९ विशावसु.
१२ अङ्गधान्य.	२६ नंदन.	४० वत्सर.
१३ प्रमाथी.	२७ विजय.	४१ प्लवंग.
१४ विक्रम.	२८ जय.	४२ कीलक.

૪૩ સોમ્ય.	૪૯ રાક્ષસ.	૫૫ દુર્ભતી.
૪૪ સાધારણ્ય.	૫૦ નલ.	૫૬ દુર્લભી.
૪૫ વિરોધી.	૫૧ પીંગલ.	૫૭ રૂધિરોદ્ધારી.
૪૬ પરિધાવી.	૫૨ કાળ.	૫૮ રક્તાક્ષ.
૪૭ પ્રમાથી.	૫૩ સિધાર્થી.	૫૯ કોષન.
૪૮ આનંદ.	૫૪ રૌદ્ર.	૬૦ ક્ષયકૃત.

સંક્રાંતિ ૧૨ છે.

નિચે લખ્યા પ્રમાણે આર સંક્રાંતિ એક વર્ષમાં આવે છે, અને દરેક સંક્રાંતિ એક ગહિનાના આશરા સુધી રહે છે.

- ૧ મેષ સંક્રાંતિ ચૈત્ર માસમાં આવે છે ૭ તોલાસંક્રાંતિ આશોમાસમાં આવે છે.
- ૨ વૃષભસંક્રાંતિ વૈશાખમાસમાં આવે છે. ૮ વૃશ્ચિકસંક્રાંતિકાર્તિકમાસમાં આવે છે.
- ૩ મીથુનસંક્રાંતિ જ્યેષ્ઠમાસમાં આવે છે. ૯ ધનસંક્રાંતિ માગસરમાસમાં આવે છે.
- ૪ કર્કસંક્રાંતિ અષાઢ માસમાં આવે છે. ૧૦ મકરસંક્રાંતિ પોશમાસમાં આવે છે.
- ૫ સિંહસંક્રાંતિ શ્રાવણમાસમાં આવે છે. ૧૧ કુંભસંક્રાંતિ મહા માસમાં આવે છે.
- ૬ કન્યાસંક્રાંતિ બાદરવામાસમાં આવે છે. ૧૨ મીનસંક્રાંતિ શ્રાગણમાસમાં આવે છે.

જે માસમાં સંક્રાંતિ ન આવે તે માસ અધિક (પુરષોત્તમ) માસ જાણવો.

અયન બે છે.

અયન એટલે સૂર્ય એક બાજુથી બીજી બાજુ તરફ જાય તેને અયન કહે છે.

પહેલો અયન ઉત્તરાયન તે મકર સંક્રાંતિથી મીથુન સંક્રાંતિ સુધી સૂર્યની ગતિ ઉત્તર તરફ તેથી ઉત્તરાયનનો સૂર્ય કહેવાય છે.

બીજો દક્ષિણાયન તે કર્ક સંક્રાંતિથી ધન સંક્રાંતિ સુધી સૂર્યની ગતિ દક્ષિણ તરફ છે તેથી દક્ષિણાયનનો સૂર્ય કહેવાય છે.

ગોલ ૨ છે.

૧ ઉત્તર ગોલ મેષ સંક્રાંતિથી ૭ માસ રહે છે.

૨ દક્ષિણ ગોલ તોલા સંક્રાંતિથી ૭ માસ રહે છે.

વર્ષની ૭ ઋતુઓ છે.

૧ વસંતઋતુ શ્રાગણ તથા ચૈત્ર માસમાં આવે છે.

૨ ગ્રીષ્મઋતુ વૈશાખ તથા જ્યેષ્ઠ માસમાં આવે છે.

- ૩ વાવૈઝઝતુ અપાડ તથા શ્રાવણ માસમાં આવે છે.
 ૪ શરદઝઝતુ બાદરવો તથા આશો માસમાં આવે છે.
 ૫ હેમંતઝઝતુ કાર્તિક તથા માગસર માસમાં આવે છે.
 ૬ શિશીરઝઝતુ પોશ તથા માહા માસમાં આવે છે.

માસ ૧૨ છે.

- ૧ ચૈત્ર. ૩ જ્યેષ્ઠ. ૫ શ્રાવણ. ૭ આશો. ૯ માગસર. ૧૧ માહા.
 ૨ વૈશાખ. ૪ અપાડ. ૬ બાદરવો. ૮ કાર્તિક ૧૦ પોશ. ૧૨ ફાગણ.

તિથી ૧૬ છે.

- ૧ પ્રથમી. પ્રતિપદા. ૭ સપ્તમી. સાતમ. ૧૩ ત્રિઓદશી. તેરસ.
 ૨ દ્વિતિયા. બીજ. ૮ અષ્ટમી. આઠમ. ૧૪ ચતુર્દશી. ચૌદસ.
 ૩ ત્રિતિયા. ત્રીજ. ૯ નવમી. નોમ. ૧૫ પૂર્ણિમા. પૂનમ.
 ૪ ચતુર્થી. ચોથ. ૧૦ દશમી. દશમ. ૧૬ અમાવાસ્યા. અમાસ.
 ૫ પંચમી. પાંચમ. ૧૧ એકાદશી. અગિઆરસ.
 ૬ શષ્ઠી. છઠ્ઠ. ૧૨ દ્વાદશી. બારસ.

પક્ષ બે છે.

૧ શુકલ પક્ષ તે અનવાળીયું. ૨ કૃષ્ણપક્ષ તે અંધારીયું.

વાર સાત છે.

- ૧ રવિવાર. ૩ મંગળવાર. ૫ ગુરવાર. ૭ શનીવાર.
 ૨ સોમવાર. ૪ બુધવાર. ૬ શુક્રવાર.

નક્ષત્ર ૨૮ છે.

નીચે લખ્યા અનુક્રમ પ્રમાણે નક્ષત્રો બેસે છે. તે દરેક નક્ષત્ર સાઠ
 ધડીના આશરાતું છે. કયું નક્ષત્ર કયારે બેસે છે તે પંચાંગમાંથી જોવું.

૧ અશ્વિની.	૧૦ મઘા.	૧૯ મૂલ.
૨ બરણી.	૧૧ પુર્વાશ્વિનિ.	૨૦ પુર્વાષાઢા.
૩ કૃત્તિકા.	૧૨ ઉત્તરાશ્વિનિ	૨૧ ઉત્તરાષાઢા.
૪ રોહિણી.	૧૩ હસ્ત.	૨૨ અભિજીત.
૫ મૃગશિર	૧૪ મીરા.	૨૩ શ્રવણ.
૬ આરદ્રા.	૧૫ સ્વાતી.	૨૪ ધનેષ્ટા.
૭ પુનરવસુ.	૧૬ વીસાખા.	૨૫ શતભીષા.
૮ પુષ્ય.	૧૭ અનુરાધા.	૨૬ પુર્વાભાદ્રપદ.
૯ અસલેશા.	૧૮ જ્યેષ્ઠા.	૨૭ ઉત્તરાભાદ્રપદ.

૨૮ રેવતી.

ઉપર લખેલાં નક્ષત્રો મધ્યે અભિજીત નક્ષત્ર ઉત્તરાષાઢા ઉત્તરતાં પહેલાં આશરે ધડી ૧૫ અને અવજી નક્ષત્રની શરૂઆતની આશરે ધડી ૪ મળી કુલ ધડી ૧૯ ના આશરાનું "અભિજીત નક્ષત્ર છે.

ઉપર પ્રમાણે અવજી નક્ષત્રમાંથી ધડી ૪ જતાં ધડી ૫૬ ના આશરાનું અવજી નક્ષત્ર રહે છે તેમજ ઉત્તરાષાઢા ધડી ૪૫ ના આશરાનું રહે છે.

યોગ ૨૭ છે.

નિચે લખ્યા અનુક્રમ પ્રમાણે યોગ બેસે છે તે દરેક યોગ આશરે ૬૦ ધડી સૂધી રહે છે. કયો યોગ કયો વખતે બેસે છે તે પંચાંગમાંથી જોવું.

૧ વીશકુંભ.	૮ ધૃતી.	૧૫ વજ્ર.	૨૨ સાધ્ય.
૨ પ્રીતી.	૯ શુભ.	૧૬ સિદ્ધિ.	૨૩ શભ.
૩ આયુષ્યમાન.	૧૦ ગંજ.	૧૭ વ્યતિપાત.	૨૪ શુકલ.
૪ સોભાગ્ય.	૧૧ વૃદ્ધિ.	૧૮ વરિયાણુ.	૨૫ બ્રહ્મા.
૫ શોભન.	૧૨ ક્રુવ.	૧૯ પરીધ.	૨૬ ઇન્દ્ર.
૬ અતીગંજ.	૧૩ વ્યાધાત.	૨૦ શીવ.	૨૭ વૈષ્ણવ.
૭ શુક્રમાં.	૧૪ હર્ષણુ.	૨૧ સિદ્ધિ.	

કરણ ૧૧ છે.

નિચે લખ્યા પ્રમાણે અગિયાર કરણો છે.

૧ બવ.	૪ તૈતલ.	૭ વિઠી.	૧૦ નાગ.
૨ બાળવ.	૫ ગીરી.	૮ સકુમ્બી.	૧૧ કીતુરખ્ત.
૩ કઠિલવ.	૬ વણીજ.	૯ ચતુષ્પદ.	

દરેક દીવસ તથા રાત્રી ગણાને બે કરણ આવે છે. શુકલ પક્ષના પડવાની ત્રીશ ધડી આશરે ગયા પછી બવ કરણ બેસે છે. તે ત્રીશ ધડી સૂધી રહે પછી બીજો બાળવ, પછી ત્રીજો, ચોથો, પાંચમો, છઠ્ઠો, સાતમો કરણ બેસે તે પછી આશરે ત્રીશ ધડી સૂધી રહે છે.

આઠ, નવ, દશ, અગિયાર, આ કરણો કૃષ્ણ પક્ષની ચૈત્રશની આશરે ત્રીશ ધડી ગયા પછી બેસે તે અમાસનો દીવસ તથા રાત્રી અને પડવાની આશરે ત્રીશ ધડી સૂધી એ ચારે કરણો બેસે, પછી બવથી બેસવા માંડે.

પ્રકરણ બીજું.

રાશિ બાબત.

નિચે લખ્યા પ્રમાણે બાર રાશિ આકાશમાં રહેલી છે.

૧ મેષ. ૩ મીથુન. ૫ સિંહ. ૭ તોલા. ૯ ધન. ૧૧ કુંભ.
૨ વૃષભ. ૪ કર્ક. ૬ કન્યા. ૮ વૃશ્ચિક. ૧૦ મકર. ૧૨ મીન.

શિશુમાર જેને ભયક કહે છે તેમાં ચક્રની પેઠે ઉપર લખેલી બારે રાશિ અનુક્રમ પ્રમાણે રહેલી છે.

ઉપરના ચક્ર ઉપરથી વાંચનારાઓએ ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે જેવી રીતે પૃથ્વી ગોળાકાર છે તેવીજ રીતે આકાશ પણ ગોળાકાર છે એમ જાણવું.

ઉપરના ચક્રમાં લખ્યા પ્રમાણે આખા આકાશમાં બાર રાશિ રહેલી છે. દરેક રાશિના ત્રીશ અંશ અને દરેક અંશની સાઠ કળા અને દરેક કળાની સાઠ વિકળા (ભાગ) હોય છે.

આકાશના માપનું કોષ્ટક.

૬૦ વિકળા.	એટલે	૧ કળા.
૬૦ કળા.	"	૧ અંશ.
૩૦ અંશ.	"	૧ રાશિ.
૧૨ રાશિ.	"	૧ ભયક એટલે આખું આકાશ.

ઉપર લખેલી બારે રાશિ નિચે લખેલા આકારની તથા રંગની હોય છે.

(૧૦)

૧ મેષ રાશિ.

મેઢાના આકાર જેવી મેષ રાશિ હોય છે અને તેનો રંગ રાતો છે.

૨ વૃષભ રાશિ.

ગોધાના આકાર જેવી વૃષભ રાશિ હોય છે. તેનો રંગ ઘોળો છે.

૩ મીથુન રાશિ.

ગદા અને વીણાનામનું વાળું જેના હાથમાં છે એવો પુરુષ અને વીણા નામના વાળવાળી સ્ત્રી આ બેના જોડાવાળી આકૃતિ મીથુન રાશિની હોય છે. તેનો રંગ પોપટીઓ છે.

૪ કર્ક રાશિ.

કરચલાના આકાર જેવી આકૃતિ કર્ક રાશિની હોય છે, અને તેનો રંગ કાંધક રાતો તથા કાળો એટલે જાંબુડો હોય છે.

૫ સિંહ રાશિ.

સિંહના આકાર જેવી આકૃતિ સિંહ રાશિની હોય છે, અને તેનો રંગ કાળો તથા પીલો તથા કાંધક ઘોળો રંગ હોય છે.

૬ કન્યા રાશિ.

જેનામાં તામસ વધારે રહેલો છે પણ જેની પાસે ધાન્ય છે તેવી અને વહાનમાં બેઠેલી કુમારિકા જેવી આકૃતિ કન્યા રાશિની હોય છે અને તેનાના પ્રકારના રંગવાળી છે.

૭ તોલા રાશિ.

ત્રાજવાં લઇને તોલતો હોય એવા પુરુષના દેખાવ વાળી તોલા રાશિ હોય છે અને તેનો રંગ કાળો છે.

૮ વૃશ્ચિક રાશિ.

વીંછીના આકાર જેવી વૃશ્ચિક રાશિ હોય છે અને તેનો રંગ સોના જેવો પીળો હોય છે.

૯ ધન રાશિ.

જે નર ઘોરા ઉપર બેઠેલો છે પણ તેના પગ દેખાતા નથી પણ ઘોડાના પગ દેખાય છે તેવી આકૃતિ ધન રાશિની હોય છે ને તેનો રંગ પીળો છે.

૧૦ મકર રાશિ.

મધરના જેવી આકૃતિ મકર રાશિની હોય છે તેને મૃગયાસર પણ કહે છે. તેનો રંગ તપખીરીઓ હોય છે.

૧૧ કુંભ રાશિ.

આંધે જેણે ધડો લીધો છે એવા જે પુરુષ તેવી આકૃતિ કુંભ રાશિ-ની હોય છે, ને તેનો રંગ ગોળીઆ જેવો હોય છે.

૧૨ મીન રાશિ.

એ મચ્છોનાં એક ખીન્નનાં પુંછડાં સાંમસાંમાં આવ નથી જેવી આકૃતિ દેખાય તેવી આકૃતિ મીન રાશિની હોય છે. તેનો રંગ માછલાં જેવો છે.

ઉપર લખેલી બારે રાશિના પોટોઆદિ અમોએ જ્ઞાતકના “જ્યોતિશ દ્વળ દર્પણ”ના અથમાં આપેલાં છે. વળી મોટી વેબ્સ્ટર ડિક્શનરીમાં ખગોળના ચિત્રોમાં પણ છે.

ઉપર લખેલી બારે રાશિનાં બીજાં નામો નિચે પ્રમાણે.

- ૧ મેષ રાશિને ચાર પગ છે, માટે તેને ચતુષપદ જેને પશુ રાશિ કહે છે.
- ૨ વૃષભ રાશિને પણ ચાર પગ છે, માટે તેને પણ ચતુષપદ જેને પશુ રાશિ કહે છે.
- ૩ મીથુન રાશિને બે પગ છે, માટે તેને મનુષ્ય તથા પુરુષ રાશિ કહે છે.
- ૪ કર્ક રાશિ નહીં મનુષ્ય કે નહીં પશુનો આકાર તેથી તેને કીટ રાશિ કહે છે.
- ૫ સિંહ રાશિને ચાર પગ છે, માટે તેને ચતુષપદ જેને પશુ રાશિ કહે છે.
- ૬ કન્યારાશિને બે પગ છે, માટે તેને મનુષ્ય રાશિ કહે છે.
- ૭ તોલા રાશિને પણ બે પગ છે, તેથી તેને પણ મનુષ્ય રાશિ કહે છે.
- ૮ વૃશ્ચિક રાશિ નહીં મનુષ્ય કે નહીં પશુનો આકાર તેથી તેને કીટ રાશિ કહે છે.
- ૯ ધન રાશિને મનુષ્ય તથા પશુ બન્નેનો આકાર છે તેથી પેહેલા પંદર અંશ સૂધી ચતુષપદ પશુરાશિ અને પછીના પંદર અંશ મનુષ્ય રાશિ કહેવાય છે અને તેના છ પગ હોય છે.
- ૧૦ મકર રાશિનું બીજું નામ જળચર રાશિ કારણ કે મધરનું સ્વરૂપ છે.
- ૧૧ કુંભરાશિ મનુષ્ય અથવા જળચર રાશિ એ બે નામમાથી ગમે તે નામે કહેવાય છે.
- ૧૨ મીન રાશિનું બીજું નામ જળચર રાશિ કારણ કે જળચર પ્રાણી જેવી આકૃતિ છે. વધારે ખુલાશાથી સમજાય તેથી નિચે પ્રમાણે લખીએ છીએ.

ચતુષપદ જેને પશુ રાશિ કહે છે તે નિચે પ્રમાણે.

૧ મેષ.

૨ વૃષભ.

૫ સિંહ.

(૧૨)

મનુષ્ય રાશિ નિચે પ્રમાણે.

૩ મીથુન. ૬ કન્યા. ૭ તોલા.
જળચર રાશિ.
૧૦ મકર. ૧૨ મીન.

કીટ રાશિ.

૪ કર્ક. ૮ વૃશ્ચિક.

મનુષ્ય તથા જળચર રાશિ.

૧૧ કુંભ.

પશુ તથા મનુષ્ય રાશિ.

૯ ધન.

ઉપર લખેલી મેષ વિગેરે બારે રાશિઓ નિચે પ્રમાણે ચર, સ્થિર, દ્વીસ્વભાવ, એવા નામથી પણ કહેવાય છે.

૧ મેષ. ચર. ૫ સિંહ. સ્થિર. ૯ ધન. દ્વીસ્વભાવ.
૨ વૃષભ. સ્થિર. ૬ કન્યા. દ્વીસ્વભાવ. ૧૦ મકર. ચર.
૩ મીથુન. દ્વીસ્વભાવ. ૭ તોલા. ચર. ૧૧ કુંભ. સ્થિર.
૪ કર્ક. ચર. ૮ વૃશ્ચિક. સ્થિર. ૧૨ મીન. દ્વીસ્વભાવ.

ઉપરના કોઈ પ્રમાણે મેષ, કર્ક, તોલા અને મકર એ ચાર રાશિને ચર રાશિ જાણવી.

૨વૃષભ, ૫સિંહ, ૮વૃશ્ચિક અને ૧૧કુંભ એ ચાર રાશિઓ સ્થિર રાશિ જાણવી.
૩મીથુન, ૬કન્યા, ૯ધન અને ૧૨મીન આ ચાર રાશિઓને દ્વીસ્વભાવ રાશિ જાણવી.

ઉપર લખેલી બાર રાશિ મધે ૩મીથુન, ૫સિંહ, ૬કન્યા, ૭તોલા, ૮વૃશ્ચિક અને ૧૧કુંભ, આ છ રાશિ ઉગતી વખતે પોતાના માથાથી ઉગે છે. એ રાશિઓને શિર્ષોદય કહે છે ને તે દિવસે બળવાન છે તેથી દિવસે યાત્રા અથવા પ્રદેશ જવું થાય તો ઈચ્છેલાં કાર્યની સિદ્ધિ થાય.

૧મેષ, ૨વૃષભ, ૪કર્ક, ૯ધન અને ૧૦મકર આ પાંચ રાશિઓ આકાશમાં ઉગતી વખત પોતાના શરીરના પાછલા ભાગથી ઉગે છે તેને પૃષ્ઠોદય કહે છે અને તે રાત્રીએ બળવાન છે. તેમજ એ રાશિમાં રાત્રીએ યાત્રા અથવા દેશાવર જવું થાય તો ઈચ્છેલાં કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે, અને દિવસે પ્રયાણ કર્યું હોય તો બળ તથા બુદ્ધિનો નાશ થાય છે.

મીન રાશિ બંને આશુથી હૃદય પામે છે તેને હ્રમયોદય કહે છે. તે દિ-
વસ તથા રાત્રી બંને વખત બળવાન છે તથા એ બંને વખત દેશાવર યા
યાત્રા જવું થાય તો કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે.

વિશમ જેને એકી રાશિ પણ કહે છે તે નિચે પ્રમાણે:—

૧મેષ, ૨મીથુન, ૩સિંહ, ૪તોલા, ૫ધન, ૬કુંભ.

ઉપર લખેલી રાશિને વિશમ રાશિ અથવા એકી રાશિ કહે છે. દરેક
રાશિ ત્રીશ અંશની હોય છે તેમાં ઉપર લખેલી રાશિની પેહેલી પંદર અંશ-
ની હોરા સૂર્યની અને બીજી પંદર અંશની હોરા ચંદ્રની હોય છે. આ વિશમ
રાશિને પુરુષ તથા કુર રાશિ કહે છે.

સમ રાશિ જેને એકી રાશિ પણ કહે છે તે નિચે પ્રમાણે:—

૭વૃષભ, ૮કર્ક, ૯કન્યા, ૧૦વૃશ્ચિક, ૧૧મકર ૧૨મીન.

આ રાશિને સમ રાશિ અથવા એકી રાશિ કહે છે તેમાં પેહેલા પંદર
અંશની હોરા ચંદ્રની અને બીજી પંદર અંશની હોરા સૂર્યની છે. આ સમ રાશિ-
ની આશંકા છે અને તે સોમ્ય એટલે શુભ કહેવાય છે.

ઉપર લખેલી બારે રાશિ મધ્યે સિંહ, કન્યા, તોલા અને વૃશ્ચિક એ ચાર
રાશિ દીર્ઘ એટલે લાંબી રાશિ જાણવી, અને કુંભ, મીન, મેષ અને વૃષભ
એ ચાર રાશિ લઘુ રાશિ જાણવી અને બાકીની મીથુન, કર્ક, ધન અને મ-
કર આ ચાર રાશિઓ સમ રાશિ જાણવી.

સમજાવી.

કાંઈ કાર્ય વિશેનો કોઈ પ્રશ્ન મૂકાવે તો તે પ્રશ્ન કુંડળીમાં લગ્ને સિંહ,
કન્યા, તોલા અને વૃશ્ચિક એ ચાર રાશિ માંહેની હરકોઈ રાશિ આવે તો કાર્ય
લંબાણે મોડું થાય; અને જો કુંભ, મીન, મેષ અને વૃષભ એ ચાર રાશિ માંહેની
હરકોઈ રાશિનું લગ્ન આવે તો કાર્ય ઉતાવળું એટલે વેહેલું થાય; અને મી-
થુન, કર્ક, ધન અને મકર એ ચાર રાશિ માંહેની હરકોઈ રાશિનું લગ્ન આ-
વે તો નહીં તુરત તેમ નહીં મોડું પણ વચલા વખતમાં કાર્ય થાય. પરંતુ આ
દેશ સામાન્ય છે, કારણ કે પ્રશ્ન કુંડળીમાં બેઠેલા ગ્રહોનું બળાબળ વિગેરે
પણ જોવામાં આવે છે.

કયી રાશિ કયી દિશાએ બળવાન છે,

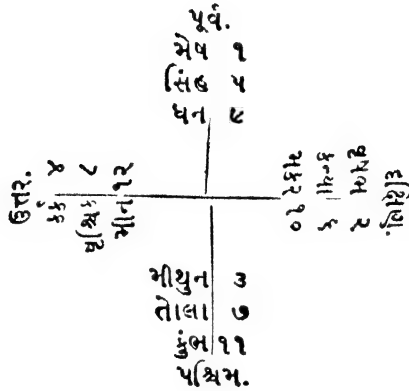
૧ મેષ, સિંહ, ધન, આ ત્રણ રાશિ પૂર્વ દિશાએ બળવાન છે.

૨ મીથુન, તોલા, કુંભ આ ત્રણ રાશિ પશ્ચિમ દિશાએ બળવાન છે.

(૧૪)

૩ કર્ક, વૃશ્ચિક, મીન આ ત્રણ રાશિ ઉત્તર દિશાએ બળવાન છે.

૪ વૃષભ, કન્યા, મકર આ ત્રણ રાશિ દક્ષિણ દિશાએ બળવાન છે.

દેશાવર યાને ગામ જવું હોય તો ઉપર લખ્યા પ્રમાણે દિશા બળવાન રાશિ ઉપરથી વેદફ જોશીઓ નિચે પ્રમાણે મૂકીએ છે.

જે દિવસે દેશાવર યા ગામ જવું હોય તો તે દિવસે ચંદ્ર કયી રાશિનો હોય તે ટીપણામાં જોવું. હવે ધારો કે તે દિવસે ટીપણામાં કન્યાનો ચંદ્ર લખેલો છે તો ઉપર કહ્યા પ્રમાણે કન્યા રાશિ દક્ષિણે બળવાન છે, માટે તે દિવસે દક્ષિણ દિશા તરફ જવાથી દ્રવ્યની પ્રાપ્તિ થાય; અને તે દિવસે જો પૂર્વ દિશા તરફ જાય તો કન્યા રાશિની દક્ષિણ દિશા જમણા હાથ ઉપર રહે છે, માટે તે દિવસે પૂર્વ દીશા તરફ જવાથી સુખ સંપત્તિ આવે અને તે દિવસે પશ્ચિમ દિશા તરફ જવું થાય તો કન્યા રાશિની દક્ષિણ દિશા ડાબા હાથ ઉપર રહે છે માટે ધનનો નાશ થાય, અને તે દિવસે ઉત્તર દિશા તરફ જવું થાય તો કન્યા રાશિની દક્ષિણ દિશા પુઠે રહે છે તો દુઃખી થાય.

(૧૫)

પ્રકરણ ત્રીજું.

મહો ખાખત.

અહમસિદ્ધાંત મધ્યમાધિકારમાંથી.

નિચે લખ્યા પ્રમાણે મહો આકાશમા રહેલા છે.

સૂર્ય.	ચંદ્ર	મંગળ.	બુધ.
ગુરુ.	શુક્ર	શનિ.	

ઉપર લખેલા મહો પૃથ્વીથી કેટલા જોજન છે તે તથા તે મહોના વ્યાસ કેટલા જોજન તે નિચે પ્રમાણે.

ગૃહ.	પૃથ્વીથી કેટલા જોજન છે તે.	વ્યાસના જોજન.
ચંદ્ર.	૫૧૫૬૬	૪૮૦
બુધ.	૧૬૬૦૩૨	૯૨૭
શુક્ર.	૪૨૪૦૮૮	૧૧૧૨
સૂર્ય.	૬૮૯૩૭૭	૬૫૨૨
મંગળ.	૧૨૮૬૬૧૯	૧૮૮૫
ગુરુ.	૮૧૭૬૫૩૮	૧૬૬૦૨
શનિ.	૨૦૭૧૯૦૭૧	૨૯૬૪૬
અચક-આકાશ.	૪૧૩૬૨૬૫૮	

પૃથ્વી.

પૃથ્વીનો ઘેરાવ એટલે ગોળાકારના જોજન. ૪૯૬૭૬

પૃથ્વીનો વ્યાસ (સીધું જાણું). ૧૫૮૧૩૩

પૃથ્વીના એટલે એકંદર ચોરસ માપ. ૭૮૫૩૦૩૪ જોજન.

ઉપર લખ્યા પ્રમાણે સાતે મહો પૃથ્વીથી ઉપર લખેલા જોજન છે તે આકાશમાં રહેલા છે.

આકાશ જેને અચક કહે છે તેમાં ચક્રની પેઠે મેષ વિગેરે પાંચે રાશિઓ રહેલી છે જેની વિગતવાર હકીકત રાશિ પ્રકરણમાં હમે લખેલી છે.

હવે એ મેષ વિગેરે પાંચે રાશિઓ આકાશમાં જે જગ્યામાં ચા પ્રદેશમાં રહેલી છે તે જગ્યાના નિચે લખેલા સાત મહો સ્વામિ (ધણી) છે તેની વિગત.

સૂર્ય તથા ચંદ્ર એક એક રાશિના સ્વામિ (ધણી) છે અને બાકીના

અહો મંગળ, બુધ, ગુરુ, શુક્ર અને શનિ એ પાંચે અહો બમે રાશિના સ્વામિ
હો તે નિચે પ્રમાણે:—

૧ સૂર્ય.	સિંહ રાશિનો.
	૫
૨ ચંદ્ર.	કર્ક રાશિનો.
	૪
૩ મંગળ.	મેષ તથા વૃશ્ચિક રાશિનો.
	૧ ૮
૪ બુધ.	મીથુન તથા કન્યા રાશિનો.
	૩ ૬
૫ ગુરુ.	ધન તથા મીન રાશિનો.
	૯ ૧૨
૬ શુક્ર.	વૃષભ તથા તોલા રાશિનો.
	૨ ૭
૭ શનિ.	મકર તથા કુંભ રાશિનો.
	૧૦ ૧૧

ઉપર લખેલા સાત અહો તથા તે સિવાય રાહ અને કેતુ જન્મ કુંડળી, વર્ષ કુંડળી, માસની તથા પ્રત્ન કુંડળી વિગેરેમાં આવે છે, પણ એ રાહ તથા કેતુ કાર્ત્તવ્ય રાશિના સ્વામિ (ધણી) નથી.

હવે જે અહ જે રાશિનો સ્વામિ હોય તે રાશિમાં તે અહ ખ્યારે ફરતો ફરતો આવે ત્યારે તે પોતાનાજ ઘરમાં આવેલો કહેવાય તેથી તેને સ્વ-અહી કહે છે.

ઉપર લખેલા અહો સૂર્ય, ચંદ્ર, મંગળ, બુધ, ગુરુ, શુક્ર, શનિ, રાહ અને કેતુ એ રીતે નવ અહોમાં શૂભ, પાપ અને કુર અહ નિચે પ્રમાણે:—

શૂભ અહ નિચે પ્રમાણે.

ચંદ્ર. બુધ. ગુરુ. શુક્ર.

પાપ અહ નિચે પ્રમાણે.

મંગળ. શનિ. રાહ. કેતુ.

કુર અહ નિચે પ્રમાણે.

સૂર્ય.

શુકલ પક્ષના પડવાથી દશ દિવસ સુધી ચંદ્ર મધ્યમ બળવાળો છે પણ શુભ અહની દિટિ હોય તો ઓટ છે એવું યવનેશ્વર કહે છે અને તે પ-

છીના દશ દિવસ સૂધી ચંદ્ર પૂર્ણ ગળવાજો છે અને તે પછીના દશ દિવસ હીન બની હોય છે, પણ જો શુભ ગ્રહની દૃષ્ટિ હોય તો શ્રેષ્ઠ છે.

શુકલ પક્ષની આઠમયો કૃષ્ણપક્ષની આઠમ સૂધી ચંદ્ર શુભ છે અને જ્યુઝીના દિવસે પાપ ગ્રહ ગણાય છે.

જે જે ગ્રહો રોજ રોજ અંશ, કળા કે વિકળામાં વધતા જાય છે, તેને માર્ગ ગતિના કે માર્ગના કહેવાય છે, અને રોજ રોજ ઘટતા કે ઓછા થતા હોય તેને વક્ર ગતિના કે વક્રના કહેવાય છે.

ગ્રહો રોજ રોજ આકાશમાં ચાલે છે તે ચાલના માપને ગ્રહની ગતિ કહેવામાં આવે છે.

જે ગ્રહ ઉતાવળી ચાલથી કે ગતિથી ચાલે છે તેને સીધ્ર ગ્રહ કહે છે, અને જે ધીમી ચાલથી કે થોડા ગતિથી ચાલે છે તેને મંદ ગતિનો કહે છે.

ઉપર લખેલા ગ્રહોમાં સૂર્ય અને ચંદ્ર આ બે રાજા છે. મંગળ સેના-ધિપતિ છે; બુધ પાટવી કુમાર છે, અને ગુરુ તથા શુક્ર આ બે પ્રધાન છે, અને શનિ સેવક છે. જો કે શનિ સેવક છતાં પોતાના કામનું રક્ષણ કરે છે, એટલે જન્મકાળે તથા પ્રજાકાળે તથા વર્ષ કાળે શનિ લગ્ને, ત્રીજે, અગિયાર-મા સ્થાનકે રહ્યો હોય તો સર્વ કાર્યની સિદ્ધિ કરે છે અને તે સિવાયના સ્થાનકે રહ્યો હોય તો કાર્યની હાની કરે છે.

શરીર ઉપર ગ્રહોની સત્તા છે તે નિચે પ્રમાણે:—

સૂર્ય આત્મા છે.

ચંદ્ર મન (પ્રાણ) છે.

મંગળ પ્રાક્રમ તથા શૂન્યતા છે.

બુધ વાચા (વાણી) છે.

ગુરુ જ્ઞાન છે.

શુક્ર સુખ તથા મદન એટલે કામદેવ છે.

શનિ દુઃખ છે.

સમજાવતી.

શનિ સિવાયના બીજા ગ્રહો બળવાન હોય તો પોતપોતાની બાળતામાં સાફ ફળ આપે અને નિર્જળ હોય તો સાફ ફળ આપે નહીં, અને શનિ તેથી ઉત્તરી રીતે આપે, તે એ રીતે કે શનિ બળવાન હોય તો દુઃખ ધણું આપે અને નિર્જળ હોય તો દુઃખી ન કરે.

મહો રોગ કરે એવી રીતે લખેલું હોય તો કયો ગ્રહ કેવી
જાતનો રોગ કરે તેની વિગત નિચે પ્રમાણે.

સૂર્ય વાત, પીત સાથે ગરમી કર્તા છે.

ચંદ્ર કફ કર્તા છે.

મંગળ પીત એટલે ગરમી કર્તા છે.

બુધ ત્રિદોષ કર્તા છે.

ગુરુ કફ કર્તા છે.

શુક્ર સજેખમ તથા વાયુ કર્તા છે.

શનિ વાયુ કર્તા છે.

રાહુ વાયુ કર્તા છે.

કેતુનું ૫ળ રાહુ જેવું છે.

મહો શત્રુતા કરે એવું લખેલું હોય તો કયો ગ્રહ કેવી જાતના
માણસો સાથે શત્રુતા કરે તે નિચે પ્રમાણે.

શુક્ર તથા ગુરુ બ્રાહ્મણ સાથે.

સૂર્ય તથા મંગળ ક્ષત્રી સાથે.

ચંદ્ર તથા બુધ વૈશ્ય એટલે વાણીઆ સાથે.

શનિ તથા રાહુ—કેતુ નીચ માણસ સાથે શત્રુતા કરે.

યાજ્ઞવલ્કય ઋષિ ગ્રહોની પુજા વિશે નિચે પ્રમાણે લખે છે.

સૂર્યનો દેવ અગ્નિ છે.

ચંદ્રનો જળ છે.

મંગળનો અમ્બિકુમાર છે.

બુધનો વિશ્વનું છે.

ગુરુનો ધ્રુવ છે.

શુક્રની ધ્રાણી છે.

શનિનો પ્રજાપતિ એટલે જ્ઞાતા છે.

ઉપર પ્રમાણે જે મદનો જે દેવ યા સ્વામિ હોય તેનું પુંજન કરવાથી
તે ગ્રહ પ્રશન્ન થાય છે, એવી રીતે શારાવણી મંથમાં લખેલું છે.

પ્રકરણ ચોથું.

વર્ષકુંડળી, વર્ષનો રાજ તથા વર્ષની મુઠાં વિગેરેની સમજૂતી
આપત.

દરેક રાશિના ત્રીશ અંશ (ભાગ) હોયછે અને એક અંશની સાઠ કળા,
અને દરેક કળાની સાઠ વિકળા હોયછે.

આખું આકાશ જેને શિશુમાર અથવા ભયક કહેછે તેમાં ચક્રની પેઠે
બારે રાશી રહેલી છે.

સૂર્ય, ચંદ્ર, વિગેરે ગ્રહો આકાશમાં ફેટલી મૂલત સૂધી દરેક રાશિમાં રહે
તે નિચે પ્રમાણે. એ વળી પચાંગના ટીપણામાંથી પણ જણાશે.

સૂર્ય એક માસ સૂધી દરેક રાશિમાં રહેછે. ચંદ્ર સવાળે દિવસ સૂધી.

મંગળ દોઢ મહિના સૂધી. બુધ એક મહિના સૂધી.

ગુરુ તેર મહિના સૂધી. શુક્ર એક મહિના સૂધી.

શનિ ત્રીશ મહિના સૂધી. રાહુ અઢાર માસ સૂધી.

કેટુ પણ અઢાર મહિના સૂધી દરેક રાશિમાં રહેછે.

ખુલાશો.

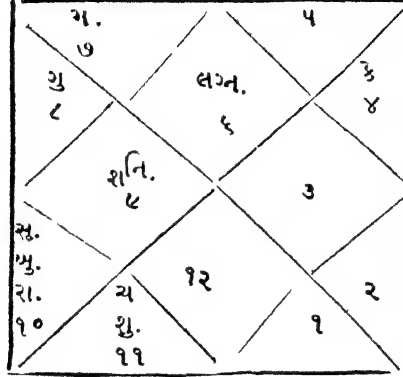
ઉપર લખેલી મૂલત આશરા પડતી લખી છે. નક્કી કથી મીતિએ કયેક
ગ્રહ કથી રાશિનો થયો તે ટીપણામાંથી જણાશે. વળી ઉપર લખેલા ગ્રહો મધે
મંગળ, બુધ, ગુરુ, શુક્ર અને શનિ એ ગ્રહો વધી એટલે આવળી ચાલના થયા
હોય તો, અને તે વધી ચાલના થઇને માર્ગી એટલે સવળી ચાલના થાય, ત-
થા અતિચાર એટલે હતાવળી ચાલના થયા હોય તો ઉપર લખેલી મૂલતમાં
ફારફેર પડે છે.

વર્ષકુંડળી તથા પ્રશ્ન કુંડળીનું ફળાદેશ જોવાની સમજણ પડે તેટલા
માટે આ ગ્રંથમાં એક પુરૂષની વર્ષની કુંડળી વિગેરે દાખલ કરતાં પહેલાં કહે-
વાની જરૂર છે કે આ ગ્રંથ ફળાદેશ સંબંધીનો છે. ગણિત કેવી રીતે કરવું તે
વિષય આ ગ્રંથમાં દાખલ કરેલો નથી, કારણ કે ગણિત વિષય સમજવો બહુ
મુશ્કેલ છે. વળી વર્ષફળ બનાવવાનું કામ વેદન જોશીઓનું છે, આપણે તો
ફળાદેશ જણાવવાની જરૂર છે.

એક પુરૂષનો જન્મ સંવત ૧૮૯૭ શકે ૧૭૬૨ ના માહાસુદ ૩ સો-
મવારે સૂર્ય ઉદય થયા પછી થી ૩૭ ને ૫૫ માં થયેલો છે. તે પુરૂષની
જન્મકુંડળી વિગેરે દર્શાવતી કુંડળી અમોએ “જ્યોતિશ ફળ દર્શણ” ના ગ્રં-

થમાં દાખલ કરેલી છે. તેજ પુરૂષની જન્મ કુંડળી આ અંથમાં દાખલ કરવાની જરૂર છે તેથી નિચે લખીએ છીએ.

જન્મ કુંડળી.

ઉપરની જન્મકુંડળીમાં ખારે ભાવમાં રાશિ તથા અહો મૂકવાની સમજણ આપેલી જાતકના “જ્યોતિશદ્ધિ દર્પણ” ના અંથમાં વિગતવાર લખેલી છે.

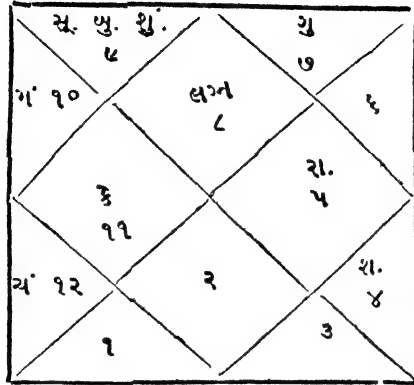
મહા દશા તથા અંતર દશા ક્યારે ક્યારે બેસે છે તથા કેટલી મૂલત સુધી રહે છે તેની સમજણ પણ આપેલી “જ્યોતિશદ્ધિ દર્પણ” ના અંથમાં લખેલી છે.

જે મનુષ્યનો જે ઘડી પળે જન્મ થાય તે ઘડી પળ વખતે આકાશમાં કયી કયી રાશિમાં કયા કયા અહો હતા તે ટીપણમાં જોઈ જન્મકુંડળી બનાવવામાં આવે છે, તેજ પ્રમાણે દશા જે ઘડી પળે બેસે તે વખત આકાશમાં અહો કયી રાશિમાં હતા તે ટીપણમાં જોઈ જન્મકુંડળીની રીત પ્રમાણે લગ્ન મૂકર કરી દશા પ્રવેશની કુંડળીમાં ખારે ભાવમાં રાશિ અહો મૂકવામાં આવે છે.

જે મનુષ્યની જન્મ કુંડળી ઉપર લખી છે તે મનુષ્યને સંવત ૧૯૪૩ શકે ૧૮૦૮ ના પોશ શુદ્ધ ૭-૮ શનિવારે ઘડી ૧૧ પળ ૨૪ ના વખતે ચંદ્રની મહાદશા વર્ષ ૧૫ ની બેસે છે, તે મનુષ્યની દશા પ્રવેશની કુંડળી નીચે પ્રમાણે.

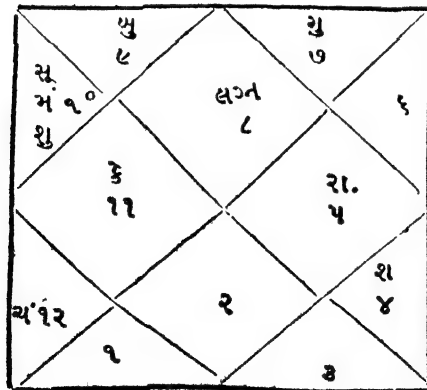
(૨૧)

દશા પ્રવેશની કુંડળી.

ઉપરની દશા પ્રવેશની કુંડળીને કાચી કુંડળી કહે છે. એ કુંડળીના બા-
વમાં બેઠેલા અહો તેજ બાવમાં રહે છે કે ચળીને બીજા બાવમાં આવે છે તે
નક્કી કરવા સાડ દશા પ્રવેશ વખતે કયી રાશિમાં કયો અહ કેટલા અંશ, કળા,
નિકળાનો હતો તે વેદસુ જ્ઞેશીઓ ગણિતથી નક્કી કરી સ્પષ્ટ અહ ચક્રનો કો-
ડો તથા બાવ રાશિનો કોડો બનાવી ચળીત કુંડળી બનાવે છે તે પ્રમાણે ઉ-
પરની દશા પ્રવેશની ચળીત કુંડળી નીચે પ્રમાણે છે.

ચળીત ભાવ કુંડળી.

ઉપર લખ્યા પ્રમાણે ચંદ્રની મહા દશા સંવત ૧૯૪૩ શકે ૧૮૦૮ ના પોશ શુદ્ધ ૭-૮ શનિવારે બેસે છે તે મહા દશામાં નિચે પ્રમાણે અંતર દશા એ આવે છે.

	ચંદ્ર.	મંગળ	ગુરુ	શનિ	ગુરુ.	રાહુ	શુક્ર.	સૂર્ય
વર્ષ.	૨	૧	૨	૧	૨	૧	૨	૦
માસ.	૧	૧	૪	૪	૭	૮	૧૧	૧૦
દિવસ.	૦	૧૦	૧૦	૨૦	૨૦	૦	૦	૦
ધડી.	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦

ઉપર લખ્યા પ્રમાણે અંતર દશાઓ જ્યારથી મહા દશા બેસે છે ત્યાંથી બેસવા માટે છે અને દરેક ચંદ્રની અંતર દશા ઉપર લખેલી મૂલત સૂત્રી રહે છે તેની સમગ્રગુત્તી અમોએ “જ્યાતિશ દ્વણ દર્પણ” ના ગ્રંથમાં લખેલી છે.

ઉપર લખેલી દશાને અષ્ટોતરીની દશા કહે છે, અને એ મહા દશા સર્વ ગ્રહોની મળી વર્ષ ૧૦૮ સૂત્રીની છે.

વર્ષ કુંડળી.

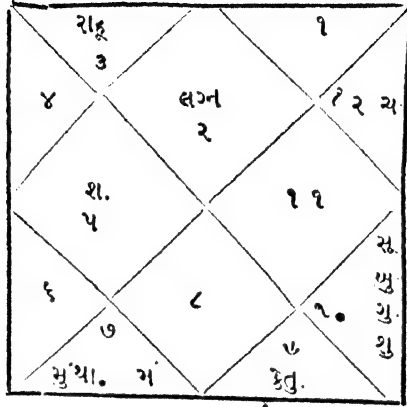
જન્મ વખતે સૂર્ય જે રાશિનો જેટલા અંશ, કળા, વિકળાનો હોય તે રાશિના તેટલા અંશ, કળા, વિકળાનો સૂર્ય વર્ષો વર્ષ જ્યારે થાય ત્યારે વર્ષ પ્રવેશ થાય છે. ઉપર જે પુરૂષની જન્મકુંડળી લખી છે તેના જન્મ વખતે સૂર્ય મકર રાશિનો ચૈત્ર અંશનો હતો તે સંવત ૧૯૪૬ ના માહા શુદ્ધ ૬ રવિવારે સૂર્ય ઉદય થયા પછી ધડી ૧૮ પળ ૩૮ ના વખતે સૂર્ય મકર રાશિનો ચૈત્ર અંશનો થાય છે તેથી તે વખતે વર્ષ પ્રવેશ થાય છે.

જન્મ કુંડળીમાં જારે ભાવમાં રાશિ ગ્રહો માંડવાની રીતી છે તેવીજ રીતે વર્ષ કુંડળીમાં લગ્ન, રાશિઓ, અને ગ્રહો માંડાય છે તોપણ બાળબોધને વારને તપસીત્તવાર લખીએ છીએ.

સૂર્ય મકર રાશિનો ચૈત્ર અંશનો થયો ત્યારે વર્ષ બેઠું, તે મકર રાશિના ચૈત્ર અંશ લગ્ન પત્રિકામાં જોતાં ધડી ૫૨ પળ ૩૮ નો આંક છે તેમાં વર્ષની ધડી ૧૮ ને પળ ૩૮ ઉમેરતાં ધડી ૭૧ ને પળ ૨૨ રહે છે તે ધડી પળ લગ્ન પત્રિકાના કોઠામાં જોતાં વરખ લગ્નના ૨૭ અંશમાં સમાવેશ થાય છે માટે વર્ષ લગ્ન વરખ રાશિનું ૨૭ અંશનું સમગ્ર લગ્ન વરખ રાશિ માંડવી, પછી અનુક્રમે બીજી રાશિ માંડતા જવી.

(૨૩)

વર્ષ કુંડળી.

ઉપરની કુંડળીમાં રાશિ માંડવાની રીતી.

સગ્ન એ પેહેલો ભાવ તેમાં વરખ રાશિ અને તે રાશિ આંક ૨ ની તેથી ગેનો આંક મૂકવો, અને તેની પાસે તેનું ધર તે જીજ્ઞે ભાવ તેમાં ગી-થુન રાશિનો આંક ત્રણ મૂકવો, અને ત્રીજા ભાવમાં કંઈ રાશિ, ચોથા ભાવ-માં સિંહ રાશિ, પાંચમા ભાવમાં કન્યા રાશિ, છઠ્ઠા ભાવમાં તોલા રાશિ, સાત-મા ભાવમાં વૃશ્ચિક રાશિ, આઠમા ભાવમાં ધન રાશિ, નવમા ભાવમાં મકર રાશિ, દશમા ભાવમાં કુંભ રાશિ, અગિયારમા ભાવમાં મીન રાશી, અને ગા-રમા ભાવમાં મેષ રાશિ માંડવી.

હવે જે વખતે વર્ષ ગેટું તે વખતે ગ્રહો આકાશમાં કયી કયી રાશિ-માં હતા તે પંચાંગમાં જોઈ જે ગ્રહ જે રાશિનો હોય તે રાશિવાળા ભાવમાં વર્ષ કુંડળીમાં મૂકવામાં આવે છે તે નિચે પ્રમાણે:—

તે દિવસે સૂર્ય મકર રાશિમાં છે અને તે મકર રાશિ નવમા ભાવે છે, માટે સૂર્યને નવમા ભાવે મૂકવો.

તે દિવસે ચંદ્ર મીન રાશિમાં છે અને તે રાશિ અગિયારમા ભાવે છે, મા-ટે ચંદ્રને અગિયારમા ભાવે મૂકવો.

મંગળ તોલા રાશિનો છે તો તેને તે રાશિમાં મૂકવો.

બુધ મકરનો છે માટે તેને મકર રાશિમાં મૂકવો.

શુક્ર મકરનો છે માટે તેને મકર રાશિમાં મૂકવો.

શુક્ર પણ મકર રાશિમાં છે માટે તેને પશુ મકર રાશિમાં મૂકવો.

શનિ સિંહ રાશીમાં છે માટે તેને સિંહ રાશિમાં મૂકવો.

રાહ માયુનમાં છે ને તે રાશિ ખીન્ન બાવે છે માટે રાહને ખીન્ન બાવે મૂકવો.

કેતુ હમેશા રાહની સાતમે બાવે આવે છે ને રાહ ખીન્ન બાવે છે તેથી કેતુને આઠમા બાવે મૂકવો.

ઉપર પમાણે વર્ષ કુંડળી થાય છે તેને કાચી કુંડળી કહે છે.

ઉપરની કુંડળીમાં સૂર્ય, ચંદ્ર, મંગળ, જુપિટર, શુક્ર, શનિ, રાહ અને કેતુ એ અઢો બેઠેલા છે તે જન્મકુંડળી વિગરે દશ વર્ગની કુંડળીમાં પણ આવે છે, પણ ઉપરની વર્ષકુંડળીમાં મુંથા તોલા રાશિમાં છટ્ટા બાવે બેઠી છે તે વિશે પાંચનારાઓને સવાલ ઉત્પન્ન થશે કે મુંથા એ વળી શું હશે? તેથી મુંથાની ખાખત ખુલાસાની જરૂર છે.

જન્મ લગ્નને આ તારક શાસ્ત્રમાં મુંથાએ નામથી કહે છે. તે દરેક વર્ષે એક રાશિ બદલે છે એટલે ધારકે ઉપસા જન્મ વખતે મુંથા કન્સ રાશીની હતી તો દાલ તોલા રાશિમાં આવે છે એમ જાણવું.

મુંથા વર્ષ પ્રવેશ વખતે કેટલા અંશની હતી તે ગણિતથી નીકળે છે. દરેક સામગાં અઢી અંશ મુંથા ચાલે છે એટલે બાર માસ સુધી ત્રીશ અંશ એટલે એક રાશિ ચાલ્યા બાદ બીજી રાશિમાં આવે છે.

ઉપરની વર્ષકુંડળીમાં લગ્ન જેને પેહેલો બાવ કહે છે તે, તથા ચોથો બાવ, સાતમો અને દશમા બાવને “કેંદ્રસ્થાન” કહે છે.

ખીન્ન, પાંચમા, આઠમા અને અગિયારમા બાવને “પણકુંદ્ર” કહે છે.

પાંચમા અને નવમા બાવને “ત્રિકોણ સ્થાન” કહે છે.

ત્રીજા, છટ્ટા, નવમા અને બારમા બાવને “આપોક્લિમ સ્થાન” કહે છે.

ચોથા અને આઠમા બાવને “ચતુષ્થ” કહે છે.

બીજા અને સાતમાને “માર્ક સ્થાન” કહે છે.

ખીન્ન અને બારમાને “નેત્ર સ્થાન” કહે છે.

છટ્ટા, આઠમા અને બારમા બાવને “ત્રીક સ્થાન” કહે છે. વળી એ છટ્ટા, આઠમા અને બારમા બાવને “નેટ સ્થાન” અને બાકીના ૧-૨-૩-૪-૫-૭-૮-૧૦-૧૧ આ સ્થાનને “શૂભ સ્થાન” કહે છે.

ત્રીજા, છટ્ટા, દશમા અને અગિયારમા સ્થાનને “ઉપચય સ્થાન” કહે છે.

વર્ષકુંડળીમાં શી શી બાખતનું જોવાય છે તે બાખત.

૧ લગ્ન જેને પેહેલો બાવ કહે છે તેમાં દેહનું, ૨૫, વર્ણ, મિન્હ,

ઉમ્મરનું પ્રમાણ, સુખ, દુઃખ એટલી બાબતનું જોવાય છે.

૨ બીજા ભાવમાં ધન તથા કુટુંબ સંબંધી જોવાય છે.

૩ ત્રીજા ભાવમાં પોતાના પ્રાકૃમ સંબંધી, તથા પોતાની આજીવિકા સંબંધી, ભાંડુ તથા ચાકર સંબંધી જોવાય છે.

૪ ચોથા ભાવમાં પોતાની માતૃશ્રી વિશે, વાહન વિશે, પશુ વિશે, ઘર વિશે, સ્થાન વિશે, ખેતર વિશે, મિત્ર વિશે બાબત સુખ દુઃખ જોવાય છે.

૫ પાંચમા ભાવમાં ખુદ્દિ, વિદ્યા, સંતાન, મંત્ર, ગર્ભ સ્થિતિ, એ બાબતો વિશે જોવાય છે.

૬ છઠ્ઠા ભાવમાં રોગ વિશે, શત્રુ વિશે, ચોરી વીશે, અને મોશાળનું સુખ દુઃખ જોવાય છે.

૭ સાતમા ભાવમાં સ્ત્રી વિશે, દેશાવર જવા આવવા વિશે, ન્હાતો પરચુરણુ વેપાર વિશે, દાંત વિશે જોવાય છે.

૮ આઠમા ભાવમાં રીંટ વિશે, કટ વિશે, શુદ્ધસ્થાન વિશે જોવાય છે, તેમજ તરવા શીખનું, હથિયાર બાંધવા, આ બાબતનું પણ જોવાય છે.

૯ નવમા ભાવમાં જાગ્ય વિશે, ધર્મ વિશે, યાત્રા વિશે, તપશ્ચર્યા વિશે જોવાય છે.

૧૦ દશમા ભાવમાં રાજ્યદાર વિશે, વેપાર વિશે, પીતાના સુખ દુઃખ વિશે જોવાય છે.

૧૧ અગિયારમા ભાવમાં લાભ વિશે, હાથી, ઘોડા, સુખપાળ, વસ્ત્ર, ધરેણુંનું સુખ દુઃખ જોવાય છે.

૧૨ બારમા ભાવમાં હાની, દાન, ખરચ, દંડ, કેદ, નેત્ર એટલી બાબતો વિશે જોવાય છે.

ઉપર લખેલી વર્ષ કુંડળીને કાચી કુંડળી કહે છે અને તેમાં જે ગ્રહો જે-સાડેલા છે તે ગ્રહો તેજ જગ્યાએ રહે છે કે ચળીને બીજે ઠેકાણે જાય છે તે નક્કી કરવા સાડ ગણિત કરવું પડે છે ને તે ગણિત કરતાં વર્ષ પ્રવેશ થયો તે વખતે ગ્રહો કયી રાશીના કેટલા અંશ, કળા, ચિકળાના હતા તેનો સ્પષ્ટ ગ્રહ ચક્રનો કોઠો નિચે પ્રમાણે.

સ્પષ્ટ ગ્રહચક્રનો કોઠો.

આ કોઠો વાંચનારે સારી પેઠે લક્ષમાં લેવો કારણ કે ગ્રહોના અંશ હ-મેશા ધ્યાનમાં રાખવા જરૂર છે, કેમકે તે વગર કળાદેશ સમગ્ર શકાય નહીં.

	સૂર્ય	ચંદ્ર	મંગળ	બુધ	ગુરુ	શુક્ર	શનિ	રાહુ	મુંથા
રાશી.	૯	૧૧	૬	૯	૯	૯	૪	૨	૬
અંશ.	૧૪	૨૪	૨૧	૧૬	૨	૯	૧૨	૮	૧૧
કળા.	૧૮	૧૩	૪૧	૩	૪૪	૩૬	૩૯	૨૫	૭
વિકળા.	૨૬	૧૪	૪૨	૪૬	૯	૩૦	૧૫	૨૦	૪૬
કળા.	૫૯	૭૮૦	૨૧	૨૦	૧૩	૭૫	૩	૩	૫
વિકળા.	૮	૩૫	૨૩	૫૫	૧૨	૩૭	૩૮	૧૧	૦

ઉપરના કોણને છેવટે સૂર્યની કળા ૫૯ વિકળા ૮ લખી છે. તથા ચંદ્રની ૭૮૦ કળા ૩૫ વિકળા લખી છે, તથા એ પ્રમાણે બીજા ગ્રહોની કળા વિકળા લખી છે તે વિશે એવું સમજવું કે વર્ષ પ્રવેશ વખતે એ ગ્રહોની ચાલ યાને ગતિ એ આંકડા પ્રમાણે હતી. તેમાં જે ગ્રહની ચાલ વધારે કળા વિકળાની હોય તે સિદ્ધ એટલે ઉતાવળી ચાલનો અને જેની કળા ઓછી છે તે મંદ ચાલનો કહેવાય છે.

ઉપરના સ્પષ્ટ શ્રદ્ધ ચક્રના કોણમાં સૂર્યની ૯ રાશિ ૧૪ અંશ ૧૮ કળા ૨૬ વિકળાનો સૂર્ય થયો ત્યારે વર્ષ એટલે નવમી રાશિ પૂની થયા બાદ ૧૪ અંશ ૧૮ કળા ૨૬ વિકળાએ વર્ષ પ્રવેશ છે માટે સૂર્ય દશમી મકર રાશિનો ગણાય અને એજ પ્રમાણે બીજા ગ્રહોને માટે સમજવું.

ઉપરના ગ્રહોમાં ચંદ્ર, મંગળ, બુધ, ગુરુ, શુક્ર, શનિ, આ ગ્રહો સૂર્યની નજદીકમાં હોય તો તે ગ્રહો સૂર્યના તેજથી અસ્ત થાય છે તેથી તેમને અસ્તના કહેવાય છે.

કેટલા અંશે અસ્ત થાય તે નીચે પ્રમાણે:—

ચંદ્ર ૧૨ અંશે મંગળ ૧૭ બુધ ૧૩ ગુરુ ૧૧

શુક્ર ૯ શનિ ૧૫

વધારે ખુલાશાથી સમજાય તેટલા માટે દાખલા તરીકે લખીએ છીએ કે ઉપરના સ્પષ્ટ શ્રદ્ધ ચક્રમાં સૂર્ય મકરનો છે તેમજ બુધ, ગુરુ, અને શુક્ર આ ત્રણ ગ્રહો પણ મકર રાશિમાં છે માટે તેઓના અંશ જોવા.

સૂર્યના ૧૪ અંશ છે અને બુધના ૧૬ અંશ એટલે સૂર્ય કરતાં ૨ અંશ આગળ છે માટે બુધ અસ્ત થયો કહેવાય.

ગુરુ એક રાશિમાં છે પણ તેના અંશ ૨ છે તેમાં ૧૧ મેળવતાં ૧૩

થાય ને સૂર્ય ૧૪ અંશનો છે તેથી ગુરુ અસ્ત થતો નથી.

શુક્રના નવ અંશ છે તો તે ઉપરના નીચમ પ્રમાણે અસ્ત થયેલો કહેવાય.

વળી પાસે પાસેની બ્હૂતી બ્હૂતી રાશિમાં ગ્રહો હોય, પણ સૂર્યની નજર-દીકમાં ગ્રહો આવે તો તે પણ અસ્તના કહેવાય. જેમકે સૂર્ય મકરનો ૧૪ અંશનો છે અને મંગળ ધન રાશિના ૨૮ અંશનો હોય તો મંગળ અસ્ત થાય છે. તેમજ સૂર્ય વરુણ રાશિનો ૨૫ અંશનો હોય અને ચંદ્ર મીથુન રાશિનો ૫ અંશનો હોય તો ચંદ્ર પણ અસ્તનો કહેવાય.

જે ગ્રહો અસ્તના ન હોય તો તે ગ્રહોને ઉદયના ગ્રહો જાણવા.

દગ્ધના ગ્રહોની ખાખત.

જે ગ્રહ અસ્તનો હોય તે ગ્રહ સાથે પાપ ગ્રહ બેઠેલા હોય અથવા પાપ ગ્રહ દેખતા હોય તો તેને દગ્ધનો ગ્રહ કહે છે.

વક્ર ગતિના ગ્રહો ખાખત.

ગ્રહોની ચાલ બે જાતની હોય છે. માર્ગી અને વક્રી. તેમાં જે ગ્રહો પોતપોતાની ગતિ પ્રમાણે દરરોજ વધતા જાય તો તેને માર્ગી ચાલના ગ્રહો કહે સીધી ચાલે ચાલનારા જાણવા.

જે ગ્રહો પોતપોતાની ગતિ પ્રમાણે દરરોજ ઘટતા જાય તો તેને વક્રી ચાલના કહે છે. વક્રી ગ્રહોએ અવળી ચાલે ચાલનારા જાણવા.

ગ્રહો માર્ગી ચાલના તથા વક્રી ચાલના જાણવા માટે ગણિત કરવું પડે છે તેમાં જે ગ્રહ વક્રી ચાલનો થયો હોય તો રાષ્ટ્ર ગ્રહ ચક્રના કોણમાં તે ગ્રહની ચાલ નીચે **વ** એ રીતે નીશાની બેંશીઓ લખે છે, અને જે ગ્રહની ચાલની કળા નીચે **વ** નીશાની ન હોય તો તે માર્ગી ચાલના જાણવા.

સૂર્ય તથા ચંદ્ર હમેશા માર્ગી ચાલના હોય છે. એ બે ગ્રહો કોઈપણ વખતે વક્રી થતા નથી; અને રાહુ તથા કેતુ હમેશાં વક્રીજ હોય છે, તે કોઈપણ વખતે માર્ગી થતાજ નથી.

મંગળ, બુધ, ગુરુ, શુક્ર અને શનિ એ ગ્રહો ધણી વખત માર્ગી અને કોઈક વખત વક્રના થાય છે.

યુદ્ધમાં જીતેલા તથા હારેલા ગ્રહોને પરાજય થયેલા

ગ્રહ ખાખત.

સૂર્ય તથા ચંદ્ર સિવાયના બાકીના બૌમાદિ ગ્રહોમાં બે અથવા તેથી વધારે ગ્રહો રાશિ, અંશ, કળા, વિકળામાં સરખા આવે તો તે ગ્રહોનું યુદ્ધ

થયલું કહેવાય, ને તે પછી જે અહ ઉત્તર તરફ જાય તે યુધ્ધમાં જીતેલો એટલે જય પામેલો કહેવાય, અને જે અહ દક્ષિણ તરફ જાય તે હારેલો એટલે પરાજય પામેલો કહેવાય.

વધારે ખુલાશાથી સમજાય તેટલા માટે દાખલા તરીકે લખીએ છીએ કે રપષ્ટ અદ્યકમાં મંગળ તોલા રાશિનો ૨૧ અંશ ૪૧ કળા ૪૨ વિકળાનો છે અને જો ગુરૂ તોલા રાશિનો ૨૧ અંશ ૪૧ કળા અને ૪૨ વિકળાનો હોય તો મંગળ અને ગુરૂને યુધ્ધ થયલું કહેવાય, અને તે પછી મંગળ ઉત્તર તરફ અને ગુરૂ દક્ષિણ તરફ જાય તો મંગળ યુધ્ધમાં જીતેલો અને ગુરૂ હારેલો એટલે પરાજય પામેલો કહેવાય.

યુધ્ધ પછી કયો અહ ઉત્તર તરફ અને કયો અહ દક્ષિણ તરફ આવ્યો તે ઉપરના રપષ્ટ અદ્યકના કોઠા ઉપરથી જણાશે નહીં પણ જોશીઆ ગણિત કરી જન્મોત્તરી તથા વર્ષ ફળમાં દાખલ કરે છે.

ભાવ રાશિ બાબત.

દરેક ભાવમાં આવેલી રાશિ વર્ષ પ્રવેશ વખતે કેટલા અંશ, કળા, વિકળાની હતી તે બાબત.

ઉપરનો વર્ષ પ્રવેશ ઘડી ૩૮ પણ ૩૮ મે થયેલો છે, તે વખતે બાવ ર ભાવ સંધી સહીત કેટલા કળા વિકળા હતા તે જાણવા માટે ગણિત કરવું પડે છે તે ગણિત કરતાં કરેક ભાવમાં કેટલી રાશિ, અંશ, કળા વિકળા આવે છે તેનો ભાવ સંધિનો કોઠો નીચે પ્રમાણે.

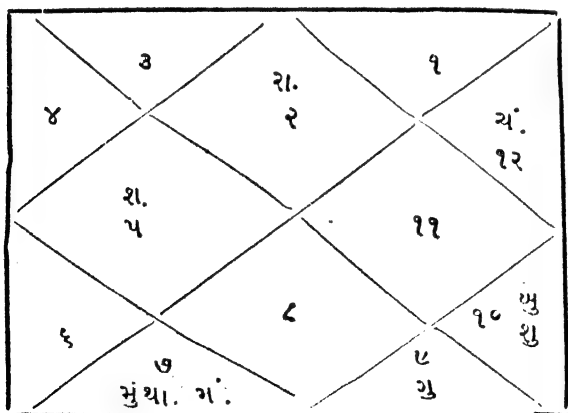
પેહેલો ભાવ	જા	બીજો ભાવ	જા	ત્રીજો ભાવ	જા	ચોથો ભાવ	જા	પાંચમો ભાવ	જા	છઠ્ઠો ભાવ	જા
૧	૨	૨	૩	૩	૪	૪	૫	૫	૬	૬	૭
૨૭	૧૦	૨૩	૬	૧૮	૨	૧૫	૨	૧૮	૬	૨૩	૧૦
૩૧	૨૬	૨૧	૧૬	૧૧	૬	૧	૬	૧૧	૧૬	૨૧	૨૬
૩૦	૨૬	૨૩	૨૦	૧૭	૧૪	૧૧	૧૪	૧૭	૨૦	૨૩	૨૬

सातमे बाय	सधी	आठमे बाय	सधी	नवमे बाय	सधी	दशमे बाय	सधी	अगत्याग मे बाय	सधी	गान्ठमे बाय	सधी
७	८	८	८	८	१०	१०	११	११	०	०	१
२७	१०	२३	६	१८	२	१५	२	१८	६	२३	१०
३१	२६	२१	१६	११	६	१	६	११	१६	२१	२६
३०	२६	२३	२०	१७	१४	११	१४	१७	२०	२३	२६

ચળીત કુંડળી કરવા બાબત.

કુપ્પટ ગ્રહ ચક્રમાં જે રાશિ, એશ, કળા, વિકળાના આકાંડ લખેલા હોય તે ભાવ સંધીના ક્રાંતામાં લખેલા આકાંડમાં કોની સાથે સરખાપણામાં સંબંધ રાખે છે તે જોયું અને જે ભાવમાં સમાવેશ થતો હોય તે ભાવમાં તે ગ્રહ જાય છે તે નિર્ણય લખેલી વર્ષની ચળીત કુંડળી ઉપરથી જણાશે.

અગ્રીત કુંડગી.

ઉપરની કુંડળીમાં ખેડેલા ગ્રહોત્તું ફળ આગળ લખવામાં આવશે.

ઉપરના વર્ગની નવમાંશ કુટુંબી નિચે પ્રમાણે થાય છે.

નવમાંશ કુંડળી.

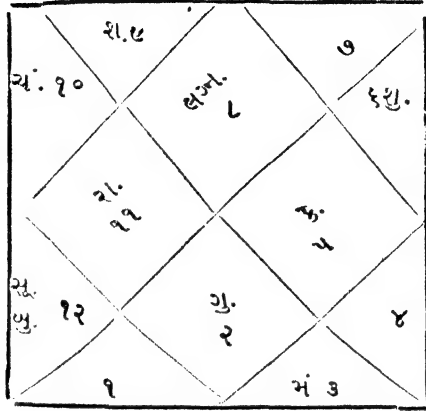
७	५	४ श.
८	६	३ क.
९	१२	२ भ.

વર્ષમાં નવમાંશ કુંડળી ફક્ત એકોત્તું બળ જાણવા માટે કરવામાં આવે છે.

त्रिंशत् कुंडली.

રીજ કુટુંબનેવા માટે વર્ષ ફળમાં ત્રિશાંશ કુંડળી નાંખવામાં આવે છે. જેની રીતે જન્મકુંડળી ઉપરથી ત્રિશાંશ કુંડળી કરવામાં આવે છે તેની રીતથી વર્ષ કુંડળી ઉપરથી વર્ષની ત્રિશાંશ કુંડળી કરવામાં આવે છે. ત્રિશાંશ કુંડળી શી રીતે થાય તેની સમજણ અમોએ “જ્યોતિશ ફળ દર્શણ” ના ગ્રંથમાં લખેલી છે તેથી ફરીને આ ગ્રંથમાં ત્રિશાંશ કુંડળીની રીતે બતાવી નથી.

ત્રિશાંશ કુંડળી.

સ્વચ્છદી ગ્રહ.

સ્વચ્છદી એટલે જે રાશિનો સ્વામિ જે ગ્રહ હોય તે ગ્રહ તે રાશિવાળા આંકમાં બેઠેલો હોય તો સ્વચ્છદી પોતાનાજ ધરમાં બેઠેલો કહેવાય. ઉદાહરણ—મંગળ મેષ રાશિ ૧ અથવા ૮ વૃશ્ચિક રાશિમાં બેઠો હોય તો એ બંને ઠેકાણે સ્વચ્છદી એટલે પોતાના ધરમાં બેઠેલો કહેવાય છે, અને એ રીતે બીજા ગ્રહો પોતાની રાશિવાળા આંકમાં બેઠેલા હોય તો સ્વચ્છદી સમજવા.

વાંચનારાઓને વધારે ખુલાસાથી તરત સમજણ પડે એટલા ગાટેલાં ખીએ છીએ કે ઉપર લખેલી ત્રિશાંશ કુંડળીમાં કોઈ ગ્રહ સ્વચ્છદી એટલે પોતાની રાશિમાં બેઠેલો નથી, પણ બીજા ગ્રહોની રાશિમાં બેઠા છે. સિવાય ઉપરની નવમાંશ કુંડળીમાં આઠમા ભાવે મંગળ સ્વચ્છદી એટલે પોતાની રાશિમાં બેઠો છે. એ સિવાયના ગ્રહો સ્વચ્છદી નથી; વર્ષની ચળીત કુંડળીમાં ગુરુ આઠમા ભાવે સ્વચ્છદી એટલે પોતાની રાશિમાં બેઠો છે. એ સિવાયના ગ્રહો સ્વચ્છદી નથી; અને ઉપરની વર્ષની કાચી કુંડળીમાં કોઈ પણ ગ્રહ સ્વચ્છદી નથી.

ગ્રહો ઉચ્ચના તથા નીચના નિચે પ્રમાણે.

સૂર્ય મેષ રાશિમાં બેઠો હોય તો ઉચ્ચો, તેમાં ઉપર લખેલા સ્પષ્ટ ગ્રહ ચક્રમાં સૂર્ય દશ અંશ સૂધી હોય તો પરમ ઉચ્ચનો ગણાય, અને તે ઉપરના અંશે હોય તો દ્વિતીય ઉચ્ચ રાશિનો કહેવાય છે; તેમજ સૂર્ય તોલાનો હોય

તો નીચનો, તેમાં દશ અંશ સૂધી હોય તો તે અતિ નીચનો, અને તે ઉપરના અંશે હોય તો સાધારણ રીતે ક્રમ નીચ રાશિનો કહેવાય છે.

ચંદ્ર વરખનો ત્રણ અંશ સૂધી હોય તો પરમ ઉચનો અને તે ઉપરના અંશે હોય તો ક્રમ ઉચ રાશિનો કહેવાય, તેમજ ચંદ્ર, વૃશ્ચિકનો ત્રણ અંશ સૂધી હોય તો અતિ નીચનો ગણાય, અને તે ઉપરના અંશે હોય તો સાધારણ રીતે ક્રમ નીચ રાશિનો કહેવાય છે.

ઉપર પ્રમાણે બીજા અહો કયી રાશિના કેટલા અંશ સૂધી ઉચ નીચના કહેવાય છે તેનું કોષ્ટક નીચે પ્રમાણે.

ઉચના અહોનું કોષ્ટક.

અહ	સૂર્ય	ચંદ્ર	મંગળ	બુધ	શુક્ર	શનિ	
રાશી	૦	૧	૯	૫	૩	૧૧	૬
અંશ	૧૦	૩	૨૮	૧૫	૫	૨૭	૨૦

નીચના અહોનું કોષ્ટક.

ગ્રહ	સૂર્ય	ચંદ્ર	મંગળ	બુધ	શુક્ર	શનિ	
રાશી	૬	૭	૩	૧૧	૯	૫	૦
અંશ	૧૦	૩	૨૮	૧૫	૫	૨૭	૨૦

ઉપરના અહો સિવાય રાહ કન્યા રાશિમાં બેઠો હોય તો સ્વમહી, અને મીથુનનો ઉચનો અને ધનનો નીચનો, તેમજ કેતુ મીનનો સ્વમહી, અને ધનનો ઉચનો, અને મીથુનનો નીચનો કહેવાય છે.

સમજીતી.

ઉપરના હેતુના અહોના કોણમાં ચંદ્રની ૧ રાશિ ૩ અંશ લખેલા છે તે-
ને માટે જાણવું કે પહેલી રાશિ પૂરી થઇ ગયા પછી ત્રણ અંશ છે તે વરખ
રાશિનો ચંદ્ર કહેવાય છે, ને એ પ્રમાણે ઉપરના બંને કોણમાં લખેલા અહો
માટે સમજવું.

અહો વર્ગોત્તમિ શી રીતે કહેવાય તે બાબત.

લગ્ન અને અહો વર્ષ કુંડળીમાં જે રાશિના હોય તેજ રાશિમાં વર્ષની
નવમાંશ કુંડળીમાં આવે તો તે અહ વર્ગોત્તમિ ગણાય, પછી તે હરકોઇ ભૂતને
હોય તો ચિંતા નહીં.

અહોની શત્રુતા તથા મિત્રતા અને સમગણા બાબત.

વર્ષની કાચી કુંડળીમાં અહો એક જીવન થકી પરસ્પર ત્રીજે, પાંચમે,
નવમે, અગિયારમે ભાવે બેઠા હોય તો તે અહો પરસ્પર મિત્ર જાણવા. ઉ-
દાહરણ—સૂર્ય ચોથા ભાવે બેઠો હોય ને છઠા ભાવે ચંદ્ર બેઠો હોય તો
સૂર્યનો ચંદ્ર મિત્ર, તેમ ચંદ્રનો સૂર્ય પણ મિત્ર થાય છે. આ નિયમ પ્રમાણે
બધા અહોને માટે સમજવું.

તેમજ વર્ષની કાચી કુંડળીમાં અહો પરસ્પર એક જીવનથી પેદાવે,
ચોથે, સાતમે, દશમે અહો બેઠા હોય તો પરસ્પર એક જીવનના શત્રુ જા-
ણવા. ઉદાહરણ—સૂર્ય ચોથા ભાવે બેઠો છે ને તેના બેજો ચોથા ભાવે શુક્ર
પણ બેઠો છે તો બંને શત્રુ સમજવા, તેમજ ચોથા ભાવે સૂર્ય બેઠો છે, સા-
તમા ભાવે મંગળ બેઠો છે, અને દશમા ભાવે શનિ, અને લગ્ને ચંદ્ર બેઠો છે
તો એ અહો અન્યોઅન્ય એક જીવનના શત્રુ સમજવા.

તેમજ વર્ષની કાચી કુંડળીમાં એક જીવનથી બીજે, છઠે, આઠમે
અને પારમે અહો બેઠેલા હોય તો પરસ્પર એક જીવનના સમ જાણવા.

સમજીતી.

એક ભાવમાં એક કરતાં વધારે અહો બેઠેલા હોય તો તે ઉપરના
નિયમ પ્રમાણે અન્યો અન્ય શત્રુ જાણવા, પણ તેથી તે ભાવનું અરાખ ફળ
ન સમજવું કારણ કે અહોનું બળાબળ જાણવા માટેજ ફક્ત મૈત્રી જાણવા-
ની જરૂર છે.

અહોની દ્રષ્ટિ બાબત.

અહો એક જીવનથી ૩-૧૧ મે ભાવે રહ્યા હોય તો મિત્ર દ્રષ્ટિથી એ-
ક પાસે દેખે છે.

ગ્રહો ૧ એક બીજાથી ૪-૧૦ મે ભાવે રહ્યા હોય તો શત્રુ દ્રષ્ટિથી બે પાયા દેખે છે.

ગ્રહો ૨ એક બીજાથી ૫-૯ મે ભાવે રહ્યા હોય તો મિત્ર દ્રષ્ટિથી ત્રણ પાયા દેખે છે.

ગ્રહો ૩ એક બીજાથી ૧-૭ મે ભાવે રહ્યા હોય તો શત્રુ દ્રષ્ટિથી ચાર પાયા એટલે સંપૂર્ણ દ્રષ્ટિથી દેખે છે. ઉપરની દ્રષ્ટિ બાબત વધારે ખુલાશાથી સમજાય તોટલા વારને નિચે એક કુંડળી લખીએ છીએ.

કુંડળી.

બીજો ભાવ		ચારમો ભાવ	
ત્રીજો ભાવ ગુરુ	લગ્ન પેહેલો ભાવ. સૂર્ય	૧૧ મો ભાવ શુ	
પાંચ મો ભાવ ચંદ્ર	સોથો ભાવ મંગળ	દશમો ભાવ બુધ	૧૨ મો ભાવ રાહ.
છઠ્ઠો ભાવ		આઠમો ભાવ	

ગ્રહોની દ્રષ્ટિ બાબત ઉપર જે નિયમો લખેલા છે તે નિયમ પ્રમાણે ઉપરની કુંડળીમાં ગુરુ તથા શુક્રને સૂર્ય મિત્ર દ્રષ્ટિથી એક પાયા દેખે છે.

મંગળ તથા બુધને સૂર્ય શત્રુ દ્રષ્ટિથી બે પાયા દેખે છે.

ચંદ્ર અને રાહને મિત્ર દ્રષ્ટિથી સૂર્ય ત્રણ પાયા દેખે છે.

શનિને શત્રુ દ્રષ્ટિથી સૂર્ય ચારે પાયા એટલે સંપૂર્ણ દ્રષ્ટિથી દેખે છે.

હવે ધારો કે ઉપરની કુંડળીમાં ગુરુ ત્રીજા ભાવે બેસે છે તે ગુરુની

બીજા અહો ઉપર કેવી રીતની દ્રષ્ટિ પડે તે જોવાનું છે તો તે ગુરૂની દ્રષ્ટિ ખાખત નિચે પ્રમાણે સમજવું.

ચંદ્ર તથા સૂર્યને ગુરૂ મિત્ર દ્રષ્ટિથી જોક પાયો દેખેછે.

ગુરૂની બે પાયાની શત્રુ દ્રષ્ટિ કોઇપણ અહ ઉપર નથી.

શનિ તથા શુક્ર એ બે અહોને ગુરૂ મિત્ર દ્રષ્ટિથી ત્રણ પાયા દેખેછે.

ગુરૂ રાહુને શત્રુ દ્રષ્ટિથી ચારે પાયા એટલે સંપૂર્ણ દ્રષ્ટિથી દેખેછે.

ઉપરના નિયમ પ્રમાણે બીજા અહોની દ્રષ્ટિ જાગત સમજી લેવું.

નોંદ.

ઉપરની દૃષ્ટિનો નિયમ સામાન્ય છે, પણ જોશીઓ ગણિતાગણિતથી દૃષ્ટિઓ ઉપજતવે છે તેમાં ૨-૬-૮-૧૨ માં રથાને જે અહ હોય તેની પણ દૃષ્ટિ આવે છે. કેટલી ઠળ દૃષ્ટિ આવે તે ગણિતથી નક્કી કરી વર્ષક્રમમાં કોડો કરી નોંધે છે.

દિવા રાત્રી.

દિવસે વર્ષ બેસતું હોય તો વર્ષ કુંડળીમાં સૂર્ય જે રાશિમાં બેઠો હોય તે રાશિના રવાગિને દિવસપાત જાણવો.

રાત્રીએ વર્ષ બેસતું હોય તો વર્ષ કુંડળીમાં ચંદ્ર જે રાશિમાં બેઠો હોય તે રાશિના રવાગિને રાત્રીપાત જાણવો.

ત્રિરાશીક પતિ.

દિવસે વર્ષ બેસતું હોય તો, ને વર્ષ કુંડળીમાં મેષ રાશિનું લગ્ન આવે તો ત્રિરાશીકપતિ સૂર્ય જાણવો; અને જો વરુણ લગ્ન હોય તો શુક્ર જાણવો; મીથુન લગ્ન હોય તો શનિ જાણવો; કર્ક લગ્ન હોય તો શુક્ર જાણવો; સિંહ લગ્ન હોય તો ગુરૂ જાણવો; કન્યા લગ્ન હોય તો ચંદ્ર જાણવો; તોલા લગ્ન હોય તો બુધ જાણવો; વૃશ્ચિક લગ્ન હોય તો મંગળ જાણવો, ધન લગ્ન હોય તો શનિ જાણવો; મકર લગ્ન હોય તો મંગળ જાણવો; કુંભ લગ્ન હોય તો ગુરૂ જાણવો; અને મીન લગ્ન હોય તો ચંદ્ર જાણવો.

રાત્રીએ વર્ષ બેસતું હોય ને મેષ લગ્ન હોય તો ત્રિરાશીકપતિ ગુરૂ જાણવો; વરુણ લગ્ન હોય તો ચંદ્ર જાણવો; મીથુન લગ્ન હોય તો બુધ જાણવો; કર્ક લગ્ન હોય તો મંગળ જાણવો; સિંહ લગ્ન હોય તો સૂર્ય જાણવો; કન્યા લગ્ન હોય તો શુક્ર જાણવો; તોલા લગ્ન હોય તો શનિ જાણવો, વૃશ્ચિક લગ્ન હોય તો શુક્ર જાણવો, ધન લગ્ન હોય તો શનિ જાણવો; મકર લગ્ન હોય તો મંગળ જાણવો; કુંભ લગ્ન હોય તો ગુરૂ જાણવો; અને મીન લગ્ન હોય તો ચંદ્ર જાણવો.

૫મારે ખુલાશાથી સમજવા માટે કોડો કરીએ છીએ.

રાશિ	મેષ	વૃષભ	મીથુન	કર્ક	સિંહ	કન્યા
દિવા	સૂર્ય	શુક્ર	શનિ	શુક્ર	ગુરુ	ચંદ્ર
રાત્રી	ગુરુ	ચંદ્ર	બુધ	મંગળ	સૂર્ય	શુક્ર

રાશિ	તોલા	વૃશ્ચિક	ધન	મકર	કુંભ	મીન
દિવા	બુધ	મંગળ	શનિ	મંગળ	ગુરુ	ચંદ્ર
રાત્રિ	શનિ	શુક્ર	શનિ	મંગળ	ગુરુ	ચંદ્ર

સધુ પંચ વર્ગી.

સધુ પંચવર્ગીનો કોઠો વર્ષદળમાં કરવામાં આવે છે. ઉપર વર્ષની કુંડળા જે લખી છે તેનો સધુ પંચવર્ગીનો કોઠો નીચે પ્રમાણે:

જન્મ	વર્ષ	મુંથા	ત્રિરાશીક	દિવા
પતિ ઝેટલે સ્વામિ	પતિ	પતિ	પતિ	પતિ
બુધ	શુક્ર	શુક્ર	શુક્ર	શનિ
૯	૯	૯	૯	૪
ઞેટ	ઞેટ	ઞેટ	ઞેટ	મધ્યમ

ઉપરના કોઠાની સમજૂતી.

જન્મપતિ યુધ્ધ લખ્યો છે તેનું કારણ જન્મ લગ્નનો સ્વાગિ યુધ્ધ છે ને તે વર્ષ કુંડળીમાં નવમા બાવે બેઠો છે તેથી તે શ્રેષ્ઠ છે.

વર્ષપતિ શુક્ર લખ્યો છે તેનું કારણ વર્ષ લગ્નનો સ્વાગિ શુક્ર છે ને તે વર્ષમાં નવમા બાવે બેઠો છે ને તે શ્રેષ્ઠ છે.

મુંથાપતિ શુક્ર લખ્યો છે તેનું કારણ વર્ષ કુંડળીમાં મુંથા શુક્રની રાશિમાં બેઠો છે ને તે શુક્ર નવમા બાવે બેઠો છે તેથી તે શ્રેષ્ઠ છે.

નિરાશીકપતિ શુક્ર લખ્યો છે તેનું કારણ વર્ષનો પ્રવેશ દિવસે થયેલો છે અને વરણલગ્નમાં વર્ષ બેઠું છે ને તે વરણ રાશિનો સ્વાગિ શુક્ર નવમા બાવે વર્ષ કુંડળીમાં બેઠો છે તેથી તે શ્રેષ્ઠ છે.

દિવાપતિ શનિ લખ્યો છે તેનું કારણ દિવસે વર્ષ બેઠું છે ને સૂર્યનવમા બાવે શનિની રાશિમાં બેઠો છે ને તે શનિ ચોથા બાવે છે તેથી મધ્યમ છે.

ઉપરની લઘુપંચવર્ગીમાં એક ગ્રહ એક કરતાં વધારેનો સ્વાગિ થાય તો નેટલાનો સ્વાગિ થયો હોય તેટલા અધિકાર પામે છે એમ જાણવું. એ નિયમ પ્રમાણે ઉપરના લઘુપંચવર્ગીમાં શુક્ર ત્રણ અધિકાર પામ્યો છે, અને યુધ્ધ અને શનિ એક એક અધિકાર પામ્યા છે એમ જાણવું.

વૃહત્ પંચવર્ગી.

વૃહત્ પંચવર્ગી વર્ષ ફળમાં નાંખવામાં આવે છે. આ વૃહત્ પંચવર્ગીમાં ચાંચ કોઠા હોય છે, તેમાં પહેલો કોઠો સ્થાન બળનો, બીજો ઉચ્ચ બળનો, ત્રીજો હ્રદા બળનો, ચોથો દૃષ્ટાણ બળનો, અને પાંચમો સુશળ એટલે નવમાં શ બળનો, એમ પાંચે કોઠામાં સાતે ગ્રહનું બળ દાખલ થાય છે.

પહેલો કોઠો સ્થાન બળમાં જે ગ્રહ વર્ષકુંડળીમાં સ્વગ્રહી હોય તેનું બળ ૩૦ કળાનું દાખલ થાય છે, અને જે ગ્રહ વર્ષકુંડળીમાં મિત્ર ગ્રહની રાશિમાં બેઠો હોય તેનું બળ ૨૨ કળા ૩૦ વિકળાનું દાખલ થાય છે, અને જે ગ્રહ સગ ગ્રહની રાશિમાં બેઠો હોય તેનું બળ ૧૫ કળાનું દાખલ થાય છે, અને જે ગ્રહ શત્રુગ્રહની રાશિમાં બેઠો હોય તેનું બળ ૭ કળા ૩૦ વિકળાનું દાખલ થાય છે.

બીજે કોડો જાવનો, તેમાં અહોના કળા વિકળા લખાય છે તે ગણિતથી જેટલા કળા વિકળા આવે તે લખાય છે. તેમાં જે અદ્ધ કંચનો હોય તેનું બળ ૨૦ કળાનું આવે, અને જે નીચનો હોય તેનું બળ બિલકુલ આવે નહીં; અને જે અહો બીજી રાશિના હોય તે નીચ રાશિ કરતાં જેટલી રાશિ દૂર છે તે બાણીને ગણિત કરવાથી બળ નીકળે છે.

ત્રીજે કોડો હદાનો, તેમાં અહોના કળાવિકળા ગણિતથી જે આવે તે લખાય છે. તેમાં જે અદ્ધનું બળ ૧૫ કળાનું હોય તે તે અદ્ધ પોતાના હદાનો ગણાય, અને જે અદ્ધનું બળ ૧૧ કળા ૧૫ વિકળાનું હોય તે અદ્ધ મિત્ર અહના હદાનો ગણાય, અને જેનું બળ ૭ કળા ૩૦ વિકળાનું હોય તે સમ અહના હદાનો બાણીનો, અને જે અદ્ધનું બળ ૩ કળા ૪૫ વિકળાનું હોય તે તે શત્રુ અહના હદાનો બાણીનો.

ચોથો કોડો દૃષ્ટાણનો, તેમાં અહોના કળા વિકળા ગણિતથી જે આવે તે લખાય છે. તેમાં જે અદ્ધનું બળ દસ કળાનું હોય તે અદ્ધ પોતાના રાશિના દૃષ્ટાણનો ગણાય, અને જે અદ્ધનું બળ ૭ કળા ૩૦ વિકળાનું હોય તે મિત્ર અહની રાશિના દૃષ્ટાણનો ગણાય, અને જેનું બળ પાંચ કળાનું હોય તે સમ અહની રાશિના દૃષ્ટાણનો ગણાય, અને જેનું બળ ૨ કળા ૩૦ વિકળાનું હોય તે શત્રુ અહની રાશિના દૃષ્ટાણનો ગણાય.

પાંચમો કોડો નવમાંશનો જેને મુશળ પણ કહે છે, તેમાં અહોના કળા વિકળા ગણિતથી જે આવે છે તે લખાય છે. તેમાં જે અદ્ધનું બળ પાંચ કળાનું હોય તે પોતાની રાશિના નવમાંશનો ગણાય, અને જેનું બળ ૩ કળા ૪૫ વિકળાનું હોય તે મિત્ર અહની રાશિના નવમાંશનો ગણાય, અને જેનું બળ ૨ કળા ૩૦ વિકળાનું હોય તે સમઅહની રાશિના નવમાંશનો ગણાય, અને જેનું બળ ૧ કળા ૧૫ વિકળાનું હોય તે શત્રુઅહની રાશિના નવમાંશનો ગણાય છે.

ઉપર લખેલા પાંચ કોડો સ્થાન, કંચ, હદા, દૃષ્ટાણ, નવમાંશના કોડમાં અહોના કળા વિકળાના આંકડા ગણિતથી નક્કી કરી નાંખવામાં આવે છે અને તે નીચે એ પાંચે કોડમાં લખેલા અહોના કળા વિકળાનો સરવાળો કરી તેને ચારે ભાગતાં જે આંકડા આવે તે અહોનું બળ સમજવું. ઉપર આપણે વર્ષ કુંડળી લખી છે તેનો વૃહત્ પંચવર્ગનો કોડો નીચે પ્રમાણે.

વૃહત્ પંચવર્ગીના કોઠા.

અહ	સૂર્ય	ચંદ્ર	મંગળ	બુધ	ગુરુ	શુક્ર	શનિ
સ્થાન.	૧૫ ૦	૨૨ ૩૦	૭ ૩૦	૧૫ ૦	૧૫ ૦	૧૫ ૦	૧૫ ૦
દુર	૩ ૪૫	૭ ૩૦	૩ ૪૫	૩ ૪૫	૩ ૪૫	૩ ૪૫	૧૧ ૦
હદી	૨ ૩૦	૫ ૦	૨ ૩૦	૨ ૩૦	૧૦ ૦	૨ ૩૦	૫ ૦
દાક્ષણ	૧૦ ૨૮	૧૫ ૪૧	૯ ૧૭	૬ ૩૩	૦ ૧૫	૧૧ ૨૪	૧૨ ૩૧
નવગોંધ	૩ ૪૫	૧ ૧૫	૩ ૪૫	૩ ૪૫	૧ ૧૫	૫ ૦	૩ ૪૫
સરવાળો	૩૫ ૨૮	૪૧ ૫૬	૨૬ ૪૭	૩૧ ૩૩	૩૦ ૧૧	૩૭ ૩૮	૫૧ ૧૬
વિશ્વાસ	૮ ૫૨	૧૦ ૨૯	૬ ૪૧	૭ ૫૩	૭ ૩૩	૯ ૨૪	૧૨ ૮૮

કળા.
વિકળા.

સમજાવતી.

ઉપરના કોઠામાં સૂર્ય ૮ કળા પર વિકળા બળ પામ્યો છે, તેમજ ચંદ્ર ૧૦ કળા ૨૯ વિકળા, મંગળ ૬ કળા ૪૧ વિકળા, બુધ ૭ કળા ૫૩ વિકળા, ગુરુ ૭ કળા ૩૩ વિકળા, શુક્ર ૯ કળા ૨૪ વિકળા, અને શનિ ૧૨ કળા ૪૮ વિકળા બળ પામેલા છે એમ જાણવું.

જે અહિં બળ દશ કરતાં વધારે હોય તે તે ક્ષત્રિય બળ પામેલો છે એમ જાણવું, અને પાંચ કરતાં વધારે અને દશની અંદર હોય તે મધ્યમ બળ પામેલો છે એમ જાણવું, અને પાંચ કરતાં ઓછી કળાનું બળ હોય તે હીન બળ કે નેષ્ટ બળી ગણાય છે.

હર્ષબળ બાબત.

હર્ષબળ એક વૃહત્ પંચવર્ગી બળના જેવું જ બળ છે. તે બળના કોષ્ટકમાં ચાર આસન છે, તેમાં સૂર્ય વિગેરે સાથે અહિં બળ જણાય છે તેની

સમગ્રની નિચે પ્રમાણે:—

૨ પેહેલા આસનમાં સ્થાન બળ લખાય છે. સૂર્ય વર્ષ કુંડળીમાં નવ-
મા બાવે બેઠો હોય તો સૂર્યનું પાંચ બળ લખવું, અને વર્ષ કુંડળીમાં ચંદ્ર
ત્રીજા બાવમાં બેઠો હોય તો ચંદ્રનું પાંચ બળ લખવું, મંગળ છઠા બાવે બે-
ઠો હોય તો મંગળનું પાંચ બળ લખવું, બુધ લગ્નમાં બેઠો હોય તો બુધનું
પાંચ બળ લખવું, ગુરૂ અગિયારમા બાવે બેઠો હોય તો ગુરૂનું પાંચ બળ લ-
ખવું, શુક્ર પાંચમા બાવે બેઠો હોય તો શુક્રનું પાંચ બળ લખવું. અને શનિ
બારમા બાવે બેઠો હોય તો શનિનું પાંચ પાંચ બળ લખવું. એ સિવાયના બી-
જા દરકાઠ બાવમાં તે ગ્રહો બેઠા હોય તો તેમનું બળ ગિલકુલ ગ્તણું નહીં.

૩ બીજા આસનમાં ગ્રહોનું રાશિ બળ લખાય છે. જે ગ્રહ વર્ષ કુંડ-
ળીમાં હોય^૧ કે પોતાની હોય રાશિમાં^૨ બેઠો હોય અથવા પોતાની રાશિમાં
એટલે સ્વગ્રહનો બેઠો હોય તો તે ગ્રહનું પાંચ બળ લખવું.

૪ સૂર્ય, મંગળ અને ગુરૂ આ ત્રણ પુરૂષ ગ્રહો છે, અને ચંદ્ર, બુધ,
શુક્ર અને શનિ એ સ્ત્રી ગ્રહો છે.

૫ વર્ષ કુંડળીમાં ૧-૨-૩-૭-૮-૯ એ બાવમાં જેટલા સ્ત્રી ગ્રહો બે-
ઠા હોય તે ગ્રહનું બળ પાંચ નોંધવું, તેમજ ૪-૫-૬-૧૦-૧૧-૧૨ એ બા-
વમાં પુરૂષ ગ્રહ બેઠા હોય તેમનું બળ પાંચ લખવું. એ પ્રમાણે ત્રીજા આસન
સ્ત્રી પુરૂષ ગ્રહનું છે.

૬ ચોથું આસન કાળ બળનું છે. તેમાં દિવસે વર્ષ બેસતું હોય તો હ-
મેશ સૂર્ય, મંગળ, અને ગુરૂ એ ત્રણ ગ્રહોનું પાંચ પાંચનું બળ લખવું, અ-
ને રાત્રીએ વર્ષ બેસતું હોય તો ચંદ્ર, બુધ, શુક્ર, શનિ એ ગ્રહોનું પાંચનું
બળ લખવું.

૭ ઉપર પ્રમાણે સર્વ ગ્રહોનું ચારે આસનના બળનો સરવાળો લેવો.

૮ ઉપર પ્રમાણે સરવાળો ૧૫ અથવા ૨૦ નો આવે તે ઉત્તમ બળ-
નો ગ્રહ જણાય છે, અને જેનો દશનો સરવાળો આવે તે મધ્યમ બળનો ગ્રહ-

૧ સૂર્ય મેષ રાશિમાં દશ અંશ સૂધી હોય તો હોયનો કહેવાય છે.

૨ ઉપરની રાશિમાં સૂર્ય દશથી ત્રીશ અંશ સૂધી હોય તો દક્ષત હોય
રાશિનો કહેવાય છે.

હ ગણાય છે, અને જેનો પાંચનો સરવાળો આવે તે અધગ બળનો ગ્રહ ગણાય છે, અને જેના સરવાળામાં ૦ શૂન્ય આવે તે નોટ બળનો અથવા નિર્બળ ગ્રહ ગણાય છે.

ઉપર જે આપણે વર્ષ કુંડળી લખેલી છે તેનો હર્ષ બળનો કોડો નીચે પ્રમાણે:—

હર્ષ બળનો કોડો.

ગ્રહ	સૂર્ય	ચંદ્ર	મંગળ	બુધ	શુક્ર	શુક્ર	શનિ
પ્રથમ	૫	૦	૫	૦	૦	૦	૦
દ્વી	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦
૩	૦	૦	૫	૫	૦	૫	૦
ચ.	૫	૦	૫	૦	૫	૦	૦
સરવાળો	૧૦	૦	૧૫	૫	૫	૫	૦

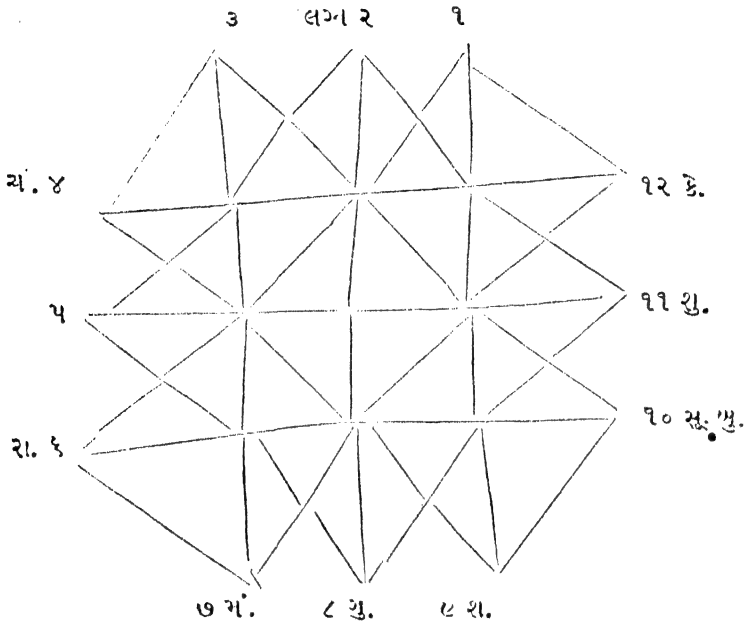
નોટ.

ગ્રહનું ખરેખરું બળ વૃહત્ પંચવર્ગી ઉપરથી જોવાય છે, પણ કોઈ ગ્રહ વૃહત્ પંચવર્ગી બળમાં બળ વગરનો હોય અને હર્ષ બળમાં તે ગ્રહ બળવાળો હોય તો વર્ષનો રાજા ઠરાવવામાં હર્ષ બળનું બળ જોવામાં આવે છે.

(૪૨)

ત્રિપતાકા ચક્ર.

વર્ષમાં ત્રિપતાકા ચક્ર નિચે પ્રમાણે કરવામાં આવેછે.

ઉપર જે મનુષ્યની વર્ષકુંડળી લખેલી છે તે મનુષ્યનું ઉપર લખેલું ત્રિ-પતાકા ચક્ર છે.

ઉપરના ચક્રમાં રાશિ માંડવાની રીતી.

વર્ષ કુંડળીમાં જે રાશિનું લગ્ન હોય તેજ રાશિનું લગ્ન ત્રિપતાકા ચ-ક્રમાં માંડી અનુક્રમે રાશિ માંડતા જવી.

ઉપલા ચક્રમાં ગ્રહો માંડવાની રીતી.

જન્મકુંડળીમાં સૂર્ય જે રાશિમાં બેઠો હોય તેની તેજ રાશિમાં ત્રિપ-તાકા ચક્રમાં સૂર્ય રહે, બાદ બીજા ચાર વર્ષ તેની પછીની રાશિમાં રહે. ઉદાહરણ—જન્મકુંડળીમાં સૂર્ય મકર રાશિમાં છે તે ચાર વર્ષ સૂચી ત્રિપતા-કા ચક્રમાં સૂર્ય મકર રાશિમાંજ રહે, બાદ બીજા ચાર વર્ષ ત્રિપતાકા ચક્રમાં કુંભ રાશિમાં, તે તે પછી ચાર વર્ષ મીન રાશિમાં રહે. એ પ્રમાણે ચાર ચાર વર્ષે એક એક રાશિ ગદગતાં એ હીસાએ સુર્યની જે રાશિ આવે તે રાશિમાં

સૂર્યને ત્રિપતાકા ચક્રમાં મૂકવો, અને એવી રીતે બીજા બ્રહ્માની રાશિ નિચે લખેલા વર્ષે બદલાય છે.

ચંદ્ર નવ વર્ષે એક રાશિ બદલે છે.

મંગળ ચાર વર્ષે એક રાશિ બદલે છે.

બુધ ચાર વર્ષે એક રાશિ બદલે છે.

શુક્ર ચાર વર્ષે એક રાશિ બદલે છે.

શનિ ચાર વર્ષે એક રાશિ બદલે છે.

રાહ છ વર્ષે ઉલટી રીતે એક રાશિ બદલે છે.

કેતુ રાહથી સામા સાતમી રાશિએ આવે છે.

ઉપરના નિયમ પ્રમાણે ત્રિપતાકા ચક્રમાં બ્રહ્મા બેસે છે.

ફળ નિચે પ્રમાણે.

વર્ષના ત્રિપતાકા ચક્રમાં ચંદ્રની સામું સીધી લીટીએ જે ચંદ્ર આવે તે ચંદ્ર સાથે ચંદ્રને વેધ થયેલા કહેવાય તે તેનું ફળ નિચે પ્રમાણે:—

ચંદ્રની સાથે રાહને વેધ હોય તો રીષ્ટ કરે.

ચંદ્ર સાથે સૂર્યને વેધ હોય તો તાવની ખીડા થાય.

ચંદ્ર સાથે મંગળને વેધ હોય તો રૂઢિર વિકારની ખીડા થાય.

ચંદ્ર સાથે બુધને વેધ હોય તો જય થાય.

ચંદ્ર સાથે શુક્રને વેધ હોય તો સુખ મળે.

ચંદ્ર સાથે શનિને વેધ હોય તો ધન મળે.

ચંદ્ર સાથે રાહને વેધ હોય તો શત્રુનો હાથ થાય.

ઉપર લખેલા ત્રિપતાકા ચક્ર ઉપરથી રીષ્ટ કષ્ટનું જ્ઞેવાય છે, તોપણ વર્ષકુંડળી તથા જન્મકુંડળીમાં જે ચંદ્ર ગળેલા છે તે બ્રહ્માની મહાદશા અંતરદશાથી તથા ત્રિશાંશ કુંડળીથી પણ રીષ્ટ કષ્ટનું જ્ઞેવાય છે, તેથી ઉપરના ત્રિપતાકા ચક્રમાં રાહ ચંદ્ર સામ સામા આવ્યા હોય, પણ વર્ષની કુંડળીમાં તથા જન્મ કુંડળીમાં તથા મહાદશા અંતર દશાથી તથા ત્રિશાંશ કુંડળીથી રીષ્ટનો યોગ થયેલો ન હોય તો રીષ્ટ થાય નહીં એ ધ્યાનમાં રાખવું.

સહુમ બાબત.

નૂદી નૂદી બાબતોનું ફળ જાણવાને બાર ભાવ છે. એકેકા ભાવની પેટા બાબતો ઘણી છે તેથી દરેક પેટા બાબતોનું વિગતવાર ફળ ફક્ત ભાવ

ઉપરથી જાણી શકાતું નથી, પણ માત્ર અમુક ભાવ સંબંધી સાફ કે નહાફ એટલું ફળ જાણી શકાય છે. જેમકે એવો ભાવ જળવાન અથવા સારો છે અને તે એવા ભાવમાં માતાનું, મિત્રનું, સ્થાનકનું, વાહાનનું, ચતુષ્પદનું અને તેવીજ બાબતોનું જનવાય છે, પણ તેમાં કયી બાબતનું સાફ ફળ જાણવું એ નફી થાય નહીં, માટે દરેક બાબતનું જૂદું જૂદું વિગતવાર ફળ જાણવાને સહમ ઉપયોગી છે અને એ સહમની મદદથીજ જરાજર ખુલાશો થાય છે. સહમનો અર્થ ભાવના ૧૧માં મદદગાર એવો થાય છે માટે સહમ વગર ફળાદેશ જરાજર કહી શકાય નહીં. આ સહમનું સાધન વર્ષમાં એટલે વર્ષ ફળમાં જાણવાને તો અતિ ઉપયોગનું છે, તેમજ જન્મમાં અને પ્રશ્નમાં પણ સહમની મદદથી સારી રીતે ફળાદેશ જાણી શકાય છે.

આ સહમો બધા મળીને ૫૦ છે. કોષ્ઠ કોષ્ઠ બીજા અંશોમાં વધું ઓછાં પણ કહેવાં છે, તેમજ હાયન રત્ન નામના અંશમાં ૭૫ સહમ કહેવાં છે, પણ તે સવળાંતો આ ૫૦ સહમમાં સમાવેશ થાય છે.

સહમના નામો નિચે પ્રમાણે.

૧ પૂન્ય સહમ	૧૮ માધરોગ	૩૫ શ્રદ્ધા
૨ ગુરુ સહમ	૧૯ મનમથ	૩૬ પ્રીતિ.
૩ જ્ઞાન સહમ	૨૦ કલી	૩૭ તનુ
૪ જશ	૨૧ ક્ષમા	૩૮ બળ
૫ મિત્ર	૨૨ શાસ્ત્ર	૩૯ જડચ
૬ મહાત્મ	૨૩ બંધુ	૪૦ વ્યાપાર
૭ આશા	૨૪ બંદક	૪૧ પાનીયપતન
૮ સમર્થતા	૨૫ મૃત્યુ	૪૨ શત્રુ
૯ જાતા	૨૬ પ્રદેશ	૪૩ શૌર્ય
૧૦ ગૌરવ	૨૭ ધન	૪૪ ઉપાય
૧૧ રાજ	૨૮ અન્યદારા	૪૫ દરીદ્ર
૧૨ તાત	૨૯ અન્યકર્મ	૪૬ ગુરતા
૧૩ માતા	૩૦ વણીક	૪૭ અંબુપંથ
૧૪ સુત	૩૧ કાર્ય સિદ્ધી	૪૮ બંધન
૧૫ હવિત	૩૨ વિવાહ	૪૯ દુહિતા
૧૬ અંબુ	૩૩ સુતી	૫૦ અશ્વ
૧૭ કર્મ	૩૪ સંતાપ	

ઉપર લખેલાં સહભોમાંનાં કેટલાંએકનાં નામ સગળ્ય તેવાં છે અને કેટલાંએકનાં નામ સગળ્ય તેવાં નથી માટે તે સહમનાં નામ તાજક નિલ-કંઠી ગ્રંથમાં નિચે પ્રમાણે આપે છે.

ગુરુ સહમ એટલે ઉપદેશકરનું સહમ.

જ્ઞાન સહમ એટલે વિદ્યા સહમ.

શાસ્ત્ર સહમ એટલે વેદ અને સ્મૃતી તથા પુરાણ.

જ્ઞાન સહમ એટલે મોહો અથવા અજ્ઞાન.

બળ સહમ એટલે સૈન્ય.

આંગ સહમ એટલે શરીર.

જળ સહમ એટલે શરીરની કાંતી.

ગુરુ સહમ એટલે દેશનો સ્વામિ અથવા મંડળેશ.

ગૌરવ સહમ એટલે માન અથવા પ્રતિષ્ઠા, કીર્તિ.

રાત્ન સહમ એટલે છત્ર, આગરના વૈભવવાળો તથા અપરાધીને દંડ કરેત્રાર તથા રાજગૃહને બક્ષિસ આપનાર એવો સમર્થ માણસ.

માહત્તમ એટલે એકાંતમાં કરેલા વિચારને ગુપ્ત રાખનાર તથા ધી-રજ અને બુદ્ધિનું ડહાપણ રાખનાર.

સામર્થ્ય એટલે શરીરમાં પેદા થયેલી બળની શક્તિ.

શૌર્ય એટલે શત્રુને વશ રાખવાની તથા શત્રુને દંડ આપવાની મહેનત.

આશા સહમ એટલે ઈચ્છા.

શ્રદ્ધા સહમ એટલે ધર્મવાળી બુદ્ધિ.

બંદ એટલે પરાધિનતા અથવા પારકા આશ્રય.

પાતીયપતન એટલે વરસાદ અથવા અકસ્માત જળમાં બુડી જવું.

તાપ એટલે માનસિક ચિંતા અથવા પીડા.

ગાદ્ય સહમ એટલે શરીરની પીડા.

બંધુ સહમ એટલે સર્પીડા અથવા સાત પેહેડી સૂધીના પેતાના

એક ગોત્રના ભાઈઓ.

વણિક સહમ એટલે સાચી બુદ્ધિ આજીવિકા ઉપર ગુજરાન ચલાવનાર.

આધાન એટલે પ્રસવ અથવા જન્મ થવો.

પરકર્મ એટલે દાસપણ અથવા નોકરી.

મન્મથ એટલે સ્ત્રી પુરુષનો વિષય.

અન્યદારા એટલે પર સ્ત્રી.

સૂત્રી એટલે પ્રસવ, જન્મ.

તનુ એટલે શરીર.

દુહિતા એટલે દીકરી.

હવે સહમની કુંડળી તથા તે કુંડળીમાં રાશિ, ગ્રહો, તથા સહમ માં-
ડાની સંક્ષેપમાં રીતી લખીએ છીએ તે નિચે પ્રમાણે:—

વર્ષ પ્રવેશની કુંડળી તેનેજ સહમની કુંડળી જાણવી, એટલે વર્ષ કુંડ-
ળીમાં ને લગ્ન બારે ભાવમાં રાશિ ગ્રહો માંડેલા હોય તેજ સહમની કુંડળીમાં
બારે બાવમાં રાશિ તથા ગ્રહો માંડવા.

વર્ષના સ્પષ્ટ ગ્રહ ચક્રના કોઠામાં સૂર્ય, ચંદ્ર, મંગળ વિગેરે ગ્રહોની રા-
શિ, અંશ, કળા, વિકળા ગણિત કરીને નાંખવામાં આવેછે તે પ્રમાણે સહમમાં
પણ દરેક સહમની રાશિ, અંશ, કળા, વિકળા ગણિત કરીને એક કોઠામાં
દાખલ કરવામાં આવે છે.

દરેક સહમ કયી રાશિનો છે તે સહમના કોઠામાં જોઈ ને સહમ ને
રાશિનો હોય, અને તે રાશિ સહમની કુંડળીમાં ને ભાવે હોય તે ભાવમાં
તે સહમને દાખલ કરવો.

આ ગ્રંથમાં આગળ આપણે ને મનુષ્યની વર્ષ કુંડળી દાખલ કરેલી
છે તેજ મનુષ્યના સહમનો કોઠો તથા સહમની કુંડળી નિચે પ્રમાણે:—

સહમનો કોઠો.

	પૂન્ય સહમ	રાજ્ય સહમ	જીવ સહમ	મૃત્યુ સહમ	સુત સહમ	યશ સહમ	પ્રાક્રમ સહમ	વિદ્યા સહમ	કર્મ સહમ
રાશિ	૪	૮	૬	૧	૧૧	૯	૪	૪	૬
અંશ	૭	૨૫	૧૭	૧૧	૬	૨	૧૧	૭	૨૨
કળા	૨૬	૫૨	૩૬	૪૮	૨	૧૩	૪૬	૨૬	૪૯
વિકળા	૧૮	૧૯	૨૪	૩૨	૨૫	૩૯	૫૪	૧૮	૨૧

સહમની કુંડળી.

રા.	૧
૩	૧૨ અં સુત
૪	૨ મૃત્યુ
શ. પૂન્ય	૧૧
૫ પ્રાક્રમ	
વિદ્યા	
૬	૮
૭	૧૦૫શ બુ. ગુ. શ.
મું. મં છવ કર્મ	૯ રાજ્ય

સમજૂતી.

•ઉપરની કુંડળીમાં નવ સહમોનું ગણિત કરી વર્તેલા છે, પણ ખીજ સહમોની જરૂર હોય તો તેનું પણ ગણિત કરી જે સહમ જે રાશિનો આવે તે રાશિવાળા ભાગમાં ઉપરની કુંડળીમાં દાખલ કરવો.

માસ બાબત.

જન્મ વખતે સૂર્ય જે રાશિ, અંશ, કળા, વિકળાનો હોય તેજ રાશિ, અંશ, કળા, વિકળાનો વર્ષમાં જે વખતે સૂર્ય થાય, તેજ વખતે વર્ષ બેસે છે. આ હકીકત આગળ અમેએ તપસીલવાર લખેલી છે.

સૂર્ય જન્મ વખતે તથા વર્ષ વખતે કયી રાશિનો, કેટલા અંશ, કળા, વિકળાનો હતો તે જન્મના તથા વર્ષના સ્પષ્ટ ગ્રહ ચક્રના કોઠામાં લખાય છે.

સૂર્ય દરેક માસે એક એક રાશિ બદલે, એટલે ધારો કે વર્ષ પ્રવેશ પ્રવેશ થયો ત્યારે સૂર્ય મકર રાશિમાં, તો ખીજે મહિને કુંભ રાશિમાં, ત્રીજે મહિને મીન રાશિમાં, અને ચોથે મહિને મેષનો, એ રીતે દરેક મહિને એક રાશિ બદલે છે.

હવે માસ ઉપગ્નવવાની રીતી એવી છે કે વર્ષ પ્રવેશ વખતે સૂર્ય જે રાશિનો જે અંશ, કળા, વિકળાનો હોય તે અંશ, કળા, વિકળાનો તેની પછીની રાશિમાં આવે ત્યારે ખીજ મહિનાનો પ્રવેશ થાય તથા તે પછીની રા-

શિમાં તેટલાજ અંશ, કળા, વિકળાનો આગે ત્યારે ત્રીજા માસનો પ્રવેશ થાય. એ પ્રમાણે દરેક માસ અનુક્રમે એક એક રાશિ બદલતાં વર્ષ પ્રવેશ વખતના અંશ, કળા, વિકળાનો સૂચ્ય થાય ત્યારે દરેક માસનો પ્રવેશ થાય છે.

ઉપર પ્રમાણે દરેક માસ પ્રવેશ ઘડીપળ ઉપરથી વર્ષનો કુંડળીની માફક વર્ષના તમામ માસની કુંડળીઓ ઉપજાવવી, તેમાં વર્ષ પ્રવેશની કુંડળીને પેહેલા માસની કુંડળી જાણવી.

વર્ષના રાજી બાબત.

તાજક કૌસ્તભ ગ્રંથ મધેથી.

લઘુ પંચવર્ગના પાંચ અધિકારી માંહેનો જે ગ્રહ વર્ષ લગ્નને વધારે દેખતો હોય તે વર્ષેશ એટલે વર્ષનો રાજી થાય, અને તે અધિકારનાજા ગ્રહોની સરખી દ્રષ્ટિ પડતી હોય તો વધારે જળવાળો વર્ષનો રાજી થાય, અથવા સરખા બળ હોય તો યુથાનો સ્વામિ વર્ષનો રાજી થાય, પણ * તે મુથાનો સ્વામિ પણ વર્ષ લગ્નને દેખતો ન હોય તો અને દિવસે વર્ષ બેઠું હોય તો સૂર્ય જે રાશિમાં બેઠો હોય તે રાશિનો સ્વામિ વર્ષનો રાજી થાય, અને રાત્રીએ વર્ષ બેઠું હોય તો ચંદ્ર જે રાશિમાં બેઠો હોય તે રાશિનો સ્વામિ વર્ષનો રાજી થાય. તે પણ વર્ષ લગ્નને દેખતો ન હોય તો ચંદ્ર સાથે જે ગ્રહે છત્યશાળ યોગ કરેલો હોય તે ગ્રહ વર્ષનો રાજી થાય, અને તે પણ લગ્નને દેખતો ન હોય તો લગ્નની રાશિનો સ્વામિ વર્ષનો રાજી થાય, અને તે પણ વર્ષ લગ્નને દેખતો ન હોય તો વર્ષનો રાજી નથી એમ સમજવું, અને જ્યારે વર્ષનો રાજી કોઈ ગ્રહ થતો ન હોય તો પછી રીટ યોગ સમજવો.

વર્ષની દશા બાબત.

તાજક ભૂષણ, તાજક સાર, તાજક નીલકંડી અને હાયન રત્ન એ ગ્રંથોના આધારથી દશાઓ બે પ્રકારની છે. એક હીનાંશ દશા અને બીજી મુદગા દશા. તેમાં મુદગા દશા બહુ મતે પ્રમાણ નથી અને હીનાંશ દશા ધણા ગ્રંથકારોએ પ્રમાણ કરેલી છે તેથી હીનાંશ દશા બાબત લખીએ છીએ.

વર્ષના સ્પષ્ટ અહયક્રમ કોઠામાં જે ગ્રહના સૌથી ઓછામાં ઓછા અંશ, કળા, વિકળા હોય તે ગ્રહની દશા સૌથી પેહેલી આવે, અને તે ગ્રહના અંશ, કળા, વિકળા કરતાં જે ગ્રહના અંશ, કળા, વિકળા જરા વધારે હોય

તે ગ્રહની બીજી દશા આવે એ નિયમ પ્રમાણે અનુક્રમે ગ્રહોની દશા જાણતાં જે ગ્રહની સૌથી વધારે કળા વિકળા હોય તે ગ્રહની દશા સૌથી છેલ્લી આવે.

ગ્રહોની સાથે લગ્નની દશા પણ આવે છે, માટે લગ્નની દશા સારૂ ભાવ સંધીના કોણમાં લગ્નના અંશ કળા વિકળા જોઈ તે આંકડા જે ગ્રહના અંશ, કળા, વિકળાના આંકડા કરતાં ઓછા હોય તે ગ્રહની દશા પેહેલી લગ્નની દશા આવે એમ જાણવું.

ષોડસ યોગો વ્યાખ્યા.

નિચે લખેલા ષોડસ યોગો જન્મમાં, વર્ષમાં, અને પ્રશ્નમાં ચમત્કારી ફળાદેશ બતાવે છે. આ યોગોના નામો પેહેલા ચવન ભાષામાં હતા તેથી તેના નામો ચવન ભાષાના છે.

૧ કુત્ય યોગ.	૫ ઇન્દ્રશાળ	૯ મણ્યુ.	૧૩ રદ.
૨ દુરદ્ધ યોગ.	૬ ઈસરાદ્ધ.	૧૦ કમુલ.	૧૪ દુઃશી કુત્ય
૩ ઇન્દ્રાલ યોગ.	૭ નકત.	૧૧ ગૈરી કમુલ.	૧૫ તંબીર.
૪ ખંડુવાર યોગ.	૮ ચમવા.	૧૨ ખલ્લાશર.	૧૬ દુત્યો તંબીર

ભાગ ૨.

કુળાદેશ બાબત.

પ્રકરણ ૧.

વર્ષના રાજના કુળ બાબત.

(તાજક નિલકંઠી ગ્રંથમાંથી.)

વર્ષના રાજ કયો ગ્રહ થાય અને તે કેવી રીતે થાય તે (વશે અને સંસાર પ્રકરણમાં લખેલું છે, તેપણુ ગૃહસ્થોનાં સમજવા માટે અને અહીં ફરીથી લખીએ છીએ.

વર્ષના રાજ લઘુ પંચવર્ગી વગર દરાવી શકાય નહીં, માટે પ્રથમ લઘુ પંચવર્ગી ઉપાનવવાની રીતી અનેએ પાછળ સંસાર પ્રકરણમાં જણાવેલી છે, તેપણુ તે આ પ્રસંગને લગતી હોવાથી સંક્ષેપમાં અહીં જણાવીએ છીએ.

લઘુ પંચવર્ગીમાં પાંચ અધિકારીઓ નિચે પ્રમાણે દરાવવામાં આવેછે:—

૧ પેહેલો અધિકારી—જન્મ લગ્નનો સ્વામિ.

૨ બીજો—વર્ષ લગ્નનો સ્વામિ.

૩ ત્રીજો—મૃત્યુ ને રાશિમાં બેઠી હોય તે રાશિનો સ્વામિ.

૪ ચોથો—ત્રેરાશિક પત્ની.

૫ પાંચમો અધિકારી—દીવા રાત્રી પત્ની.

કાર્ક માણસને જન્મકુંડળી ન હોય પણ પ્રશ્ન કુંડળી હોય તો ચોથા બાબત સ્વામિ ગ્રહને જન્મપત્ની કળપવે એમ ગણેશ પંડીત તાજકાલંકાર નામના ગ્રંથમાં લખે છે.

કિપર જગતના ત્રણ પચાસી માંહેલા પાંચે અધિકારીઓમાંથી જે ગ્રહ વધારે બળવાન હોય અને તે વર્ષકુંડળીના લગ્નને દેખતો હોય તો તે વર્ષનો રાજ સમજવો આ પ્રસંગે તાજક દેશવી નામના ગ્રંથમાં કેશવાચ્ય કહેછે કે ઉપર પ્રમાણે પાંચે અધિકારીઓમાં સર્વથી જે ગ્રહ વધારે બળવાન હોય પણ તે વર્ષ લગ્નને દેખતો ન હોય તો તેને વર્ષનો રાજ ગણવો નહીં, અને થોડા બળવાળો છતાં અથવા હીન બળનો છતાં જે વર્ષ લગ્નને દેખતો હોય તો તેને વર્ષનો રાજ ગણવો.

અહોનું બળાબળ વૃદ્ધ પંચવર્ગીના ક્રોધ ઉપરથી જાણી લેતા વિશે પા-
છળ લખવાનાં આવ્યું છે. આ બાબત તાજક મુકતાવળી નામના ગ્રંથમાં
વધારે ખુલાશો નિચે પ્રમાણે જણાવ્યો છે.

વૃદ્ધ પંચવર્ગી બળના ક્રોધમાં છેવટ વીંશોપકાના આગતમાં એક, એ
કે ત્રણ આંકડા સૂધી હોય તો તે અદનું નષ્ટ બળ ગણાય છે, અને ત્રણથી
પાંચ સૂધી જે અદનો આંકડો હોય તે હોન બળ ગણાય છે, જેનું પાંચથી
દશ સૂધી હોય તે મધ્યમ બળ ગણાય છે, અને દશ કરતાં વધારે જે અહ-
ના વીંશોપકા હોય તે ઉત્તમ બળ ગણાય છે. આ પ્રમાણે ઉત્તમ, મધ્યમ,
હોન અને નષ્ટ બળના અહો વૃદ્ધ પંચવર્ગી બળના વીંશોપકાના આંકડા ઉ-
પરથી સમજવા હવે કોઈએ એમ ન સમજવું કે વીંશોપકાના આંકડા ઉપરથીજ
વધારે બળવાન ઠરાવાય છે, પણ બળાબળના દરજ્જા પ્રમાણે અદવધારે એટલો
ગણવો. દાખલા તરીકે લખીએ છીએ કે સૂર્યનું વીંશોપકા બળ ૧૧ નું છે
અને મંગળનું વીંશોપકા બળ ૧૩ નું છે તો આંકડા પ્રમાણે તો સૂર્ય કરતાં
મંગળનું બળ વધારે છે તેથી મંગળ વધારે બળવાન ગણાય, પણ તેમ ગણ-
વું નહીં, કેમકે સૂર્ય ઉત્તમ દરજ્જાના બળવાળો છે અને મંગળ પણ ઉત્તમ
દરજ્જાના બળવાળો છે માટે સૂર્ય અને મંગળ એ બંને એટલો સરખા દરજ્જાના
ઉત્તમ બળવાળા સમજવા. કદી સૂર્યનું વીંશોપકા બળ ૮ નું હોય અને
મંગળનું વીંશોપકા બળ ૧૩ નું હોય તો સૂર્ય મધ્યમ દરજ્જાના બળવાળો થયો
અને મંગળ ઉત્તમ દરજ્જાના બળવાળો થયો માટે સૂર્ય કરતાં મંગળ વધારે
બળવાન ગણવો. આવી રીતે વધુ બધા એટલા બળવાળા અદનો નિર્ણય કરવા.

તાજકસાર નામના ગ્રંથમાં કહ્યું છે કે ગાંધે અધિકારીઓ સરખા દ-
રજ્જાના બળવાળા હોય તો તેમાંથી જે અહ વર્ષકુંડળીના લગ્નને વધારે દ્ર-
ષ્ટિથી દેખતો હોય તો તે અહને વર્ષનો રાજા ઠરાવવા.

દ્રષ્ટિઓના પ્રકાર ચાર* છે પંદર કળા સૂધીની એક પાદ દ્રષ્ટિ, અ-
ને ત્રીસ કળા સૂધીની બે પાદ દ્રષ્ટિ, અને ૪૫ કળા સૂધીની ત્રણ પાદ દ્રષ્ટિ,
અને ૬૦ કળા સૂધીની સંપૂર્ણ દ્રષ્ટિ ગણાય છે.

ઉપર પ્રમાણે દ્રષ્ટિના પાદના મેળ ઉપરથી વધુ ઓછી દ્રષ્ટિવાળો અહ
સમજવો. પણ કળાના આંકડા ઉપરથી વધુ ઓછી દ્રષ્ટિવાળો અહ ગણવો ન-
હીં. જેમકે સૂર્યની દ્રષ્ટિ લગ્ન ઉપર ૪૧ કળા છે અને મંગળની દ્રષ્ટિ લગ્ન

* દ્રષ્ટિની કળા ગણિતથી નક્કી કરી જાણીએ વર્ષકુંડળમાં કોઠો ક-
રી નાંખે છે.

ઉપર ૪૪ કળા છે તો સૂર્ય નથા મંગળ એમ બંને ગ્રહની લગ્ન ઉપર ત્રિષાદ દ્રષ્ટિ છે માટે સૂર્યની દ્રષ્ટિ કરતાં મંગળની વધુ દ્રષ્ટિ સમજવી નહીં એવી રીતે તાજક તિલક નામના ગ્રંથમાં કહ્યું છે.

ઉપર પ્રમાણે કદી અધિકારીઓની સરખા દ્રષ્ટિ હોય તો વૃહત્ પંચ-વર્ગી બળના કોઠામાં જે અધિકારી ગ્રહનું વીંશોપકા બળ આંકડાથી વધારે હોય તે ગ્રહ વર્ષનો રાજ બળુવો એમ તેજસિંદ આચાર્ય પોતાના તાજક ના ગ્રંથમાં લખે છે. સમરસિંહનો પણ એવોજ મત છે.

અધિકારીઓના બળ અને દ્રષ્ટિ સરખા હોય તો મુંથાના સ્વામિને વર્ષનો રાજ દરાવવો, પછી અધિકારીઓના ઉગમ, મધ્યમ, હીન કે નષ્ટ બળ હોય તેની અડચણ નથી એમ તાજકસાર નામના ગ્રંથમાં લખ્યું છે.

પાંચે અધિકારીઓ બળવાન હોય, પણ તેઓની લગ્ન ઉપર દ્રષ્ટિ ન હોય તો વૃહત્ પંચવર્ગી બળના કોઠામાં જે અધિકારીના વીંશોપકા બળના આંકડા વધારે હોય તે ગ્રહ વર્ષનો રાજ બળુવો, પણ અધિકારીના આ પ્રમાણે વીંશોપકા બળના આંકડા સરખા હોય તો મુંથાના સ્વામિને વર્ષનો રાજ બળુવો. આ નિયમમાં જૂદા જૂદા મતો છે તે નિચે પ્રમાણે.

અધિકારીઓ સરખા બળવાળા હોય અને તેઓ વર્ષ લગ્નને દેખતા ન હોય તો લઘુ પંચવર્ગીના કોઠામાં જેનો અધિકાર વધારે હોય તે ગ્રહ વર્ષનો રાજ બળુવો એમ તાજકાલંકાર નામના ગ્રંથમાં કહ્યું છે. તેજસિંદ નામના પંડીતે પણ પોતાના તાજકના ગ્રંથમાં આજ મત દાખલ કરેલો છે, પણ યવનાચાર્ય કહે છે કે પાંચે અધિકારીઓમાંથી કોઈ પણ અધિકારી વર્ષ લગ્નને દેખતો ન હોય તો વર્ષ લગ્નનો સ્વામિ તેજ વર્ષનો રાજ બળુવો.

ઉપરના યવનાચાર્યના કહેવા નિર્ણયમાં તાજક બૂષણ નામના ગ્રંથમાં મણેશ દેવરા કહે છે કે પાંચે અધિકારીઓ વર્ષ લગ્નને દેખતા ન હોય તો પણ વર્ષના લગ્નની રાશિને જન્મકુંડળીમાં જે અધિકારી દેખતો હોય તે ગ્રહ વર્ષનો રાજ બળુવો, અને જન્મકુંડળીમાં પણ આ પ્રમાણે વર્ષલગ્નની રાશિને કોઈ પણ અધિકારી દેખતો ન હોય તો મુંથાના સ્વામિને વર્ષનો રાજ દરાવવો.

ઉપરના નીચમમાં કદી ઉપર પ્રમાણે એકથી વધારે અધિકારીઓ જન્મકુંડળીમાં વર્ષ લગ્નની રાશિને દેખતા હોય તો તેમાંના અધિકારીઓમાં જેનું બળ વધારે હોય તે વર્ષનો રાજ બળુવો. જે બળ સરખા હોય તો તેમાં જેના વીંશોપકા બળના આંકડા વધારે હોય તે વર્ષનો રાજ થાય, પણ કદી આ પ્રમાણે અધિકારીઓના વીંશોપકા બળ પણ સરખા હોય તો દિવસના

વર્ષ પ્રવેશમાં સૂર્ય જે રાશિનો હોય તે રાશિના સ્વામિને વર્ષેશ ગણવો, અને રાત્રીએ વર્ષ એસતું હોય તો ચંદ્રમા ને રાશિનો હોય તે રાશિના સ્વામિને વર્ષનો રાત્ન ગણવો.

ઉપરની કલમની આગતમાં તાજકાલકાર ગ્રંથના તથા તેજસિંહના મતથી એમ દર્શાવવામાં આવ્યું છે કે પાંચ અધિકારીઓ સરખા ગણવાળા હોય અને તેમાંના કોઈ વર્ષ લગતે હોય તો ન હોય તો લઘુ પંચવર્ગીમાં જેના જન્મપતી, વર્ષપતી વિગેરેના અધિકાર વધારે હોય તેને વર્ષેશ ગણવો, આ મતમાં સમરસિંહ આચાર્ય લઘુ પંચવર્ગીના વધારે અધિકારને પ્રમાણ કરતો નથી અને વૃહત્ પંચવર્ગીના વધારે અધિકાર ગ્રહણ કરેછે તે એવાં કે ઊંચ, સ્વગ્રહ, પોતાની રાશિના હદા, પોતાની રાશિના દૃષ્ટાણુ અને પોતાની રાશિના નવમાંશ એવાજ અધિકારી ગ્રહના વધારે અધિકાર હોય તેનેજ વધારે અધિકારવાળો ગ્રહ ગણેછે. સમરસિંહના આ મતને તેજસિંહ પણ કમુલ રાખેછે, પણ તાજકાલકાર તાજક ભૂપાણ, તાજક મુકતાબગી, તાજક પદમકાષ અને તાજક ક્તલક વિગેરે તાજકના ઘણા ગ્રંથોમાં લઘુ પંચવર્ગીના આધારે અધિકારો પ્રમાણે કરેલાં છે.

સમરસિંહ પોતાના તાજકના ગ્રંથમાં એક મત બેદ દાખલ કરેછે તે એ કે અધિકારીઓનું ગળ અને દ્રષ્ટિ એ ગંને સરખાં હોય એટલે તે પાંચ અધિકારીઓનું લઘુ પંચવર્ગી ગળ સરખું હોય અને તે સર્વ વર્ષ લગતે સરખી દ્રષ્ટિથી હેખતા હોય તો દિવ તના વર્ષ પ્રવેશમાં વર્ષ કુંડળીમાં સૂર્ય જે રાશિનો હોય તે રાશિના સ્વામિને વર્ષેશ ગણવો, અને રાત્રીના વર્ષ પ્રવેશમાં વર્ષકુંડળીમાં ચંદ્ર જે રાશિનો હોય તે રાશિના સ્વામિને વર્ષેશ ગણવો, પણ આ મતમાં કેશ્વાચાર્ય તાજક પદ્ધતીમાં કહેછે કે દિવસે વર્ષ એસતું હોય તો સૂર્ય અને રાત્રીએ વરસ એસતું હોય તો ચંદ્ર વર્ષ પતી ગણવો, પણ જે કદી આ પ્રમાણે ઠરેલા સૂર્ય કે ચંદ્ર લઘુ પંચવર્ગીના અધિકારમાં ઠરેલા ન હોય તો ત્રૈરાશિકપત્તિનેજ વર્ષેશ ઠરાવવો. આ મતને કેટલાક બીજા પંડીતો પણ માન્ય રાખેછે તોપણ ચવનાચાર્ય તો કેશ્વાચાર્યના મતની વિરુદ્ધ હોઈને સમરસિંહના મતને ગળતા આવે છે.

ઉપરની કલમમાં લખ્યા પ્રમાણે નિર્ણય કરતાં કદી ચંદ્રમા વર્ષેશ ઠરતો હોય તો ફક્ત ઉપરની કલમના નીર્ણયથીજ ચંદ્રમાને વર્ષનો રાત્ન ઠરાવી શકાય નહીં, પણ તેમાં વિશેષ તપાસ કરવાને સમરસિંહ પંડીત પોતાના તાજકના ગ્રંથમાં દરમાવે છે કે એવી રીતે જ્યારે જ્યારે ચંદ્રમા વર્ષેશ ઠરતો હોય ત્યારે

ચંદ્રમા જે આધિકારી અહ સાથે છત્રશાળ યોગ કરતો હોય તે આધિકારીને વર્ષનો રાજ ઠરાવવો, અને ચંદ્રમાં કાંઈ અહ સાથે છત્રશાળ યોગ કરતો ન હોય તો વર્ષ કુંડળીમાં જે રાશિનો ચંદ્રમા હોય તે રાશિના સ્વામિને વર્ષેશ કરાવવો. આ પ્રમાણે ચંદ્રમા વર્ષકુંડળીમાં કર્ક રાશિનો હોય તોજ ચંદ્રમાં વર્ષનો રાજ ઠરી શકે છે.

ઉપર પ્રમાણે ચંદ્રમા જે એક કરતાં વધારે આધિકારી સાથે છત્રશાળ યોગ કરતો હોય તો તે છત્રશાળ યોગવાળા આધિકારીમાં જેનું વર્ષોપકાળ વધારે હોય તેને વર્ષનો રાજ ઠરાવવો, પણ કદી તેઓના સરખા પણ હોય તો તેમાંથી જેની દ્રષ્ટિ વધારે હોય તેને વર્ષેશ ગણવો, પણ કદી પણ અને દ્રષ્ટિ પણ સરખી હોય તો મુંથાના સ્વામિને વર્ષનો રાજ ઠરાવવો.

ઉપર પ્રમાણે તાજકના ગ્રંથોમાં મન ભેદ છે તોપણ છેલ્લે જન્મવર્ષીત પોતાના તાજક કાસ્તબ નામના ગ્રંથમાં વર્ષના રાજનો નિર્ણય નિચે પ્રમાણે કરે છે.

૧ લઘુ પંચવર્ગીના પાંચે આધિકારીઓમાંથી જેની દ્રષ્ટિ વર્ષ લગ્ન ઉપર વધારે હોય તેને વર્ષનો રાજ ઠરાવવો.

૨ ઉપર પ્રમાણે આધિકારીઓની દ્રષ્ટિ સરખી હોય તો જેનું પણ વધારે હોય તેને વર્ષનો રાજ ઠરાવવો.

૩ ઉપર પ્રમાણે પણ સરખાં હોય તો જેના લઘુ પંચવર્ગીના અધિકાર વધારે હોય તેને વર્ષનો રાજ જાણવો.

૪ આધિકારીઓ સરખા હોય તો મુંથાના સ્વામિને વર્ષનો રાજ ઠરાવવો.

૫ અને જે મુંથાનો સ્વામિ વર્ષ લગ્નને દેખતો ન હોય તો દિવસના વર્ષ પ્રવેશમાં વર્ષ કુંડળીમાં સૂર્ય જે રાશિનો હોય તે રાશિના સ્વામિને વર્ષેશ ઠરાવવો, અને રાત્રીના વર્ષ પ્રવેશમાં વર્ષ કુંડળીમાં ચંદ્રમા જે રાશિનો હોય તે રાશિના સ્વામિને વર્ષનો રાજ ઠરાવવો.

૬ પણ સૂર્ય કે ચંદ્રની રાશિના સ્વામિ વર્ષ લગ્નને દેખતા ન હોય તો દિવસના વર્ષ પ્રવેશમાં સૂર્ય અને રાત્રીના વર્ષ પ્રવેશમાં ચંદ્રને વર્ષનો રાજ ઠરાવવો.

૭ ઉપર લખેલા સૂર્ય કે ચંદ્રની વર્ષ લગ્ન ઉપર દ્રષ્ટિ ન હોય તો ત્રે-રાશિકપતીને વર્ષનો રાજ ઠરાવવો.

૮ ત્રેરાશિકપતી વર્ષ લગ્નને દેખતો ન હોય તો ચંદ્રમા જે અહની સા-

એ ઈત્યશાલ યોગ કરતો હોય તે ગ્રહને વર્ષનો રાજા ઠરાવવો.

૯ આ ઈત્યશાલવાળો ગ્રહ વર્ષ લગ્નને દેખતો ન હોયતો વર્ષ લગ્નના સ્વામિનેજ વર્ષનો રાજા ઠરાવવો.

૧૦ વર્ષ લગ્નનો સ્વામિ વર્ષ લગ્નને દેખતો ન હોય તો વર્ષનો રાજા કોઇ પણ ગ્રહ ઠરી શકતો નથી એમ સમજવું.

૧૧ ઉપર પ્રમાણે જ્યારે કોઇ ગ્રહ વર્ષનો રાજા ન ઠરે ત્યારે રીષ્ટ યોગ સમજવો.

ઉપર પ્રમાણે ચોક્કસ તપાસ કરીને વર્ષનો રાજા ઠરાવવો અને પછી તે ઉપરથી આખા વર્ષનું શુભાશુભ ફળ કહેવું.

વર્ષના સ્થાન પ્રમાણે અને જળ પ્રમાણે એમ બે રીતે ફળ જોવાયછે, તે ફળ નિચે પ્રમાણે જોવાં.

વર્ષના રાજાનું ફળ.

વર્ષનો રાજા વર્ષ કુંડળીમાં ૬-૮-૧૨ માં ભાવ સિવાયના ભાવમાં બેઠો હોય ને જો જન્મ વખતે અને વર્ષ વખતે ઉદય હોય, તેમજ જન્મ વખતે અને વર્ષ વખતે બળવાળો હોય તો આખા વર્ષમાં ઉત્તમ ફળ સમજવું. સર્વ કામકાજમાં સાફ ઉત્તમ ફળ થાય, શરીર રોગ રહીત રાખે, રાજબળનો લાભ આપે અને ધણું સુખ ભોગવે.

ઉપર પ્રમાણે વર્ષનો રાજા ઉત્તમ બળવાળો હોય તો ઉપર કહેલું તમામ ફળ પૂરેપૂરું મળે, અને જો મધ્યમ બળવાળો હોય તો ઉપર કહેલું તમામ શુભ ફળ મધ્યમ મળે, અને વર્ષનો રાજા અધમ બળવાળો હોય તો દુઃખ, શોક, શત્રુભય અને અનેક પ્રકારથી ધન અને કીર્તિનો નાશ કરે.

આ પ્રસંગમાં તાંજકસારમાં કહ્યું છે કે વર્ષનો રાજા શુભ ગ્રહ હોય અને તે ત્રિકોણમાં કે કેંદ્રમાં કે લાભ સ્થાનમાં બેઠો હોય તો આખું વર્ષ ધણું ઉત્તમ ફળ મળશે; પણ જો તે નિર્બળ થઈને ૬-૮-૧૨ ભાવે બેઠો હશે તો આખું વર્ષ દુઃખ ઉપજવશે. વર્ષનો રાજા પાપ ગ્રહ હોય અને તે ૩-૬-૧૧ માં ભાવે બેઠો હોય ને તે ઉત્તમ બળવાળો હોય તો આખું વર્ષ ઉત્તમ ફળવાળું થશે; અને જો તે ૮-૧૨ માં ભાવે નિર્બળ થઈને બેઠો હશે તો આખું વર્ષ ધણું નફાં ફળ આપશે.

વર્ષના રાજા સૂર્યનું ફળ.

ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે વર્ષનો રાજા સૂર્ય થયો હોય અને તે ઉત્તમ બળનો હોય તો તેનું ફળ નિચે મુજબ સમજવું.

રાજ્ય તરફથી સુખ મળે, પુત્ર અને ધનનો લાભ થાય, પોતાના કુટુંબને યોગ્ય પૃથ્વી અને પરિવારનું સુખ મળે, અનેક પ્રકારથી માન અને કીર્તિ મળે, અને શત્રુનો નાશ થાય.

ઉપર લખ્યું ફળ કેટલેક દરજ્જે મળશે તે વિશે સમરતાજક નામના ગ્રંથમાં લખ્યું છે કે:—

વર્ષના રાજ્ય જે ગ્રહ થયો હોય તે ગ્રહ જન્મ કુંડળીમાં શુભ સ્થાનમાં બેઠો હોય, પોતાની ઉંચ રાશિ, સ્વચ્છ રાશિ, મિત્ર ગ્રહની રાશિ વિગેરે શુભ રાશિમાં બેઠો હોય અને ત્યાં શુભ ગ્રહનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હોય તો વર્ષના રાજ્યનું ઉત્તમ ફળ પૂરેપૂરું મળશે; તેમજ વર્ષનો રાજ્ય જન્મ કુંડળીમાં દુષ્ટ સ્થાનમાં બેઠો હોય, નીચ રાશિનો, શત્રુગ્રહની રાશિનો વિગેરે નેષ્ટ રાશિમાં બેઠો હોય અને તેને ત્યાં પાપ ગ્રહની દ્રષ્ટિ કે સમાગમ હોય તો વર્ષના રાજ્યનું ધણું નેષ્ટ ફળ સમજવું; અને એક ઠેકાણે મીઠા હોય અને બીજા ઠેકાણે શ્રેષ્ઠ હોય અને ત્રીજા ઠેકાણે નેષ્ટ હોય તો મધ્યમ ફળ સમજવું, તેની વિગત નિચે પ્રમાણે:—

વર્ષના રાજ્યનું ફળ શ્રેષ્ઠ હોય અને તે જન્મ કુંડળીમાં નેષ્ટ સ્થાન કે નેષ્ટ રાશિ અને પાપ ગ્રહના સમાગમ કે દ્રષ્ટિવાળો હોય તો મધ્યમ ફળ મળે. અને જો વર્ષના રાજ્યનું નેષ્ટ ફળ હોય અને તે જન્મ કુંડળીમાં શુભ સ્થાનમાં શુભ રાશિ અને શુભ ગ્રહના સમાગમ કે દ્રષ્ટિવાળો હોય તો પણ મધ્યમ ફળ જાણવું.

ઉપર પ્રમાણે સૂર્ય વિગેરે તમામ ગ્રહોનું વર્ષના રાજ્યનું ફળ સમજવું. જાજકસાર ગ્રંથમાં પણ આ પ્રમાણે લખ્યું છે.

વર્ષનો રાજ્ય સૂર્ય મધ્યમ બળનો હોય તો ઉપર લખેલું ઉત્તમ મળવું પણ મધ્યમ રીતે આપશે, અને તે ઉપરાંત પોતાના કુટુંબના માણસો તરફથી મધ્યમ સુખ મળશે તથા કુટુંબમાં વાદવિવાદ કરાવે, તેમજ પોતાના અધિકારમાં સુખ મળે નહીં, શરીરે દુર્બળતા રાખે, રાજ્ય તરફથી ભય ઉપજાવે; પણ આ સૂર્ય કોઈ શુભ ગ્રહની સાથે ઇત્યશાલ યોગ કરતો ન હોય તોજ ઉપર લખેલું ખરેખર ફળ મળશે.

તાજકસાર અને સમરતાજકના ગ્રંથમાં લખ્યું છે કે મધ્યમ બળના વર્ષના રાજ્યનું ફળ ખરેખર ઉપર લખેલું છે તેવું ક્યારે મળે કે ક્યારે તે સૂર્ય કોઈપણ ગ્રહની સાથે ઇત્યશાલ યોગ કરતો ન હોય ત્યારે, પણ જો તે સૂર્ય શુભ ગ્રહની સાથે ઇત્યશાલ યોગ કરતો હોય તો આ મધ્યમ બળનો સૂર્ય

ફળ પરિણામે શ્રેષ્ઠ ભોગવાશે, અને તે સૂર્ય પાપ અદની સાથે ઇત્યશાળ યોગ કરતો હશે તો મધ્યમ બળના વર્ષનો રાજ સૂર્યનું ફળ નહાઈ ભોગવાશે. આ પ્રમાણે તમામ ગ્રહો માટે યુક્તિ સમજવી.

વર્ષનો રાજ સૂર્ય હોત બળનો અથવા નષ્ટ બળનો હોય તો પ્રદેશમાં સુસાધરી કરાવે, ધનની હાની કરે, દીલગીરી કરાવે, શત્રુનો ભય ઉપજાવે, શરીર આળસુ રાખે, લોકોપતાદ અને રાજ્યનો ભય ઉપજાવે, માતાપીતા તત્ત્વથી પણ સુખ મળે નહીં, અને મિત્ર તથા પૂત્ર તરફથી દાદાગીરો ઉપજાવે. સમરતાજક તથા તાજકસારમાં આ પ્રમાણેજ ફળ કહેલું છે.

વર્ષના રાજ ચંદ્રનું ફળ.

આગળ સારી રીતે લખેલું છે કે લઘુ પંચવર્ગના પાંચે અધિકારીમાં ચંદ્ર વધુ બળ પામી વર્ષ લગતને દેખતો હોય તો વર્ષનો રાજ ચંદ્ર ઠરી શકે, પણ ચંદ્રને વર્ષનો રાજ ઠરાવવામાં અપવાદ એ છે કે આવી રીતે જ્યારે ચંદ્ર વર્ષનો રાજ ઠરાવવાનો સંભવ હોય ત્યારે આ ચંદ્ર જે અદની સાથે ઇત્યશાળ યોગ કરતો હોય તે ઇત્યશાળ યોગવાળો ગ્રહ વર્ષનો રાજ ઠરે છે. આ પ્રમાણે જે અદની સાથે ચંદ્ર ઇત્યશાળ યોગ કરતો હોય અને તે ઉપરથી કંબુલ યોગ થાય અને રાત્રીએ જન્મ હોય તો આખું વર્ષ ઉત્તમ ફળ સમજવું; અને જો પાપ અદની સાથે કંબુલ યોગ થાય અને દિવસે જન્મ હોય તો મધ્યમ ફળ સમજવું એમ સમરતાજકમાં તથા તાજકસારમાં પણ કહેલું છે.

ઉપર પ્રમાણે ચંદ્રમા કોઈ ગ્રહ સાથે ઇત્યશાળ યોગ કરતો ન હોય તો વર્ષકુંડળીમાં ચંદ્રમા જે રાશિનો હોય તે રાશિનો સ્વામિ ગ્રહ વર્ષનો રાજ થાય, પણ જો કદી ચંદ્રમા વર્ષકુંડળીમાં કઈ રાશિનો હોય તો કઈ રાશિનો સ્વામિ ચંદ્રજ છે તો વર્ષનો રાજ ચંદ્રનેજ ગણવો.

ઉપર પ્રમાણે જ્યારે ચંદ્ર વર્ષનો રાજ થાય ત્યારે તેનું ફળ નિચે પ્રમાણે સમજવું.

વર્ષનો રાજ ચંદ્ર ઉત્તમ બળનો હોય તો ધન, સ્ત્રી, પૂત્ર, મિત્ર અને ધર સંબંધી અનેક પ્રકારનું સુખ પંડીત પુરુષો કહે છે; હાર, સુગંધી પદાર્થ, મોતી અને ઉત્તમ ભતના વસ્ત્રનું સુખ મળે, પોતાના અનુભવથી લાભ મેળવે અને વૈભવ ભોગવે, પોતાના કુળને યોગ્ય એવા અધિકારની પ્રાપ્તિ કરે, અને મિત્રનો વધારો થાય એ પ્રમાણે સમરતાજક તથા તાજકસારમાં પણ લખ્યું છે.

● એમાં ગ્રહોના બળ ઉપર આધાર રાખવો નહીં.

મધ્યમ બળનો ચંદ્ર વર્ષનો રાગ થયો હોય તો ઉપર લખેલું તમામ રૂળ મધ્યમ મળશે, અને પૂત્ર તથા મિત્ર મંડળમાં શત્રુતા ઉપજાવે, સ્થાનાંતરમાં જવું થાય, અને શરીરે દુર્બળતા રાખે; પણ જો આ ચંદ્રમા પાપચંદ્રની સાથે ઇસરાફ યોગ કરતો હોય તો સલ્લેખમ વિગેરે કફ તથા પીત્ત રોગની વ્યાધિ કરે એમ સમરતાજકમાં કહેલું છે; અને શુભ ચંદ્રની સાથે ઇસરાફ યોગ કરતો હોય તો આ વ્યાધિ કરે નહીં.

વર્ષનો રાગ ચંદ્ર હીન બળનો કે નષ્ટ બળનો હોય તો વાયુ અને ક-ફનો રોગ કરે, ચોરની ધાસ્તી રહે, અને કુટુંબના માણસોમાં કુસંપ અને વાદ વિવાદ થાય, દુર દેશમાં મુસાફરી કરાવે, પૂત્ર, સ્ત્રી અને મિત્રના મુખનો નાશ કરે તથા મૃત્યુ બરોબર પીડા થાય.

વર્ષના રાગ મંગળનું રૂળ.

ઉત્તમ બળનો મંગળ વર્ષનો રાગ હોય તો કીર્તિ અને જરનો વધારો કરે, શત્રુનો નાશ થાય, સૈન્યાધિપતી થાય, રણસંઘાતમાં ઉપરીપણું મળે, પોતાના કુળને ઘટારત ધનનો લાભ થાય, નમ્રતા આવે, લોકોમાં, મિત્રોમાં, અને પૂત્રમાં ધણું સુખ ઉપજે, ધન અને સ્ત્રીનું સુખ મળે.

મધ્યમ બળનો મંગળ વર્ષનો રાગ થયો હોય તો ઉપર કહેલું તમામ રૂળ મધ્યમ આપે તથા રૂધિર વિકારનો વ્યાધિ થાય, ઘણો ક્રોધ ઉપજે, તકરાર અને શસ્ત્ર થકી ચીંત્યા થાય, શરીરે વીરોદ્ધાટકની પીડા કરે, અધિકારથી મધ્યમ સુખ મળે, બળ અને મોટાઇ વધારે, અને પોતાના મંડળમાં મૂખ્યપણું ભોગવે.

વર્ષનો રાગ મંગળ હીન બળ અગર નષ્ટ બળનો હોય તો શત્રુ અને ચોરની ધાસ્તી ઉપજે, લોકો અને અગ્નિ થકી બચ થાય, લોકોપવાદથી બચ ઉપજે, ઘણી જાતના રોગ થાય, પ્રદેશમાં મુસાફરી કરે, વાહનનો નાશ થાય, અપજશ મળે તથા નમ્રતાનો નાશ કરે.

સમરસિંહ કહે છે કે વર્ષના રાગ મંગળને ગુરૂની દ્રષ્ટિ ન હોય તો ઉપર લખેલું રૂળ પૂરે પૂરું મળશે, અને તાજકસારમાં કહે છે કે વર્ષનો રાગ મંગળ નષ્ટ બળી ઉપર પાપચંદ્રની દ્રષ્ટિ હશે તો ધણું નફાઈ રૂળ મળશે.

વર્ષના રાગ બુધનું રૂળ.

વર્ષનો રાગ બુધ ઉત્તમ બળનો હોય તો વાદ વિવાદથી અથવા લખવાની કળાથી અથવા સારી વિદ્યા અગર શાસ્ત્રના વ્યવહારથી જ્ય થાય, અને ધનનો પણ લાભ થાય, કળા, કુશળતા, ગણિત અને વેદની વિદ્યાનું જ્ઞાન

થાય, માન મોટાઈ વધે, રાજના આશ્રય થકી મોટો અધિકાર અગર મંત્રી પહોં મળે. તેજસિંહના તાજકના અંચમાં આજ પ્રમાણે ફળ છે.

વર્ષનો રાજ બુધ મધ્યમ બળનો હોય તો ઉપર લખેલું તમામ ફળ મધ્યમ રીતે ભોગવે, તથા પ્રદેશમાં મૂસાફરી કરાવે; વણજ વેપારનો ધંધો કરાવે, પૂત્ર તથા મિત્રનું સુખ ઉપજે, પણ ઉપર લખેલું ફળ અંદ્ર, ગુર કે શુક્ર એ સર્વની અથવા તેમાંના કોઈની સાથે આ બુધ ઈત્યશાત્ર યોગ કરતો હોય તો પૂરેપૂરું ગળશે એમ સમરસિંહના તાજકના અંચમાં લખેલું છે; અને આ બુધને કોઈ પાપ ગ્રહની સાથે ઈત્યશાત્ર યોગ થાય અગર પાપ ગ્રહની સાથે ઇસરાફ યોગ થશે તો આ તમામ ફળ નેષ્ટ ભોગવશે એવું તાજકસારમાં કહેલું છે.

વર્ષનો રાજ બુધ હીન બળનો અગર નેષ્ટ બળનો હશે તો બળ, બુદ્ધિ, અને ધર્મની હાની થશે તથા પોતાના વચનના દોષ થકી પરાજય થશે, વાદ વિવાદથી દુઃખ ઉપજશે, ખોટી સાક્ષી પુરાવશે, પરાયા માણસ સાથે વ્યવહાર કરવાથી હાની થશે, અને ધન, પૂત્ર તથા મિત્રથકી ચીંતા ઉપજશે એવી રીતે તાજક તિલકના અંચમાં લખેલું છે.

વર્ષના રાજ ગુરુનું ફળ.

વર્ષનો રાજ ગુરુ ઉત્તમ બળનો હોય તો પૂત્ર પરિવારનું સુખ મળે, ધર્મ અને સારા ગુણમાં વધારો થાય, કીર્તિ અને પૂત્રનું સુખ ઉપજે, જગતમાં વિશ્વાસપણું ઉપજે, સારી બુદ્ધિ અને પરાક્રમનો વધારો થાય, ધનના ભંડારનો લાભ મળે, રાજ્ય દરબારમાં માન મોટાઈ મળે, અને શત્રુનો નાશ થાય, એવી રીતે તાજક ભૂષણ અને તાજકસારમાં કહેલું છે.

વર્ષનો રાજ ગુરુ મધ્યમ બળનો હોય તો ઉપરનું તમામ ફળ મધ્યમ પ્રકારનું ભોગવે, તથા રાજ્યનો સમાગમ થાય, શાસ્ત્રો અને જ્ઞાન ઉપર રચિ થાય, પણ આ ગુરુને પાપ ગ્રહનો ઇસરાફ યોગ થયો હોય તો દુઃખ અને દરીદ્રપણું આવે, ધનની હાની થાય અને સ્ત્રીને પીડા કરે એવું તાજકસારમાં કહેલું છે. વળી સમરતાજકમાં કહેલું છે કે શુભ અગર પાપ ગ્રહની સાથે આ ગુરુને ઈત્યશાત્ર યોગ થયો હોય તો ઉત્તમ ફળ સમજવું.

વર્ષનો રાજ ગુરુ હીન બળ પામેલો હોય તો ધન, ધર્મ અને સુખનો નાશ થાય, કુટુંબ, પૂત્ર, મિત્ર અને સ્ત્રીની સાથે કુસંપ થાય, મોડોમાં અપવાદ મળે, ભય ઉપજે, શરીર આકુળ વ્યાકુળ રહે, અતિ કષ્ટ ઉપજે,

કહની પ્રકૃતિ રહે, શત્રુથી ભય ઉપજે, વાદ વિવાદ કરાવે, અને પોતાની વૃત્તિ એટલે આછવિકામાં અભાવ કરાવે. તાજકસારમાં એ પ્રમાણે કહેલું છે.

વર્ષના રાજ શુક્રનું ફળ.

વર્ષનો રાજ શુક્ર ઉત્તમ જળનો હોય તો શરીર નિરોગી રહે, ખાન-પાન અને હાસ્યવિલાસમાં સુખ મળે, ઉત્તમ વિદ્યા અને રત્નાદિ ધન મળે, મીઠા ભોજન જમવાથી સંતોષ થાય, કુટુંબમાં કુશળતા અને પ્રાકગનો વધારો થાય, શત્રુથી છત મેળવે, સ્ત્રી થકી વિલાસ ભોગવે, રાજના આશ્રયથકી સંતોષ, ધન તથા સુખ મળે એ રીતે તાજકસારમાં ફળ લખ્યું છે.

વર્ષનો રાજ શુક્ર મધ્યમ જળવાળો હોય તો ઉપર લખેલું તમામ ફળ મધ્યમ પ્રકારનું આપે છે તથા આછવિકામાં ઘટારો કરે, ગુપ્ત દુઃખ ઉપજે, ઘણે ઠેકાણેથી પરાજય થાય. વળી તાજકસારમાં કહેલું છે કે આ શુક્રને જો સૂર્ય, મંગળ કે શનિનો અથવા તે સર્વે ગ્રહોનો અને પોતાના શત્રુગ્રહનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હોય તો મોટું સંકટ અને ધનની હાની ઉપજે. સમસ્તતાજક ગ્રંથમાં પણ આ પ્રમાણે કહેલું છે.

વર્ષનો રાજ શુક્ર હીન જળનો અથવા નેષ્ટ જળનો હોય તો માનસિક પરિતાપ કે ચીંતા રહે, લોકોમાં અપકીર્તિ મેળવે, હાંસી થાય, સંકટ આવી પડે, પોતાના ધંધા રોજગારનો નાશ થાય, અને સ્ત્રી, પુત્ર, મિત્ર તથા કુટુંબમાં વાદવિવાદ થાય તથા કુસંપ ઉપજે અને મહા મહેનતે ગુજરાન ચલાવે, વળી સઘળી જાતના ઉધમ ફેકટ જાય અને સુખનો નાશ કરે.

વર્ષના રાજ શનિનું ફળ.

વર્ષનો રાજ શનિ ઉત્તમ જળનો હોય તો નવું ધર અને નવી જમીન તથા ખેતરવાડી વિગેરે મળે, ધનનો વધારો થાય, મહેચ્છ જાતના રાજના આશ્રય થકી સઘળી જાતના કામની સીદ્ધિ થાય, બાગગંગીયા અને જળાશયનું સુખ મળે, શરીરમાં પુષ્ટપણું તથા આરોગ્યતા રહે, પોતાના કુળને ધારત અધિકારનો લાભ મળે, માણસના મંડળમાં મૂખ્યપણું મળે, એ પ્રમાણે તાજકસારમાં ફળ લખ્યું છે.

વર્ષનો રાજ શનિ મધ્યમ જળનો હોય તો ઉપર કહેલું ફળ મધ્યમ પ્રકારનું મળે, ધંધા રોજગાર દુઃખે કરીને ચાલે, નોકર તથા હંટ, પાડા વિગેરેનું સુખ મળે. આ ફળ વિશે તાજક સુક્તાવળીમાં કહ્યું છે કે આ શનિ પાપમહાના સમાગમ કે દ્રષ્ટિવાળો હોય તો ઉપરનું તમામ ફળ નેષ્ટ મળે; અને

આ શનિ શુભ અહનો સમાગમ કે દટ્ટિવાળો હોય તો ઉપરનું ફળ સારી રીતે ભોગવે. તાજક તિલક અને સમર તાજકમાં પણ એ પ્રમાણે કહ્યું છે.

વર્ષનો રાજા શનિ હીન બળનો કે નેષ્ટ બળનો હોય તો જે જે ધંધો રોજગાર કે ઉદ્યમ થાય તે સધળા ફાકટ બંધ, ધનનો નાશ થાય, શત્રુનો બંધ ઉપજે, સ્ત્રી, પુત્ર, મિત્ર અને કુટુંબની સાથે વાદવિવાદ કે કુસપ થાય, નહાઈ બોજન કરે. પણ તેજસિંહ પોતાના તાજકના અંથમાં આ શાનના ફળ વિશે લખેછે કે આ શનિને શુભ અહનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હોય અગર શુભ અહની સાથે ઇત્યશાળ યોગ હોય તો ઉપર લખેલું તમામ નેષ્ટ ફળ રદ કરી સાઈ ફળ ભોગવે, પણ પાપ અહનો સમાગમ કે દટ્ટિવાળો હોય અગર પાપ અહનો ઈસરાઈ યોગવાળો હોય તો ધણુંજ નહાઈ ફળ આપશે, અને તાજક-સારમાં કહ્યું છે કે આ શનિને શુભ અહનો ઈસરાઈ અથવા પાપ અહનો ઇત્યશાળ થતો હોય તો પણ નેષ્ટ ફળ સગળ્યું.

તાજકસારમાં વર્ષના રાજાનાં ફળ ત્રણ પ્રકારથી કહેલાં છે તે એવી રીતે કે—

ઉપર પ્રમાણે સૂર્ય વિગેરે અહોના વર્ષેશના ફળ કલાં છે તે બ્યારે વર્ષેશ પોતાની હંચ રાશિનો કે સ્વઅહનો હશે ત્યારે પૂરેપૂરાં મળશે, પણ પોતાના હદાદ દષ્ટકાણુ કે સ્વનવમાંશનો હશે તો મધ્યમ રીતે તે ફળ મળશે, અને વર્ષેશ અસ્તનો, નીચનો કે શત્રુ અહની રાશિનો હશે તો નેષ્ટ ફળ આપશે, તેમાં વળી જે નેષ્ટ ફળ હશે તે તો આતિ નેષ્ટ ફળ આપશે. તાજક તિલકમાં પણ આ મત છે.

તેજસિંહના પોતાના તાજકના અંથમાં કહેછે કે વર્ષનો રાજા થયો તેની સત્તા આખા વર્ષમાં રહે છે માટે સર્વ અહોની દશામાં આ વર્ષેશનું ફળ મળવાનું. જેમકે ન્હાના ન્હાના માંદિક એટલે ખંડીઆ રાજ્ય ઉપર એક મ્હોટા અધિરાજ્યની સત્તા આલુ રહે છે તેમ સર્વ અહોની દશામાં આ વર્ષેશ (વર્ષના રાજાનું) ફળ મળશે. અગરસિંહ પણ આ પ્રમાણે કહે છે.

તાજકસારમાં કહેનું છે કે વર્ષના રાજાનું ફળ સર્વ અહોની દશામાં કાંઈ કાંઈ ભોગવાય અર્થે, પણ પોતાની દશામાં વિશેષ કરી ભોગવાય. સર્વ દશાનું ફળ વર્ષેશના ફળની હદ બહાર ભોગવાશે નહીં.

વર્ષમાં જેમ વૃહત્ પંચવર્ષી બળનો કોરો કાઢી બળ ઉપજાવવામાં આવે છે તેમ જન્મ વખતે પણ વૃહત્ પંચવર્ગીનું બળ બિપજાવવા આચાર્યોની આજ્ઞા છે.

વર્ષનો રાગ જન્મ વખતે તથા વર્ષ વખતે વૃહત્ પંચવર્ગીમાં ઉત્તમ બળનો હોય તો આખું વર્ષ ઉત્તમ સુખવાળું સમજવું; જન્મમાં તથા વર્ષમાં વર્ષનો રાગ મધ્યમ બળવાળો હોય તો વર્ષનું ફળ મધ્યમ સમજવું; અને હીન બળવાળો હોય તો નેષ્ટફળ સમજવું; તેજઃ મીઠ્ર હોય તો મીઠ્ર ફળ આપા વર્ષમાં મળશે તે પોતાની બુદ્ધિથી વિચાર કરીને પંડીત પુરુષોએ કહેવું.

વર્ષનો રાગ જે ગ્રહની સાથે ઇત્યશાળ યોગ કરતો હોય તે ગ્રહના જેવો દરજ્જો હોય એટલે સ્વગ્રહ, હંચરાશિ, મિત્રગ્રહની રાશિ વિગેરે તે પ્રમાણે વર્ણનનું ફળ સમજવું એવું સમર તાજકમાં લખ્યું છે.

વર્ષના રાગની સાથે કોઈ શુભ ગ્રહનો ઇસરાફ યોગ થતો હોય તો વર્ષના રાગનું સારું ફળ હોય તો કાંઈક સારું ફળ આપશે, પણ પાપ ગ્રહની સાથે વર્ષના રાગનો ઇસરાફ યોગ હોય તો વર્ષના રાગનું નેષ્ટફળ સમજવું એવું તેજસિંહ પોતાના તાજકના અંતમાં લખે છે.

જન્મકુંડળીમાં કોઈ પણ ગ્રહ પોતાની રાશિના, મિત્રગ્રહની રાશિના વિગેરે હદામાં હોય, ને તેવાજ બીજા ગ્રહની સાથે ઇત્યશાળ યોગ થતો હોય તેજ પ્રમાણે વર્ષકાળમાં પણ તે જે ગ્રહો તેવાજ હદામાં રહી તેવીજ રીતે ઇત્યશાળ કરતાં હોય તો વર્ષમાં શુભ ફળ આપશે.

ઉદાહરણ-જન્મકુંડળીમાં દશમા ભાવનો સ્વામિ મંગળ મેશનો વીશ અંશે પોતાના હદામાં છે અને બીજા શુક્ર ગ્રહ ચોથા ભાવનો સ્વામિ તોળાનો સોળ અંશે રહીને મંગળ સાથે ઇત્યશાળ યોગ કરે છે તેવીજ રીતે વર્ષકુંડળીમાં પણ મંગળ પોતાના હદામાં રહીને શુક્રની સાથે ઇત્યશાળ યોગ કરે છે, માટે મંગળ પોતાના બળ પ્રમાણે મંગળની દશમાં દશમા ભાવનું ફળ આપશે અને શુક્ર પોતાના બળના પ્રમાણમાં શુક્રની દશમાં ચોથા ભાવનું ફળ આપશે એમ સમર તાજકમાં કહેવું છે.

જે ગ્રહ જન્મ કુંડળીમાં શુભ અથવા અશુભ ફળ આપવાને સમર્થ હોય તે ગ્રહ વર્ષ લગ્નના સ્વામિની સાથે અથવા વર્ષના રાગની સાથે ઇસરાફ યોગ કરતો હોય તો તે ગ્રહ જન્મ વખતનું પોતાનું ફળ પૂરે પૂરું આપી શકશે નહીં, પણ ઇસરાફને બદલે ઇત્યશાળ યોગ થતો હશે તો પૂરેપૂરું પોતાનું જન્મ વખતનું ફળ આપશે, પણ કદી ઇત્યશાળ ન હોય અને ઇસરાફ પણ ન હોય તો જન્મ વખતનું કાંઈક ફળ આપશે એમ સમરતાજકમાં કહેવું છે.

ઉદાહરણ—જન્મકુંડળીમાં પાંચમા ભાવનો સ્વામિ ગુરૂ પાંચમા ભાવ-
ને દેખે છે માટે આ ગુરૂ સંતાનનું સુખ આપનારો થયો, કારણ કે જે જે
ભાવને પોતાનો સ્વામિ દેખતો હોય અગર તે ભાવમાં બેઠો હોય તો તે ભા-
વનું સંપૂર્ણ સુખ સમજવું. આ પ્રમાણે જન્મકુંડળીમાં સંતાનનું સુખ આપ-
નારો ગુરૂ થયો; હવે તેજ ગુરૂ વર્ષ કુંડળીમાં પણ પાંચમા ભાવનો સ્વામિ
થઈને અગિયારમા ભાવે દશ અંશે છે અને વર્ષનો રાગ મંગળ પંદર અંશે
સાતમા ભાવમાં બેઠો છે માટે મંગળ અને ગુરૂને ઇસરાફ યોગ થયો તેથી આ
વર્ષમાં પૂત્રનો નાશ થશે.

વર્ષનો રાગ ગુરૂ જન્મકુંડળીમાં ગમે તે રાશિમાં હોય પણ મિત્ર અ-
હના હદામાં હોય અને જન્મકુંડળીમાં ચંદ્રની સાથે ઈત્યશાળ યોગ કરતો હોય
અને વર્ષકુંડળીમાં પણ એ બે ગ્રહે એટલે ગુરૂ તથા ચંદ્ર ઇત્યશાળ યોગ ક-
રતા હોય તો આ વર્ષમાં પૂત્રનો લાભ થશે અને વર્ષ ક્રમ કૂળ આપશે.

ઉપર પ્રમાણે તમામ ગ્રહોનું જન્મકુંડળી અને વર્ષકુંડળી ઉપરથી બ-
ળાબળન્તાસી તથા ભવિષ્ય અને વર્તમાન એવા બે પ્રકારના ઇત્યશાળ યો-
ગના આધારે તથા ઇસરાફ યોગના આધારે શુભ અથવા અશુભ કૂળ તપા-
સીને પંડીત પુરોષોએ કહેવું એમ તાજક તિલકના ગ્રંથમાં પણ કહેવું છે. સ-
મસ્તાજકમાં પણ એવોજ મત છે. તાજકસારમાં પણ કહ્યું છે કે જન્મકુંડ-
ળીના કૂળની મજબુતી માટે વર્ષની કુંડળી છે, માટે એ બે સિવાય કૂળ બ-
રાજર કહી શકાશે નહીં.

પ્રકરણ ૨ જું

મુંથાના કૂળે બાબત.

તાજક નિલકંઠી ગ્રંથ ગદ્યેથી.

૧ વર્ષ કુંડળીમાં મુંથા લખવામાં આવેછે અને આ મુંથા વગર વર્ષનું
કૂળ બરાબર કહી શકાતું નથી ત્યારે મુંથા એટલે શું ? આ સવાલના જવા-
બમાં સમરસિંહ ખુલાશો આપેછે કે યવન ભાષામાં શરીર યા દેહને મુંથા કહેછે;
અને દેહ એટલે લગ્ન જેને પેહેલો ભાવ કહેછે. જન્મકુંડળીનું લગ્ન એ લગ્ન
વખતની મુંથા છે, અને આ લગ્ન અથવા મુંથા ઉપર સઘળા ઈલાદેશનો આધાર છે.

૨ મુંથા દરેક વર્ષે એકેક રાશિ વધેછે, માટે ઉમ્મરના દરેક વર્ષ પૂરા

થય જન્મ લગ્નમાં એકેકી રાશિ ઉમેરતાં જવી એટલે-આશતા વર્ષની મુંથા રખાઈ રીતે થશે જે મુંથા રખાઈ અહ્યકમાં નોંધવામાં આવેછે.

૩ જન્મ કુંડળીમાંના લગ્નની રાશિ; અંશ, કળા, વિકળા તેજ રાશિ, અંશ, કળા, વિકળા પ્રથમ વર્ષની મુંથા જાણવી અને તે રાશિ, અંશ, કળા, વિકળામાં એક રાશિ ઉમેરતાં જીજ્ઞ વર્ષની મુંથા થાય, વળી તેમાં એક રાશિ ઉમેરતાં ત્રીજા વર્ષની મુંથા; એમ દરેક વર્ષે એકેક રાશિ ઉમેરતાં બાર વર્ષ પૂરા થયે તેરમા વર્ષે પાછી પેહેલા વર્ષની રાશિની મુંથા આવેછે.

તાજકસારમાં મુંથા લાવવાની સંદેશી રીતી એ છે જે જન્મકુંડળીમાં લગ્ન તેજ પેહેલા વર્ષની મુંથા જાણવી, અને જીજ્ઞ ભાવમાં જે રાશિ હોય તે રાશિની જીજ્ઞ વર્ષની મુંથા જાણવી. અને ત્રીજા ભાવમાં જે રાશિ હોય તે રાશિની ત્રીજા વર્ષની મુંથા એમ જે જે ભાવમાં જે રાશિ તે રાશિની તેટલામા વર્ષની મુંથા જાણવી, અને એ પ્રમાણે બારમા ભાવમાં જે રાશિ તે રાશિની બારમા વર્ષની મુંથા અને લગ્નમાં જે રાશિ તે રાશિની પાછી તેરમા વર્ષની મુંથા જાણવી; અને એ પ્રમાણે ગણતાં દરેક ભારખા-ર વર્ષે પાછી તેની તે મુંથા આવે છે. આ પ્રમાણે મુંથાની રાશિ નક્કી કરી તે નિચે જન્મ લગ્નનાજ અંશ, કળા, વિકળા હોયતેના તેજ દાખલ કરી દેવા.

તાજક બૃથણમાં મુંથા ઉપખવવાનો પ્રકાર વળી એવી રીતે છે કે જેટલામા વર્ષની મુંથા લાવવી હોય તે વર્ષની સંખ્યાના આંકડામાં જન્મ લગ્નની રાશિની સંખ્યાનો આંકડો ઉમેરવો, અને તેનો જે સરવાળા થાય તેમાંથી એક બાદ કરતાં જે બાકી રહે તેને બારે ભાગ દેતાંજે સેશ રહે તે આંકની રાશિની મુંથા જાણવી. પછી જન્મ લગ્નના અંશ, કળા, વિકળા હોય તેજ તે મુંથાના દાખલ કરવા. જેમકે જન્મ લગ્ન કન્યા રાશિનું ૧૪ અંશ, ૩૫ કળા, ૪૨ વિકળાનું છે, હવે ૪૨ મા વર્ષની મુંથા વરતવી છે તો વર્ષની સંખ્યા ૪૨ માં કન્યા રાશિ આંક ૬ ની છે તેથી ૬ ઉમેરતાં ૪૮ થયાં તેમાંથી એક બાદ કરવો એટલે ૪૭ રહેશે તેને બારે ભાગ આપતાં સેશના ૧૧ રહે છે તે આંકની કુંભ રાશિ છે તો ૪૨ મા વર્ષે મુંથા કુંભ રાશિની ૧૪ અંશ, ૩૫ કળા, ૪૨ વિકળાની આવે છે એમ જાણવું.

એક વર્ષમાં મુંથા એક રાશી એટલે ૩૦ અંશ ચાલે છે એ હિસાબે એક મહિનામાં ૨૫ અંશ અને દરરોજ મુંથા પાંચ કળા ચાલે છે, માટે દરરોજની મુંથાની ગતિ પાંચ કળાની છે.

ઉપર પ્રમાણે મુંથાની રાશિ નક્કી થતાં વર્ષ કુંડળીમાં મુંથા જે ભાવે

આવે તે ઉપરથી શુભાશુભ ફળ કહેવું.

વામન સ્વામિ કહે છે કે વર્ષ કુંડળીમાં જે ભાવમાં મુંથા બેઠી હોય ત્યાં તે ઠેકાણે એમ જોવું કે આ મુંથા પોતાના સ્વામિ અથવા પોતાના સ્વામિના મિત્ર અથવા કોઈ બળવાન શુભ અથવા સમાગમ કે દ્રષ્ટિવાળી હોય તો મુંથા શુભ ફળ આપનારી જાણવી; અને જો પોતાના સ્વામિના શત્રુ અથવા અથવા નિર્બળ પાપ અથવા સમાગમ કે દ્રષ્ટિવાળી હોય તો તે મુંથા નેષ્ટફળ આપનારી જાણવી, મીત્ર હોય તો મીત્રફળ સમજવું. આ ફળમાં શત્રુ દ્રષ્ટિ હોય તો મુંથા બય તથા રોગ ઉત્પન્ન કરશે.

મુંથાનો સ્વામિ એટલે મુંથા જે રાશિમાં બેઠી હોય તે રાશિનો સ્વામિ અથવા સમજવો.

૪૯૫ પંચવર્ગીમાં વિશેષક્રાંતિ આસનમાં મુંથાના સ્વામિ અહતું જે બળ હોય તે બળ આ મુંથાના ફળાદેશમાં અહણુ કરવું.

વર્ષકુંડળીમાં ૪-૭-૧૨-૬-૮ મા ભાવમાં મુંથા હોય તો નેષ્ટ સમજવી, અને તે સિવાયના ભાવમાં હોય તો શ્રેષ્ઠ જાણવી. તેમાં વળી ૯-૧૦-૧૧ મા ભાવમાં મુંથા ઉત્તમ ફળ દેનારી સમજવી.

સમરસિંહના તાજકમાં લખ્યું છે કે વર્ષકુંડળીમાં ૯-૧૦-૧૧ ભાવમાં રહેલી મુંથા રાજ્ય સુખ આપશે, અને તે સિવાયના એટલે ૧-૨-૩-૪ માં બઠી હશે તો ઉદયમ કરવાથી ધનની પ્રાપ્તિ થશે.

દરેક ભાવમાં રહેલી મુંથાનું જૂદું જૂદું ફળ નિચે પ્રમાણે.

વર્ષકુંડળીમાં મુંથા પેહેલા ભાવમાં એટલે લગ્નમાં રહેલી હોય તો શત્રુનો નાશ કરે, મનને સંતોષ આપે, ધનનો લાભ આપે, પ્રાક્રમનો વધારો કરે, રાજની મેહરજાની થાય, શરીરે પુષ્ટી કરે, અને ઘણી જાતના ઉદયમથી ધન પેદા કરે.

વર્ષકુંડળીમાં મુંથા બીજા ભાવે રહેલી હોય તો શરીરે આનંદ ઉપજે, અને તેની સાથે ધનનો લાભ થાય, ક્ષાંતિ વધે, પોતાના કુંડળથી માન મળે, રાજનો આશ્રય થાય, સારા ભોજન જમાડે, અને શરીરે બળ વધારે છે.

ત્રીજા ભાવમાં મુંથા રહેલી હોય તો પ્રાક્રમથી ધન અને માન મેળવે, શરીરની આરોગ્યતા તથા રૂપ અને માનસિક તથા શરીરનું સુખ ઉપજાવે; ગુરુ, પ્રાણી અને દેવ ઉપર શ્રદ્ધા ભક્તિ રહે, પરોપકાર બુદ્ધિ રખાવે, રાજનો આશ્રય અને શરીરની ક્ષાંતિ તથા પુષ્ટી વધારે.

ચોથા ભાવમાં મુંથા રહેલી હોય તો શરીરે પીડા ઉપજાવે, શત્રુનો બય થાય, પોતાના કુંડળમાં કુસંપ ઉપજે અને માનસિક ચિંતા કરે, ધંધારોજગારનો

નાશ કરે, લોકોપવાદથી ભય તથા દુઃખ ઉપજે.

પાંચમા ભાવમાં મુંથા રહેલી હોય તો સારી બુદ્ધિ, સંતાન સુખ અને ધનનો લાભ આપે, પ્રાકૃતનો વધારો અને અનેક જાતના વૈભવ અને સુખ મેળવે; ગુરુ, દેવ, બ્રાહ્મણની ભક્તિ કરાવે, તથા રાજની મેહરજાની થાય.

છઠ્ઠા ભાવમાં મુંથા રહેલી હોય તો શરીરમાં દુર્ગંધપાણું રાખે, શત્રુ પ્રગટ થાય ને તેથી ભય થાય; રોગ, ચોરી અને રાજચક્રી ચિંતા ઉપજાવે, ધારેલા કામનો તથા ધનનો નાશ કરે, નહારી બુદ્ધિ રખાવે અને પોતે કરેલાં કામથી દોલગીર થાય.

સાતમા ભાવમાં મુંથા રહેલી હોય તો સ્ત્રી, ભાઈ, શત્રુ દુઃખચક્રી ભય કરે, મનનો હુલાસ નાશ પામે; વૈભવ, ધન અને ધર્મનો નાશ થાય, નહારાં લક્ષણ અને અગ્નિ વધારે તથા શરીરમાં રોગ ઉપજાવે.

આઠમા ભાવમાં મુંથા રહેલી હોય તો શત્રુ અથવા ચોરચક્રી ભય થાય, ધન અને ધર્મનો નાશ થાય, નહારી ટેવ અને રોગ પેદા થાય, શરીરના બળનો નાશ થાય, અને દુરની મૂસાફરી કરાવે.

નવમા ભાવમાં મુંથા રહેલી હોય તો ધર્મ અને ધન લાભ આપે, પોતાના કુટુંબમાં સંપ રહે, રાજની સાથે પ્રીતિ થાય, કીર્તિનો વધારો કરે, પોતાના ભાગ્યને ઉદય થાય, અને કામકાજમાં સિદ્ધિ થાય, અને શરીરને સુખ તથા આનંદ આપે.

દશમા ભાવે મુંથા રહેલી હોય તો રાજની મેહરજાની થાય, પોતાના કુટુંબ ઉપર ઉપકાર કરે, સારું કામ કરે, ને તેથી સિદ્ધ થાય; ગુરુ, બ્રાહ્મણ, અને દેવ ઉપર શ્રદ્ધા વધારે, જશ અને કીર્તિનો વધારો કરે, અને ઘણી રીતથી ધનનો વધારો થાય તથા પોતાના કુટુંબમાં ધટારત અધિકાર મેળવે.

અગિયારમા ભાવે મુંથા રહેલી હોય તો હાર્ય, વિલાસ અને સૌભાગ્ય સુખ આપે, શરીરે નિરોગી રહે, મનને આનંદ રાખે, રાજના આશ્રય થકી ધનની પેદાશ થાય, સારા મિત્ર અને પૂત્ર થકી મનોરથની સિદ્ધિ થાય.

મુંથા બારમાં ભાવમાં રહેલી હોય તો ખર્ચમાં વધારો કરે, નહારા માણસની સેવ્યત રહે, શરીરમાં રોગ વધારે, ઉઘમને નિષ્ફળ કરે, ધર્મ અને ધનની હાની થાય અને સારા માણસની સાથે વૈર કરાવે.

શબ ભાવમાં મુંથા બેઠેલી હોય ને તે ભાવમાં મુંથાનું ભાવ ફળ શ્રેષ્ઠ હોય તથાપિ તે ઠંઠાણે પાપ ગ્રહ રહેશે હોય અથવા પાપ ગ્રહની શત્રુ દ્રષ્ટિ હોય તો આ શબ ભાવ ફળ ઉઘાવી ઈર્ષ તેને બદલે અશબ ફળ ઉપજાવે છે.

મુંથા જે ભાવમાં રહેલી હોય ત્યાં તેના સ્વામિનો અથવા શુભ મહનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હોય તો આ મુંથા યજ્ઞવાન સમજવી અને તેનું ફળ ઉત્તમ સમજવું એટલે કહી તે ઠેકાણે મુંથાનું ભાવ ફળ નેષ્ટ હોય તોપણ તે રદ કરી તે યાત્રાતનું ઉત્તમ ફળ આપશે.

મુંથાનો પોતાના સ્વામિ સાથે અથવા શુભ મહની સાથે ઈત્યશાળ યોગ ઉપજતો હોય તોજે ભાવે મુંથા ખેઠી છે તે ભાવનું ઉત્તમ ફળ આપશે. કદી તે ભાવમાં મુંથાનું ભાવસ્થ ફળ નઠાઈ હોય તોપણ તે નઠાઈ ફળ રદ કરી સાઈ ફળ આપે છે.

ઉપર પ્રમાણે પોતાના સ્વામિના શત્રુ મહની સાથે અથવા પોતાના સ્વામિ સિવાયના પાપ મહની સાથે મુંથાનો ઇત્યશાળ યોગ ઉપજતો હોય તો તે ભાવનું નેષ્ટ ફળ આપશે. કદી ત્યાં મુંથાનું ભાવસ્થ ફળ સાઈ હોય તોપણ તે સાઈ ફળ રદ થઈ નઠાઈ ફળ આપશે.

વર્ષ કુંડળીમાં જન્મ કુંડળીના લગ્નની જ્યાં રહિશ હોય ત્યાંથી ગણતાં ૪—૬—૮—૭—૧૨ મા સ્થાનકે મુંથા રહેલી હોય અને આ મુંથાને પાપ મહનો સમાગમ કે શત્રુદ્રષ્ટિ હોય તો આ મુંથાનું ભાવસ્થ ફળ કદી ઉત્તમ હોય તોપણ નાશ પામી જાયછે, પણ જે આ મુંથાને પોતાનો સ્વામિ અગર શુભ મહ દેખતા હોય તો ઉત્તમ ફળ રદ થતું નથી, પણ આપેલું ભાવસ્થ ફળ કાયમ રહે છે.

વર્ષ કુંડળીમાં જે ભાવે જે રાશિની મુંથા હોય ત્યાં પોતાના સ્વામિનો કે શુભ મહનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હોય તેમજ તે ભાવને જન્મકુંડળીમાં પોતાના સ્વામિનો કે શુભ મહનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હોય તો તે ભાવનું ખરેખર ઉત્તમ ફળ મળશે. આ પ્રસંગે વામન સ્વામિ કહે છે કે જન્મકુંડળીમાં મુંથા એટલે જન્મ લગ્ન યજ્ઞવાન હશે એટલે જન્મ લગ્નને પોતાના સ્વામિનો કે શુભ મહનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હશે અને વર્ષમાં પણ ઉપર મુજબ મુંથાને પોતાના સ્વામિનો કે શુભ મહનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હશે તોજ મુંથા વર્ષનું ઉત્તમ ફળ આપશે. આ મત તેજસિંહ પોતાના વર્ષ તંત્રમાં કબુલ રાખે છે, પણ તાજકર્તાલક્ષમાં કહેલું છે કે વર્ષ કુંડળીમાં જે રાશિની મુંથા હોય તે રાશિને પોતાના સ્વામિનો કે શુભ મહનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હશે તો તે રાશિવાળા વર્ષના ભાવનું ઉત્તમ ફળ મળશે. આ મત તાજકસારમાં પણ કબુલ રાખેલો છે, તેમજ આ પ્રકારની મુંથાને વર્ષમાં પાપ મહનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હશે અને જન્મ કુંડળીમાં પણ તે રાશિવાળા ભાવને પાપ

અહનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હશે તો વર્ષમાં તે રાશિવાળા બાવનું મુંથા નેષ્ટ ફૂળે આપશે.

આ પ્રસંગે મુકતાવળી ગ્રંથમાં લખ્યું છે કે શુભઅહ કદી નીચનો કે અસ્તનો અથવા નિર્ગળ હશે અને આ શુભ અહનો કદી મુંથાને સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હશે તો આ શુભ અહ મુંથાને સુધારી શકશે નહીં, માટે આવા નળળા શુભ અહનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હોય તો તે શુભ અહને પાપ અહ પ્રમાણે સમજવો.

તાજક સારમાં લખ્યું છે કે મુંથાનો સ્વામિ કદી પાપ અહ હશે તો પણ મુંથાને તેનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હશે તો તે મુંથાને સુધારી શકશે. સ્વામિ સિવાયનો પાપ અહ ગમે તેવો બળવાન આગર ઉંચનો હશે તોપણ તેના સમાગમથી કે દ્રષ્ટિથી મુંથાને નેષ્ટ કરશે.

ઉદાહરણ. વર્ષકુંડળીમાં જન્મ લગ્નની જે રાશિ જે ભાવે હોય ત્યાંથી ચોથા સ્થાનમાં મુંથા રહેલી હશે અને ત્યાં બુધ, ગુરુ અને શુક્ર એ ત્રણેનો અથવા તેમાંના કોઈનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હશે તો પોતાએ મેળવેલા ધનનો લાભ મળશે, પણ કદી અહીંઆ પાપ અહનો સમાગમ હશે તો રાજ્ય થકી બચ ઉપજવશે તથા ઘણા સંકટથી પોતાનું ગુજરાન ચલાવશે. આ પ્રમાણે વર્ષકુંડળીમાં જન્મકુંડળીના લગ્નની રાશિ જે ભાવે હોય ત્યાંથી ૭-૬-૮-૧૨ સ્થાનમાં મુંથા બેઠી હોય તેનું જો કે પૂર્વ નદારે ૧૭ જણાવેલું છે તોપણ ઉપર જણાવ્યા મૂજબ શુભ અહના સમાગમથી તે બાબતનું ઉત્તમ ફળ થાયછે; અને એ સિવાયના બાકીના સ્થાનમાં મુંથા હોય અને તેનું જો કે પૂર્વ ઉત્તમ ફળ જણાવવામાં આવ્યું છે તોપણ ત્યાં પાપ અહના યોગથી તે બાબતનું નેષ્ટ ફળ પ્રાપ્ત થાય છે.

તાજક બુધશુના ગ્રંથમાં કહ્યું છે કે વર્ષકુંડળીમાં જે ભાવે મુંથા બેઠી હોય ત્યાં પોતાના બળવાન સ્વામિ કે શુભ અહનો સમાગમ હશે તો તે બાવનું જે રાશિ છે તે રાશિવાળો જન્મકુંડળીમાં જે ભાવે હશે તે બાવનું ઉત્તમ ફળ થશે. જન્મકે વર્ષમાં દશમા ભાવે કન્યા રાશિની મુંથા છે અને ત્યાં ઉપર કહેવા પ્રમાણે મુંથાને પોતાના સ્વામિનો તથા શુભ અહનો સમાગમ છે અને જન્મકુંડળીમાં કન્યા રાશિવાળો પાંચમો ભાવ છે માટે આ વર્ષમાં સંતાનનો એટલે પુત્રનો ઉદય કરશે અથવા પુત્ર તરફથી ઉત્તમ ફળ મળશે, અને તેજ પ્રમાણે વર્ષમાં મુંથા જે ભાવે બેઠી હોય ત્યાં પોતાના સ્વામિ સિવાયના પાપ અહનો સમાગમ હશે તો તે બાવમાં જે રાશિ છે તે રાશિવાળો જન્મકુંડળી-

માં જે આવે હશે તે આવનો નાશ થશે. જેમકે ઉપરના ઉદાહરણમાં વર્ષ કુંડળીમાં દશમા આવમાં કન્યારાશિની મુંથા છે અને ત્યાં ઉપર જણાવ્યા મુજબ પાપ મદનો યોગ છે અને જન્મકુંડળીમાં કન્યારાશિવાળો પાંચમો આવ છે માટે આ વર્ષમાં સંતાનનો નાશ થશે. આ પ્રમાણે તાજક સારમાં પણ કહેલું છે.

કોઈ આચાર્ય આ પ્રસંગે એમ કહેછે કે વર્ષનો રાજ સુધરેલો હોય તો તેનું ફળ ઉત્તમ છે તો પછી મુંથાનું નેષ્ટ ફળ મળશે નહીં, કેમકે લોકોમાં આ પ્રસિદ્ધ દાખલો જોવામાં આવેછે કે ખુદ રાજની જે માણસ ઉપર મેહેરજાની હશે તો પછી રાજના આશ્રીત તમામ માણસોની પણ તે માણસ ઉપર મેહેરજાની જોવામાં આવે છે માટે આ ઉદાહરણ મુજબ વર્ષના રાજનું ઉત્તમ ફળ હશે તો મુંથાનું ફળ કદી નેષ્ટ હશે તોપણ શૂન્ય ફળ મળશે, પણ આ મત સમર તત્ત્વમાં કમુલ રાખેલો નથી અને તેમાં ખુદ્દી રીતે જણાવ્યું છે કે વર્ષના ફળનો અર્થો દ્વિરસો મુંથાના ફળ ઉપર આધાર રાખેછે.

તાજકલેકાર નામના ગ્રંથમાં કહેલું છે કે મુંથાનું ફળ મુંથાના સ્વામિની દશામાં સમજવું, કારણ કે મુંથાની દશા વર્ષમાં કાઢવામાં આવતી નથી. કેશાચાર્ય પણ એજ પ્રમાણે કહેછે કે મુંથાનું ફળ તેના સ્વામિની દશામાં મળશે પણ તેમાં આટલું ધ્યાનમાં રાખવું કે મુંથાના સ્વામિનું તથા મુંથાનું ઉત્તમ ફળ હશે તો અતિ ઉત્તમ ફળ મળશે, અને એવંતેનું નેષ્ટ ફળ હશે તો અતિ નેષ્ટ ફળ મળશે, અને એકનું શ્રેષ્ઠ અને એકનું નેષ્ટ હશે તો સાધારણ ફળ મળશે.

વર્ષકુંડળીમાં મુંથા સૂર્યની રાશિમાં એટલે સિદ્ધ રાશિમાં બેઠી હોય અથવા મુંથાને સૂર્યનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હોય તો રાજ્ય સુખ મળે, અથવા રાજ્યનો સમાગમ થાય, સારાં લક્ષણ આવે, અને સ્થાન અથવા અધિકારનું સુખ મળે.

વર્ષકુંડળીમાં મુંથા ચંદ્રની રાશિમાં એટલે કે રાશિમાં બેઠી હોય અથવા એ મુંથાને ચંદ્રનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હોય તો ધર્મ અને જશનો વધારો થાય, શરીરે નિરોગીપણું રાખે, સંતોષ મળે તથા ખુદ્દિનો વધારો થાય, પણ આ પ્રકારની મુંથાને પાપ મહ દેખતા હોય તો ઉપર લખેલું ફળ રદ કરી દુઃખ ઉપજવે.

વર્ષકુંડળીમાં મુંથા મંગળની રાશિમાં હોય અથવા મંગળનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હોય તો શરીરે પીત તથા ગરમીની પીડા કરે અથવા શત્રુ કે રૂધિર વિકારની શરીરે પીડા કરે; તેમજ મંગળની રાશિમાં મુંથા હોય અને તેને શ-

નિનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હોય અથવા શનિની રાશિમાં મુંથા હોય અને તેને મંગળનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હોય તો ઉપર લખેલું ફળ જરૂર મળે એમ સમજવું.

વર્ષકુંડળીમાં બુધની રાશિમાં મુંથા બેઠી હોય અથવા મુંથાને બુધનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હોય તો સ્ત્રીનું સુખ મળે, કુદ્ધિ વધે અને ધનનો લાભ થાય, ધર્મ અને જરા ધણો વધે, અને અનેક પ્રકારથી સુખનો અને સંતોષનો વધારો કરે, તેમ શુકની રાશિની મુંથા હોય અથવા મુંથાને શુકનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હોય તેપણુ ઉપર પ્રમાણે ફળ સમજવું. વળી બુધની રાશિની મુંથા હોય અને તેને શુકનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હોય અથવા શુકની રાશિની મુંથા હોય એને બુધનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હોય તો ઉપર પ્રમાણે સમજવું.

પણુ ઉપરની મુંથાને કદી પાપ ઓળનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હોય તો ઉપરનું ફળ તમામ રદ કરી અનેક પ્રકારથી દુઃખ ઉપજાવે છે.

વર્ષકુંડળીમાં ગુરૂની રાશિની મુંથા હોય અથવા મુંથાને ગુરૂનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હોય તો પુત્ર અને સ્ત્રીનું સુખ વધારે, રત્ન, ઘરેણાં અને વસ્ત્રનું સુખ આપે, પણુ જો આ પ્રકારની મુંથાને કોઈ બળવાન શબ્દ ઓળનો ઈર્થ-શાળ યોગ થાય તો રાજ્યનો લાભ થાય.

વર્ષ કુંડળીમાં શનિની રાશિમાં મુંથા બેઠી હોય અથવા શનિના સમાગમ કે દ્રષ્ટિવાળી મુંથા હોય તો વાયુની પીડા ઉપજાવે, માનનો નાશ કરે, અગ્નિનો ભય ઉપજાવે, ધનની હાનિ કરે; પણુ જો આ પ્રકારની મુંથાને ગુરૂની દ્રષ્ટિ કે સમાગમ હોય તો આ નહાઈ ફળ કમી કરી કાર્ષક સુખ ઉપજાવશે.

રાહ હમેશાં વક્ર ગતિ છે માટે તે રાશિમાં આવળી રીતે પ્રવેશ કરે છે.

રાશિના જે અંશો રાહને ભોગવેલા છે તેને રાહનું પુષ્ટ કહે છે અને રાશિના જે અંશો હવે પછી ભોગવવાના છે તેને રાહનું ભૂખ કહે છે અને કેતુ તે રાહનું પુંછ ગણાય છે. તાજકસારમાં અને સગરતંત્રમાં પણુ એમજ કહેલું છે, પણુ વામન પંડીત કહે છે કે રાહ જે રાશિ, અંશ, કળ્યામાં હોય તેથી સાતમી રાશિ તે રાહનું પુંછ ગણાય છે તેપણુ એ સર્વેનો આ બાબતમાં એક મત છે, કારણ કે કેતુ અને રાહની સાતમી રાશિ એ બંને સરખાજ હોય છે.

રાહના ભૂખમાં મુંથા હોય તો ધનનો લાભ આપે, જરા અને સુખ

તેમજ ધર્મનો વધારો કરે છે, પણ આ પ્રકારની મુંથાને શુક તથા ગુરુનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હોય તો અગિકારનો લાભ થાય અથવા સ્વર્ણ, રત્ન અને વસ્ત્રનો લાભ થાય છે એવું સમરતંત્ર તથા તાજકસારમાં કહેલું છે.

વર્ષમાં રાહુ વરખ રાશિનો ૨૩ અંશ ૧૮ કળા અને ૧૩ વિકળા છે માટે વરખ રાશિના અંશ ૨૬—૨૮—૨૭ માં એમ ૨૩ સૂધી ભોગવાઈ ગયા છે માટે ૨૯ થી ૨૩ અંશ સૂધી રાહુનું પુષ્ટ ગણાય છે, કારણ કે રાહુની વક્રગતિ છે એટલે રાહુ રાશિના છેવટ ભાગથી પ્રવેશ કરે છે, અને રાશિના શરૂઆત ભાગમાં રાહુ રાશિને પૂરી કરી છોડી દે છે, તે વરખ રાશિના શરૂઆતથી ૨૩ અંશ સૂધીના અંશો હજી રાહુને ભોગવવાના છે માટે તેને રાહુ ૧-૨૩-૧૮-૧૩ માં છ રાશિ ઉમેરીએ એટલે કેતુ ૭-૨૩-૧૮-૧૩ એટલે રાહુથી સાતમી રાશિ વૃશ્ચિકના ૨૩-૧૮-૧૩ અંશાદિકમાં રાહુનું પુંછ ગણાય છે.

તાજક સારનામના ગ્રંથમાં કહેલું છે કે જે જે ગ્રહો જન્મકાળમાં બળવાન હોય અને તેઓ વર્ષકાળમાં નિર્બળ હશે તો વર્ષના પ્રથમના છ માસમાં ઉત્તમ ફળ આપશે અને પાછળના છ માસમાં અશુભ ફળ આપશે, કારણ કે જન્મનું ફળ છે તે ખૂબ છે અને વર્ષનું ફળ છે તે જન્મના ફળને ટેકો આપનારું છે, માટે વર્ષના પૂર્વાર્ધ ઉપર જન્મના ફળની સત્તા છે અને વર્ષના ઉત્તરાર્ધ ઉપર વર્ષના ફળની સત્તા છે.

જન્મકુંડળીમાં જે ગ્રહો નિર્બળ હશે અને તેઓ વર્ષકુંડળીમાં સળળ હશે તો વર્ષના પૂર્વાર્ધમાં નેષ્ટ ફળ મળશે અને વર્ષના ઉત્તરાર્ધમાં શ્રેષ્ઠ ફળ મળશે. પણ કદી જન્મમાં અને વર્ષમાં સળળ હશે તો આખું વર્ષ ઉત્તમ ફળ આપશે, તેમજ જન્મમાં તથા વર્ષમાં બંને ઠેકાણે નિર્બળ હશે તો આખું વર્ષ નેષ્ટ ફળ આપશે.

ઉપર જણાવ્યું છે કે આખું વર્ષ અથવા તેના પૂર્વાર્ધ કે ઉત્તરાર્ધમાં સાફ અથવા નેષ્ટ ફળ મળશે પણ તે ગ્રહ જે બાળતનું ફળ આપવાને સમર્થ હશે તે ફળ તે તે ભાગમાં જે ગ્રહ નેષ્ટ મળશે એમ તાજક મુક્તાવળી ગ્રંથમાં કહેલું છે. વળી સમર તંત્રમાં પણ તેવોજ મત છે.

વર્ષકુંડળીમાં ૪-૬-૮-૧૨ મા ભાવમાં મુંથાનો સ્વામિ રહેલો હશે, વળી તે અસ્તનો કે વક્રનો હોય અને ત્યાં પાપ ગ્રહનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિવાળો હોય અથવા પાપ ગ્રહ યકી ૪-૭ મા સ્થાનમાં બેઠો હોય તો આ મુંથાનો

સ્વામિ નેષ્ટ ફળ આપનારો સમજવો માટે તે શરીરમાં રોગ ઉપજવશે અને ધનનો નાશ કરશે.

વર્ષકુંડળીમાં આઠમા ભાવના સ્વામિનો મુંથાના સ્વામિ સાથે સમાગમ કે શત્રુ દ્રષ્ટિ હોય અથવા ઐર્ષ્યને શત્રુ દ્રષ્ટિથી ઇત્યશાળ યોગ થતો હોય તો આ મુંથાનો સ્વામિ નેષ્ટ ફળ આપશે.

આ પ્રસંગે સગર તંત્રમાં લખ્યું છે કે વર્ષકુંડળીમાં આઠમા ભાવનો સ્વામિ ગમે તો શુભ અહ હોય કે પાપ અહ હોય પણ તેના યોગથી કે શત્રુ દ્રષ્ટિથી મુંથાના સ્વામિને નેષ્ટ કરેછે, તેમજ તે બંનેને શત્રુ દ્રષ્ટિથી ઇત્યશાળ યોગ અથવા ઈસરાફ યોગ પણ મુંથાના સ્વામિને નિર્બળ કરી નાંખેછે.

ઉપર પ્રમાણે મુંથાના સ્વામિના બંને નેષ્ટ યોગો જેવા કે પ્રથમ સ્થાન વશ, તે પછી યોગ વશ એ બંને ઉપજેલા હશે તો વર્ષમાં રીષ્ટ યોગ સમજવો, પણ તે બેમાંથી એક યોગ ઉપજેલો હશે તો મરણ તુલ્ય પીડા ઉપજવશે પણ મૃત્યુ થશે નહીં.

જન્મકુંડળીમાં મુંથા અને તેનો સ્વામિ શુભ અહના સમાગમ કે મિત્ર દ્રષ્ટિવાળો હશે તો વર્ષના પૂર્વાર્ધમાં ઉત્તમ ફળ આપશે. આ બંને વર્ષમાં શુભ અહના સમાગમ કે દ્રષ્ટિવાળો હશે તો વર્ષના ઉત્તરાર્ધમાં ઉત્તમ ફળ આપશે પણ તેથી અવળી રીતે ઐર્ષ્યે નિર્બળ હશે તો તે તે વર્ષના ભાગમાં નેષ્ટ ફળ આપશે. જેમકે એ બંને જન્મકુંડળીમાં પાપ અહના સમાગમ કે શત્રુ દ્રષ્ટિવાળો હશે તો વર્ષના પૂર્વાર્ધમાં નેષ્ટ ફળ આપશે, અને એ બંને વર્ષકુંડળીમાં પાપ અહના સમાગમ કે પાપ દ્રષ્ટિવાળો હશે તો વર્ષના ઉત્તરાર્ધમાં નેષ્ટ ફળ આપશે; પણ એ બંને જન્મમાં તથા વર્ષમાં એ પ્રમાણે હશે તો ઉત્તમ અગર નેષ્ટ ફળ આપ્યા વર્ષમાં આપશે. આ પ્રસંગે તાજકસારમાં લખ્યું છે કે વર્ષના અમૂક ભાવમાં ઐર્ષ્યે પૂર્વાર્ધમાં કે ઉત્તરાર્ધમાં જે ફળ મળવાનું હશે તે તે ભાગમાં મળશે, બાકીના ભાગમાં તે ફળનો સંબંધ નથી. જેમકે પૂર્વાર્ધમાં ઉત્તમ ફળ મળવાનો સંબંધ છે તો તે ફળ પૂર્વાર્ધમાંજ મળશે અને બાકી રહેલા ઉત્તરાર્ધમાં તે ફળ વિશે કાંઈ સંબંધ નથી ઐર્ષ્યે તે ફળ ઉત્તરાર્ધમાં મળશે નહીં.

સમર તંત્રમાં કહેલું છે કે ઉપરના પ્રસંગમાં મુંથાના સ્વામિને શુભ અહ કે પાપ અહનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હોય તેટલાજ ઉપરથી ફક્ત મુંથાના સ્વામિના ફળનો આધાર રાખવો નહીં પણ મુંથાના સ્વામિનું બીજું બળ પણ તે મુંથાના સ્વામિના ફળને વધવટ કરનારૂં તપાસવું. જેમકે મુંથાનો સ્વામિ

શુભ સ્થાનમાં હોય, પોતાની રાશિ કે હંચ રાશિનો હોય તેમજ પોતાના મિત્ર અદની રાશિનો હોય તો આ મુંથાનો સ્વામિ સુધારે છે અને ઉપર જ-
ણાવેલા નેષ્ટ ફળને કાંઈ સુધારે છે. આ પ્રમાણે કદી મુંથાનો સ્વામિ વર્ષનો
રાજ થયો હશે તો તે વિશે ઉપર જણાવેલા સઘળો વિચાર કરી તે ઉપર ફળા-
દેશનો આધાર રાખવો એમ તાજકતિલકમાં કહેલું છે.

વર્ષનો રાજ મુંથાનો સ્વામિ હોય અને તે અસ્તનો હોય તો નેષ્ટ ફ-
ળ આપે છે એમ તાજકસારમાં જણાવેલું છે.

આ પ્રસંગને લગતું સમસ્તંત્રમાં વર્ષના રાજ મુંથેશ બાજત ફળ લ-
ખેલું છે તેનું ઉદાહરણ કે વર્ષકુંડળીમાં નવમા ભાવમાં વરખ રાશિની મુંથા
છે, મુંથાનો સ્વામિ શુક જન્મકુંડળીમાં કન્યા રાશિનો છે અને હવે આ કન્યારાશ
વર્ષ કુંડળીમાં લગ્નમાં આવી છે માટે કન્યા રાશિ બળવાન થઈ અને શુક
પણ જન્મ કુંડળીમાં તથા વર્ષકુંડળીમાં કેન્દ્રમાં છે માટે શુક પણ બળવાન છે
તેથી મુંથાનો સ્વામિ શુક વર્ષનો રાજ થયો તેથી તેનું ફળ ઉત્તમ સમજવું,
માટે મુંથાનું અને મુંથેશનું સઘળું ઉત્તમ ફળ શુકની દશામાં મળશે. એથી
અવળી રીતે હોય તો નેષ્ટ ફળ સમજવું.

ઉપર પ્રમાણે મુંથાનું બારીક રૂળ તપાસી વર્ષનું ફળ કહેવું.

પ્રકરણ ત્રીજું.

રીષ્ટ બાબત.

તાજક નિલકંઠી ગ્રંથમાંથી.

રીષ્ટાધ્યાય વિશે મળીત્યાચાર્ય નામના આચાર્ય કહે છે કે વર્ષમાં
ધણી જાતનું ઉત્તમ ફળ કદી જોવામાં આવે, પણ જો તે વર્ષમાં રીષ્ટયોગ
ઉપજેલો હોય તો એ તમામ વર્ષનું ફળ રદ સમજવું, કારણ કે શરીર વગર
સાફ ફળ કાણ બોગવે, એટલા માટે પૂર્વાચાર્યએ કહેલું છે કે રીષ્ટ યોગ પ્રથમ
તપાસીને બીજું ફળ આગળ તપાસવું. વર્ષમાં રીષ્ટ યોગ ઉપજેલો ન હોય
તો વર્ષમાં જે ફળ બોગવવાનું છે તે તમામ વિગતવાર જણાવવું.

ધણા પંડીતોના મત તપાસીને એક મતે રીષ્ટ યોગ હું નિચે પ્રમાણે
દાખલ કરું છું.

પૂર્વના પંડીતોએ જે જે રીષ્ટ યોગો પોતાના ગ્રંથમાં જણાવેલા છે તે-

ના તેજ આ મારા તાજકના ગ્રંથમાં દાખલ કરું છું

તાજકસારમાં લખ્યું છે કે વર્ષકુંડળીમાં લગ્નનો સ્વામિ આઠમા ભાવે બેઠો હોય અને તેને મંગળની દ્રષ્ટિ હોય તો અથવા વર્ષ કુંડળીમાં આઠમા ભાવનો સ્વામિ લગ્નમાં બેઠો હોય અને તેને મંગળની દ્રષ્ટિ હોય તો શસ્ત્ર એટલે હથિઆરની ધાત, વિપત્ત, અને દુઃખ ઉપજશે.

વર્ષ કુંડળીમાં લગ્નનો સ્વામિ અને આઠમા ભાવનો સ્વામિ એ બે ગ્રહો ૪—૮—૧૨ એ ત્રણમાંના કોઈપણ ભાવે સાથે બેઠા હોય અને તેમની સાથે મુંથાનો સ્વામિ પણ બેઠો હોય તો એ ગ્રહોની વાત, પીત્ત વિગરે જે ધાતુ પ્રથમ કહેવામાં આવેલી છે તે ધાતુના વિકારથી મૃત્યુ થાય.

૬ તાજકાલંકારમાં લખ્યું છે કે વર્ષ કુંડળીમાં લગ્નનો સ્વામિ આઠમાં ભાવે અને આઠમા ભાવનો સ્વામિ લગ્ને બેઠો હોય અને એ બંનેને મંગળ દેખતો હોય તો મૃત્યુ થાય. આ યોગમાં બુધ અને શુક્ર અસ્તના હોય તો જરૂર મૃત્યુ થાય.

૭ જન્મ લગ્નનો સ્વામિ તે વર્ષ કુંડળીમાં આઠમા ભાવનો સ્વામિ થાય અને તે વૃહત્પંચવર્ગમાં હીનબળી હોય, વળી તે વર્ષ કુંડળીમાં સાતમા ભાવે બેઠો હોય અને તેને સૂર્ય દેખતો હોય તો શરીરની તથા મનની પીડા તથા બય ઉપજતી કષ્ટની સાથે મૃત્યુ ઉપજવશે. આ યોગમાં મણિયાચાર્ય એવું કહે છે કે ઉપર કહેલો આઠમા ભાવનો સ્વામિ નિર્બળ થઈને હરકાઇ ભાવે બેઠેલો હોય પણ તેને લગ્નમાં રહેલો સૂર્ય દેખતો હોય અથવા આઠમાનો સ્વામિ લગ્ને બેઠો હોય અને તેને હરકાઇ ભાવમાં બેઠેલો સૂર્ય દેખતો હોય તો મૃત્યુ થાય. વામન પંડીત પણ આમત પ્રમાણ કરે છે.

૮ સગરતાજકમાં કહેલું છે કે વર્ષ લગ્નનો સ્વામિ તથા મુંથાનો સ્વામિ એ બે ગ્રહો અસ્તના હોય અને એ બંનેને શનિ દેખતો હોય તો, અથવા એ બે ગ્રહોની સાથે શનિ બેઠો હોય તો સ્ત્રી પૂત્ર વિગેરેને આધિ વ્યાધિ ને કષ્ટ આપે અને પોતાને મરણ તુલ્ય પીડા અથવા મૃત્યુ થાય.

૯ વર્ષ કુંડળીમાં લગ્નનો અને આઠમાનો સ્વામિ એ બે ગ્રહો આરમા ભાવે બેઠા હોય તો પીડા ઉપજવશે.

૧૦ વર્ષ કુંડળીમાં લગ્ન અને આઠમાનો સ્વામિ જો એકજ ગ્રહ હોય તો તેને ચૈકપતિ કહે છે. જેમકે વર્ષકુંડળીમાં મેષ રાશિતું લગ્ન હોય તો આઠમા ભાવે વૃશ્ચિક રાશિ આવે ને એ બંને રાશિનો સ્વામિ મંગળ છે તો

મંગળ ચૈકપતિ કહેવાય.

૧૧ ચૈકપતિ વર્ષ કુંડળીમાં બારમા ભાવે હોય તો પીડા કરે, પણ જો તેની સાથે મુંથા હોય તો મૃત્યુ કરશે.

૧૨ તાજકસારમાં લખ્યું છે કે વર્ષના રાજનો પાપ ગ્રહ સાથે ઈસ-રાક્ષ યોગ થયો હોય અને જન્મ લગ્નનો સ્વામિ અસ્ત, નીચ, પાપ ગ્રહની કર્તરી કે પાપગ્રહ સાથે હોય તો પીડા અને વિપત્ત થાય અને છેવટે મૃત્યુ થાય. પછી આ વર્ષમાં શુભ ગ્રહનો કુંમુલ યોગ થયો હોય તોપણ ઉપર પ્રમાણે જાણવું.

૧૩ ઉપર કલમ ૧૨ માં કહેલા વર્ષના રાજને બદલે લઘુપંચવર્ગીના મુંથા પતિ વિગેરે બીજા અધિકારીનો પાપગ્રહ સાથે ઈસરાક્ષ યોગ થયો હોય અને જન્મ લગ્નનો સ્વામિ નીચ, અસ્ત, વિગેરે ઉપર લખેલી કલમ ૧૨ માં લખેલા દોષવાળો હોય તોપણ આ વર્ષમાં વિપત્ત અને દુઃખ થાય એ પ્રમાણે તેજસિંહ કહે છે.

૧૪ વર્ષમાં વૃહત્પંચવર્ગીના બળના ક્રાંતિમાં સર્વ પાપ ગ્રહો ધણા બળવાન હોય અને સર્વ શુભ ગ્રહો હીનબળવાળા હોય અને છટ્ટા અને આઠમા ભાવમાં તે શુભગ્રહો રહેલા હોય તો. આધિ, વ્યાધિ, ભય, કલેશ, હાની અને છેવટે વિપત્ત થશે એમ જાણવું.

૧૫ વર્ષકુંડળીમાં હરકોઈ ભાવે શુક્ર નીચ રાશિનો હોય તથા હરકોઈ ભાવે ગુરુ શત્રુ ગ્રહના નવમાંશનો હોય એટલે નવમાંશ કુંડળીમાં શત્રુ ગ્રહની રાશિનો હોય તો આ વર્ષમાં સુખનો થોડો પણ ભાગમળશે નહીં.

૧૬ હાયન તિલકમાં કહ્યું છે કે વર્ષ કુંડળીમાં વર્ષ લગ્નનો સ્વામિ આઠમા ભાવે બેઠો હોય અને આઠમા ભાવનો સ્વામિ લગ્નને બેઠો હોય તો અથવા એ બેમાંથી એક યોગ થયો હોય તોપણ મરણ કે મરણ તૂટ્ય પીડા થાય.

૧૭ તાજકસારમાં લખ્યું છે કે વર્ષ કુંડળીમાં બીજા અને નવમા ભાવના સ્વામિઓ વૃહત્પંચવર્ગી બળમાં નિર્બળ હોય અને પાપ ગ્રહો લગ્નમાં બેઠા હોય તો ધણા દિવસ એકંદ્ર કરેલું ધન નાશ પામે, પછી તે ધનનું કદી ઇંદ્ર મહારાજ રક્ષણ કરે તો પણ ધરમાં રહે નહીં.

૧૮ વર્ષ કુંડળીમાં ચંદ્ર હરકોઈ ભાવે નીચ રાશિનો હોય અને સર્વ શુભ ગ્રહો અસ્તના હોય તો પોતાના કુટુંબી માણસો સાથે વિયોગ થાય, શરીરને પીડા થાય, આધિ વ્યાધિ અને મોટો ભય થાય અને છેવટે મૃત્યુ થાય.

૧૯ જન્મ કુંડળીમાં આઠમા ભાવે રહેલી રાશિ વર્ષ કુંડળીમાં લગ્ન

આવે અથવા જન્મ કુંડળીમાં ચંદ્ર થકી આઠમી રાશિ વર્ષ કુંડળીમાં લગ્ને આવે તો કષ્ટ અને ગદાગ્યાધિ તેમજ ભય ઉપજવે, પણ કદી ઉપર કહેલા લગ્ને પાપ અહો શત્રુ દ્રષ્ટિથી દેખતા હોય તો મૃત્યુ થાય.

૨૦ જન્મ કુંડળીનું લગ્ન અથવા ચંદ્રની રાશિનું લગ્ન વર્ષ કુંડળીમાં લગ્ને આવે તો શરીરે પીડા કરે.

૨૧ સગરતંત્રમાં લખ્યું છે કે જન્મ કુંડળીમાં ૬-૮-૧૨ મા ભાવે રહેલી રાશિઓ અથવા ચંદ્ર થકી ૬-૮-૧૨ મા ભાવે રહેલી રાશિઓ વર્ષ કુંડળીમાં લગ્ને આવે તો શરીરે પીડા થાય, પણ જો કદી તે લગ્નને પાપ અહો શત્રુ દ્રષ્ટિથી દેખતા હોય તો મૃત્યુ ઉપજે.

૨૨ વર્ષ કુંડળીમાં લગ્ન અને ચંદ્રની રાશિના સ્વામિઓ વૃહત્ પંચ-વર્ગી બળમાં હીનબળના હોય તો મૃત્યુ થાય.

૨૩ તાજક ભૂષણના ગ્રંથમાં લખ્યું છે કે જન્મકુંડળીમાં લગ્ન થકી અથવા ચંદ્ર થકી આઠમા ભાવે કોઈ પણ પાપ અહો રહેલા હોય તે પાપ અહ વર્ષ કુંડળીમાં લગ્ને આવે તો ઘણી પીડા ઉપજે.

૨૪ જન્મ લગ્ન અને વર્ષ લગ્નના સ્વામિઓ પાપ અહની સાથે ૪-૬-૮-૧૨ મા ભાવમાં બેઠા હોય તો ઘણી પીડા થાય, પણ કદી તે જાને અહો અસ્તના હોય અને તેઓને શુભ અહો દેખતા ન હોય તો મૃત્યુ થાય.

૨૫ તાજક મુકતાવળીમાં કહેલું છે કે જન્મ લગ્નનો સ્વામિ, અને વર્ષ લગ્નનો સ્વામિ તથા વર્ષની મુંથાનો સ્વામિ એ ત્રણે અહો ૪-૬-૮-૧૨ માંના કોઈ પણ ભાવમાં બેઠા હોય તો માફા પીડા કરશે, પણ કદી તે સર્વ અહ ઉપર કહેલા સ્થાનમાંથી કોઈ પણ સ્થાને બેઠા હોય અને તેઓને શત્રુ દ્રષ્ટિથી પાપ અહ દેખતા હોય તો મૃત્યુ થાય.

૨૬ વર્ષ કુંડળીમાં બારમા ભાવે ચંદ્રની સાથે શનિ રહેલો હોય અને છઠ્ઠા ભાવે શુક્ર રહેલો હોય તો ધનનો નાશ થાય, પણ કદી એ ચંદ્ર અને શુક્રની સાથે પાપ અહનો ઇસરાફ યોગ થતો હોય અને તેને શુભ અહની દ્રષ્ટિ ન હોય તો આ માણસ ગાંડો થઈ જશે એટલે ચિત્તનું વિકળપણું થશે.

૨૭ તાજકસારમાં કહેલું છે કે વર્ષ કુંડળીમાં ક્ષીણ ચંદ્ર ૪-૬-૮-૧૨ માંથી કોઈ પણ ભાવમાં રહેલો હોય તો ત્રિદોષની પીડા થશે. આ યોગમાં મળીત્યાચાર્ય ૪ થું સ્થાન ગણાવતા નથી, પણ ૬-૮-૧૨ એ ત્રણ ભાવમાંથી કોઈ પણ ભાવમાં ક્ષીણ ચંદ્રમા રહેલો હોય તો ત્રિદોષથી મૃત્યુ થાય. એ રીતે કહે છે.

૨૮ વર્ષ કુંડળીના લગ્નના હદનો સ્વામિ અને વર્ષ લગ્નનો સ્વામિ એ બે અહો ૭—૮—૧૨ માં ભાવના પાપ અહની સાથે બેઠા હોય તો મૃત્યુ થાય.

૨૯ વર્ષ કુંડળીમાં માર્ગ ગતિનો પાપ અહ આરમા ભાવે હોય અને વક્ર ગતિનો પાપ અહ બીજા એટલે ધન ભાવમાં બેઠો હોય તો મહા પીડા ઉપજાવે.

૩૦ તાજકતિલકમાં કહ્યું છે કે જન્મ લગ્નનો સ્વામિ, અને વર્ષ લગ્નનો સ્વામિ એ બંને પાપ અહ હોય અને એ બેમાંથી એક માર્ગ ગતિનો થઈને વર્ષ કુંડળીમાં આરમા ભાવે બેઠો હોય અને બીજો વક્ર ગતિનો થઈને ધન ભાવમાં બેઠો હોય તો આ માણસને બેડીનું બંધન થશે એટલે તે કે-દખાનામાં પડશે.

૩૧ વર્ષની લઘુ પંચવર્ગીમાંનો ત્રેરાશિકપતિ વર્ષ કુંડળીમાં નીચ રાશિનો હોય ને તેને પાપ અહ દેખતા હોય તો ધારેલા કામની સિદ્ધિ થશે નહિ.

૩૨ જાદવ પંડીત કહે છે કે વર્ષની મુંથાનો સ્વામિ અથવા વર્ષનો રાજા વર્ષ કુંડળીમાં શત્રુ અહની રાશિમાં હોય અને વળી તે અસ્તનો હોય તો મહા રોગ અને મોટી આફત આ વર્ષમાં ઉપજાવશે.

૩૩ વર્ષ કુંડળીમાં ચંદ્ર ૧—૬—૭—૮—૧૨ માંના કોઈ પણ ભાવે બેઠો હોય અને તેને પાપ અહો દેખતા હોય અને શુભ અહો દેખતા ન હોય તો મૃત્યુ થાય એવી રીતે માણીયાચાર્ય તથા ગણેશ દેવસનો મત છે; પણ બીજા કેટલાએક પંડીત કહે છે કે ઉપર કેહેલા ચંદ્રને સર્વ પાપ અહો શત્રુ દૃષ્ટિથી દેખતા હશે તો મૃત્યુ થાય, પણ તેમાં એકાદ પાપઅહની શત્રુ દૃષ્ટિ અથવા સર્વની મિત્ર દ્રષ્ટિ હશે તો રીષ્ટ થશે નહીં, પણ મહા વ્યાધિ થશે.

૩૪ વાગન પંડીત કહે છે કે વર્ષ કુંડળીમાં ઉપર કહેલા ૧-૬-૭-૮-૧૨ માં ભાવમાં રહેલા ચંદ્રને મંગળ દેખતો હોય તો અગ્નિ કે હથિયારનો ભય થાય; પણ તે ચંદ્રને શનિ, રાહુ અથવા કેતુ દેખતા હોય તો શત્રુ દ્રષ્ટિથી ભય થાય, અને તે ચંદ્રને સૂર્ય દેખતો હોય તો વાયુ વિકારની પીડા અને નિર્ધનપણું કરશે, પણ આ ચંદ્રને કદી તમામ શુભ અહો અથવા ફક્ત એક ગુરુ દેખતો હશે તો શુભ ફળ થાય અને અશુભ ફળ નાશ પામશે.

૩૫ વર્ષ કુંડળીમાં પાપ અહની સાથે મુંથા રહેલી હોય અને વળી તેને શનિનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હોય તો શરીરે આધિ વ્યાધિ એ બંને વાનાં થાય.

૩૬ જન્મ કુંડળીમાં ૧-૪-૬-૭-૮-૧૨ ભાવે મુંથા રહેલી હોય અને તે મુંથા વર્ષ કુંડળીમાં લગ્ન અથવા આઠમા ભાવે બેઠી હોય અને વળી તે મુંથાને પાપ ગ્રહનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હોય તો આ મુંથા મૃત્યુ ઉપજવશે એવું જોશી લોકોએ જાણવું.

૩૭ વર્ષકુંડળીમાં સાતમા ભાવે ચંદ્ર રહેલો હોય અને લગ્નનો સ્વામિ તથા આઠમા ભાવનો સ્વામિ ૬-૮-૧૨ મે ભાવે રહેલો હોય તો મૃત્યુ થાય.

૩૮ વર્ષ લગ્નનો સ્વામિ તથા વર્ષની મુંથાનો સ્વામિ આઠમા ભાવમાં રહેલા હોય તો મૃત્યુ થાય.

૩૯ વર્ષ કુંડળીમાં લગ્નનો સ્વામિ, મુંથાનો સ્વામિ અને આઠમા ભાવનો સ્વામિ વર્ષ કુંડળીમાં લગ્ન થકી અથવા ચંદ્ર થકી ૬-૮-૧૨ મા ભાવમાં રહેલા હોય તો મૃત્યુ થશે એમ પંડીત પુરુષોએ કહેવું.

૪૦ વર્ષ કુંડળીમાં પાપ ગ્રહો ૪-૭-૮-૧૨ મા ભાવમાં રહેલા હોય તો રીષ્ટ તુલ્ય પીડા કરશે.

૪૧ ઉપરની કલમ ૨૯ માં કહેલી માર્ગ અને વક્ર ગતિના પાપ ગ્રહની કર્તરી લગ્નને થાય તો પોતાને રીષ્ટ થાય, અને એ પ્રમાણે સાતમા ભાવને કર્તરી થાય એટલે છઠ્ઠા ભાવે માર્ગ ગતિનો પાપ ગ્રહ અને આઠમા ભાવે વક્ર ગતિનો હશે તો સ્ત્રીને રીષ્ટ થશે; અને એ પ્રમાણે પાંચમા ભાવને કર્તરી થશે તો પુત્રને રીષ્ટ થાય, અને જો દશમા ભાવને કર્તરી થશે તો પિતાને રીષ્ટ થાય, એવા ભાવને કર્તરી થાય તો માતાને, અને ત્રીજા ભાવને કર્તરી થશે તો બાઈને રીષ્ટ થાય, એ પ્રમાણે વિચાર કરીને જોશી લોકોએ દુષાદેશ કહેવો.

૪૨ ઉપર પ્રમાણે ધણા પ્રાચીન પંડીતોનો મત જોઈને ચંદ્રકૃત એટલે ચંદ્ર ઉપરથી થયેલા રીષ્ટ યોગ તથા મુંથાકૃત એટલે મુંથા ઉપરથી થયેલા રીષ્ટ યોગ અને ગ્રહકૃત એટલે ગ્રહો ઉપરથી થયેલા રીષ્ટ યોગ એમ ત્રણ પ્રકારના રીષ્ટ યોગ કહ્યા છે.

૪૩ રીષ્ટ યોગ કરનારા ગ્રહો પોતાની દશામાં મૃત્યુ કરશે એટલે જો ગ્રહના આધારથી રીષ્ટ યોગ થયો હશે તે ગ્રહની હિનાંશ દશામાં રીષ્ટ થાય; બે ત્રણ ગ્રહોના આધારથી રીષ્ટ યોગ થયો હશે તો એમાંના બળવાન ગ્રહની દશામાં રીષ્ટ થાય. એ રીતે વામન પંડીત કહે છે.

૪૪ ગણેશદેવજી કહે છે કે લગ્ન કે મુંથા થકી રીષ્ટ યોગ થયો હશે તો તેના સ્વામિની હિનાંશ દશામાં રીષ્ટ થાય.

૪૫ ઉપરના તમામ રીષ્ટ યોગમાં એક વાત ધ્યાનમાં રાખવાની છે.

તે એ કે જન્મના મહાદશા અંતર દશામાં રીષ્ટ યોગ ઉપજ્યો હશે તોજ વર્ષમાં ઉપજ્યો રીષ્ટ યોગ મૃત્યુ કરશે. જન્મના રીષ્ટ યોગ વગર વર્ષના રીષ્ટ યોગ. પીડા અથવા ભય ઉપજવશે એવો સર્વ પંડીતોનો મત છે. વળી સમર તંત્રમાં પણ એજ પ્રમાણે કહેયું છે.

૪૬ વળી સંમરસિંહ પંડીત કહે છે કે જોને જન્મ કુંડળી ન હોય તેને જન્મ સંજ્ઞા સર્વ વિચાર પ્રશ્ન ઉપરથી કહેવો.

૪૭ આ પ્રસંગે વાગન પંડીત પોતાના તાજકના ગ્રંથમાં જણાવે છે કે આઠમા ભાવનું ફળ આ પ્રશ્નને લગતું છે માટે આ વિષયની સાથે આઠમા ભાવનો ફળાદેશ પણ લાગુ પાડવો. તાજક મુકતાવળીમાં પણ એ પ્રમાણે જણાવી, તેમાં વિશેષ એટલું જણાવે છે કે આ પ્રસંગને લગતા મૃત્યુ વીગરે સહમોનો ફળાદેશ પણ લાગુ પાડવો.

૪૮ સૂર્ય પંડીત કહે છે કે સહમનો, સહમના સ્વામિનો, ભાવનો, તથા ભાવના સ્વામિનો, એ ચાર તરફથી ફળાદેશ પૂરો સમજવો, તેમાં એક પણ ભાગ અધુરો હોય તો તે ફળાદેશમાં તે ભાગની ખામી જણવી.

રીષ્ટ ભંગ આવત.

૧ વાગન પંડીત કહે છે કે આકાશમાં કોઈ વખત વાદળ એટલું બધું ચઢી આવે છે કે જાણે હમણાં વર્ષાદ ધણો પડશે, પણ એવામાં જો કદી દક્ષિણ દિશા તરફનો પવન થાય તો તે ચઢેલું તમામ વાદળ વિખેરી નાંખી વરસાદનો નાશ કરે, તેવીજ રીતે વર્ષમાં રીષ્ટ યોગ પેદા થયો હોય પણ તેમાં રીષ્ટ ભંગ થયો હોય તો ઉપજ્યો રીષ્ટ યોગનો નાશ કરી સુખ આપે છે. જેમ ઉપર કહેલું ચઢેલું વાદળ વરસાદનો ડોળ દેખાડે છે, પણ પરિણામે વરસાદ વરસતો નથી તેમ રીષ્ટ ભંગથી દેખાવામાં માત્ર રીષ્ટ યોગ લાગે પણ પરિણામે સુખ થાય છે, માટે રીષ્ટ ભંગ તપાસવો ધણો જરૂરનો છે.

૨ વર્ષ કુંડળીમાં જન્મનો સ્વામિ વૃહત્ પંચવર્ગી બળમાં ઉત્તમ બળ પામ્યો હોય અને તેને બળવાન શબ્દ ગ્રહનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હોય, વળી તે ત્રિકોણમાં કે કેંદ્રમાં હોય તો ઉપજ્યો રીષ્ટ યોગનો નાશ કરી સુખ અને ધનનો લાભ આપે છે.

૩ સમરતંત્રમાં લખ્યું છે કે કેંદ્રમાં કે ત્રિકોણમાં પાપ ગ્રહના સમાગમ કે દ્રષ્ટિ વગરનો ગુરૂ હોય અને તેને શબ્દ ગ્રહનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હોય તો, ચંદ્ર, મુખ્યા, અને જન્મ એ ત્રણ પ્રકારના રીષ્ટ યોગ થયા હોય તો

રીષ્ટનો નાશ કરી ધન અને સુખનો વધારો કરે.

૪ વર્ષ કુંડળીમાં ચોથો ભાવ પોતાના સ્વામિ સાથે હોય એટલે ચોથા ભાવે કોઈ પણ શુભ અથવા પાપ ગ્રહ પોતાની સંસ્થાનો હોય અને તેને બળવાન શબ્દ ગ્રહનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હોય તો ધન, સુખ, અને મનોરથની સિદ્ધિ કરે.

૫ વર્ષ કુંડળીમાં લગ્ને અથવા ત્રીજા ભાવે બળવાન ગુરુ હોય તથા જન્મ લગ્નનો સ્વામિ વર્ષ કુંડળીમાં બળવાન થઈને ચોથા ભાવે બેઠો હોય તો ઉપજેલા રીષ્ટનો નાશ કરી સુખ અને ધનનો લાભ કરે.

૬ સૂર્ય દેવતા કહેછે કે વર્ષ કુંડળીમાં સાતમા ભાવનો સ્વામિ બળવાન થઈને લગ્ને બેઠો હોય તથા ગુરુ પણ બળવાન થઈને લગ્ને બેઠો હોય, વળી એ બે ગ્રહોને શુભ ગ્રહ અથવા મિત્ર ગ્રહનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હોય અને પાપ ગ્રહનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ ન હોય તો તમામ જાતના રીષ્ટ યોગનો નાશ કરી જશ, સુખ, ધન અને રાગની મેહરખાનીનો લાભ કરે.

૭ વર્ષ કુંડળીમાં બીજા અને નવમા ભાવના સ્વામિઓ વૃહત્ પંચવર્ગી બળમાં ઉત્તમ બળવાળા થઈને લગ્નમાં બેઠા હોય, વળી તેઓને પાપ ગ્રહનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ ન હોય પણ એ બે ગ્રહોને બળવાન શુભ ગ્રહનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હોય તો તમામ જાતના રીષ્ટ યોગનો નાશ કરી હાથી, ઘોડા, રત્ન, અને વસ્ત્રની સાથે રાજ્યનું સુખ આપે તથા ઘણી કીર્તિ જમાવે એ રીતે વાગન પંડીત કહેછે.

૮ યવનાચાર્ય કહેછે કે વર્ષ કુંડળીમાં ૩-૬-૧૧ મા ભાવમાં તમામ પાપ ગ્રહો રહેલા હોય તેમજ ૧-૪-૭-૧૦-૫-૯ મા ભાવમાં તમામ શુભ ગ્રહો રહેલા હોય તો તમામ જાતના રીષ્ટ યોગનો નાશ કરીને વસ્ત્ર અને ધરણીનો તથા સુખ, જશ અને રત્નનો લાભ કરે, તેમજ શરીરની મજબૂતી કરેછે.

૯ વર્ષ કુંડળીમાં મુંચાનો સ્વામિ, વર્ષ લગ્નનો સ્વામિ, અને જન્મ લગ્નનો સ્વામિ, એ ત્રણ અથવા તેમાંથી કોઈપણ ગ્રહ વૃહત્ પંચવર્ગી બળમાં ઉત્તમ બળવાળા થઈને ૧-૪-૭-૧૦-૫-૯-૧૧-૨ ભાવમાં રહેલા હોય તો ઉપજેલા રીષ્ટ યોગનો નાશ કરી સ્વર્ણ, વસ્ત્ર, ધન, અને સુખનો લાભ આપે.

૧૦ તાજક તિલકમાં લખ્યું છે કે વર્ષ કુંડળીમાં શનિ ઉંચનો હોય અથવા શુક્ર ઉંચનો હોય અથવા ગુરુ ઉંચનો હોય અથવા એ ત્રણે ગ્રહો કે તેમાંના કોઈ ઉંચના હોય અને તેમને બળવાન શુભ ગ્રહની સાથે દૃત્યશાળ યોગ થયો હોય તો રીષ્ટ યોગનો નાશ કરીને યવન લોકો થકી ધનનો લાભ આપે.

૧૧ વર્ષ કુંડળીમાં મંગળ બળવાન થઈને બીજા ભાવે રહેશે હોય તો જશ, કીર્તિ, તેજ અને સુખની અકસ્માત પ્રાપ્તિ કરે છે.

૧૨ વર્ષ કુંડળીમાં સૂર્ય, ગુરુ અને શુક્ર એ ત્રણે અહો એક બીજા સાથે ઇત્યશાળ યોગ કરતા હોય અને તેઓ બળવાન હોય તો રીષ્ટ યોગનો નાશ કરીને રાજ્ય, જશ, સુખ અને મનોરથની સીદ્ધિ કરે.

૧૩ વામન પંડીત કહે છે કે વર્ષ કુંડળીમાં મુંથા થકી ઉપચય સ્થાન એટલે ૩—૬—૧૦—૧૧ મા સ્થાનમાં સૂર્ય અથવા મંગળ બળવાન થઈને રહેશે હોય અથવા એ બંને મુંથા થકી ઉપચય સ્થાનમાં બળવાન થઈને રહેલા હોય તો રીષ્ટ યોગનો નાશ કરીને કલ્યાણ, જશ, અને સારા કામની સીદ્ધિ કરે.

૧૪ શુક્ર, બુધ, અને ચંદ્ર વર્ષમાં પોતાના હદામાં હોય એટલે વૃહત્ પંચવર્ગી બળના કોઠામાં હદાના આસનમાં શુક્ર, બુધ, અને ચંદ્ર એઓ પંદરનું બળ પામેલા હોય અને સૂર્ય, મંગળ અને શનિ એ ત્રણે અહો ત્રીજા કે અગિયારમા ભાવે બેઠા હોય તો રીષ્ટ યોગનો નાશ કરીને પોતાના પ્રાકૃતથી સૂવર્ણ, સુખ, અને કીર્તિનું સુખ તે માણસ ભોગવે.

૧૫ ઉપરની બાબતમાં યવનાચાર્ય કહે છે કે ચંદ્ર પોતાના હદાને કદી આવતો નથી, કારણ કે હદામાં ચંદ્રને ગણતા નથી માટે ચંદ્રનું હદાના આસનમાં ૧૫ નું બળ કદી આવતું નથી તેથી ચંદ્રને હદાને બદલે પંચવર્ગી બળમાં ઉત્તમ બળનો જાણવો.

૧૬ સૂર્ય દેવતા કહે છે કે વર્ષ કુંડળીમાં બુધ અને શુક્ર એક બીજા સાથે ઈસારાદ્ધ યોગ કરતા હોય અને ગુરુ ત્રીજા ભાવે બળવાન થઈને રહેશે હોય તો રાજ્ય, જશ, સૂવર્ણ, મોતી અને પરવાણાનો લાભ તે માણસ પામે તથા રીષ્ટ યોગનો નાશ થાય.

૧૭ વર્ષકુંડળીમાં વર્ષનો રાજ મંગળ પોતાના મિત્ર ગ્રહની રાશિમાં હોય, અને તે મંગળ પોતાની રાશિમાં કે જિંચમાં રહેલા ગ્રહની સાથે ઇત્યશાળ કરે, તેમાં વળી ચંદ્ર પોતાની રાશિમાં કે જિંચમાં રહીને તે ગ્રહોની સાથે ઇત્યશાળ કરે એટલે કુંબુલ યોગ થાય છે. આ પ્રમાણે યોગ થાય તો રીષ્ટ યોગનો નાશ કરીને ઘોડા, સૂવર્ણ, વસ્ત્ર, પૃથ્વી અને સુખનો લાભ કરે છે. આ યોગમાં મિત્ર રાશિમાં રહેશે મંગળ તથા જિંચ કે સ્વગ્રહમાં રહેશે કોઈ પણ ગ્રહ તથા ચંદ્ર એ ત્રણેનો એક બીજાની સાથે ઇત્યશાળ થાય ત્યારે કુંબુલ યોગ થાય એમ જાણવું. આવી જાતનો કુંબુલ યોગ થાય ત્યારે-

જ રીષ્ટ યોગનો નાશ કરી શુભ ફળ આપે.

૧૮ વર્ષ કુંડળીમાં લગ્નનો સ્વામિ લગ્ને બળવાન થઇને રહેલો હોય અને તેને બળવાન શુભ અહનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હોય તો રીષ્ટનો ભંગ થાય.

૧૯ તાજકસારમાં લખ્યું છે કે અમૂક અહ કેટલામે ભાવેછે તે લગ્ન થકી તથા ચંદ્ર થકી ભાવની ગણતરી કરવી અથવા એ બેમાં જે બળવાન હોય તે થકી ગણતરી કરવી.

૨૦ રીષ્ટ યોગ થયો હોય અને રાજ્ય યોગ પણ થયો હોય તો રીષ્ટ યોગનો નાશ કરી શુભ ફળ આપેછે.

૨૧ જે અહો રીષ્ટ યોગનો ભંગ કરનારા છે તેઓ પોતાની દિનાંશ દશામાં સાંઝે ફળ આપેછે અને રીષ્ટનો પણ ભંગ કરેછે એ રીતે તાજક મુક્તાવળી ગ્રંથમાં કહ્યું છે.

૨૨ રીષ્ટનો ભંગ કરનારા ધણા અહો હોય તેમાંથી સર્વથી વધારે બળવાન અહ હોય તે પોતાની દિનાંશ દશામાં રીષ્ટ ભંગ કરે તથા ઉત્તમ ફળ આપેછે, અને બાકીના અહો પોતપોતાની દશામાં શ્રેષ્ઠ ફળ આપેછે અને વ્યાધિ વિગરે નેષ્ટ ફળનો નાશ કરેછે.

૨૩ તાજક તિલકમાં લખ્યું છે કે રીષ્ટ ભંગ યોગમાં એક વાત ધ્યાનમાં રાખવાની છે તે એકે રીષ્ટ કરનારા અહો તથા રીષ્ટ ભંગ કરનારા અહો, તેમાં રીષ્ટ ભંગ કરનારા અહો રીષ્ટ કરનારા અહો કરતાં વધારે બળવાન હશે તોજ રીષ્ટનો ભંગ થશે, પણ જે તેઓ નિર્બળ હશે તો રીષ્ટનો ભંગ કરશે નહીં.

૨૪ બળવાન એટલે પોતાના જીવમાં કે પોતાની રાશિમાં અહ હોય, વૃહત્ પંચવર્ગીમાં ઉત્તમ બળ પામ્યો હોય, નવમાંસમાં પોતાની રાશિમાં હોય, વર્ષ કુંડળીમાં પોતાના શુભ અહ મિત્રની રાશિમાં હોય, બળવાન શુભ અહના સમાગમ કે દ્રષ્ટિવાળો હોય, ૬-૮-૧૨ મા ભાવ સિવાયના ભાવમાં બેઠો હોય, અસ્ત કે, વક્રનો અહ ન હોય તે અહને બળવાન જાણવો. આ પ્રમાણે ઓણા વિચાર કરીને રીષ્ટનો ભંગ કેહેવો.

૨૫ વર્ષ કુંડળીમાં આઠમાં ભાવના સ્વામિ થકી આઠમે સ્થાને વર્ષ લગ્નનો સ્વામિ હોય અથવા લગ્નના સ્વામિ થકી કે આઠમા ભાવના સ્વામિ થકી આઠમે સ્થાને મુંથા પાપ અહની સાથે હોય, વળી ચંદ્ર થકી મુંથાનો સ્વામિ બળવાન થઇને આઠમે સ્થાને બેઠો હોય તો રીષ્ટ કરે.

૨૬ વર્ષ કુંડળીમાં પોતાના સ્વામિ થકી મુંથા ૪-૬-૮-૧૨ મા ભાવે

હોય અથવા ચંદ્ર થકી ૪ ૬ ૮-૧૨ માં આવે મુંચા હોય તો, અથવા તે બાવોના સ્વામિની સાથે મુંચાનો સ્વામિ છત્વશાળ યોગ કરતો હોય તો રીષ્ટ કરશે.

૨૭ વામન પંડીત કહેછે કે ઉપરના બંને યોગ પ્રમાણે રીષ્ટ યોગ થેદા થયો હોય, પણ વર્ષનો રાગ ઉત્તમ બળનો થઇને બળવાન શબ્દ મહત્તની સાથે કેદ્રમાં હોય અને બળવાન ગુરુ કે શુક લગ્નમાં બેઠો હોય તો રીષ્ટ યોગનો નાશ કરી સુખ આપે છે.

૨૮ ચાર પાયા રીષ્ટ થયું છે કે, કેમ તેનો વિચાર એવો છે કે પ્રથમ જન્મકુંડળીમાં મહા દશા રીષ્ટ કરનારી હોય તે એક પાયો, અને અંતર દશા રીષ્ટ કરનારી હોય તે બીજો પાયો, અને વર્ષમાં રીષ્ટ યોગ ઉપજ્યો હોય તે ત્રીજો પાયો, અને માસમાં પણ રીષ્ટ યોગ ઉપજ્યો હોય તો તે એવો પાયો, એવી રીતે ચાર પ્રકારથી રીષ્ટ યોગ ઉપજ્યો હોય તો તે ચારે પાયે રીષ્ટ થયું ગણાય છે, એમાંથી જેટલો ભાગ ઓછો તેટલો રીષ્ટનો ભાગ ઓછો સમજવો; બે પાયા રીષ્ટ સૂધી માણસ બચે છે, અને તે ઉપરાંત રીષ્ટ થયું હોય ને તે રીષ્ટનો ભંગ થયો ન હોય તો માણસ બચતું નથી. મહાદશા તથા અંતરદશા રીષ્ટકારી જોવાની રીતી જાતકના ગ્રંથ ઉપરથી જોવી અને બાકીના રીષ્ટના ભાગની તથા તેના રીષ્ટ ભંગની રીતી આ જાજકના ગ્રંથ ઉપરથી જોવી, મતક્ષય કે રીષ્ટનો અર્ધો ભાગ જાતકના ગ્રંથ ઉપરથી અને અર્ધો ભાગ આ જાજકના ગ્રંથ ઉપરથી જોવાય છે.

૨૯ આ પ્રસંગે કાર્તિક પંડીત એમ કહે છે કે જાતક શાસ્ત્રમાં જે રીષ્ટ યોગ અને રીષ્ટ ભંગ યોગ કહેલા છે તે સઘળા યોગો વર્ષમાં પણ લાગુ પાડવા; ને પછી તે ઉપરથી રીષ્ટ યોગ જોવો, એટલે જન્મકુંડળી ઉપરથી જોવી રીતે રીષ્ટ યોગ કે રીષ્ટ ભંગ યોગ જોવાય છે તેવી રીતે વર્ષ કુંડળીમાં પણ જોવા, પણ તે મત બહુ પ્રમાણુ નથી; અને વામન પંડીત કહે છે કે જાતકમાં કેટલીએક જાતના યોગ પણ વર્ષના યોગના સમાન છે ખરા પણ જાતક અને જાજકના આવી જાતના યોગો તદ્દન નૂદા છે, માટે વર્ષના યોગ તે વર્ષમાં જોવા, ને જન્મના યોગ તે જન્મમાં જોવા. એક બીજાનું એક બીજામાં મેળવણુ કરતું નહીં. અને એવા સમાન યોગ હશે તે તો વર્ષના પેટામાં સમાઈ જાય છે, કારણ કે, જે જ્યાંહાં લાગુ છે તે ત્યાં પૂર્વના આચાર્યોએ દાખલ કરેલું છે એટલે એ વિશે સવાલ કરવાનું તથા શંકા રાખવાનું કારણ રહેતું નથી. દાખલા તરીકે લખીયે છીએ કે ચંદ્રકૃત રીષ્ટ જાતકમાં તથા જાજકમાં સરખું છે, તોપણ જાતકમાં ચંદ્રકૃત રીષ્ટયોગ જણાવેલો

છે તેમ વર્ષમાં પણ ચંદ્રકૃત રીટ જણાવેલો છે, પણ જાતકમાં તે લખી તા-
જકમાં એમ નથી લખ્યું કે ચંદ્રકૃત રીટ યોગ જાતકમાંથી જણી લેવો, પણ
તે તો તાજકમાં પૂરેપૂરો લખેલો હોય છે, તેમજ બીજા યોગોને માટે પણ
સમજી લેવું. આવી રીતે તાજકનું જાતકની સાથે અને જાતકનું તાજકની
સાથે અનુસંધાન રાખીએ તો ગ્રંથમાં ખાંખી કહેવાય, માટે તે વિશે પૂર્વાચ્ચ-
યોએ દીર્ઘ દૃષ્ટિ પોહોંચાડી વર્ષનું વર્ષમાં પૂરેપૂરું અને જન્મનું જન્મમાં પૂરે
પૂરું વૃત્તાંત કે હકીકત લખેલી છે.

પ્રકરણ ચોથું.

રાજયોગ અને રાજભંગ યોગ બાબત.

તાજક નિલકંઠી ગ્રંથમાંથી.

૧ વામન પંડીત કહે છે કે કોઈ વખત સેહેજ કામના પ્રસંગથી જ-
મીન ખોદતાં તેમાંથી નીધી ધન એટલે દારેલું ધન કોઈને જડી આવે છે
તેથી તે ધણો સુખી થાય છે અને આ પ્રમાણે અણચીત્તવ્યુ ધન મળવાની
જમીન ખોદનારને ખબર નહોતી તોપણ અચાનક મળવાથી લોકોમાં આશ્ચર્ય
પેદા થાય છે. આવા બનાવ જગતમાં ઘણા નીપજે છે, તેજ પ્રમાણે ધણી
ગરીબ કે કંગાળ સ્ત્રીતિના માણસને એકદમ સ્વપ્નામાં પણ ન આવે એવા
રાજ્યનો અધિકાર પ્રાપ્ત થાય છે, તે વર્ષમાં રાજ્ય યોગ પ્રાપ્ત થવાથીજ આ
આશ્ચર્યકારક રાજપદ પ્રાપ્ત થાય છે, માટે વર્ષના બીજા યોગો તપાસવાની સા-
થે રાજ્ય યોગ પણ જોવા અગત્યના છે. આ યોગો જમીનમાંથી માટીની
સાથે હીરો પ્રાપ્ત થયા જેવો છે એમ સમરતંત્રમાં પણ કહેલું છે.

૨ જદવ પંડીત કહે છે કે વર્ષનો રાજ અને ગુરૂ વર્ષ કુંડળીમાં
૩-૧૧ માં ભાવમાં બેઠો હોય અને જન્મ લગ્નનો સ્વામિ વર્ષ કુંડળીમાં ચો-
થા ભાવમાં બેઠો હોય તો રાજ્ય યોગ ઉત્પન્ન થાય છે.

૩ વર્ષ કુંડળીમાં સાતમા ભાવનો સ્વામિ. ૪ થા ભાવમાં બળવાન
ચંદ્રને બેઠો હોય અને તેને બળવાન શુભ ચંદ્રનો સંગાગમ કે દ્રષ્ટિ હોય તો
રાજ્ય યોગ થાય અને તેમાં સ્ત્રી અને પુત્ર થકી સારી રીતે સુખ મળે.

૪ વર્ષ કુંડળીમાં નવમા ભાવનો સ્વામિ લગ્નમાં બળવાન ચંદ્રને બેઠો
હોય અથવા બીજા ભાવનો સ્વામિ બળવાન ચંદ્રને લગ્નમાં બેઠો હોય તો રા-

જ યોગ થાય. આ યોગમાં રાજ યજ્ઞ વાહનની પ્રાપ્તિ થાય.

૫ સમરતંત્રમાં લખ્યું છે કે વર્ષ કુંડળીમાં સાતમા ભાવનો સ્વામિ બળવાન થઈને લગ્નમાં આવે અને તેને બળવાન ગુરુ દેખતો હોય તો રાજ્ય યોગ જાણવો. આ યોગમાં સ્ત્રી થકી સુખનો લાભ થાય.

૬ વર્ષ કુંડળીમાં સૂર્ય, મંગળ, અને શનિ એ ત્રણેય અહો શુક્ર, બુધ, અને ગુરુની સાથે ઇત્યશાળ યોગ કરતા હોય તો રાજ્ય યોગ જાણવો.

૭ તાજકસારમાં કહ્યું છે કે લગ્ન અથવા ચંદ્ર થકી અથવા એ બંને થકી કેંદ્રમાં કે ત્રિકોણમાં શબ્દ અહો બળવાન થઈને રહેલા હોય અને પાપ અહો—૬—૧૧ મા ભાવમાં બળવાન થઈને બેઠા હોય તો રાજ્ય યોગ જાણવો.

૮ વર્ષ કુંડળીમાં બળવાન થઈને ચંદ્ર ધન ભાવમાં બેઠા હોય અને તે સૂર્યની સાથે ઇત્યશાળ કરતો હોય તો રાજ્ય યોગ જાણવો.

૯ સૂર્ય દેવગ્ર કહે છે કે વર્ષ કુંડળીમાં દશમા ભાવમાં બિંદુનો શનિ અથવા બિંદુનો શુક્ર બેઠા હોય ને તેઓ ઉદયના હોય તો રાજ્ય યોગ જાણવો. આ રાજ્ય યોગમાં મહેન્દ્ર થકી સુખ મળે.

૧૦ તાજક મુક્તાવળીમાં લખ્યું છે કે વર્ષ કુંડળીમાં લગ્નનો સ્વામિ ગુરુ બિંદુનો હોય અથવા સૂર્ય બિંદુનો થઈને દશમા ભાવે બેઠા હોય તો રાજ્ય યોગ જાણવો.

૧૧ વર્ષ કુંડળીમાં કર્ક રાશિનો ગુરુ હોય અને ચંદ્ર તથા મંગળ એ બંનેનો ઇત્યશાળ યોગ થયો હોય તથા સૂર્ય સિંહરાશિનો હોય તો રાજ્ય યોગ જાણવો.

૧૨ વામન પંડીત કહે છે કે વર્ષ કુંડળીમાં સૂર્ય અને ચંદ્ર એ બંને બળવાન થઈને. ૬-૮-૧૨ મા ભાવ સિવાયના ભાવમાં બેઠા હોય અને તે બંનેનો ઇત્યશાળ યોગ થયો હોય તો સર્વ આધિ વ્યાધિનો નાશ થઈ રાજ્ય યોગ કરે છે.

૧૩ વર્ષ કુંડળીમાં મુખનો સ્વામિ, વર્ષ લગ્નનો સ્વામિ, અને જન્મ લગ્નનો સ્વામિ એ ત્રણેય અથવા એમાંથી કોઈ પણ વૃહત્ પંચવર્ગીમાં બિત્તમ બળ પામીને ૧-૪-૭-૧૦-૫-૮-૧૧-૨ ભાવમાં રહેલા હોય તો રાજ્ય યોગ કરે છે.

૧૪ વર્ષ કુંડળીમાં શનિ બિંદુનો હોય, અથવા શુક્ર બિંદુનો હોય, કે ગુરુ બિંદુનો હોય અથવા એ ત્રણેય કે તેમાંથી કોઈ બિંદુનો હોય અને તે બળવાન શબ્દ અહ સાથે ઇત્યશાળ કરે તો રાજ્ય યોગ થાય.

૧૫ તાજક તીલકમાં કહ્યું છે કે વર્ષ કુંડળીમાં સૂર્ય, ગુરુ, અને શુક્ર એ ત્રણેય અહો બળવાન થઈને એક બિંદુ સાથે ઇત્યશાળ કરતા હોય તો

રાજ્યોગ કરે છે.

૧૬ વર્ષ કુંડળીમાં મુંઝા થકી સૂર્ય અથવા મંગળ કે એ બંને બિપચય સ્થાનમાં બેઠા હોય તો રાજ્ય યોગ કરે છે.

૧૭ વર્ષ કુંડળીમાં વર્ષનો રાજ્ય મંગળ બિચનો કે પોતાની રાશિમાં અથવા મિત્ર અહની રાશિમાં બેઠા હોય, તે મંગળ તથા બીજો કોઈ પણ અહ બિચનો કે પોતાની રાશિમાં અથવા મિત્ર અહની રાશિમાં બેઠા હોય, એ બે અહો સાથે ચંદ્ર પોતાની રાશિનો અથવા મિત્ર અહની રાશિનો અથવા બિચનો થઈ એ બે અહો સાથે ઈત્યશાળ યોગ કરેતો હોય એટલે એ ત્રણે અહોનો કંબુલ યોગ થયો હોય તો રાજ્ય યોગ થાય છે, કારણ ચંદ્ર પોતાના સિન્વાય બીજા બે અહો સાથે ઈત્યશાળ યોગ કરે તો તે કંબુલ યોગ કહેવાય. એ રીતે તેજસિંહ પંડીત કહે છે.

૧૮ મણીત્યાચાર્ય કહે છે કે ચંદ્ર, જુધ, ગુરુ અને શુક્ર એ ચારે અહો વર્ષ કુંડળીમાં અને નવમાં કુંડળીમાં ગણીને પોતાના બિચના કે પોતાની રાશિના હોય, વળી વર્ષ કુંડળીમાં કૈંદ્રમાં કે ત્રિકોણમાં કે ૧૧-૨ ભાવે બેઠા હોય તથા પોતાના મિત્ર અહના સમાગમ કે દ્રષ્ટિવાળા હોય તો રાજ્ય યોગ કરે છે.

૧૯ વામન પંડીત કહે છે કે જન્મ કુંડળીમાં રાજ્ય યોગ બિપજેલો હોય તોજ વર્ષના રાજ્ય યોગો પૂરેપૂરા રાજ્ય યોગ કરે છે, પણ જન્મમાં રાજ્ય યોગ બિપજેલો ન હોય અને વર્ષમાંજ ફક્ત રાજ્ય યોગ ઉપજે તો બિત્તમ ફળ આપે છે.

૨૦ રાજ્ય યોગ કરનારા અહો પોતાની દિનાંશ દશામાં રાજ્ય યોગ કરશે. ધણુ અહો રાજ્ય યોગ કરનારા હશે તો સર્વથી બળવાન અહ પોતાની દશામાં રાજ્ય યોગ કરશે.

રાજ્ય યોગ ભંગ આવત.

૧ વામન પંડીત કહે છે કે ઉત્તમ પ્રકારનું બોજન જન્મવામાં આવ્યું હોય, પણ જો તેની સાથે માખી પેટમાં ગઈ હોય તો પેટમાં ગયલું સઘળું મિષ્ટાન વગન થઈ પાછું નીકળી જશે, એટલુંજ નહીં પણ શરીરને પીડા થશે. એજ પ્રમાણે કોઈને વર્ષ કુંડળીમાં રાજ્ય યોગ ઉપજેલો હશે અને તેની સાથે રાજ્ય ભંગ યોગ પણ નીપજેલો હશે તો એ ઉપજેલો રાજ્ય યોગ રદ કરી લેલું નહાઈ ફળ આપશે, માટે રાજ્ય યોગની સાથે રાજ્ય ભંગ યોગ પણ તપાસવા અતિ જરૂરના છે. તાજક મુતાવળી અને તાજકસારમાં પણ એજ

પ્રમાણે કહેલું છે.

૨ સમરતાનકમાં કહેલું છે કે વર્ષ ફળમાં લઘુ પંચવર્ગીના પાંચે અધિકારીઓ પાપ અહના સમાગમ કે દ્રષ્ટિવાળા હોય ને વળી તે અસ્તના કે નીચના હોય અને સર્વ શબ્દ અહો વૃહત્ પંચવર્ગી જળમાં નિર્મળ હોય ત્યારે રાજ્ય યોગનો ભંગ થાય છે; જ્યારે રાજ્ય યોગનો ભંગ થાય ત્યારે ધન, વૈભવ, અને સુખનો નાશ થાય છે. જેવી રીતે દુધ બરેલા વાસણમાં સાપનું ઝેર પડવાથી તે દુધ ઝેર થઈ જાય છે તેવીજ રીતે સારા યોગ થયા છતાં રાજ્ય યોગનો ભંગ થયો હોય ત્યારે સારો યોગ નાશ પામીને રાજ્યભંગ યોગનું ફળ આપશે.

૩ માસમાં આવી રીતનો યોગ થાય ત્યારે તે માસમાં રાજ્યનો ભંગ થશે, અથવા રાજ્ય યોગનો ભંગ કરનારા અહો પોતાની દશામાં રાજ્ય યોગ ભંગનું ફળ આપશે. ધણા અહોમાં જે વધારે બળવાન હોય તે પોતાની દશામાં આ યોગનું ફળ આપશે એમ વિચાર કરીને કહેવું.

૪ આ રાજ્યયોગ ભંગના સંબંધમાં તેજસિદ્ધ પંડીત જણાવે છે કે જે અહો રાજ્યયોગ ઉપજવનાર હોય પણ તે તમામ રીતે નિર્મળ હોય અથવા તેઓને બીજા અહો તોડી પાડતા હોય તો સ્વપ્નની પેઠે રાજ્ય યોગને ઉડાવી દે છે, અથવા સ્વદષ્ટ એટ ફળ દેખાડીને નેષ્ટ ફળ ભોગવાશે એટલે કૃતિમાત્ર સુખનો શેષ જણાવી પરિણામમાં દુઃખ ઉપજશે.

તાજકતિલકમાં કહેલું છે કે કોઈ જાતનો રાજ્ય યોગનો ભંગ ઉપજેલા નહીં હોય તોજ ઉપર જણાવેલા રાજ્ય યોગનું પૂરેપૂરું ફળ રાજ્ય યોગ ઉપજવનારા અહોની દશામાં મળશે. આ મત હાયન સુંદર ગ્રંથમાં પણ જણાવ્યો છે.

પ્રકરણ પાંચમું.

ભાવસ્થ ફળ પાપ્યત.

તાજક નિલકંઠી ગ્રંથમાંથી.

પ્રથમ ભાવથી આરંભીને બારમા ભાવ સૂધીમાં સર્વ વગેરે અહો રહેલા હોય તેના ફળને ભાવસ્થ ફળ કહે છે. અમૂક ભાવમાં અમૂક અહો રહેલા હોય તેનું ફળ આ પ્રકરણમાં લખીએ છીએ.

વર્ષ કુંડળીના ચળીત ચક્રમાં અહો કેટલામે આવે રહેલા છે તે પ્રથમ

નક્ષી ફરી તે ઉપરથી આ ફળ જોવાય છે.

ચળીત કુંડળી ઉપજવવાની રીતી અમોએ પ્રથમ સંઘા પ્રકરણમાં લખેલી છે.

ભાવસ્થ ફળની સમજણ માટે શુભ ગ્રહો અને પાપ ગ્રહોનો વિવેક તાજક સુક્તાવળી ગ્રંથમાં કહેલો છે તે એવી રીતે કે સૂર્ય, મંગળ, શનિ, રાહુ અને કેતુ એ ગ્રહોને પાપ ગ્રહ કહે છે, અને ચંદ્ર, બુધ, ગુરુ અને શુક્ર એ ગ્રહોને શુભ ગ્રહો કહે છે.

ચંદ્રને શુભ ગ્રહ કહેવા છે, પણ જો ક્ષીણ ચંદ્ર હોય તો વરાહમીહરા ચાર્ય, ચિતામણી પંડીત, નારાયણ ભટ્ટ, શ્રીપતિ આચાર્ય અને ગણેશ દેવસ-વગેરે પંડિતો તેને પાપ ગ્રહ ગણે છે.

ક્ષીણ ચંદ્ર વિશે પૃથુયશા પંડીત કહે છે કે દરેક માસમાં વદી ૧૦ થી શુદ્ધ ૫ સૂધી ચંદ્ર ક્ષીણ ગણાય છે, અને કાર્તિક ગ્રંથમાં વદી ૧૩ થી શુદ્ધ ૨ સૂધી દર માસમાં ચંદ્રને ક્ષીણ ગણે છે; પણ તાજક તિલક તથા સમરતંત્ર-માં તો દરેક માસમાં વદી ૧૩ થી શુદ્ધ ૧ સૂધી દિવસ ૪ માં ચંદ્ર હમેશાં ક્ષીણ રહે છે માટે તેટલા દિવસમાં ચંદ્રને ક્ષીણ ગણવો એ રીતે લખે છે. આ મત સાધારણ રીતે માન્ય છે, પણ કેથાચાર્ય કહે છે કે સૂર્યની આસ-પાસ ચંદ્ર બાર અંશ સૂધી ક્ષીણ રહે છે, એટલે સૂર્ય અને ચંદ્ર એક રાશિ-માં અથવા તો પાસે પાસેની જૂદી જૂદી રાશિમાં હોય પણ સૂર્યના કરતાં ચંદ્રના બાર અંશ ઓછા હોય ત્યારથી ચંદ્ર ક્ષીણ થવા માંડે છે, અને સૂર્ય કરતાં ચંદ્ર ૧૨ અંશ આગળ ચાલે છે ત્યારે તે ચંદ્ર પોતાનું ક્ષીણપણું છોડી દે છે. આવો યોગ ધણું કરીને અમાશ અને શુદ્ધ ૧ ને રોજ બને છે ત્યારે ચંદ્ર અતિ ક્ષીણ ગણાય છે, પણ સાધારણ રીતે પૃથુયશા પંડીતના મત પ્રમાણે વદી ૧૦ થી શુદ્ધ ૫ સૂધી ચંદ્રને ક્ષીણ ચંદ્ર ગણવો વાસ્તવિક છે.

ઉપર પ્રમાણે ક્ષીણ ચંદ્ર તથા સૂર્ય, મંગળ, શનિ, રાહુ અને કેતુ એટલા ગ્રહોને પાપ ગ્રહ ગણવા અને બાકીનાને શુભ ગ્રહ ગણવા, પણ હા-લન સુંદર નામના ગ્રંથમાં પાપ ગ્રહની સાથે રહેલા ચંદ્રને પણ પાપ ગ્રહ ગણેલો છે અને તેમ કેટલાક પંડીત કબૂલ પણ રાખે છે, તેથી ક્ષીણ ચંદ્ર અને પાપ ગ્રહના સમાગમવાળો ચંદ્ર પણ આ પ્રસંગે પાપ ગ્રહ ગણવો.

ગાર્ગી ભગવાન અને યવનાચાર્ય વગેરે ધણા પંડીતો પાપ ગ્રહની સાથે રહેલા બુધને પણ પાપ ગ્રહ ગણે છે, પણ આ પ્રસંગમાં તો સમરતંત્ર અને તાજકસાર વિગેરે તાજકના ગ્રંથમાં બુધ હમેશાં શુભ ગ્રહ ગણેલો છે.

વળી તાત્કાલિક, દાખલ સુંદર અને સુકતાવળીમાં પણ હમેશા યુધને શ્રમ થઈ ગયેલો છે માટે યુધને શ્રમ થઈ જ ગયેલો.

વર્ષ કુંડળીના લગ્નમાં પાપ થઈ રહેલા હોય તો ધનનો નાશ કરે અને જ્વરની પીડા થાય, પણ શ્રમ થઈ રહેલા હોય તો શરીરમાં સુખ રાખે તથા ધન અને રાજ્યના અધિકારનો લાભ થાય. શ્રમ થઈ અને પાપ થઈની સમગ્રણ ઉપર જાણના પ્રમાણે આ ભાવસ્ય ક્રમમાં જાણી લેવી.

લગ્નમાં યુધ રહેલો હોય તો ઘણો હર્ષ આપે છે, કારણકે લગ્ન એ યુધનું હર્ષ સ્થાન છે.

વર્ષકુંડળીમાં ધન ભાવમાં રહેલા તમામ શ્રમ થઈ અનેક પ્રકારથી ધનની પેદાશ વધારે અને રાજ્ય તરફથી ઘણું સુખ આપે છે. ધન ભાવમાં પાપ થઈ રહેલા હોય તો ધનનું નુકશાન આપે અને રાજ્ય તરફથી ભય ઉપજાવે, અને જો શનિ રહેલો હશે તો તમામ કામકાજનો નાશ કરે.

વર્ષકુંડળીમાં તમામ પાપ થઈ ત્રીજા ભાવમાં રહેલા હશે તો ધર્મનો અને રાજ્યનો લાભ આપશે, અને જો તેઓ ઘણા યજ્ઞવાન હશે તો પૃથ્વીનો લાભ આપે.

ત્રીજા ભાવમાં શ્રમ થઈ રહેલા હશે તો સુખનો અને ધનનો લાભ આપશે, ધરતી અને જમીનો પણ લાભ આપશે, અને જો ત્રીજા ભાવમાં ચંદ્ર રહેલો હશે તો હાસ્ય વિલાસ અને ઘણો હર્ષ આપશે, કારણ કે ત્રીજા ભાવમાં ચંદ્રનું હર્ષ સ્થાન છે.

ચોથા ભાવમાં શ્રમ થઈ રહેલા હશે તો અનેક પ્રકારથી સુખ મળશે.

ચોથા ભાવમાં પાપ થઈ રહેલા હશે તો અનેક રીતથી દુઃખ અને રોગ ઉપજશે, તેમજ ધનનો નાશ થશે, સુખની હાની કરશે તથા ઘણો ભય ઉપજાવશે.

વર્ષકુંડળીમાં પાંચમા ભાવમાં શ્રમ થઈ રહેલા હશે તો પૂત્રનો, ધનનો અને સુખનો વધારો કરશે, અને પાંચમા ભાવે શુક્ર રહેલો હશે તો ઘણોજ હર્ષ આપશે, કારણકે પાંચમો ભાવ તે શુક્રનું હર્ષસ્થાન છે.

પાંચમા ભાવે પાપથઈ રહેલા હશે તો પૂત્રનો, મિત્રનો, ધનનો અને યુધનો નાશ કરશે, તેમજ ચોર અને રોગનો ભય ઉપજાવશે, અને કુંડળમાં વાદવિવાદ કરશે.

વર્ષકુંડળીમાં છઠ્ઠા ભાવમાં પાપ થઈ રહેલા હશે તો ધનનો લાભ આપશે તથા સુખનો વધારો કરશે, અને છઠ્ઠા ભાવે મંગળ રહેલો હશે તો ઘણો

લાભ અને હર્ષ આપશે, તેમજ ધનનો મોટો લાભ થશે, કારણ કે છઠ્ઠા ભાવે મંગળનું હર્ષસ્થાન છે. છઠ્ઠા ભાવે શુભ અહો રહેલા હશે તો અનેક રીતથી ભય ઉપજવશે, ધનનો નાશ કરશે, વાદવિવાદ ઉપજવશે, અને અનેક જાતના રોગ થશે.

છઠ્ઠા ભાવમાં પાપ અહની સાથે ચંદ્રમા રહેલો હશે તો ઘણી જાતના રોગ ઉપજશે.

વર્ષ કુંડળીમાં સાતમા ભાવમાં પાપ અહો રહેલા હોય તો અનેક જાતની વ્યાધિ તથા ભય ઉપજવશે, અને સ્ત્રીનો નાશ કરશે, અથવા સ્ત્રીને ઘણી પીડા કરશે; તેમજ કુંડળમાં વાદવિવાદ ઉપજશે અને નોકર ચાકરથી ભય થશે.

સાતમા ભાવમાં શુભ અહો રહેલા હશે તો ધનનો લાભ થશે, સુખનો વધારો કરશે, જ્ઞાન અને કીર્તિ વધશે, રાજ્ય તરફથી માન અને આધિકાર મળશે, તથા બંધુ જન એટલે કુંડળનું સુખ મળશે.

વર્ષ કુંડળીમાં આઠમા ભાવે પાપ અહની સાથે ચંદ્ર રહેલો હશે તો મૃત્યુ થશે.

આઠમા ભાવમાં પાપ અહો રહેલા હશે તો મરણ તૂલ્ય પીડા, ચિંતા, અને ભય ઉપજવશે.

આઠમા ભાવમાં શુભ અહો રહેલા હશે તો પોત પોતાની ધાતુના વિકારથી રોગ થશે. કયા કયા અહની કયી કયી ધાતુ છે તે અમે “જ્યોતિશ ફલ દર્ષણ”ના ગ્રંથમાં સંજ્ઞા પ્રકરણમાં લખેલી છે. ધનનો, માનનો, અને કીર્તિનો નાશ કરશે; પણ જો આઠમા ભાવે રહેલો કોઈ અહ દરકોઈ બીજા સ્થાનમાં રહેલા શુભ અહ સાથે ધૃત્યશાળ યોગ કરતો હશે તો કાંઈક સાફ ફળ મળશે અને નેષ્ટ ફળ કાંઈક કમી કરશે એવું સગર તંત્રમાં લખેલું છે, પણ જો તે પ્રમાણે ઇસરાફ યોગ ઉપજતો હશે તો મહા રોગ, ભય, અને દુઃખ ઉપજશે એવું તેજસિંહ પંડીતના તાજકના ગ્રંથમાં લખેલું છે.

વર્ષકુંડળીમાં નવમા ભાવમાં પાપઅહો રહેલા હશે તો બાધઓ અને બેહુનો તરફથી ભય અને દુઃખ ઉપજશે, તેમજ ચોપગા જનાવરની પીડા થશે.

નવમા ભાવમાં સૂર્ય રહેલો હશે તો ઘણો હર્ષ ઉપજશે, કારણ નવમા ભાવમાં સૂર્યનું હર્ષ સ્થાન છે.

નવમા ભાવમાં શુભ અહો રહેલા હશે તો ધન અને ધાન્યનો વધારો કરશે અને દેશાંતરથી સુખ ઉપજશે.

કોઈક પડીત નવમા ભાવમાં રહેલા પાપ અહનું ઉત્તમ ફળ કહે છે,

પણ તે બહુ માન્ય નથી, કારણ કે ત્યાં સૂર્ય સિવાયના પાપ ઘણું ઉત્તમ ફળ ફેટલાક પંડીત કબજે રાખતા નથી.

દશમા ભાવમાં વર્ષ કુંડળીમાં જો શનિ રહેલો હશે તો ચોપગા જન્મનાવર અને ધનનો નાશ કરશે, પણ ત્યાં શનિ સિવાયના બીજા પાપ ઘણા રહેલા હશે તો અનેક જાતનો ધનનો રોજગાર અને પ્રાકૃતિક ધન અને સુખનો વધારો કરશે.

દશમા ભાવમાં શુભ ઘણા રહેલા હશે તો ધનનો અને પૂત્રનો લાભ આપશે તથા રાજના પ્રસંગથી માન અને સુખનો તેમજ ધનનો વધારો થશે.

અગિયારમા ભાવમાં પાપ ઘણા અથવા શુભ ઘણા રહેલા હશે તો ધનનો વધારો કરશે, તેમજ સુખ પણ વધશે, જશ અને કીર્તિ વધે, સારા મિત્રનો લાભ થશે, માંગલ્ય એટલે રૂઝાં કામ કરાવશે અને શરીરમાં આરોગ્યતા વધારશે; પણ જો અગિયારમા ભાવે નિર્મળ થઈને પાપ ઘણા રહેલા હશે તો આ શુભ ફળમાં કાંઈક કમીપણું થશે.

અગિયારમા ભાવમાં ગુરુ રહેલો હશે તો ધર્મો હર્ષ ઉપજાવશે, કારણ કે ત્યાં ગુરુનું હર્ષસ્થાન છે.

લાયન સુંદર ગ્રંથમાં આ અગિયારમા ભાવમાં સૂર્ય રહેલો હોય તો લાભને, ચંદ્ર રહેલો હોય તો ધનને, મંગળ હોય તો કાર્ય સિદ્ધિને, બુધ હોય સુખને, ગુરુ હોય તો જશને, શુક્ર હોય તો મનવાંછિત સિદ્ધિને, તથા સારા મિત્રને, અને જો શનિ રહેલો હોય તો શુભ કામને વધારી તેથી સુખ આપે એમ અનુક્રમે ફળ લખેલું છે, પણ આ અનુક્રમ બીજા તારકના ગ્રંથોમાં માન્ય રાખતા નથી.

વર્ષ કુંડળીમાં બારમા ભાવમાં પાપ ઘણા અનેક જાતની પીડા અને રોગ ઉપજાવશે, વાદ વિવાદ કરાવે, ધનની હાની કરે, રાજ અને ચોર ભોંકા થઈ નુકશાન થાય.

બારમા ભાવમાં શુભ ઘણા રહેલા હોય તો સારા પ્રસંગથી ધનનું ખરચ કરાવે.

બારમા ભાવમાં શનિ રહેલો હોય તો હર્ષ ઉપજાવે, કારણ કે બારમા ભાવ એ શનિનું હર્ષ સ્થાન છે.

ઉપર જણાવેલા ભાવસ્થ ફળમાં જ્યાં જ્યાં પાપ ઘણા એવું લખેલું હોય ત્યાં એક પાપ ઘણું રહેલો હોય અથવા એક કરતાં વધારે પાપ ઘણા રહેલા હોય તો પણ તેજ ફળ સમજવું; તેમજ જ્યાં જ્યાં શુભ ઘણા એવું

લખેલું હોય ત્યાં ત્યાં એક શબ્દ અદ રહેશે હોય અગર એક કરતાં વધારે શબ્દ અદો રહેલા હોય તોપણ તેજ ફળ સગજનું, કારણ કે એ ભાવરથ ફળ સંક્ષેપમાં જણાવેલું છે.

ઉપર લખેલું ભાવરથ ફળ સામાન્ય અને સંક્ષેપમાં છે માટે તે વિશે વધારે વિગતની જરૂર નથી. વિશેષ રીતે અને વિગતમંથ આ ભાવરથ ફળને લગતું ફળ અમે ધારે ભાવના ભાવ વિચારમાં વિતારથી લખીશું.

ઉપર જણાવેલા ભાવરથ ફળમાં જે જે ભાવમાં જે જે અદનું શ્રેષ્ઠ ફળ લખેલું છે, પણ જે તે અદ નિર્ગળ, અસ્તનો, વકનો, કે નીચનો હશે તો આ ઉત્તમ ફળમાં કમીપાણું કરશે; તેગજ જે જે ભાવે જે જે અદનું નેષ્ટ ફળ જણાવેલું છે પણ તે અદ કદી બળવાન, સ્વઅદનો, પોતાના મિત્ર અદની રાશિનો, ઉદ્દગનો, માર્ગનો, કે હંચ રાશિનો હશે તો આ નેષ્ટ ફળમાં કાર્ષિક કમીપાણું કરી કાર્ષિક સાઈ ફળ આપશે એવું બદલ પંડીત કહે છે.

આ પ્રસંગમાં તાજક પંચ દોષમાં કહેલું છે કે ભાવરથ ફળ દોષ અદનું નેષ્ટ હશે અને તે અદ પણ નિર્ગળ થઈ નેષ્ટ બની ગયો હશે તો તે ભાવરથ ફળ ઘણું નેષ્ટ ફળ આપશે; તેગજ દોષ અદનું ભાવરથ ફળ ઉત્તમ હશે અને તે અદ પણ સળગ થઈ ઉત્તમ બની ગયો હશે તો તે ભાવરથ ફળ ઘણું શ્રેષ્ઠ ફળ આપશે.

સમર તાજકમાં લખ્યું છે કે શ્રેષ્ઠ ભાવરથ ફળ આપનાર અદ ઉપર પાપ અદની દ્રષ્ટિ કે સમાગમ હશે તો આ શ્રેષ્ઠ ફળમાં કમીપાણું થશે, પણ જે તેને શબ્દ અદનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હશે તો આ શબ્દ ભાવરથ ફળમાં વધારો થશે; તેગજ નેષ્ટ ભાવરથ ફળ આપનાર અદને પાપ અદનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હશે તો આ નેષ્ટ ભાવરથ ફળમાં વધારો કરશે, પણ જે તેને શબ્દ અદનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હશે તો આ નેષ્ટ ભાવરથ ફળમાં કમીપાણું થશે.

હાલન સુંદર ગ્રંથમાં લખ્યું છે કે દોષ પણ અદ ભાવની સંધીમાં રહેશે હોય તો તેનું ફળ ફોગટ સમજવું, પણ આ અદ ફક્ત રાશિ ફળ આપશે.

તાજકસાર નામના ગ્રંથમાં સૂર્ય વિગેરે અહોનું ધાર ભાવનું અનુક્રમે ભાવરથ ફળ નિચે પ્રમાણે લખ્યું છે.

સૂર્યનું ફળ.

વર્ષ કુંડળીમાં ૧૦-૬-૩-૧૧ મા ભાવમાં સૂર્ય રહેશે હોય તો ધનનું સુખ આપે, અને કામકાજમાં જય કરે, અને ૭-૮-૪-૧૨-૧

ભાવમાં રહેલો હોય તો અનેક રીતથી સંકટ, ભય અને ખીડા કરે, તેમજ ૫-૨ ભાવમાં સૂર્ય રહેલો હોય તો ધન, પૂત્ર, મિત્ર અને ધારેલા કામનો નાશ કરે છે.

ચંદ્રનું ક્ષણ.

વર્ષ કુંડળીમાં ૩-૨-૫-૧૧ મા ભાવમાં ચંદ્ર રહેલો હોય તો અનેક જાતનું સુખ અને ધન આપે છે. ૮-૧-૭-૧૨-૬ ભાવમાં ચંદ્ર પાપ ગ્રહની સાથે રહેલો હોય અથવા પાપ ગ્રહની દ્રષ્ટિવાળો હોય અને તે ચંદ્રને ગુરૂ કે શુક્ર પૂર્ણ દ્રષ્ટિથી દેખતો ન હોય તો આ ચંદ્ર માણસને જગ રાખના હાથમાં સોપે છે; પણ જો ગુરૂ કે શુક્ર પૂર્ણ દ્રષ્ટિથી દેખતા હોય તો આ રીષ્ટ યોગનો ભંગ થાય છે. વળી ચંદ્ર ચોથા ભાવમાં રહેલો હોય તો હૃદયના રોગ જેવા કે કફ (વિગેરેના રોગોની ખીડા ઉપજે. દશમા ભાવમાં ચંદ્ર ધન અને હાસ્ય વિલાસનું સુખ વધારે છે. નવમા ભાવમાં ચંદ્ર બુદ્ધિના વધારાનો નાશ કરે છે, અને બારમા ભાવમાં રહેલો હોય તો ગરીબ અવસ્થાને પહોંચાડે છે.

મંગળનું ક્ષણ.

વર્ષકુંડળીમાં ૧-૪-૭ મા ભાવમાં મંગળ રહેલો હોય તો શરીરમાં ખીડા ઉપજાવે, આઠમા ભાવે રહેલો હોય તો મૃત્યુનો યોગ કરે છે, બારમા ભાવમાં રહે તો ઘણું ખરચ વધારે છે, પાંચમા ભાવમાં મંગળ પૂત્ર અને ધનનો નાશ કરે છે, બીજો ખેડો હોય તો ધનનો નાશ થાય, અને છઠ્ઠે ખેડો હોય તો શત્રુનો નાશ કરી પૃથ્વીનો લાભ આપે છે, અને એ સિવાયના ભાવમાં મંગળ ધનનો લાભ આપે છે, પણ નવમા ભાવે ખેડો હોય તો ભાગ્ય અને ધનનો નાશ કરે છે.

બુધનું ક્ષણ.

વર્ષ કુંડળમાં ૧૨-૮-૬ ભાવમાં બુધ રહેલો હોય તો ધન, સુખ, ધારેલું કામ અને કીર્તિનો નાશ કરે છે અને ભય વધારે છે, ૩-૧-૪-૭-૧૦-૨-૯-૫મા ભાવમાં બુધ રહેલો હોય તો હાસ્ય વિલાસ, વૈભવ, અને ધન અને સુખ ઉપજાવે છે, અને ૧૧ મા ભાવમાં બુધ રહેલો હોય તો લાભ આપે છે, પણ જો આ બુધ બળવાન શબ્દ ગ્રહની સાથે ૧૧ મા ભાવમાં ખેડો હોય તો નીધી ધન ઓટલે ધરતીમાંથી દાટેલા ધનનો લાભ મેળવે છે.

ગુરૂનું ક્ષણ.

વર્ષ કુંડળીમાં ૨-૧૧-૫-૧-૪-૭-૧૦-૯-૩ ભાવમાં ગુરૂ રહેલો હો-

ય તો સર્વ ધારેલાં કામ સિદ્ધ થાય, ધન અને સુખમાં વધારો થાય, આઠમા ભાવે જેટલો હોય તો શરીરે પીડા થાય, વળી ૬-૧૨ મા ભાવે ગુરુ રહેલો હોય તો ધન, સુખ અને મનની સર્વે ધારણાઓનો નાશ કરે છે, અને રોગ, શત્રુ અને ખરચમાં વધારો કરે છે.

શુક્રનું ક્ષણ.

વર્ષ ફાલ્ગુનીમાં શુક્ર ૧૨-૬-૮ મા ભાવમાં રહેલો હોય તો ખરચ, રોગ, અને શત્રુનો વધારો કરે અને પાકીના ૧-૧-૩-૪-૫-૭-૮-૧૦-૧૧ મા ભાવમાં શુક્ર રહેલો હોય તો સુખ, ધન, અને મનની ધારણાઓ સફળ કરે, તેમજ વસ્ત્ર અને અલંકારનો લાભ આપે છે.

શનિનું ક્ષણ.

વર્ષ ફાલ્ગુનીમાં ૧૨-૭-૧-૮ મા ભાવમાં શનિ રહેલો હોય તો ધન અને સુખનો નાશ કરે. પાંચમા ભાવમાં રહેલો શનિ પૂત સાથે શત્રુના ઉપજાવે, અને ૪ થા ભાવમાં શનિ રહેલો હોય તો સુખ, ધન, અને મનોરથનો નાશ કરે. ૩-૬-૧૧ મા ભાવમાં શનિ રહેલો હોય તો મનની સવળી ધારણાઓ પૂરી પાડી ધનનો લાભ આપે છે, અને બીજા ભાવે શનિ રહેલો હોય તો ધનનો નાશ કરે છે, અને નવમા ભાવમાં રહેલો શનિ પાપના કામો કરી પાપનો વધારો કરે છે, અને જો કદી દશમા ભાવે જેટલો હોય તો મનોરથ માત્રની હાની કરી કેવળ દુઃખનો સંગ્રહ કરાવે છે.

તાજકસાર નામના ગ્રંથમાં રાહુ તથા કેતુનું ભાવસ્થ ક્ષણ કહેલું નથી, પણ તાજક મુકતાવળીમાં અને તાજક તિલકમાં રાહુ અને કેતુનું ક્ષણ શનિ પ્રમાણે કહેલું છે.

તાજક પદ્ય કોષ નામના ગ્રંથમાં જોવાર્ધન પંડીતે સૂર્ય વિગેરે નવે ગ્રહોના પાંચે ભાવના જૂદાં જૂદાં ક્ષણો અકેકા શ્લોકથી એમ કુલ ૧૦૮ શ્લોકોથી ભાવસ્થ ક્ષણ જણાવેલાં છે, તેમજ તાજકાલંકારમાં પણ લખેલાં છે તે સત્રમાં ક્ષણો સાર ઉપર જણાવેલાં તાજકસારના ભાવસ્થ ક્ષણમાં શમાવેશ થાય છે.

આ ભાવસ્થ ક્ષણના પ્રસંગમાં મણીત્યાચાર્ય કહે છે કે ગ્રહો સમગ્ર કે નિર્મળ હોય અગર શબ્દ કે પાપ ગ્રહના સમાગમ કે દ્રષ્ટિવાળા હોય તેમજ ઉદય કે અસ્તના કે વક્ર કે માર્ગના હોય તો પોતાના ભાવસ્થ ક્ષણમાં વધમટ કરે છે, માટે ગ્રહોની સ્થિતિ અને ગળાળળ આ ભાવસ્થ ક્ષણ જોવ-

માં ધ્યાનમાં રાખવા.

કેટલાએક ગ્રંથોમાં ભાવસ્થક્ષણ કહેલાં નથી, કારણ કે આ ભાવસ્થ ક્રોધા સાધારણ છે એટલે બરાબર સર્વને લાગુ પડતા નથી, કારણ કે આ ભાવસ્થ ક્ષણની સાથે જન્મકુંડળીના બળાબળ અને રિથિતિની યોગના દરવી પડે છે, અને દરેક માણસને ગ્રહોની જૂદી જૂદી રિથિતિ હોય છે, માટે બરાબર ધ્યાન રાખીને જન્મના અને વર્ષના ગ્રહોના બળાબળ તપાસીને આ ભાવસ્થ ક્ષણ કહેવામાં આવશે તો બરાબર તે સાચા મળશે.

પ્રકરણ છઠું.

સહમ આખત.

તાજક નિલકંઠી ગ્રથમાંથી.

જૂદી જૂદી આખતોનું ક્ષણ જાણવાને બાર ભાવ છે. આ અઠેકા ભાવની પેટા આખતો ઘણી છે, તેથી દરેક પેટા આખતનું વિગતવાર ક્ષણ ફક્ત ભાવ ઉપરથી જાણી શકાતું નથી, પણ માત્ર અમૂક ભાવ સંબંધી સાઈ કે નકાઈ એટલું જાણી શકાય છે. જેમ કે ચોથો ભાવ બળવાન અથવા સારો છે અને ચોથા ભાવમાં માતાનું, મિત્રનું, સ્થાનકનું, વાહનનું, ચતુષ્પદનું, અને તેવીજ બીજી આખતોનું જેવાય છે, પણ તેમાં કયી આખતનું સાઈ ક્ષણ જાણવાનું એ નક્કી થાય નહીં, માટે દરેક આખતનું જૂદું જૂદું વિગતવાર ક્ષણ જાણવાને, મહમ ઉપયોગી છે, અને સહમની ગદદગીજ બરાબર ખુલાસો થાય છે. સહમનો અર્થ ભાવના ક્ષણમાં ગદદગાર એવો થાયછે, માટે સહમ વગર ક્ષણાદેશ બરાબર કહી શકાય નહીં. આ સહમનું સાધન વર્ષમાં એટલે વર્ષ ક્ષણ જાણવાને તો અતિ ઉપયોગી છે, તેજ જન્મમાં અને પ્રશ્નમાં પણ સહમની ગદદગી સારી રીતે ક્ષણાદેશ જાણી શકાય છે એમ તાજકમુક્તાવળીમાં કહેલું છે.

આ સહમો બધાં મળીને ૫૦ છે. કોઈ કોઈ બીજા ગ્રંથોમાં વધુ ઓછાં પણ કહેલાં છે, તેમજ હાયનરત્ન નામના ગ્રંથમાં ૭૫ સહમ કહેલાં છે, પણ તે સધળાનો આ ૫૦ સહમમાં સમાવેશ થાય છે એમ વામન પંડિત કહેછે.

સહમનાં નામો નિચે પ્રમાણે.

૧ મુન્ય સહમ.	૧૮ માધરોગ.	૩૫ શ્રદ્ધા.
૨ ગુરુ.	૧૯ મનમય.	૩૬ પ્રીતિ.
૩ જ્ઞાન.	૨૦ કલ્પી.	૩૭ તત્ત્વ.
૪ જ્ઞાન.	૨૧ ક્ષમા.	૩૮ ગળ.
૫ મિત્ર.	૨૨ શાસ્ત્ર.	૩૯ જ્ઞાન,
૬ માદાન્ય.	૨૩ બંધુ.	૪૦ બાપાર.
૭ આશા.	૨૪ બંદક.	૪૧ પાનીયપતન.
૮ સમર્થતા.	૨૫ મૃત્યુ.	૪૨ શત્રુ.
૯ જ્ઞાતા.	૨૬ પ્રદેશ.	૪૩ શૌર્ય.
૧૦ ગૌરવ.	૨૭ ધન.	૪૪ ઉપાય.
૧૧ રાજ્ય.	૨૮ અન્યદારા.	૪૫ દરીદ્ર.
૧૨ તાત.	૨૯ અન્ય કર્મ.	૪૬ ગુરુતા.
૧૩ માન.	૩૦ વળિક.	૪૭ અંબુપંચ.
૧૪ સુત.	૩૧ કાર્ય સિદ્ધિ.	૪૮ બંધન.
૧૫ શુચિત.	૩૨ વિવાહ.	૪૯ દુહિતા.
૧૬ અંબુ.	૩૩ સુતી.	૫૦ અશ્વ,
૧૭ કર્મ.	૩૪ સંતાપ.	

ઉપર લખેલા સહમોમાંનાં કેટલાંએકનાં નામ સમગ્રજ તેવાં છે અને કેટલાંએકનાં નામ સમગ્રજ તેવાં નથી, તેથી સહમનાં નામ તાજક નિહાકેડી શ્રંયમાં નિચે પ્રમાણે આપે છે.

ગુરુ સહમ એટલે ઉપદેશકરતું સહમ.

જ્ઞાન સહમ એટલે વિદ્યા સહમ.

શાસ્ત્ર સહમ એટલે વેદ, સ્મૃતિ તથા પુરાણ સહમ.

જ્ઞાન સહમ એટલે મોહો અથવા અજ્ઞાન.

ગળ સહમ એટલે સૈન્ય સહમ.

અંગ સહમ એટલે શરીર સહમ.

જ્ઞાન સહમ એટલે શરીરની કાંન્તિ.

ગુરુતા એટલે દેશનો સ્વામિ અથવા મંડળેશ.

ગૌરવ સહમ એટલે માન, પ્રતિષ્ઠા, અથવા કીર્તિ.

રાજ સહમ એટલે છત્ર ચામરના વેળવવાળો, અપરાધીને દંડ કરનાર, તથા સજ્જનને બક્ષિસ આપનાર એવો સમર્થ માણસ.

માહત્તમ એટલે એકાંતમાં કરેલા વિચારને ગુપ્ત રાખનાર તથા ધીરજ અને બુદ્ધિનું ડહાપણ રાખનાર.

સામર્થ્ય એટલે શરીરમાં પેદા થયેલી બળની શક્તિ.

શૌર્ય એટલે શત્રુને વશ રાખવાની તથા શત્રુને દંડ આપવાની મહેનત.

આશા એટલે ઇચ્છા.

શ્રદ્ધા એટલે ધર્મવાળી બુદ્ધિ.

બંદ એટલે પરાધિનતા અથવા પારકો આશ્રય.

પાનીયપતન એટલે વરસાદ અથવા અકસ્માત જળમાં બૂડી જવું.

તાપ એટલે માનસિક ચિંતા કે પીડા.

માઘ એટલે શરીરની પીડા.

બંધુ એટલે સર્પીડા અથવા સાત પેહેડી સૂધીના પોતાના એક ગોત્રના બાઈઓ.

વણિક એટલે સાચી જુઠી આજીવિકા ઉપરથી ગુજરાન કરનાર.

આધાન એટલે પ્રસવ અથવા જન્મ થવો.

પરકર્મ એટલે દાસપણું અથવા નોકરી.

મન્મથ સહમ એટલે સ્ત્રી પુરૂષનો વિષય.

અન્યદારા એટલે પર સ્ત્રી.

સૂતી એટલે પ્રસવ, જન્મ.

તનુ એટલે શરીર.

દૃઢિતા એટલે દીકરી.

સહમનું ક્ષણાદેશ.

૧ સહમની રાશિનો સ્વામિ હોયતો, પોતાની રાશિનો એટલે સ્વમહી, પોતાના હદાનો,* પોતાની રાશિના દૃષ્ટાણનો, પોતાના નવમાંસનો હોય, અથવા શબસ્થાનમાં હોય અને તે લગ્નને દેખતો હોય તો તે સહમનો સ્વામિ બળવાન બળુવો; પણ જો તે કદી લગ્નને દેખતો ન હોય તો તેને નિ-

* પોતાના હદાનો, પોતાની રાશિના દૃષ્ટાણનો, પોતાના નવમાંસનો મહત્ત્વનારે કહેવાય તે વિશેની સમજુતી આગળ વૃદ્ધ પંચવર્ગીની સમજુતીમાં લખેલી છે તે જુઓ.

મંળ જાણવો. પણ વાગન પંડીતનો આ પ્રસંગમાં એવો મત છે કે ઉપર જણાવેલા પ્રકારથી સહગનો સ્વામિ જળવાન થયો હોય ને તે કદી લગ્નને દેખતો ન હોય તો તદ્દન તેને નિર્જળ ગણવો નહી, પણ વિભાગથી એટલે થોડો નિર્જળ ગણવો; પણ સમસ્તાજનમાં એ વિશે એવો ખુલાશો આપેલો છે કે લગ્ન એ દેહ છે, અને જ્યારે લગ્નને દેખે નહીં ત્યારે તેની સત્તા દેહ ઉપર નથી એમ સાબિત થયું, અને જ્યારે દેહ ઉપર તેની સત્તા નથી ત્યારે દેહ વગર તે કાને એટ ક્ષણ આપી શકશે. દેહનું જે સાફ કરી શકે નહીં તે જળવાન હોય તોપણ કામનો નથી. આ અભિપ્રાયથી ગમે તેવા ઉત્તમ અધિકાર પામી કાંઈ અહ જળવાન થયો હોય પણ જો તે લગ્નને દેખતો ન હોય તો તેને જળવાન ગણવોજ નહીં એટલે આ સહમત સંબંધમાં કાંઈ કામનોજ નહીં. આ વિશે વધારે ખુલાશો વર્ષના રાગના પ્રકરણમાં લખેલો છે કેમકે તે પ્રસંગમાં એવું જણાવવામાં આવેલું છે કે ગમે તેટલા અધિકાર અગર બળ પામેલો અહ જે કદી વર્ષ લગ્નને દેખતો ન હોય તો તે વર્ષનો રાગ જની શકશે નહીં. આ મત તેજસિંહ પ્રમાણુ કરે છે, અને યવનાચાર્ય તો આ મત પ્રમાણુ કરી તેના સંબંધમાં એમ જણાવે છે કે બળ પામેલો અહ પોતાની રાશિવાળા સહમને તથા લગ્નને દેખતો હશે તોજ પોતાના બળના અનુસાર એટ ક્ષણ આપી શકશે,

૨ જન્મ વખતનો સૂર્ય જે રાશિનો હોય તે રાશિનો સ્વામિ, તથા જન્મ વખતે ચંદ્ર જે રાશિનો હોય તે રાશિનો સ્વામિ, તથા જન્મ વખત પહેલાં જે અગાસ ગછ હોય તે અગાસ જેટલી ઘડી પળે હોય તે ઉપરથી લગ્ન વરતતાં જે લગ્ન આવે તેનો સ્વામિ, તથા જન્મ વખત પહેલાં જે પૂનેગ ગછ હોય તે પૂનેગ જેટલી ઘડી પળે હોય તે ઉપરથી લગ્ન વરતતાં જે લગ્ન આવે તે લગ્નનો સ્વામિ, એ ચારે અહોનું વૃહત્ પંચવર્ગીમાં ઉપર પ્રમાણે બળા બળ જાણવું. હિલ્લાત્તાજક ગ્રંથમાં તથા મનુષ્ય જાતક નામના ગ્રંથમાં ઉપર લખેલા ચાર અહોનો ઉપયોગ આયુષ્ય વરતવામાં કરેલો છે, પણ તેનો આ ઠેકાણે કાંઈ સંબંધ નથી.

૩ પંચવર્ગી બળમાં જે ગ્રહનું પાંચ કરતાં બોધું બળ હોય તથા હર્ષ સ્થાનમાં એક પણ અધિકાર પામ્યો ન હોય અને તે લગ્નને દેખતો ન હોય તો તેને નિર્જળ અહ જાણવો.

૪ જોય અને પોતાની રાશિમાં એટલે સ્વગ્રહી જે ગ્રહ હોય તે મ-

હા અધિકારી જાણવો, અને જે અહ પોતાના હાથમાં હોય તેને મધ્યમ અધિકારી જાણવો, અને જે અહ પોતાના દૃષ્ટાંતમાં તથા પોતાના નવમાંશમાં (મૂશળમાં) હોય તેને સ્વદષ અધિકારી જાણવો.

૫ ઉપર પ્રમાણે કદી સ્વદષ અધિકારી અહ હોય અને તે લગ્નને દેખતો હોય તો તેને જળવાન જાણવો એમ વાગન પંડીત કહે છે.

૬ તાજક ભૂપાળમાં કહેવું છે કે જે સહમ પોતાના સ્વામિની સાથે એક ભાવમાં હોય અથવા જે સહમને પોતાનો સ્વામિ દેખતો હોય અથવા જે સહમની સાથે શુભ અહ એક ભાવમાં બેસા હોય અથવા શુભ અહ જે સહમને દેખતા હોય તે સહમનો સ્વામિ જળવાન હોય તો તે સહમનો વધારે એટલે તે સહમનું શ્રેષ્ઠ ફળ આપશે.

૭ ઉપર પ્રમાણે જે સહમ પોતાના સ્વામિ અથવા શુભ અહની સાથે એક ભાવમાં ન હોય અથવા તેઓ દેખતા ન હોય અને તે સહમ બેગા પાપ અહ બેસા હોય અથવા દેખતા હોય તો તે સહમનું નેષ્ટ ફળ સમજવું.

૮ જે સહમ બેગા શુભ અહ અને પાપ અહ એમ બંને બેસા હોય અથવા દેખતા હોય તો મીથ્ર ફળ સમજવું; તેમાં પણ શુભ અહ વધારે હોતો શ્રેષ્ઠ ભાગ વધારે, અને પાપ અહ વધારે હોય તો નેષ્ટ ભાગ વધારે સમજવો એવું તાજકસારમાં કહેવું છે.

૯ જાદવ પંડીત કહેછે કે વર્ષ કુંડળીમાં આઠમા ભાવની રાશિના સ્વામિ સાથે જે સહમ હોય અથવા આ આઠમા ભાવનો સ્વામિ જે સહમને દેખતો હોય તો તે સહમનું નેષ્ટ ફળ જાણવું.

૧૦ વર્ષ કુંડળીના આઠમા ભાવની રાશિના સ્વામિની સાથે અથવા પાપ અહની સાથે જે સહમ ઈત્યશાત્ર યોગ કરે તો તે સહમ કદાપિ ઉપર કલ્યા પ્રમાણે જળવાન હોય તોપણ તે સહમનું ફળ નાશ પામે છે એમ સૂર્ય દેવસ કહે છે.

૧૧ જે સહમની સાથે પાપ અહ હોય અથવા પાપ અહ દેખતા હોય તો તે સહમનું ફળ નાશ પામે છે.

૧૨ જન્મ વખતે એટલે જન્મ કુંડળીમાં પણ ઉપર પ્રમાણે સહમોનું જળાબળ વિચારવું

૧૩ જન્મ વખતે સર્વ સહમોનું ઉપર પ્રમાણે જળાબળ વિચારવું, તેમાં જે સહમ જળવાન હોય તે સહમનું સાત વર્ષ કુંડળીમાં કરવું અને જન્મ વખતે જે સહમ નિર્બળ હોય તે સહમ સંબંધી વર્ષ ફળમાં વિચાર કરવો.

નહીં. આ પ્રસંગે વામન પંડીત કહે છે કે જમીનમાં ખીજ વાવેલું હશે તો તેનું વ્રક્ષ થઈ તે ઉપર ફળ ખેસશે, પણ ખી વગર છોડ ઉગશે નહીં. તેજ પ્રમાણે જન્મ વખતે જે જે સહમો બળવાન હશે એટલે જે જે સહમો જન્મ વખતે ખીજ રૂપે રહેલાં હશે તો તે તે સહમો પુષ્ટ થઈ અમૂક વર્ષમાં તે બળવાન થતાં ફળ આપશે. જેમ કે વ્રક્ષ બરાબર ફળ આપવા લાયક પુષ્ટ થશે અને જ્યારે તેની ઋતુ આવશે ત્યારે તે ઝાડ ફળ આપશે, તેમ આ સહમોને માટે પણ સગજવું એટલે જન્મ વખતે ખીજ રૂપે સહમો બળવાન થયલાં હશે તે પછી અમૂક વર્ષમાં પણ તે પોતાના તથા પોતાના સ્વામિના બળ થકી પુષ્ટ થયલાં હશે એટલે ફળ આપવા લાયક થયલાં હશે. તોજ પોતાની ઋતુમાં એટલે દશા વિગેરેના વખતમાં બરાબર ફળ આપશે; પણ જે સહમ મૂળખીજ એટલે જન્મ વખતે નિર્બળ હશે તો પછી અમૂક વર્ષમાં તે બળવાન હશે તો તે યોગ્ય ફળ આપી શકશે નહીં. જેમ કે જે ઝાડનું ખીજ અગર મૂળ નિર્બળ હશે તે શી રીતે પુષ્ટ થઈ ફળ આપવા લાયક થશે ? માટે જન્મ વખતે જે જે સહમો નિર્બળ હશે તે તે સહમો સંબંધી અમૂક વર્ષમાં સારા ફળનો વિચાર કરવો યોગ્ય નથી.

પુન્ય સહમનું ફળ.

૧ પુન્ય સહમ ઉપર પ્રમાણે બળવાન હોય તો ધર્મની સિદ્ધિ અને ધનની પેદાશ જાણવી, અને તે નિર્બળ હોય તો ધર્મનો નાશ અને ધનનો પણ નાશ જાણવો એમ વામન પંડીત કહે છે.

૨ સમર તાજકમાં કહેલું છે કે પોતાનો સ્વામિ કે શૂભ ગ્રહ ભેગો હોય અથવા દેખતો હોય તો પુન્ય સહમ બળવાન જાણવું, અને તેમ ન હોય અને તેને બદલે પાપ ગ્રહ ભેગો હોય અથવા દેખતા હોય તો નિર્બળ જાણવું, એ વિગેરે વિચાર સખળ નિર્મળનો ઉપર કહેલો છે તે તમામ ઠેકણે સમજવું.

૩ વર્ષ કુંડળીમાં છટ્ટા, આઠમા; કે બારમા બાવમાં પુન્ય સહમ હોય તો આખા વર્ષમાં ધર્મનો, બાગ્યનો, જશ, કીર્તિનો નાશ સગજવો; પણ જો પોતાનો સ્વામિ કે શૂભ ગ્રહ ભેગો હોય અથવા તો દેખતો હોય તો વર્ષના છેલ્લા ભાગમાં ધન, બાગ્ય, ધર્મ, જશ અને સુખનો કાંઈક સંભવ જાણવો, મતલબ કે વર્ષના પહેલા અર્ધમાં એટલે છ મહીનામાં તેનું અશુભ ફળ જાણવું.

૪ પુન્ય સહમ પાપ ગ્રહ સાથે હોય અને તેને શૂભ ગ્રહ દેખતા હોય તો વર્ષના પૂર્વાર્ધમાં અશુભ ફળ અને ઉત્તરાર્ધમાં શૂભ ફળ જાણવું.

૫ પુન્ય સહમ શૂભ ગ્રહની સાથે હોય અને તેને પાપ ગ્રહ દેખતા હોય

ય તો વર્ષના પૂર્વાર્ધમાં શૂભ ફળ અને ઉત્તરાર્ધમાં અશૂભ ફળ સમજવું.

૬ પુન્ય સહમ ભેગા પાપ ગ્રહ હોય અને પાપ ગ્રહ દેખતા હોય તો આખા વર્ષમાં પુન્ય સહમનું નેષ્ટ ફળ જાણવું એમ તાજક મુકતાવળીમાં કહેલું છે.

૭ પુન્ય સહમ ભેગા શૂભ ગ્રહ હોય ને શૂભ ગ્રહ દેખતા હોય તો આખા વર્ષમાં શૂભ ફળ જાણવું.

૮ પુન્ય સહમ જે વર્ષમાં બળવાન હોય તે વર્ષનું ફળ શ્રેષ્ઠ જાણવું, અને જે વર્ષમાં નિર્બળ હોય તે વર્ષ નિર્બળ સમજવું, માટે વર્ષમાં પુન્ય સહમ પ્રથમથીજ વિચારવું. આ પ્રસંગમાં વામન પંડીત કહે છે કે જે માણસને પુન્યનું કમળેર એટલે પાપનો ભેગ વધારે તે માણસ દુઃખી થાય છે. મનુસ્મૃતિ અને ગિતાક્ષરામાં સાદ જણાવેલું છે કે માણસના સુખનો તથા તેના આયુષ્યનો આધાર તેના પુન્ય ઉપર છે માટે જેને પુન્યનું બળ વધારે તે સુખી અને દીર્ઘાયુષી થાય છે એટલાજ માટે જન્મમાં અને વર્ષમાં પુન્ય સહમ બળવાન હશે તો બીજા સહમો ખરેખરા બળવાન થઈ યોગ્ય ફળ આપશે. જે આ પુન્ય સહમ નિર્મૂળ હશે તો પાપનો વધારો હોવાથી દુઃખનોજ સંભવ થશે એટલા માટે સર્વ શાસ્ત્ર કર્તાઓ કહે છે કે પુન્ય સબળ હશે તો જીંદગી સુખી અને તે આધારે વર્ષમાં પણ તે માણસ સુખી રહેશે. સમરતંત્ર ગ્રંથમાં પણ તેમજ કહેલું છે.

૯ જન્મકુંડળીમાં છટ્ટા, આઠમા, કે બારમા ભાવમાં પુન્ય સહમ હોય અને વર્ષમાં પણ પુન્ય સહમ પાપદત એટલે પાપ ગ્રહ ભેગા હોય કે દેખતા હોય તો આખા વર્ષમાં ધન, ધર્મ, અને સુખનો નાશ સમજવો; તેમજ પુન્ય સહમનો સ્વામિ દગ્ધ એટલે અરતનો હોય તો પણ ધર્મ, ધન, અને સુખનો નાશ થાય છે.

૧૦ આ પ્રસંગે સમરસિંહ કહે છે કે ઉપર પ્રમાણે સર્વ સહમોનો જન્મ કુંડળીમાં તથા વર્ષ કુંડળીમાં વિચાર કરી તે સહમોનું શ્રેષ્ઠ કે નેષ્ટ ફળ સમજવું. શકત રોગ સદમ, શત્રુ સહમ, કલ્પી એટલે ક્લેશ સહમ, મૃત્યુ સહમ, જાડય એટલે અજ્ઞાનતા, અને દરીદ્ર સદમોનું ફળ પુન્ય સહમ કરતાં અવળી રીતે જાણવું, એટલે એટલા સહમો નિર્બળ હોય તો શ્રેષ્ઠ ફળ સમજવું, અને એ સહમો સબળ હોય તો નેષ્ટ ફળ જાણવું, કારણ કે રોગ, શત્રુ વિગેરે સહમો બળવાન હોય તો વધારે નુકશાન કરે, અને નિર્બળ હોય તો નુકશાન કરે નહીં એ જગત પ્રસિદ્ધ બાબત છે.

૨ કાર્ય સિદ્ધિ સહમનું ફળ.

કાર્ય સિદ્ધિ સહમ બળવાન એટલે શુભ અહના સમાગમ કે દ્રષ્ટિવાળું હોય અથવા શુભ અહના ઇત્યશાલવાળું હોય તો સંપ્રાગમમાં જય કરે, શત્રુનો નાશ અને પોતાની મોટાઇ વધારે, મીશ્ર હોય તો મહા મેહેનતે જશ કે જય આપે, અને કેવળ નિર્બળ એટલે પાપ અહના સમાગમ કે દ્રષ્ટિવાળું હોય તો આ બાબતનું નેષ્ટ ફળ સમજવું એમ તાજક મુક્તાવળીમાં કહેલું છે.

૩ કલ્પી સહમનું ફળ.

કલ્પી સહમની સાથે શુભ અહ કે પાપ અહ ભેગા ન હોય અથવા દેખતા ન હોય અને પાપ અહના ઇત્યશાલવાળું કલ્પી સહમ હોય તો કલેશના પ્રસંગથી એટલે વાદ વિવાદના પ્રસંગથી મૃત્યુ જણવું, પણ જો આ કલ્પી સહમને શુભ અહનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હોય તો પરિણામે જય મળે, તેમજ મીશ્ર અહનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હોય તો કષ્ટાં તથા દુઃખ અને સમજવા એમ વામન પંડીત કહે છે.

મીશ્ર એટલે પાપ અહ તથા શુભ અહ એ બંને સાથે સમજવા.

૪ વિવાહ સહમનું ફળ.

વિવાહ સહમ પોતાના સ્વામિ અગર શુભ અહના સમાગમ કે દ્રષ્ટિવાળું બળવાન હોય અને શુભ અહના ઇત્યશાલવાળું હોય તો વિવાહની પ્રાપ્તિ કરે. મીશ્ર અહ નો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હોય તો મહા મેહેનતે વિવાહ થાય; પાપ અહના સમાગમ કે દ્રષ્ટિવાળું હોય તો અથવા પાપ અહના ઇત્યશાલવાળું હોય તો અથવા વર્ષ લગ્નથી આઠમા ભાવના સ્વામિના સમાગમ કે દ્રષ્ટિવાળું હોય, અથવા વિવાહ સહમથી આઠમા ભાવના સ્વામિના સમાગમ કે દ્રષ્ટિવાળું હોય તો, અથવા તેના ઇત્યશાલ યોગવાળું હોય તો આ વર્ષમાં વિવાહ થશે નહીં એમ તાજક મુક્તાવળીમાં કહેલું છે.

૫ જશ સહમનું ફળ.

જશ સહમનો સ્વામિ વર્ષ કુંડળીમાં આઠમા ભાવે ખેઠો હોય અને તેને ત્યાં પાપ અહનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હોય તો તત્કાળ જશનો નાશ થાય એટલુંજ નહીં પણ પાપઅહના પ્રસંગથી અપજશ મળે. આ પ્રમાણે આઠમા ભાવમાં છતાં જો કદી તે અસ્તનો અને હીનગણનો હોય તો પોતાના કુંળના જશનો નાશ થાય એમ તાજક તિલકમાં કહેલું છે.

શુભ અહના ઇત્યશાલ યોગવાળું જશ સહમ અથવા - જશ સહમ

શુભ અહના સમાગમ કે દ્રષ્ટિવાળું હોય તેમજ જશ સહમ બળવાન હોય તો જશનો ધણો વધારો થાય, અને યુદ્ધમાં જશ મળે, વાહાન, શસ્ત્ર વિગેરેનો લાભ થાય એમ સૂર્ય દેવતા કહેછે.

જશ સહમના સ્વામિનો પાપ અહની સાથે ઈસરાફ યોગ હોય તો અ-
પજશ મળે, અને જશનો નાશ થાય.

૬ આશા સહમનું ફળ.

આશા સહમ અને આશા સહમનો સ્વામિ એ બંને વર્ષ કુંડળીમાં ૬-૮-૧૨ માં ભાવે ન હોય તથા એ બંને શુભ અહના સમાગમ કે દ્રષ્ટિ-
વાળા હોય તો વાંછિત કામની સિદ્ધિ, સુવર્ણ વિગેરેનાં ધરણાં, વસ્ત્ર અને વા-
હાનનો લાભ થાય એમ સમસ્તંત્રમાં કહેલું છે.

પાપ અહના સમાગમ કે દ્રષ્ટિવાળું આશા સહમ હોય તો અતિ દુઃખ થાય.

૭ રોગ સહમનું ફળ.

રોગ સહમનો સ્વામિ પોતે પાપ અહ હોય અને તેને પાપ અહનો સ-
માગમ કે દ્રષ્ટિ હોય તો રોગનો વધારો કરે.

નદવ પંડીત કહે છે કે આઠમા ભાવના સ્વામિ સાથે રોગ સહમના
સ્વામિનો ઇત્યશાલ થાય તો મૃત્યુ થાય, અને તેમાં વળી જો રોગ સહમનો
સ્વામિ હીનત્વળી હોય તો ધણા કષ્ટથી મૃત્યુ થાય.

રોગ સહમને પોતાનો સ્વામિ અને શુભ અહનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હો-
ય અથવા રોગ સહમનો સ્વામિ બળવાન હોય અને ૬-૮-૧૨ માં ભાવમાં
જેઠો ન હોય તો રોગ બીલકુલ થાય નહીં, અને રોગ સહમને મીશ્ર અહનો
સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હોય તો થોડો રોગ થઇ પરિણામે રોગનો નાશ થાય એમ
તાજક તિલકમાં કહેલું છે.

૮ ધન સહમનું ફળ.

ધન સહમ પોતાના સ્વામિ અને શુભ અહના સમાગમ કે દ્રષ્ટિવાળું
હોય તો ધનના લાભથી સુખ થાય.

પાપ અહના સમાગમ કે દ્રષ્ટિવાળું ધન સહમ હોય તો ધનનો નાશ થાય.

ધન સહમ પાપ અહના સમાગમ અને શુભ અહની દ્રષ્ટિવાળું હોય ત-
થા શુભ અહના ઇત્યશાલ યોગવાળું હોય તો પ્રથમ સર્વ ધનનો નાશ થાય
અને પાછળથી સુખની સાથે ધનનો લાભ થાય એમ તેજસિંહ કહે છે.

હાયન સુંદર ગ્રંથમાં કહ્યું છે કે ધન સહમ શુભ અહના સમાગમવાળું

અને પાપ ગ્રહની દ્રષ્ટિવાળું હોય તો પ્રથમ ધનનો લાભ જણાવી પાછળથી ધનનો નાશ કરે.

ધન સહમ મીશ્ર ગ્રહના સમાગમ કે દ્રષ્ટિવાળું હોય અથવા મીશ્ર ગ્રહના ઈત્યશાલ યોગવાળું હોય તો ધનનું સુખ જાણવું.

જે સહમ ઉપર શુભ ગ્રહની અથવા પાપ ગ્રહની શત્રુ દ્રષ્ટિ પડતી હોય એટલે ૪-૭-૧૦ ભાવની દ્રષ્ટિ પડતી હોય તો તે સહમને શત્રુ થકી ભય જાણવો એટલે ચોર વિગેરે તરફથી ધનનો નાશ જાણવો.

જે સહમ ઉપર શુભ ગ્રહની અથવા પાપ ગ્રહની મિત્ર દ્રષ્ટિ એટલે ૩-૫-૯-૧૧ માં ભાવની દ્રષ્ટિ પડતી હોય તો મિત્ર તરફથી ધન, માન, અને જશ વિગેરેથી સુખ મળે.

૯ પુત્ર સહમનું ફળ.

પોતાનો સ્વામિ અને શુભ ગ્રહના સમાગમ કે દ્રષ્ટિવાળું પુત્ર સહમ હોય તો પુત્રનો લાભ થાય અને તેથી સુખ મળે એમ સમરતંત્રમાં કહેલું છે.

પુત્ર સહમ પાપ ગ્રહના સમાગમવાળું અને શુભ ગ્રહના ઈત્યશાલ યોગવાળું હોય તો પ્રથમ પુત્ર સંબંધી દુઃખ જણાવીને પાછળથી પુત્રનું સુખ આપે.

પુત્ર સહમ પાપ ગ્રહના સમાગમ કે પાપ ગ્રહના ઈસરાફ યોગવાળું હોય અને પુત્ર સહમનો સ્વામિ હીન બળનો તથા અસ્તનો હોય તો પુત્રનો નાશ સમજવો.

વામન પંડીત કહે છે કે વર્ષ પ્રવેશ વખતે પુત્ર સહમનો સ્વામિ તે જન્મ કુંડળીમાં પાંચમા ભાવનો સ્વામિ હોય અને તે શુભ ગ્રહની મિત્ર દ્રષ્ટિ વાળો હોય તો પુત્રની પ્રાપ્તિ અથવા લાભ આપે.

૧૦ પિતા સહમનું ફળ.

પિતા સહમ પોતાના સ્વામિ અથવા શુભ ગ્રહનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિવાળું હોય તો પિતાને ધન, વસ્ત્ર, માન, અને સુખ આપે છે.

વામન પંડીત કહે છે કે પિતા સહમનો સ્વામિ નિર્બળ હોય અથવા અસ્તનો હોય કે લગ્નથી આઠમે રહ્યો હોય અથવા પાપ ગ્રહના ઈસરાફ યોગવાળો હોય, તેમાં વળી પિતા સહમનો સ્વામિ ચર રાશિનો હોય તો પિતાનું પ્રદેશમાં મૃત્યુ થાય.

પિતા સહમનો શુભ ગ્રહ સાથે ઈત્યશાલ યોગ હોય અને પિતા સહમ બેજો પાપ ગ્રહ હોય તો વર્ષના પૂર્વાર્ધમાં પિતાને મહારોગનો વધારો ક-

રીને પાછળથી ઉત્તરાર્ધમાં પરિણામે રોગ મટાડે છે, ને સુખ આપે છે.

તેજસિંહ કહે છે કે પિતા સહમનો સ્વામિ સંપૂર્ણ બળવાન એટલે પંચવર્ગી બળમાં ૧૫ ના બળવાળો હોય તો રાજ્ય થકી માન અને જશનો વધારો કરે.

૧૧ બંધન સહમનું ફળ.

બંધન સહમ પોતાના સ્વામિના સમાગમ કે દ્રષ્ટિવાળું હોય તો વર્ષમાં બંધન એટલે બંધીખાનાનો ભોગ થાય નહીં.

બંધન સહમ પાપ ગ્રહના સમાગમ કે દ્રષ્ટિવાળું હોય તો બંધન થાય.

બંધન સહમનો અથવા તેના સ્વામિનો પાપ ગ્રહ સાથે ઇત્યશાલ યોગ થાય તો જરૂર બંધન યોગ થશે એમ શૂક સ્વામિ કહે છે.

૧૨ ગૌરવ સહમ એટલે માન, પ્રતિષ્ઠા અને કીર્તિ સહમનું ફળ.

ગૌરવ સહમ પોતાના સ્વામિ અથવા શૂભ ગ્રહના સમાગમ કે દ્રષ્ટિવાળું હોય તો સુખનો લાભ થાય, રાજ્યપક્ષમાં મોટાઇ, વસ્ત્ર, અને જશની પ્રાપ્તિ કરે.

ગૌરવ સહમ પાપ ગ્રહના સમાગમ કે દ્રષ્ટિવાળું હોય તો પોતાના અધિકાર થકી બ્રષ્ટ થાય.

વામન સ્વામિ કહે છે કે ગૌરવ સહમ પાપ ગ્રહના સમાગમ કે દ્રષ્ટિવાળું હોય અને પાપ ગ્રહનો ઇત્યશાલ હોય તો વર્ષના પૂર્વાર્ધમાં ધનનો અનુભવ નાશ થાય, અને શૂભ ગ્રહની સાથે ઇત્યશાલ કરેલો હોય તો વર્ષના ઉત્તરાર્ધમાં સુખ, વાહન, અને શસ્ત્રનો લાભ આપે.

૧૩ કર્મ સહમનું ફળ.

કર્મ એટલે દશમો ભાવ, અને કર્મ ભાવનો સ્વામિ, તથા કર્મ સહમ, અને કર્મ સહમનો સ્વામિ, એ ચારે બળવાન હોય તથા પોતપોતાના સ્વામિઓ અને શૂભ ગ્રહના સમાગમ કે દ્રષ્ટિવાળા હોય તથા શૂભ ગ્રહના ઇત્યશાલવાળા હોય કે પોતાના સ્વામિના ઇત્યશાલ યોગવાળા હોય તો સુવર્ણ, ઘોડા, હાથી, અને પૃથ્વીનો લાભ આપે; અને તેઓ કદી પાપ ગ્રહના સમાગમ કે દ્રષ્ટિવાળા હોય તો નેષ્ટ ફળ આપે છે એમ વામન સ્વામિ કહે છે.

કર્મ ભાવ અને કર્મ સહમના સ્વામિ અસ્ત થયલા હોય અથવા વક્ર ગતિના હોય તો આરંભ કરેલા શૂભ કામનું અવગુણ ફળ આપે અને કામની સિદ્ધિ થાય નહીં.

કર્મ ભાવ અને કર્મ સહમના સ્વામિઓને શનિનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હોય તો જરૂર આરંભ કરેલા કામમાં અપજ્ઞા અને હાની થાય.

તાજક મુકતાવળીમાં લખ્યું છે કે રાજ સહમનો સ્વામિ અને દશમા ભાવનો સ્વામિ એ બંનેને પાપ ગ્રહોનો ઇસરાફ યોગ થતો હોય તો રાજબ્રહ્મ થાય તથા આરંભ કરેલા શુભ કામનો નાશ થાય.

ઉપર પ્રમાણે સહમોના ફળ જાણવા અને યાત્રી જે સહમોનો ફળાદેશ જાણવામાં આવ્યો નથી તે સહમના ફળાદેશ જાણવાની રીતી પુન્ય સહમના ફળાદેશની રીત પ્રમાણે સમજવી. અંથ લાંબો અધ જાણ એ બધ થકી તમામ સહમોનું ફળાદેશ એવી એ હકીકત વારંવાર લખતા નથી.

સહમોનું ફળ, કુલ, જાતી, અને સ્વરૂપ વિચારીને એટલે દેશકાળ જોધને યથાયોગ્ય જેમ ઘટે તેમ ફળ કહેવું એમ સમરતંત્રમાં કહેલું છે.

જે સહમ શુભ ગ્રહની દ્રષ્ટિ કે સમાગમવાળું હોય તો તે સહમ સંબંધી જાણતવું સુખ સમજવું, અથવા સહમના સ્વામિના જળના પ્રમાણમાં તે સહમ સંબંધી સુખ જાણવું. જેમકે સહમનો સ્વામિ સંપૂર્ણ જળવાન હોય તો પૂરેપૂરું સુખ, મધ્યમ જળવાળો હોય તો મધ્યમ સુખ, અને હીનજળ હોય તો સહમનું સુખ સમજવું નહીં.

જેને જન્મપત્રી ન હોય ત્યારે તેનું તાત્કાલીક પ્રશ્ન કરીને પ્રશ્ન કરનારની ઈચ્છા પ્રમાણે તે વખતના સર્વ સહમો ઉપજાવીને ફળ કહેવું, કેમકે પ્રશ્ન કરનાર જૂદી જૂદી અનેક જાતનો ફળાદેશ માગે છે તે સર્વ જાતના ફળાદેશ સહમ વગર જૂદી જૂદી જાણતનો કહી શકાતો નથી માટે જે ઠેકાણે જેનો ઉપયોગ તે ઠેકાણે તે સહમને ઉપજાવી તે ઉપર સૂક્ષ્મ વિચાર કરી ફળાદેશ કહેવો એમ વાગત પડીત કહે છે.

દીકરાના વર્ષફળમાં તાત સહમ ઉપજાવેલું હોય તો તે ઉપરથી જોતાને જાણવું સુખ કે દુઃખ એટલુંજ માલમ પડશે, પણ કોઈને જાપ, ભાઈ વિગેરેના વિશેષ ફળ જાણવાની ઇચ્છા હોય અને જાપ તથા ભાઈ વિગેરેની જન્મપત્રી ન હોય તો તેઓના વિશેષ ફળની યોજના ફક્ત દીકરાના વર્ષ ફળ ઉપરથી જાણવાની રીતી નિચે પ્રમાણે છે.

દીકરાની કુંડળાથી જાપને વિશેષ ફળ કહેવું હોય તો જાપના સર્વ સહમ ઉપજાવવાને માટે દશમો ભાવ તેજ લગ્ન કળપવું, અથવા તાત સહમ તેનેજ લગ્ન કળપવું. ભાઈના સર્વ સહમો ઉપજાવવા હોય તો ત્રીજો ભાવ

એજ લગન કળાપતું, અથવા ખાત સહમ તેજ લગન કલપીને બાકીની રીતી સરખી સમજવી. એ પ્રમાણે માતા, સ્ત્રી, શત્રુ વિગેરેને માટે પણ સમજવું એવું તાજક મુકતાવળી નામના ગ્રંથમાં તથા રોમક તાજક નામના ગ્રંથમાં કહેલું છે.

વાગન પંડીત કહે છે કે દીકરાના જેમ પચાશ સદમો ઉપજવી શકાય છે તેમ પિતાની જન્મકુંડળી વગર ઉપરની રીત પ્રમાણે પિતાના પણ પચાસે સહમ ઉપજવી શકાય છે ને તે ઉપરથી પિતાને પચાસે સહમનું શુભા શુભ ફળ કહી શકાય છે. એજ પ્રમાણે માતા, બાધ, પુત્ર, સ્ત્રી, શત્રુ વિગેરેના પચાશ પચાશ સદમો અથવા જેટલા ઉપયોગના હોય તેટલા સદમો ઉપજવીને તેમને શુભા શુભ ફળ વિગતવાર કહી શકાય છે.

દરેક સહમનું ફળ ક્યારે મળશે એટલે કેટલી મુદતમાં મળશે તે વિશે જ્ઞાનવ પંડીતે તથા રોમકચાર્યે પોતાના ગ્રંથમાં જૂદી જૂદી રીતે જણાવ્યું છે, પણ તાજક મુકતાવળીનો મત તથા કેશ્વાચાર્યનો મત ધણા પંડીતો કબુલ રાખે છે માટે તે મત અમે દાખલ કરીએ છીએ.

દરેક સદમો પોતપોતાના સ્વામિની હીનાંશ દશામાં સારું અથવા નેષ્ટ ફળ આપશે આ પક્ષ અથવા મત ઉત્તમ છે.

ખીજે પક્ષ એવો છે કે સહમમાંથી તેનો સ્વામિ બાદ કરતાં રાશિ, અંશ, કળા, વિકળા બાકી રહેશે. આ રાશિને ત્રીશે ગુણીને અંશ મેળવતાં જે આવે તેટલા દિવસે વર્ષ બેઠા પછી તે સહમ ફળ આપશે. આ ખીજે પક્ષ ધણા પંડીતો કબુલ રાખતા નથી.

ત્રીજે પક્ષ એવો છે કે સહમમાંથી તેનો સ્વામિ બાદ કરતાં બાકી રાશિ, અંશ, કળા, વિકળા રહે તે રાશિ, અંશ, કળા, વિકળાની બરાબર જ્યારે સૂર્ય થાય ત્યારે સહમ ફળ આપશે. આ પક્ષ પણ ઘણા પંડીતો કબુલ રાખતા નથી.

સહમો પોતાના સ્વામિની હીનાંશ દશામાં ફળ આપે એ મત સર્વ પંડીતો માન્ય કરે છે.

સહમોનું ફળ ધણું ઝીણું તથા વિગતવાર અને ખુલાશાગ્રંથ છે માટે જે પંડીત સહમોનું ફળ સારી રીતે ઝીણા વિચારથી કહેશે તેની વાણી કદી પણ મીથ્યા થશે નહીં.

વાગન પંડીત કહે છે કે જેને જેટલા સદમો ઉપયોગના હોય અથવા

જેને જોટલા સહમનો સંભવ હોય તેટલાજ સહમ ઉપજાવવા, ખાકીના ઉપ-
જાવવાની ખાલી મેહેનત કરવાની જરૂર નથી.

—૦*૦—

પ્રકરણ સાતમું.

ભાવ વિચાર.

તાજક નિલકંઠી ગ્રંથ મધેથી.

લગ્નથી આરંભીને બાર ભાવ સૂક્ષીમાં જે જે બાળતો જોવાય છે તે તે બાળતોનું તથા તેના સંબંધનું સુખ દુઃખ વિગેરેનું પરિણામ આ ભાવ વિ-
ચારમાં જોવાયછે. ભાવ એટલે સ્થાન, અને સ્થાન એટલે ગૃહ અથવા ઘર.
જ્યોતિશ શાસ્ત્રમાં આ ભાવો બાર છે, અને આ બાર ભાવોના આધારથી
સઘળી જાતનું શુભા શુભ ફળ જોઈ શકાયછે. જાતક શાસ્ત્રમાં ભાવ વિચાર-
નો ફળાદેશ છે. સાધારણ ફળાદેશ જન્મનો તથા વર્ષનો જાતક અને તા-
જક ગ્રંથમાં સરખો છે. ભાવ વિચારનું ફળ ધણું કરીને ચાર પ્રકારથી જોવાય છે.

૧ ભાવને ગ્રહના સમાગમ કે દ્રષ્ટિના આધારથી.

૨ જોય, સ્વગ્રહ રાશિવાળા ગ્રહોના આધારથી.

૩ ઈંદ્રિયશાસ્ત્ર વિગેરે યોગના આધારથી.

૪ ગ્રહોના પરસ્પરના સંબંધના આધારથી એટલે બે ત્રણ ગ્રહો ભેગા
બેઠા હોય તે આધારથી.

ઉપરના ચાર પ્રકારથી ફળ જોવાને માટે જાતક શાસ્ત્રમાં ભગવાન
ગાર્ગી, વરાહચિહ્નરાયાર્ય, મણિયાયાર્ય, અને યવનાયાર્ય વિગેરે પંડીતોએ
જેવી રીતે ખુલાશો અને યુક્તિઓ જણાવેલી છે તેવીજ રીતે અને તેથી વ-
ધારે યુક્તિઓ તથા ખુલાશો તાજક શાસ્ત્રમાં વામન પંડીત, ગોવર્ધન પંડીત,
શુક સ્વામિ, કેશવાયાર્ય, જાદવ પંડીત, યવનાયાર્ય, ગણેશ દેવગ, સૂર્ય દેવગ,
સમરસિંહ, તથા તેજસિંહ વિગેરે પંડીતોએ સારી રીતે વિવેચન કરેલાં છે તે
સર્વનો સારાંશ સંગ્રહ અહીંઆં કરવામાં આવ્યો છે.

તાજક મુક્તાવળી અને તાજક સારમાં લખેલું છે કે ભાવસ્થ ફળ છે
તે ધણું સાધારણ છે, માટે શુભા શુભ યોગના આધારથી ધણું સૂક્ષ્મ ફળ
બરાબર મળેછે તેથી યોગ ફળ જોવા વધારે પ્રયત્ન કરવો. વળી વામન પં-
ડીત પણ એમજ કહેછે.

ભાવ વિચાર.

પ્રથમ સાધારણ ભાવ વિચાર તાજકસારમાં નિચે પ્રમાણે છે:—

૧ લગ્ન વિગેરે બારે ભાવની અંદર જે જે ભાવમાં પોતાનો સ્વામિ અથવા કોઈ શુભ ગ્રહ કે પૂર્ણ કળાનો ચંદ્ર રહેલો હોય તો તે ભાવનું ઉત્તમ સુખ મળે, અને એક કરતાં વધારે શુભ ગ્રહો રહેલા હોય તો વધારે ઉત્તમ ફળ મળે.

૨ અથવા તો સ્વામિ કે શુભ ગ્રહ દેખતા હોય તોપણ ભાવનું શ્રેષ્ઠ ફળ થાય છે.

૩ પોતાના સ્વામિ વગર બીજા પાપ ગ્રહો કે ક્ષીણ ચંદ્ર જે ભાવમાં બેઠેલા હોય તે ભાવનો નાશ એટલે નેષ્ટ ફળ થાય.

૪ તેમજ સ્વામિ વગર બીજા પાપ ગ્રહો કે ક્ષીણ ચંદ્ર જે ભાવને દેખતા હોય તે ભાવનો નાશ એટલે નેષ્ટ ફળ સમજવું.

૫ શુભ ગ્રહ અને પાપ ગ્રહ સાથે જે ભાવમાં એકઠા બેઠેલા હોય તો તે ભાવનું સમધારણ એટલે નહીં સાફ કે નહીં ઉત્તમ તે ભાવનું ફળ જાણવું.

૬ તેમજ શુભ અને પાપ ગ્રહ સાથે દેખતા હોય તોપણ મધ્યમ એટલે સાફ નહીં અને નેષ્ટ પણ નહીં એમ સમજવું.

૭ ઉપર કહેલા ગ્રહોમાંથી કોઈ ગ્રહ નીચ રાશિનો, અથવા શત્રુ રાશિનો જે ભાવમાં બેઠેલો હોય તો તે ભાવનો નાશ કરે; સમગ્ર રાશિનો હોય તો મધ્યમ ફળ થાય; મિત્ર ગ્રહની રાશિનો, પોતાની રાશિનો, મૂલ ત્રિકોણ રાશિનો, કે ઉચ્ચ રાશિનો ગ્રહ જે ભાવે રહેલો હોય તો જરૂર તે ભાવનું ઉત્તમ ફળ આપે.

૮ ઉપર પ્રમાણે ૬-૮-૧૨ માં ભાવ સિવાય તમામ ભાવને માટે ફળ જોવાની રીતી છે. એ ત્રણ ભાવમાં ફળ જોવાની રીતી તે તે ભાવમાં જણાવીશું.

આ પ્રસંગે વામન પંડીત કહે છે કે ભાવનું સુખ એટલે જે જે ભાવમાં જે જે બાળતો વર્ણવેલી છે તે તે બાળતોથી સુખ મળે, અને ભાવનું દુઃખ એટલે જે જે ભાવમાં જે જે બાળતો વર્ણવેલી છે તે તે બાળતોથી દુઃખ થાય. ભાવમાં વર્ણવેલી બાળતોને સુખ દુઃખ થાય એમ વિચારવું નહીં.

ઉપર જણાવેલા સાધારણ ફળાદેશ બારે ભાવને લાગુ પાડેલા, તેમજ ૬-૮-૧૨ માં ભાવ વિશે એવી રીતે વિચાર કરેલા કે કદી છટકા ભાવને પો-

તાના સ્વામિનો કે શ્રમ અહનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ છે તો છઠ્ઠા ભાવનું શ્રેષ્ઠ ફળ આગર સુખ સમજવું. રોગ તથા શત્રુનો નાશ હોય તોજ છઠ્ઠા ભાવનું સુખ થાય, તેમજ છઠ્ઠા ભાવને પાપ અહનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હોય તો તે છઠ્ઠા ભાવ અંગથી કષ્ટ એટલે દુઃખ સમજવું એટલે રોગ તથા શત્રુનો વધારો હોય તોજ દુઃખ ઉપજે. પણ સમરસિંદ પંડીત એ વિશે વધારે ખુલાશો બતાવેછે કે જે જે ભાવને પોતાનો સ્વામિ કે શ્રમ અહનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હોય તો તે ભાવનો વધારો સમજવો એટલે છઠ્ઠા ભાવમાં તે પ્રમાણે હોય તો રોગ તથા શત્રુનો વધારો થાય એટલે પોતાને દુઃખ થાય; તેમજ તે ભાવને પાપ અહનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હોય તો તે ભાવનો નાશ સમજવો. આ પ્રમાણે છઠ્ઠા ભાવમાં પાપ અહ હોય તો રોગ શત્રુનો નાશ એટલે પોતાને સુખ સમજવું. આ છઠ્ઠા ભાવને માટે સમરસિંદ પંડીતનો મત તાજક શાસ્ત્રમાં ઘણા પંડીતો કબૂલ રાખે છે અને બાકીના ભાવને માટે વામન પંડીતનો મત કબૂલ કરે છે.

તાજક મુક્તાવળીમાં કહેલું છે કે આઠમા ભાવમાં તમામ અહોનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ નેષ્ટ સમજવી, અને બારમા ભાવમાં પાપ અહ કરતાં શ્રમ અહનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ કાંઈક શ્રેષ્ઠ ફળ આપે તોપણ તે વિશે વધારે ખુલાશો તે તે ભાવમાં જણાવીશું.

૯ લગ્નનો સ્વામિ પંચવર્ગી બળમાં ઉત્તમ બળ પામ્યો હોય તો શરીરે અનેક પ્રકારનું સુખ, નિરોગીપણું, ધનની પેદાશ અને આનંદ વિલાસ ઉત્તમ રીતે મળે, અથવા લગ્નનો સ્વામિ મધ્યમ બળ પામેલો હોય તો સુખ અને લાભનું ફળ મધ્યમ રીતે આપે, અથવા અદ્ય બળવાળો સ્વામિ હોય તો આ ચાર જાનનું સુખ અદ્ય આપે, અને હીનબળ એટલે નેષ્ટ બળનો સ્વામિ હોય તો અનેક જાતનો ક્લેશ અને વિપતિ આપે.

૧૦ પંચવર્ગી બળના કોણમાં જે અહનું બળ દશ કરતાં વધારે હોય તો ઉત્તમ બળ, અને પાંચ કરતાં વધારે અને દશની અંદર હોય તો મધ્યમ બળ, તેમજ પાંચ કરતાં ઓછું હોય તો હીન બળી કે નેષ્ટ બળી ગણાય છે.

૧૧ ઉપર જણાવેલી રીત મૂળ્ય ૬-૮-૧૨ માં ભાવ સિવાય તમામ મ ભાવના ફળને માટે તે ભાવના સ્વામિના બળ ઉપરથી જોવું, અને ૬-૮-૧૨ માં ભાવની વિગત આગળ તે તે ભાવમાં લખીશું.

૧૨ જન્મ લગ્નો સ્વામિ, વર્ષ લગ્નનો સ્વામિ, મુંથાનો સ્વામિ, અને મર્વનો રામ એ ચાર અધિકારીઓમાંથી જે જે અહ નેષ્ટ બળ પામેલો હોય તેનું ફળ તાજકસારમાં નિચે પ્રમાણે લખેલું છે. પણ આ પ્રસંગે એકથી વ-

ધારે અહો અધિકારી થઈને નેષ્ટ બળ પામેલા હોય તો તેઓનું ક્ષણ પોતા-
પોતાની દશામાં આપશે.

૧ ઉપર મૂળજ્ય સૂર્ય અધિકારી નિષ્ટ બળનો હોય તો આગડીનો રો-
ગ એટલે ખસ, ધાધર, અથવા ક્રાંતના રોગની પીડા થાય, તથા નેત્રને અંધ-
પણું આપે, ઉદાશ ચિત્ત રાખે, નીચ જાતનો ઉચ્ચ કરાવે, અને માળાપની
સાથે ક્લેશ કંકાસ થાય.

૨ ઉપર પ્રમાણે ચંદ્ર હોય તો નેત્રનો રોગ થાય, મનોરથ કામનો
નાશ થાય, દરીદ્રપણું આપે, શત્રુથી પરાજય થાય, ધરના કે કુટુંબના માણસો
સાથે ક્લેશ થાય, અનેક રોગની ઉત્પત્તિ, અને અનેક જાતનો ભય થાય.

૩ ઉપર પ્રમાણે મંગળ હોય તો ચંચળ મન અને ચંચળ વૃત્તિ તથા
બીકણપણું રાખે.

૪ ઉપર મૂળજ્ય બુધ હોય તો મોહો એટલે નહારી ચીજ અંગિકાર ક-
રવાની મરજી કે ઇચ્છા થાય અને શત્રુથી પરાજય થાય.

૫ ઉપર મૂળજ્ય ગુરુ હોય તો સ્વધર્મનો નાશ થાય, અનેક જાતનાં
સંકટ, અને તેનાં પરિણામે તથા દુઃખે કરીને રોગગાર ચાલે.

૬ ઉપર પ્રમાણે શુક્ર હોય તો આનંદ વિલાસ અને અનેક જાતના સુ-
ખનો નાશ થાય, સ્ત્રીઓની સાથે ક્લેશ અને કંકાસ એટલાં વાનાં બને.

૭ જો ઉપર મૂળજ્ય શનિ હોય તો ચાકર માણસોથી દુઃખ ઉપજે, અ-
ને વાલુના પ્રકોપ થકી રોગ પેદા થાય.

૧૩ વર્ષ લગ્નમાં પાપ અહ બેઠેલા હોય, અને શુભ અહો લગ્નમાં ર-
હેલા ન હોય તેમ લગ્નને દેખતા પણ ન હોય તો માણસોમાં વિવાદનાં વ-
ચનો તથા ખાનપાનનું નેષ્ટ ક્ષણ આપે.

૧૪ જન્મ લગ્નનો સ્વામિ, વર્ષ લગ્નનો સ્વામિ, અને વર્ષ લગ્નથી આ-
ઠમા ભાવનો સ્વામિ, વર્ષની મુંથાનો સ્વામિ, અને વર્ષનો રાજ, એઓ સર્વ
ઉત્તમ બળ પામેલા હોય અને ૬-૮-૧૨ એ ત્રણ ભાવમાં રહેલા ન હોય,
તેમજ શુભ અહના સમાગમ કે દ્રષ્ટિ વિગેરેથી બળીષ્ઠ હોય તો આખું વર્ષ
અતિ શુભ ક્ષણ દેનારૂં થાય, તે વર્ષમાં અનેક જાતનાં સુખ, જશ, કીર્તિ, અને
ધનની પેદાશ ઉત્તમ રીતે અને ઘણી થાય; પણ જો ઉપર જણાવેલા પાંચ
અધિકારીઓ નિર્બળ થઈને ૬-૮-૧૨ માં ભાવે રહેલા હોય તો દુઃખ અને
ભય આપે; તેમજ એ પાંચે અધિકારીઓ નિર્બળ થઈને ૬-૮-૧૨ માં
ભાવમાં રહેલા હોય અને ત્યાં કાર્ત્ત શુભ અહની દ્રષ્ટિ પણ ન હોય તો આખું

વર્ષ નેષ્ટ ફળ આપશે, કદાપિ શુભ ગ્રહનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હશે તો તેમાંથી નફાફં ફળ કમી થતાં પરિણામમાં કાંઈક સાફ ફળ મળશે.

૧૫ આ પ્રસંગે વામન પંડીત કહે છે કે છઠ્ઠા ભાવે મંગળનું ભાવસ્થ ફળના પ્રકરણમાં શ્રેષ્ઠ ફળ લખવામાં આવેલું છે, પણ જો તે મંગળ લગ્નેશ કે તેવો અધિકારી થઈને છઠ્ઠા ભાવે બેઠો હોય તો નફારો સમજવો; અને એજ પ્રમાણે બીજા ગ્રહોને માટે સમજવું. શનિનું ભાવસ્થ ફળ ૧૦ માં ભાવે નેષ્ટ છે, પણ જો તે અધિકારી થઈને અથવા પોતાની રાશિનો કે હિસાબનો થઈ ૧૦ માં ભાવે રહેલો હોય તો તે શનિ શ્રેષ્ઠ ફળ દેનારો થાય છે. ઉપર પ્રમાણે સ્વગ્રહનો ને હિસાબનો ગ્રહ ગમે તે ભાવે શ્રેષ્ઠ ગણાય છે.

૧૬ જન્મ કુંડળીમાં ધનની પેદાશ કરનારો એટલે ધન પ્રાપ્તિ યોગ કરનારો ગ્રહ તથા જન્મ કુંડળીમાં ધન ભાવનો સ્વામિ એ બંને વર્ષ કુંડળીમાં નેષ્ટ બળવાળા હોય તો અનેક રીતથી ધનનો નાશ થાય, કાઢીને ધન આપેલું હોય તો પણ તે કહેશે કે નથી આપ્યું એવા મિથ્યા આરોપ આવે, પણ આ બંને ગ્રહો જો ઉત્તમ બળી હોય તો ધનનું અતિ ઉત્તમ ફળ આપે એમ વામન પંડીત કહે છે.

૧૭ ઉપર જણાવેલી કલમ ૧૬ માં બતાવેલા ધન યોગના ઉદાહરણ મુજબ તમામ ભાવ જોવાની રીતી છે, એટલે જન્મ કુંડળીમાં જે જે ભૂવનનું સુખ દેનારો જે જે ગ્રહો હોય તે, અને તે તે ભૂવનના સ્વામિઓ વર્ષમાં નેષ્ટ બળીઆ હોય તો તે તે ભૂવનનો નાશ કરે, ઉત્તમ બળીઆ હોય તો તે તે ભૂવનનું ધણું સુખ આપે, અને મધ્યમ બળીઆ હોય તો તે તે ભાવનું મધ્યમ ફળ આપે. આ પ્રમાણે ઝીણી નજરથી વિચાર કરીને વિદ્વાન જોશીઓએ ચોક્કસ ફળાદેશ કહેવો.

બીજા ભાવ (ધનભાવ) નો વિચાર.

જન્મ કુંડળીમાં ધન ભાવનો સ્વામિ ગુરૂ વર્ષ કુંડળીમાં ધન ભાવે બેઠો હોય અને વર્ષ લક્ષ્મીના સ્વામિ સાથે ઇત્યશાલ યોગ કરતો હોય તો આખા વર્ષમાં ધન પ્રાપ્તિનો યોગ થાય એટલે ઉત્તમ રીતે ધન પ્રાપ્તિ થાય, પણ જો તે ગુરૂ વર્ષ લક્ષ્મીના સ્વામિ વગર બીજા ગમે તે પાપગ્રહ સાથે હસરાદ્ધ યોગ કરે તો આખા વર્ષમાં ધનની હાની કરે એમ હાયાન તિલકમાં કહેવું છે.

૨ જો જન્મ કુંડળીમાં ધન ભાવમાં ગુરૂ રહેલો હોય અગર ધન ભાવને દેખતો હોય અને તે વર્ષમાં વર્ષનો રાજા ઉત્તમ બળની સાથે બનેલો હોય તો તે વર્ષમાં અનેક પ્રકારથી પ્રયત્ન વગર ધનની ધણી પેદાશ થાય.

૩ વામન પંડીત કહે છે કે જન્મ કુંડળીમાં જે જે ભાવનો સ્વામિ ગુરુ વર્ષમાં તે તે ભાવે બેઠેલો હોય અને વર્ષ લગ્નના સ્વામિ કે વર્ષના રાજ સાથે ઈત્યશાલ યોગ કરતો હોય તો તે ભાવનું ઉત્તમ સુખ આપે. જેમકે જન્મ કુંડળીમાં બીજા ભાવનો સ્વામિ ગુરુ વર્ષમાં પણ બીજા ભાવે બેઠેલો હોય અને તે વર્ષ લગ્નના સ્વામિ સાથે ઈત્યશાલ યોગ કરે તો ધનનું ઘણું સુખ મળે. જન્મમાં દશમા ભાવનો સ્વામિ ગુરુ વર્ષમાં દશમા ભાવે બેઠેલો હોય તો દશમા ભાવનું સુખ મળે, એમ તમામ ભાવને માટે સમજવું.

૪ જન્મ કુંડળીમાં જે જે ભાવને ગુરુ દેખતો હોય અને વર્ષમાં ગુરુ વર્ષનો રાજ બનેલો હોય તો તે તે ભાવનું ઉત્તમ સુખ વિદ્વાનોએ આ ઠેકાણે કહેલું છે.

૫ તાજક સારમાં કહ્યું છે કે જન્મમાં જડા ભાવનો સ્વામિ બુધ વર્ષમાં જડા ભાવે બેઠો હોય તો થોડો લાભ આપે, પણ આ પ્રમાણે બીજા અહો નુકશાન કરે.

૬ વર્ષમાં આઠમા ભાવમાં અગર બીજા ભાવમાં ગુરુ પાપ અહની સાથે નેષ્ટ બળી થઈને રહેલો હોય તો જરૂર રાજના દંડથી ધનનો નાશ થાય.

૭ જે અહ પાપ અહની સાથે રહે તે પાપ પીડીત કહેવાય છે.

૮ બીજા ભાવમાં ગુરુ રહેલો હોય અને તેને શુભ અહ દેખતા હોય અથવા શુભ અહની સાથે ત્યાં રહેલો હોય તો રાજ તરફથી ધનનો લાભ થાય એમ તાજક મુક્તાવળી ગ્રંથમાં લખેલું છે.

૯ જન્મમાં અને વર્ષમાં મુંથાની રાશિને કોઈ શુભ અહ અથવા ગુરુ દેખતો હોય તો રાજ તરફથી ધનનો ઘણો લાભ થાય.

૧૦ આ પ્રમાણે શુક વર્ષનો રાજ થઈને વર્ષમાં ધન ભાવે રહેલો હોય અને ત્યાં શુભ અહનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હોય તો ધન તથા ધાન્યની પ્રાપ્તિ થાય.

૧૧ જન્મમાં તથા વર્ષમાં મુંથાની રાશિને બળીષ્ટ શુક દેખતો હોય અને તે બે વર્ષનો રાજ હોય તો ધન તથા ધાન્યના ઘણા જથ્થાનો લાભ થાય, તેમજ મુંથા સાથે રહેલી હોય તો પણ તેમજ જાણવું.

૧૨ તાજકસારમાં કહ્યું છે કે વર્ષમાં ધન ભાવના સ્વામિનો વર્ષ લગ્નના સ્વામિ સાથે ઇસરાય મોગ થયો હોય તો ધનના સુખનો નાશ થાય.

૧૩ આ પ્રમાણે વર્ષનો રાજ બુધ બળવાન થઈને ધન ભાવમાં બે.

દેશે હોય ને ત્યાં શુભ ગ્રહનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હોય તો, તેગજ જન્મમાં અને વર્ષમાં મુંઝાની રાશિને દેખતો હોય અગર મુંઝા સાથે રહેલી હોય તો સખવાના ધંધા થકી તથા જ્ઞાન એટલે સલાહકારતા ધંધાથી ધનનો લાભ થાય.

૧૪ જન્મકુંડળીમાં લગ્ને રહેલા શુભ ગ્રહો વર્ષમાં ધન બાવે એસે તો તે ગ્રહો ધન આપે છે.

૧૫ ધન ભાવમાં કે ધન સહમમાં ખુબ, ગુર, અને શુક રહેલા હોય અગર તેઓ દેખતા હોય તો ધનનો ઘણો લાભ થાય અને પોતાના કુળમાં રાજ્યયોગ પામે.

૧૬ તાજક તિલકમાં કહેલું છે કે ધન ભૂવન અને ધન સહમના સ્વા-
ગિ એ એ ગ્રહોને શુભ ગ્રહો મિત્ર દૃષ્ટિથી દેખતા હોય તથા તે એ ઉત્તમ
જળ પામેલા હોય તો પ્રયાસ વગર એટલે મેહેનત વગર સુખે કરીને ધનનો
લાભ થાય, પણ જો કદી તે એ ગ્રહોને શુભ ગ્રહો શત્રુ દૃષ્ટિથી દેખતા હોય
તો પ્રયત્ન એટલે મેહેનત કર્યાથી ધન ગળે.

ત્રીજા ભાવનો ભાવ વિચાર.

૧ તાજક સારમાં કહેલું છે કે વર્ષનો રાજ સૂર્ય અથવા શુક જળવાન
હોય અને તેને પાપ ગ્રહનો સમાગમ કે દૃષ્ટિ ન હોય તો સગા ભાઇ બહેનનું
ઉત્તમ પ્રકારનું સુખ થાય, અને જો એ વર્ષના રાજ શુક કે સૂર્ય નિર્બળ હો-
ય ને તેને પાપ ગ્રહનો સમાગમ કે દૃષ્ટિ હોય તો સગા ભાંડુમાં વિરોધ થાય.

૨ ત્રીજા ભાવનો સ્વાગિ વર્ષનો રાજ થાય, અને તે દગ્ધ એટલે અ-
સ્તનો તથા નીચનો અને દુષ્ટ સ્થાનના દોષવાળો હોય તો ભાઇ ભાઇઓમાં
વિરોધ કરાવે અથવા સૂર્ય કે શુક વર્ષનો રાજ હોય ને તે દગ્ધ હોય તો પણ
ભાઈઓમાં વિરોધ થાય.

૩ જાદવ પંડીત કહે છે ત્રીજા ભાવનો સ્વાગિ વર્ષના સ્વાગિ સાથે
ઈસરાફ યોગ કરે તો શરીરે રોગ તથા કષ્ટ અને સ્વજન કુંડુખીઓ અને ભાંડુ
સાથે વિરોધ થાય.

૪ વર્ષનો રાજ ત્રીજા ભાવના સ્વાગિ સાથે ઈત્યશાશ્વ યોગ કરે તો
ભાંડુ થકી સુખ મળે, અથવા ત્રીજે ભાવે ગુર રહેલો હોય તો પણ ભાંડુ થકી
સુખ મળે એમ વામન પંડીત કહે છે.

૫ મંગળની સાથે ચંદ્ર ત્રીજે ભાવે રહેલો હોય તો ભાઇઓ સાથે વિ-
રોધ થાય, પણ જો તેને ગુર દેખતો હોય તો નહીં.

૬ લઘુ પંચવર્ગીમાં એક પણ અધિકાર પામીને ત્રીજા ભાવનો સ્વામિ ત્રીજે ભાવે રહેલો હોય અને વર્ષના રાગ સાથે અથવા લગ્નના સ્વામિ સમ થે ઇત્યસાદ યોગ કરે તો ભાષ્યોમાં પરસ્પર સુખ ગણે.

૭ ત્રીજા ભાવના સ્વામિ સાથે કોઈપણ પાપ અહર્ધસરાદ યોગ કરે તો ભાંડુમાં પરસ્પર વેર થાય.

૮ તાજક સારમાં કહ્યું છે કે ત્રીજા ભાવમાં મંગળની રાશિ મેષ કે વૃશ્ચિક રાશિનો શનિ રહેલો હોય તો ભાઈઓના શરીરે રોગ થાય.

૯ તાજક સારમાં કહ્યું છે કે ત્રીજા ભાવમાં બુધની રાશિ મીથુન કે કન્યા રાશિનો મંગળ રહેલો હોય તો ભાઈઓને નકી રોગ થાય.

૧૦ ત્રીજા ભાવમાં શનિની રાશિ મકર કે કુંભ રાશિનો મંગળ રહે, અથવા મંગળની રાશિ મેષ કે વૃશ્ચિક રાશિનો બુધ ત્રીજા ભાવે રહે ને તેઓ-ને શૂભ અહોનો સમાગમ કે દૃષ્ટિ હોય તો પરસ્પર ભાઈઓને સુખ સ્નેહ થાય.

૧૧ જન્મ અને વર્ષ કુંડળીમાં બુધ અને શુક્ર બળવાન અને અધિકારી હોય અને એ બે અહો વર્ષમાં ત્રીજા ભાવે રહેલા હોય તથા ગુરૂ પણ બળવાન થઈને ત્રીજે રહેલો હોય તો પરસ્પર ભાઈઓને તથા કુટુંબ જનને સુખ ગણે.

૧૨ જન્મ અને વર્ષમાં બળવાન શુક્ર અધિકારી થઈને ચંદ્રની સાથે રહેલો હોય તો ભાઈઓ તથા કુટુંબના માણસોની વૃદ્ધિ કરે.

૧૩ ત્રીજે પાપ અહ હોય તેને ભાતૃ સહમનો સ્વામિ તથા ત્રીજા ભાવનો સ્વામિ દેખતા હોય તો ભાઈઓને સંતાપ થાય.

૧૪ ભાતૃ સહમ પાપ અહની સાથે હોય અને તેને ત્રીજા ભાવનો સ્વામિ કે ભાતૃ સહમનો સ્વામિ દેખતો ન હોય તો ભાઈઓને દુઃખ થાય.

૧૫ ભાતૃ સહમ અને ત્રીજા ભાવનો સ્વામિ એ બે દગ્ધ એટલે અનસ્ત, નીચાદિ દોષવાળા હોય તો ભાઈઓનો નાશ થાય.

૧૬ ત્રીજા ભાવના સ્વામિ થકી વર્ષનો રાગ અથવા વર્ષ લગ્નનો સ્વામિ સાતમે રહેલો હોય તો ભાઈઓની સાથે વિવાદ થાય.

૧૭ જન્મમાં ત્રીજા ભાવનો સ્વામિ ત્રીજે પોતાની રાશિનો હોય ને તેને શૂભ અહો દેખતા હોય તેગજ તે ત્રીજા ભાવનો સ્વામિ પોતાની રાશિનો વર્ષમાં ત્રીજે આવે ને તેને શૂભ અહો દેખતા હોય તો ભાઈઓ તરફથી સંતાપ થાય એમ તાજક મુક્તાવળી, હાયન સુંદર, અને તાજકસારમાં જણાવેલું છે.

તાજક મુકતાવળી અંચમાં લખેલું છે કે જો શુભ યોગ કરનારા મેહો બળવાન હશે એટલે હંચના કે સ્વઅહના કે શુભ અહની દ્રષ્ટિ કે સમાગમવાળા હશે તો તે શુભ ફળ પૂરેપૂરું આપશે; પણ જો તે શુભ યોગ કરનાર અહ નિર્બળ હશે એટલે અસ્તના કે નીચ રાશિના કે પાપ અહના સમાગમ કે દ્રષ્ટિવાળા હશે તેમજ દુષ્ટ સ્થાનમાં રહેલા હશે તો પૂરેપૂરું શુભ ફળ આપશે નહીં, પણ તેમાં ઘણો ભાગ કમી થશે, તેમજ દુષ્ટ યોગ કરનારા અહો બળી ષ્ટ એટલે બળવાન હશે તો નેષ્ટ ભાગ ઓછો કરશે, અને જો તે નિર્બળ હશે તો વધારે નેષ્ટ ફળ આપશે.

ચોથા ભાવનો ભાવ વિચાર.

૧ ચોથા ભાવે સૂર્ય પાપ અહના સમાગમ કે દ્રષ્ટિવાળો હોય તો બાપને પીડા કરે.

૨ સૂર્યની માદક ચંદ્ર ચોથે હોય તો માને પીડા થાય.

૩ સૂર્ય અને ચંદ્ર બંને પાપ અહના યોગ કે દ્રષ્ટિવાળો હોય તો મા અને બાપ બંનેને પીડા થાય.

૪ જન્મમાં જે રાશિનો સૂર્ય હોય તેજ રાશિનો વર્ષમાં શનિ હોય તો બાપની સાથે વેર થાય તથા બાપનું અપમાન કરે એવું તાજકસારમાં કહ્યું છે,

૫ તેવીજ રીતે જન્મમાં જે રાશિનો ચંદ્ર હોય તેજ રાશિનો વર્ષમાં શનિ આવે તો માતાની સાથે વેર થાય તથા માતાનું અપમાન કરે.

૬ ચોથા ભાવે પોતાની રાશિનો અહ માબાપની પ્રીતિ ઉપગ્રવે તથા સુખ આપે.

૭ તાજક મુકતાવળીમાં કહેલું છે કે ચોથા ભાવનો સ્વામિ બળવાન થઈને લગ્નના સ્વામિ સાથે ઈત્યશાલ યોગ કરે તો માબાપનું ઉત્તમ પ્રકારનું સુખ જાણવું.

૮ જન્મમાં ચોથા ભાવનો સ્વામિ જન્મમાં તથા વર્ષમાં હીન બળી હોય તો માબાપને દુઃખ ઉપજે.

૯ મા અને બાપના સહમ દગ્ધ એટલે પાપ પીડીત થઈને મુંઠા થઈ ચોથા સ્થાને બેઠા હોય તો માબાપનો નાશ થાય, અને મુંઠા થઈ ગમે ત્યાં બેઠા હોય તોપણ માબાપને રીષ્ટ તૂલ્ય પીડા થાય.

૧૦ જન્મમાં ચોથા ભાવની કે તેના સ્વામિ અહની રાશિમાં શનિ અને મંગળ વર્ષ કુંડળીમાં આવે અને તેમને શુભ અહનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ ન

હોય તો માળાપને કલેશ થાય. કોઈ વિદ્વાનનો એવો મત છે કે જન્મમાં ચોથા ભાવનો સ્વામિ જન્મમાં જે રાશિનો હોય તેજ રાશિના અગર જન્મની ચોથા ભાવની રાશિના શનિ અને મંગળ હોય અને એ બે અહો શુભ અહના યોગ કે દ્રષ્ટિ વગરના આવે તોપણ માળાપને કલેશ કરે.

૧૧ ચોથો ભાવ અથવા માળાપના સહમે વર્ષ લગના સ્વામિ કે વર્ષના રાગની સાથે ઇત્યશાળ યોગ કરે તો માળાપને સુખ થાય એમ તાજક મુકતાવળી ગ્રંથમાં લખ્યું છે.

૧૨ શુક સ્વામિ કહેછે કે માળાપના સહમે આઠમા ભાવના સ્વામિ સાથે ઇત્યશાળ યોગ કરે અથવા પોતાના શત્રુ કે પાપ અહ સાથે ઇસરાદ્ધ યોગ કરે તો માળાપને વિપત્તિ પડે.

પાંચમા ભાવનો ભાવ વિચાર

૧ વામન પંડીત કહેછે કે વર્ષનો રાગ ગુરૂ પાંચમે કે અગિયારમે રહે તો સપૂત્રનું સુખ આપે.

૨ સૂર્ય, મંગળ, બુધ, અને શુક, એમાંથી કોઈ પણ વર્ષનો રાગ થઈને પાંચમે કે અગિયારમા ભાવે આવે તોપણ સપૂત્ર એટલે ૩૬૫ પૂત્રનું સુખ મળે.

૩ ઉપર લખેલા સપૂત્રનું સુખ આપનારા અહો પાપ પીડીત હોય તો પૂત્રને દુઃખ થાય.

૪ પૂત્ર સહમ બળવાન થઈને પાંચમા ભાવમાં આવે તો પૂત્રની પ્રાપ્તિ કરે, વળી વર્ષનો રાગ શુભ અહની દ્રષ્ટિવાળો પાંચમા ભાવે એસે તો નક્કી સુખની સાથે પૂત્રની પ્રાપ્તિ કરે.

૫ મંગળની સાથે બુધ શુભ અહની રાશિનો હોય ને તેને શુભ અહ દેખતા હોય, વળી તે પાંચમા કે અગિયારમા ભાવે એટલો હોય તો પૂત્રનું સુખ મળે, પણ તે મંગળની સાથે રહેલો બુધ નિર્બળ હોય તો પૂત્રનું સુખ ન આપે એટલુંજ નહીં પણ પૂત્રને પીડા કરે.

૬ શુક સ્વામિ કહેછે કે જન્મમાં જે રાશિનો ગુરૂ હોય તે રાશિ બળવાન થઈને વર્ષમાં પાંચમા ભાવે આવે તો પૂત્રનું સુખ આપે.

૭ મંગળ અથવા બુધ વર્ષનો રાગ થઈને પાંચમા ભાવે એસે તો પૂત્રનું સુખ આપે.

૮ જન્મમાં જે રાશિનો ગુરૂ હોય તેજ રાશિ વર્ષમાં લગે આવે તો

પૂત્રની પ્રાપ્તિ કરે, તેમજ યુધ અને શુક જન્મમાં જે રાશિમાં રહેલા હોય તે-
જ રાશિ વર્ષમાં લગ્ને આવે તોપણ પૂત્રની પ્રાપ્તિ કરે.

૬ જન્મમાં જે રાશિનો શનિ તથા મંગળ હોય તેજ રાશિ વર્ષમાં લગ્ને
અથવા પાંચમે, અથવા પાંચમે ને લગ્ને આવે તો નકકી પૂત્રને પીડા કરે.

૧૦ વામન પંડીત કહેછે કે શુભ અહના યોગ કે દ્રષ્ટિવાળું પૂન્ય સ-
હમ પાંચમે આવે તો પૂત્રનું સુખ આપે.

૧૧ વર્ષમાં લગ્ન અને પાંચમા ભાવના સ્વામિ પાંચમા ભાવે બળવા-
ન થઈને સાથે બેઠેલા હોય તો પૂત્ર આપે, પણ તે બેનો ઇસરાફ યોગ હોય તો નહીં.

૧૨ ચંદ્ર, ગુરુ, કે શુક એ અહોમાંથી કાઢી ઉઠ્યો તો પાંચમા ભાવે
આવે તો પૂત્ર પેદા થાય.

૧૩ પાંચમે વક્ર ગતિનો મંગળ બેસે તો પેદા થયેલો પૂત્ર નાશ પામે.

૧૪ તાજક સારમાં કહ્યું છે કે જન્મમાં પાંચમા ભાવનો સ્વામિ શુક
વર્ષમાં પાંચમા ભાવે બેસીને લગ્નના સ્વામિ સાથે ઇત્યસાત્ર યોગ કરે તો
પૂત્ર થાય.

૧૫ જન્મમાં જે રાશિનો અહ રહેલો હોય તે રાશિને અહનું પદ ક-
હેવાય છે.

૧૬ વર્ષમાં પાંચમે શનિનું પદ આવે અને તેને અધિકારી પાપ અહ
દેખતો હોય તો પૂત્રને પીડા કરે.

૧૭ તાજક મુકતાવળા ગ્રંથમાં કહ્યું છે કે જન્મમાં જે રાશિ જે ભાવે
હોય તે રાશિ વર્ષમાં પણ તેજ ભાવે બળવાન થઈને આવે તો તે ભાવનું
સુખ જાણવું, પણ જે નિર્ભળ હોય તો તે ભાવનું દુઃખ જાણવું.

છઠ્ઠા ભાવનો ભાવ વિચાર.

૧ વર્ષનો સ્વામિ શનિ વક્રનો પાપ પીડીત થઈને છઠ્ઠા ભાવે આવે
તો પીડા થાય એમ વામન પંડીત કહેછે.

૨ તાજક સારમાં કહ્યું છે કે ઉપર કહેલા દોષવાળો વર્ષનો રાજ્ય શનિ
નિર્ભળ થઈને છઠ્ઠા ભાવે બેસે તો સનેપાત, શૂળ, ગોળો, નેત્રનો રોગ, અને
વીશમ જ્વર વિગેરેની મરણ તુલ્ય પીડા કે મૃત્યુ થાય.

૩ ઉપર પ્રમાણે ત્રણ દોષવાળો વર્ષનો રાજ્ય ગુરુ હોય તો વાયુનો રો-
ગ કરે, પણ તે ચંદ્ર સાથે કંબુલ યોગ કરે તો રોગ કરે નહીં.

૪ એ પ્રમાણે ત્રણ દોષવાળો વર્ષનો રાજ્ય મંગળ હોય તો રક્તિર
વિકાર કરે.

૫ વર્ષનો રાજ પાપ પીડીત છઠ્ઠે ભાવે હોય તો પીત્તની પીડા કરે, અને તે આરમે હોય તો નેત્રમાં શૂળની પીડા કરે.

૬ ઉપરના ત્રણ દોષવાળો શુક્ર વર્ષનો રાજ પીત્તનો રોગ કરે, પણ ને પુરુષ રાશિ એટલે એકી રાશિનો હોય ને તેને છઠ્ઠાના સ્વામિનો યોગ કે દ્રષ્ટિ હોય તો સન્નેખગનો મહા વ્યાધિ પેદા થાય.

૭ એ પ્રમાણે ચંદ્ર હોય તો કફની પીડા કરે.

૮ એ પ્રમાણે બુધ હોય તો વાયુની પીડા કરે.

૯ જન્મ લગ્નનો સ્વામિ પાપ ગ્રહ હોય તે વર્ષના રાજને શત્રુ દ્રષ્ટિથી દેખતો હોય તો પીડા કરે, પણ તે બીજા પાપ ગ્રહની સાથે રહેલો હોય તો મૃત્યુ કરે એ રીતે તાજક સારમાં કહ્યું છે.

૧૦ શનિના પદ્મું વર્ષ લગ્ન હોય તો વાત, પીત્ત, અને ગરમીની પીડા કરે, પણ જો તે લગ્નને શત્રુ દ્રષ્ટિથી શનિ દેખે અને લગ્ન પાપ ગ્રહ હોય તો મૃત્યુ કરે.

૧૧ એ પ્રમાણે મંગળના પદ્મું લગ્ન હોય ને તેને શત્રુ દ્રષ્ટિથી મંગળ દેખે તો રક્તપીતના રોગો, અગ્નિનો ભય, અને બીજા પણ ઘણા રોગો થાય, પણ તે લગ્નને શુભ ગ્રહો દેખતા હોય તો રોગમાં ઘટાડો કરે.

૧૨ તાજક તિલકમાં કહ્યું છે કે લગ્નનો, વર્ષનો, અને છઠ્ઠા ભાવનો એમ ત્રણે સ્વામિઓ પરસ્પર ઇત્યશાલ કરે તો તે ગ્રહોના રોગ પેદા થાય.

૧૩ છઠ્ઠા ભાવે શુક્રની રાશિ હોય અને ત્યાં સૂર્ય એકો હોય તથા શુક્ર પતીત એટલે ૬-૮-૧૨ મે સ્થાને હોય તો ચાંદી વિગેરે ઇંદ્રીના રોગ થાય.

૧૪ છઠ્ઠે ભાવે પાપ ગ્રહની સાથે રોગ સહગ આવે તોપણ ઇંદ્રીના તો રોગ થાય એમ યવનાચાર્ય કહે છે.

૧૫ પાપ ગ્રહની સાથે ગુરૂ આઠમે હોય અને મંગળ લગ્ન હોય તો મૂંઝા, ઘેન, અને બેભાનના રોગ થાય, પણ જો તેમાં લગ્ન કે આઠમે ચંદ્ર પણ રહ્યો હોય તો શરીરનો કોઈક ભાગ નાશ થાય.

૧૬ જન્મ કુંડળીના કેન્દ્રમાં જો પાપ ગ્રહ હોય તેઓ વર્ષમાં લગ્ન બેસે રોગ પેદા થાય.

૧૭ વામન પંડીત કહે છે કે એકી રાશિના પાપ ગ્રહો શુક્રને દેખતા હોય તો કફનો રોગ થાય.

૧૮ જન્મના અને વર્ષના લગ્નમાં રવિ કે મંગળના હદા, રાશિ, દ-

જાણ, કે નવમાંશનો અધિકાર આવે, તેમ લગ્ને સૂર્ય કે મંગળ અધિકારી થઇને એસે તથા દિવસે વર્ષ બેઠેલું હોય તો સખત તાવની પીડા થાય; પણ ને શભ અહો દેખતા હોય તો પરિણામે સુખ થાય.

૧૯ જાદવ પંડીત કહે છે કે રાત્રીએ શુકલ પક્ષમાં જન્મ હોય અને ચંદ્રની સાથે મંગળ ઇત્યશાલ કરતો હોય તો રોગ નાશ પામે; પણ ને ચંદ્રની સાથે શનિ ઇત્યશાલ કરે તો રોગ વધે.

૨૦ કૃષ્ણ પક્ષમાં દિવસે જન્મ હોય અને ચંદ્ર મંગળ સાથે ઇત્યશાલ કરે તો રોગ વધે, પણ ને ચંદ્ર શનિ સાથે ઇત્યશાલ કરે તો રોગ મટે.

૨૧ કેતુ અને બુધની સાથે સૂર્ય બેશીને મંગળ સાથે ઇત્યશાલ કરે તો આખું વર્ષ રોગમાં જાય.

૨૨ જન્મમાં કોઇ પણ અહો બળવાન અધિકારી થઇને તે વર્ષમાં બુધ કેતુની સાથે બેઠો હોય તો આખું વર્ષ રોગમાંજ ગુજરે.

૨૩ તાજકાલકારમાં કહેલું છે કે વર્ષમાં ચોથા કે સાતમા ભાવે મુંથા હોય અને તેને શત્રુ દૃષ્ટિથી શનિ દેખે તો શળની પીડા થાય, પણ ને કદી ત્યાં બીજા પાપ અહની દૃષ્ટિ મળે તો વારંવાર શળની પીડા મટે અને પાછી થાય.

૨૪ શુક્ર અને ગુરુના પદનો વર્ષમાં મંગળ આવે અને તે અસ્તનો હોય તો ગડગુમડ અને સીતલા વિગેરે રોગની પીડા થાય.

૨૫ ગુરુ અને શુક્રના પદનો વર્ષમાં બુધ બેગો ચંદ્ર આવે તો કાઠ, ભગંદર, અને કંઠમાળા વિગેરે રોગો થાય.

૨૬ જન્મ લગ્ન અને મુંથાનો સ્વામિ નિર્બળ થઇને છઠ્ઠે પાપ અહના સમાગમ કે દૃષ્ટિવાળો હોય તો તાવની પીડા અને વિકલપણું આવે.

૨૭ તાજક તિલકમાં કહેલું છે કે મુંથા, અને વર્ષ લગ્ન, મુંથાનો સ્વામિ, અને વર્ષ લગ્નનો સ્વામિ, એ ચારે પાપ અહની કર્તરીવાળા હોય એટલે તેઓ જે ભાવે બેઠેલા હોય તેથી આજીઆજીના ભાવમાં આગળ પાછળ પાપ અહ બેઠેલા હોય તો ધણો રોગ કરે; એ ચારમાંથી એક પણ રહ્યો હોય તો પણ રોગ કરે.

૨૮ હાયન સુંદર અંથકાર કહે છે કે છઠ્ઠા ભાવમાં પોતાની રાશિનો શભ અહ હોય તો સ્ત્રીની પ્રાપ્તિ કરે. આ ઠેકાણે બીજા વિદ્વાનોનો એવો મત છે કે સ્ત્રીને રોગ કરે.

૨૯ જીપર પ્રમાણે રોગ કરનારા અહ વર્ષ કુંડળીમાં તથા નવમાંશ કું-

ડળીમાં જે રાશિના હોય અને તે જે રાશિમાં જે રાશિ બળવાન હોય તે રાશિનો રોગ તે રાશિના ઠેકાણે શરીરમાં કરશે.

૩૦ તાજકસારમાં કહેલું છે કે જન્મ કુંડળીમાં છટ્ટા ભાવનો સ્વામિ મંગળ વર્ષમાં છટ્ટા ભાવે બેઠો હોય તો રોગ કરે, અને જે પાપ ગ્રહની સાથે તે મંગળ ઇત્યશાળ કરે તો ઘણો રોગ કરે, પણ તે મંગળ-શુભ ગ્રહના સમાગમ કે દૃષ્ટિવાળો હોય તો સ્વસ્થ રોગ થાય.

સાતમા ભાવનો ભાવ વિચાર.

૧ વર્ષનો રાજ શુક બળવાન થઈને સાતમા ભાવે આવે તો સ્ત્રીનું ઉત્તમ સુખ મળે, અને તેને જે ગુરુ દેખતો હોય તો ઘણું ઉત્તમ સુખ મળે, અને તે શુકનો મંગળ અધિકારી થઈને દેખતો હોય તો સ્ત્રી પુરુષને પરસ્પર બહુ પ્રીતિ થાય, અને જે યુધ્ધ દેખતો હોય તો નાહની ઉમ્મરની પરસ્ત્રી સાથે વ્યભિચાર કરે, અને શનિની દૃષ્ટિ હોય તો વ્રદ્ધ સ્ત્રી સાથે વ્યભિચાર કરે, અને જે ગુરુ તથા શુક સાતમા ભાવે ભેગા બેઠા હોય તો નવી સ્ત્રી પરણાય એટલુંજ નહીં પણ તેને ઉતાવળી પ્રજા થાય.

૨ તાજક મુકતાવળીમાં કહેલું છે કે જન્મ લગ્નનો સ્વામિ બળવાન થઈને વર્ષ કુંડળીમાં સાતમા ભાવે આવે તો સ્ત્રી તરફનું સુખ મળે.

૩ આ નિચે લખેલા યોગો વાગન તાજકમાં કહેલા છે.

૧ શુકનું પદ સાતમે આવે તે વર્ષનો રાજ શુક સાતમા ભાવે બેઠો હોય તો સ્ત્રીનો લાભ થાય.

૨ લગ્ન અને સાતમા ભાવના સ્વામિઓ ઇત્યશાળ યોગ કરે તો સ્ત્રીનો લાભ થાય.

૩ સ્ત્રી સદગ અને સાતમા ભાવના સ્વામિ વિનષ્ટ હોય તો સ્ત્રીને કષ્ટ થાય.

૪ શુક પદનો વર્ષમાં ચંદ્ર વિનષ્ટ હોય તો મૈથુન શક્તિ થોડી રાખે.

૫ શુક પદનો વર્ષમાં મંગળ બળવાન હોય તો સ્ત્રી સાથે ઘણું સુખ મળે.

૬ જન્મના સાતમા ભાવના સ્વામિનો સમાગમ કે દૃષ્ટિનો યોગ વર્ષના રાજ શુકને હોય તો સ્ત્રી સાથે ઘણો હાસ્ય વિકાશ થાય.

૭ જે ગ્રહને પાપ ગ્રહનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હોય તથા અસ્તનો હોય વળી તેની આજુ બાજુના બે ભાવમાં પાપ ગ્રહ રહ્યા હોય તો તે ગ્રહને “વિનષ્ટ” ગ્રહ કહેશે.

૮ જના આગ્રુ આગ્રુ બે ભાવમાં પાપ મહ રહેલા હોય તેને “ ક-
તેરી ” કહેછે. જેમ કે નવમા અને અગિયારમા ભાવમાં પાપ મહ રહ્યા હોય
તો દશમા ભાવની કતેરી થઈ મળ્યા.

૪ સમરસિંહ પંડીત કહેછે કે વર્ષ લગ્નના દહાને કે સ્ત્રી સહમનો
સ્વામિ શુક પદનો થઈને કેંદ્રમાં કે ત્રિકોણમાં આવે તો સ્ત્રી સાથે સુખ વિ-
ભાશ થાય.

૫ વળી શુક સ્વામિ કહે છે કે શુક પદનો ગુરુ કેંદ્રમાં કે ત્રિકોણમાં
આવે તો સ્ત્રી સાથે સુખ વિભાશ થાય.

૬ ભદ્રુ પંચવર્ગીના કોઈ પણ અધિકારના પદનો સૂર્ય હોય તો સ્ત્રીથી
આકુળપણું રહે, પણ જો એ અધિકાર પદની મુંથા હોય ને તેને ગુરુ દેખ-
તો હોય તો વિવાહ કરે.

૭ તાજક સારમાં કહેલું છે કે રવિ મંગળની સાથે મુંથા સાતમા ભા-
વે હોય તો સ્ત્રી તથા પુત્ર બંનેને કષ્ટ થાય.

૮ સ્ત્રી સહમ પાપ મહનો યોગ કે દ્રષ્ટિવાળું સાતમા ભાવે આવે
તો સ્ત્રી પૂત્રને માણું કષ્ટ પડે એમ અણેશ દેવચ કહેછે.

૯ તેજસિંહ પંડીત કહેછે કે જન્મમાં સાતમા ભાવનો સ્વામિ શુક બ-
ળવાન થઈને વર્ષમાં સાતમા ભાવે આવે અને તે લગ્નના સ્વામિ સાથે ઇ-
ત્યાશાસ કરે તો સ્ત્રીનો ભાગ અને સ્ત્રીનું ઉત્તમ સુખ મળે.

૧૦ વળી એજ પંડીત કહેછે કે વર્ષપતિ મંગળને શુક દેખે અથવા
વર્ષેશ શુકને મંગળ દેખે અથવા જન્મમાં અને વર્ષમાં સ્ત્રી સહમને મંગળ
અને શુક દેખે તો નડકી લગ્ન થાય.

૧૧ તાજક તિલકમાં કહેલું છે કે સ્ત્રી સહમને પોતાનો સ્વામિ તથા
શુક દેખે તોપણ વિવાહ થાય.

૧૨ જન્મમાં સાતમા ભાવનો સ્વામિ વર્ષમાં સ્ત્રી સહમનો સ્વામિ
હોય તો સ્ત્રીથી સુખ મળે, અગર જન્મના સાતમા ભાવનો સ્વામિ મુંથે-
શ કે વર્ષેશ સાતમે કે દશમે હોય તો સ્ત્રીથી સુખ થાય એમ તાજકસાર-
માં કહેલું છે.

૧૩ તાજક મુકતાવળીમાં કહેલું છે કે મુંથા થકી સાતમા સ્થાનમાં
સ્વમહી કે હંબનો ચંદ્ર આવે તો પ્રદેશ મોકસે, પણ જો તે ચંદ્રને પાપમહ
દેખતા હોય તો પ્રદેશમાં દુઃખ પામે.

આઠમા ભાવનો ભાવ વિચાર.

૧ હાયન સુદર ગ્રંથમાં કહેલું છે કે વર્ષનો સ્વામિ મંગળ નિર્બળ થઈને પાપે પીડાયશે અને તે ભાવે આવે તો પશુ સેવાથી માર પડે, તે મંગળ મેષ, સિંહ, ધન રાશિનો હોય તો અગ્નિનો ભય કરે, પશુ મૃત્યુન, કન્યા, ધનના પૂર્વાર્ધ રાશિનો હોય તો ચોર વિગેરે નહારાં માણસોથી મૃત્યુ થાય.

૨ ઉપર કહેલો મંગળ જો દશમાં ભાવે બેઠો હોય તો રાજ્ય, પ્રધાન, શત્રુ અને ચોર વિગેરેથી ભય થાય, અને તે જો ચોથા ભાવે આવે તો માળાપ, કાઠો, મામો, અને ગુરૂ થકી ભય થાય.

૩ તાજક સારમાં કહેલું છે કે જન્મની દશા રીષ્ટકારી હોય, અને વર્ષમાં લગ્નનો સ્વામિ, મુદ્ધાનો સ્વામિ, અને વર્ષનો રાજ્ય, એઓ આઠમા ભાવના સ્વામિ સાથે ઈત્થશસ્ત્ર કરે તો રીષ્ટ એટલે મૃત્યુ થાય.

૪ દિવસે વર્ષ બેસે તેમાં રવિ મંગળ ભેગા હોય તો રાજ્યનો ભય થાય.

૫ સગરસિંહ પંડિતના તાજકના ગ્રંથમાં લખ્યું છે કે જન્મમાં શુક સાથે સૂર્યનો મુશરીફ એટલે ધસરાફ થેજી છતાં વર્ષમાં તે સૂર્ય અધિકારી થઈને કેંદ્રમાં આવે તો રાજ્ય અને રોગનો ભય થાય.

૬ મંગળ પદનો ખુબ અધિકારી થાય તો રોગ થાય, પશુ તે મંગળ ખુબને શત્રુ દ્રષ્ટિથી દેખે તો લોહી વિકારને રોગ થાય.

૭ ઉપર લખેલો ખુબ મંગળના યુદ્ધમાં પરાજય પામેલો હોય તો પ્રદેશમાં બંધીખાને પડી મૃત્યુ પામે એમ તેજસિંહ પંડિત કહે છે.

૮ લીલા તાજકમાં કહેલું છે કે મંગળના પદમાં ચંદ્ર અધિકારી થઈને રહે તો રાજ્ય અને રોગનો યુગ ભય થાય.

૯ અધિકારી થઈને શનિ દશમે આવે તો લોહાના મારની પીડા થાય, મંગળ આઠમે આવે તો અગ્નિ ભય, રાજ્ય ભય અને માર પામે, અને દશમે મંગળ હોય તો વાહનથી પાડે તથા રોગ કરે.

૧૦ વળી હાલ તાજકમાં કહેલું છે કે વર્ષનો રાજ્ય ગુરૂ ખીજે કે આઠમે હોય અને તેને પાપ ગ્રહ દેખતા હોય તો ધનનો નાશ થાય.

૧૧ સાતમે શનિ ભોક્ષવત્ અને ક્લેશ આપે.

૧૨ યવનાચાર્ય કહે છે કે વિનષ્ટ ખુબનો શત્રુ દ્રષ્ટિથી મંગળ ધત્ત-શાળ કરે તો, અથવા તે ખુબ મંગળના હાથમાં આવે તો મૃત્યુ કરે, પશુ જો તેને શુક દેખતો હોય તો નહીં.

૧૩ વર્ષ લગ્નનો સ્વામિ વિનષ્ટ હોય તો ધરતી સાથે વાદ કરે.

૧૪ જન્મ કુંડળીમાં આઠમા ભાવે રહેલો ગુરુ વર્ષમાં લઘુ પંચવર્ગી-
માં એકે અધિકાર પામે નહિ તો ક્વેશ થાય, પણુ જે તે ગુરુને શુક દેખતો
હોય તો સ્ત્રી સાથે વાદવિવાદ થતાં છત મળે.

૧૫ તાજકસારમાં કહેલું છે કે મંગળ ખારમે અને સૂર્ય ખીજે એવી
લગ્નને કર્તરી હોય તો વાદ વિવાદમાં ક્વેશ થાય.

૧૬ વર્ષેશને મંગળે પીરેલો હોય તો શત્રુના સંપ્રાગનો ભય થાય.

૧૭ હીલ્લા તાજકમાં કહેલું છે કે જન્મ લગ્નનો સ્વામિ લગ્નમાં પાપે
પીરેલો તે વર્ષમાં આઠમા ભાવે આવે તો રોગ અને ક્વેશ થાય.

૧૮ જન્મ અને વર્ષના અધિકારવાળો ગુરુ મંગળના પદમાં આવી
પાપે પીરેલો હોય અથવા આવી જાતનો ચંદ્ર શનિના પદનો હોય તો વિ-
વાદ અને દુઃખ થાય, પણુ આવી જાતનો ચંદ્ર બુધના પદનો હોય તો કચ્છા
સાથે પ્રદેશ જતું પડે.

૧૯ ચતુષ પદ રાશિ મેષ, સિંહ, ધનુનો ઉત્તરાર્ધ, અને વરખ રાશિને
મંગળ આઠમે હોય તો રાક્ષનો ભય થાય.

૨૦ યવનાચાર્ય કહે છે કે લગ્નેશ અને અષ્ટમેશ (અષ્ટમેશ આઠમા ભા-
વનો સ્વામિ) પાપ ગ્રહના સમાગમ કે દ્રષ્ટિવાળા આઠમા ભાવે હોય તો મૃ-
ત્યુ થાય.

૨૧ મંગળના પદનું લગ્ન હોય અને ત્યાં વર્ષનો રાજ બુધ નેષ્ટ બળી
હોય તો આખું વર્ષ નેષ્ટ જાય.

૨૨ હીલ્લા તાજકમાં કહેલું છે કે સૂર્ય, શનિ, અને મંગળ આઠમા કે
દશમા ભાવે હોય તો વાહાનનો ભય થાય.

૨૩ સૂર્ય મંગળ આઠમા ભાવે હોય તો વાહાનથી પાડે.

૨૪ વર્ષેશ મંગળની સાથે આઠમે હોય અને ચંદ્ર છઠે, આઠમે, કે
ખારમે હોય તો મૃત્યુ થાય.

૨૫ મૃત્યુ સહમનો સ્વામિ ઉદયનો નિર્ગળ હોય તો મૃત્યુ કરે.

૨૬ રોમક પંડીત કહે છે કે પૂન્ય સહમનો સ્વામિ પાપગ્રહના સ-
માગમ કે દ્રષ્ટિવાળો પૂન્ય સહમથી આઠમે હોય અને જન્મના આઠ-
માંનો સ્વામિ પૂન્ય સહમ બેગો પાપ ગ્રહના સમાગમ કે દ્રષ્ટિવાળો હોય તો
મૃત્યુ કરે.

૨૭ જન્મ લગ્ન કે વર્ષ લગ્નથી આઠમી રાશિમાં પૂન્ય સહમ આવે

અને ત્યાં પોતાનો સ્વામિ બેઠેલો હોય તો મૃત્યુ કરે.

૨૮ યવનાચાર્ય કહે છે કે પાપ પીડીત પૂન્ય સહમ હોય અને વર્ષ કુંડળીના આઠમા ભાવનો સ્વામિ ૬-૮-૧૨ મે ભાવે હોય અથવા મુથાનો સ્વામિ કે વર્ષેશ પાપ પીડીત થઇને ૬-૮-૧૨ મે ભાવે હોય તો મૃત્યુ કરે.

૨૯ તાજક સારમાં કહેલું છે કે જન્મ લગ્નનો સ્વામિ પાપ ગ્રહની સાથે આઠમે હોય તો મૃત્યુ કરે.

૩૦ હીરલા તાજકમાં કહેલું છે કે મુથા શનિ બેગી હોય અને તેને શત્રુ દૃષ્ટિથી મંગળ દેખે તો આત્મઘાત કરે.

૩૧ વર્ષમાં આઠમા ભાવે શનિ રહેલો હોય તે આઠમા ભાવના સ્વામિ સાથે ઇત્યશાળ કરે તો મૃત્યુ થાય.

૩૨ તાજક સારમાં કહેલું છે કે પૂન્ય સહમમાં ચંદ્ર અને ૧-૭-૨-૮-૧૨ મે ભાવે પાપ ગ્રહ હોય તો મૃત્યુ કરે.

૩૩ જન્મ લગ્નનો સ્વામિ અને વર્ષેશ વર્ષમાં આઠમા ભાવે આવે તો મૃત્યુ કરે.

૩૪ ઉપર પ્રમાણે સર્વ રીટ કરનારા ગ્રહો જો શબ ગ્રહ સાથે ઈત્યશાલ કરતા હોય તો રીટનો ભંગ કરે છે.

૩૫ આ પ્રસંગે તાજક મુક્તાવળીમાં કહેલું છે કે પૂર્વે જે જે રીટ યોગ ઉપજાવવામાં આવ્યા છે તે સઘળા આઠમા ભાવને લગતા છે, માટે તે સઘળા તપાસીને જોવા. પુનરકિતના બચથી આ ઠેકાણે ફરી ફરીને લખતા નથી. વળી આ પ્રસંગમાં વાગન પંડીત કહે છે કે બારે ભાવનો વિચાર કરતાં પહેલાં આ આઠમા ભાવનો તથા રીટ યોગનો પ્રથમથીજ વિચાર કરવો, પછી બીજા ભાવ સંબંધી વિચારવું.

૩૬ તાજક સારમાં આ પ્રસંગે લખેલું છે કે જેમ રીટ યોગ આ ભાવને લગતો છે તેમજ રીટ યોગનો ભંગ પણ આ ભાવને લગતો છે, જેથી આ પ્રસંગમાં તે વિચારીને તપાસવો.

નવમા ભાવનો ભાવ વિચાર.

વામન તાજકમાં લખ્યું છે કે વર્ષનો સ્વામિ બળવાન થઇને પાપ ગ્રહ વંશર ત્રીજા કે નવમાં ભાવે બેઠો હોય તો ગુણકારી મૂસાફરી કરે, પણ જે કામ ઉતાવળું થવાનું હોય તો તેમાં વીલંબ થાય. એવા રીતનો સૂર્ય હોય ને કુંડલ યોગવાળો હોય તો પ્રદેશથી મુખ મળે, પણ જો તે સૂર્ય એકે અધિ-

કારવાળો ન હોય તો કાઠના મોકલવાથી પ્રદેશ જાય.

૨ તાજક સારમાં કહેલું છે કે એ પ્રમાણે શુક્ર હોય તો માર્ગથી જીવે અને પશુ જો તે વક્ર કે અસ્તનો હોય તો પ્રદેશમાં અથડાવું પડે.

૩ આ પ્રમાણે વર્ષનો રાજ્ય જીવે અથવા ગુરુ હોય તો દેવની યાત્રા થાય, અને આ પ્રમાણે વર્ષનો રાજ્ય ગુરુ પાપ પીડીત હોય તો નહારી મૂસાફરી થાય.

૪ સૂર્ય કે મંગળ વર્ષના સ્વામિ જળવાન થઈને ત્રીજો કે નવમે આવે આવે અને જો કુંજુલ યોગ કરતા હોય તો મૂસાફરીમાં સુખ મળે, પશુ જો તેઓ એકે અધિકાર વગરના પાપ પીડીત વક્ર કે અસ્તનો હોય તો કાઠના મોકલવાથી નહારી મૂસાફરી થાય.

૫ વામન પંડીત કહે છે કે ઉપરની રીત મૂલ્યના શુક્ર, જુધ, અને ગુરુ વર્ષના રાજ્ય જળવાન કુંજુલ યોગવાળા ત્રીજો કે નવમે હોય તો દેવ યાત્રા કરે, પશુ જો નિર્જળ હોય તો નહારી મૂસાફરી કરાવે.

૬ તાજક મુકતાવળીમાં કહેલું છે કે લગ્નના સ્વામિ અને નવમા ભાવના સ્વામિનો ઇત્યશાસ હોય તો અકસ્માત મૂસાફરી કરાવે, તેમજ લગ્નના તથા વંશ સાથે મુદ્દાના સ્વામિનો ઇત્યશાસ હોય તો પશુ અકસ્માત મૂસાફરી કરાવે. પશુ તેમાં એટલું યાદ રાખવું કે ઇત્યશાસ યોગ કરનારા બેઠા જળવાન હોય અને તેઓ મિત્ર દ્રષ્ટિથી ઇત્યશાસ કરતા હોય તો આ મૂસાફરીથી લાભ થાય, પશુ જો તેઓ નિર્જળ હોય અને શત્રુ દ્રષ્ટિથી ઇત્યશાસ કરતા હોય તો સ્વદેશ એટલે જ દેખાડી તે જ રહ કરશે.

૭ વામન પંડીત કહે છે કે ગુરુ પદનો મંગળ નવમા આવે હોય તે સારી મૂસાફરી થતાં ધન તથા આકરનો વધારો થાય.

૮ જુધના પદનો મંગળ નવમે હોય ને તેને લગ્નના સ્વામિ દેખતો હોય તો સારી મૂસાફરી કરે.

૯ જન્મમાં અને વર્ષમાં પોતાની રાશિનો મંગળ નવમા આવે આવે ને લગ્નને દેખે તો સારી મૂસાફરી થાય.

૧૦ જન્મનો અધિકારી જુધ રાશિના પદનો નવમે પાપ ગ્રહ ભેગો હોય તો શત્રુના કંકાસથી પ્રદેશ જાય.

૧૧ ઉપર પ્રમાણે ગુરુ કે ચંદ્ર હોય તો શત્રુની તકરારથી લાંબી મૂસાફરી થાય.

૧૨ કોઈપણ અધિકાર વમરને સનિ નવમે હોય તો નહારી મુસાફરી થાય, પણ આ રીતનો ગુરૂ હોય તો રાજની સાથે ગુજારી મુસાફરી કરે.

૧૩ વર્ષનો રાજ મંગળ નેષ્ટ બળનો ને વિનષ્ટ થઈને નવમા આવે રહે તો સ્વજનથી વિજેગ પામે.

૧૪ સાતમા આવે મુંથા અને નવમા આવે બળવાન ચંદ્ર હોય તો પ્રયોજનની સાથે મુસાફરી થાય.

૧૫ વર્ષનો રાજ બળવાન થઈને પાપ મહ વગર કંદ્રમાં આવે તો અધિકાર પામીને મુસાફરી કરે.

૧૬ એવી રીતે બુધ, મંગળ કે ગુરૂ ભેગા હોય તો પારકી ફાળ ઉપર ચઢાઈની મુસાફરી કરે, ને તેમાં છૂત પામે, પણ તે અરતના હોય તો નહીં એમ તાજક સારમાં કહ્યું છે.

૧૭ તાજક મુકતાવળીમાં કહેલું છે કે ગુરૂ થકી મંગળ નવમે હોય તો સારી મુસાફરી કરાવે.

દશમા ભાવનો ભાવ વિચાર.

૧ તાજકસારમાં કહ્યું છે કે વર્ષનો રાજ બળવાન થઈ દશમે હોય તો રાજથી ધન, સુખ, અને કીર્તિનો ભાગ થાય, અને ખીજા કંદ્રમાં હોય તો ખીજા સ્થાનકની પ્રાપ્તિ થાય.

૨ વર્ષનો રાજ સૂર્ય બળવાન થઈને ચોથે આવે તો આગળના સ્થાનકની પ્રાપ્તિ કરે, અને અગિયારમા આવે તો રાજ અને પ્રધાનથી સુખ મળે.

૩ સૂર્યના પદની મુંથા લગ્ને કે દશમે આવે તો રાજ્યથી સુખ થાય.

૪ વામન પંડીત કહે છે કે નીચનો સૂર્ય પાપ મહ સાથે દશમે આવે તો રાજથી બંધન પામે.

૫ સિંહ રાશિનો સૂર્ય બળવાન થઈને દશમે આવે તો સ્થાન અને રાજ્યાશ્રયનો ભાગ થાય.

૬ મંગળના પદનો ચંદ્ર બળવાન હોય તો એક સ્થાનકથી ખીજા સ્થાનકે અધિકાર મળે.

૭ દશમા ભાવનો સ્વામિ, લગ્નનો સ્વામિ, અને વર્ષનો રાજ, એઓ એક ખીજા સાથે ઇત્યશાલ કરે તો રાજ્ય મળે.

૮ તાજક સારમાં કહેલું છે કે વર્ષનો રાજ રાજ્ય સહમમાં હોય અને સૂર્ય સાથે ઇત્યશાલ કરે તો મહારાજ્ય યોગ કરે.

૯ હાયન સુંદર ગ્રંથમાં કહેલું છે કે શનિના પદનો મંગળ દશમે ૨-હીને મુથાને દેખે તો પાપ કર્મથી રાજ્યનો ભંગ થાય.

૧૦ તાજક તિલકનો ગ્રંથકાર લખે છે કે શનિના પદનો મંગળ ૩-૯ માં ભાવે હોય ને તે અસ્તનો ને નેષ્ટ બળી હોય તો પાપી થાય.

૧૧ વામન પંડીત કહે છે કે વર્ષનો રાજા શનિ બળવાન થઈને ત્રીજે કે નવમે ભાવે હોય તો ધર્મમાં વધારો કરે, પણ જો તે અસ્ત કે નેષ્ટ કે વિનષ્ટ હોય તો પાપી ચાડીઓ ને નિંદા કરનારો થાય; આ પ્રમાણે સૂર્ય હોય તો પણ તેવુંજ ફળ આપે, અને આ પ્રમાણે ગુરુ બળવાન હોય તો ન-મૃતાથી ધન મેળવી ભોગવે.

૧૨ મુથા ત્રીજા કે નવમા ભાવે હોય તો પૂન્યશાળી સુસાદરી કરે, પણ જો તેની સાથે પાપ ગ્રહ હોય તો પાપ કુદ્ધિ થાય.

૧૩ તાજક સારમાં કહેલું છે કે જન્મમાં દશમા ભાવનો સ્વામિ સૂર્ય વર્ષમાં દશમા ભાવે આવે ને લગ્નેશ સાથે ઇત્યશાળ કરે તો રાજ્ય યોગ કરે, પણ તેના બળ પ્રમાણે સુખ મળે.

૧૪ શુક સ્વામિ કહે છે કે નવમા અને દશમા ભાવના સ્વામિ અસ્તના હોય તો ધર્મ અને કર્મની હાની કરે, એટલે નવમા ભાવનો સ્વામિ ધર્મની હાની કરે અને દશમા ભાવનો સ્વામિ કર્મ એટલે કાગનો નાશ કરે.

આ પ્રસંગે તાજક મુક્તાવળી ગ્રંથમાં કહેલું છે કે રાજ્ય યોગ આ ભાવને લગતા છે માટે આ ભાવના સંબંધમાં રાજ્ય યોગ લાગુ પાડવા, તેમજ રાજ્ય ભંગ યોગ પણ આ પ્રસંગે લાગુ પાડવા. ગ્રંથ વિસ્તારના ભયથી તથા પૂનરુત્પત્તિ દોષના ભયથી આ ટેકાણે અમે ફરીથી લખતા નથી.

કોઈક પંડીત કહે છે કે જો ગાણસને દશમે ભાવ સુધર્યો હોય તેને તમામ ભાવ સુધરેલા સમજવા, માટે આ ભાવ ધણી ઝીણી તપાસથી જોવો ને પછી ફળાદેશ કહેવો. તેમજ દશમે ભાવ જેના વર્ષમાં નેષ્ટ થયો તેના તમામ ભાવ નિર્ગળ સમજવા, પણ યવનાચાર્ય આ દશમા ભાવને બદલે નવમે ભાવ કહે છે અને સૂચના આપે છે કે જેનું ભાગ્ય બળવાન તેને સર્વ બળવાન છે અને જેનું ભાગ્ય નબળું તેને સધળું નબળું જાણવું. ભાગ્ય એટલે નવમે ભાવ, માટે નવમે ભાવ ખારીકીથી તપાસવો.

અગિયારમા ભાવનો ભાવ વિચાર.

૧ વામન પંડીત કહે છે કે વર્ષનો રાજા બુધ ૧-૨-૧૧ માં ભાવે બેસે હોય અને તે શુભ ગ્રહના સમાગમ કે દૃષ્ટિવાળો હોય તો વાણીજ્ય એટ-

ભે વેપારથી લાભ થાય, અને તે બુધ મુંધા સાથે લગ્ને રહેશે હોય તો બ-
શુતર તથા લખવાની વિદ્યાથી લાભ થાય, પણ જો તે અસ્તનો હોય તો ન-
હીં. આ બુધ જો ૬-૮-૧૨ માં ભાવે પાપ ગ્રહ સાથે બેઠો હોય તો નીચ કર્મ
કરનારો થાય.

૨ તાજક મુક્તાવળીમાં કહેલું છે કે પાપ પીડીત વર્ષનો રાજ ગુરુ લ-
ગ્ને બેઠો હોય તો રાજથી ધનની હાની થાય.

૩ તાજકસારમાં લખ્યું છે કે લઘુ પંચવર્ગીના અધિકારવાળો ગુરુ સા-
તમે હોય તો વ્યવહારથી ધન મળે.

૪ લગ્નેશ અને અગિયારમા સ્વામિનો જે ઈત્યશાલ યોગ થતો હોય
તો ધણો લાભ થાય અને પોતાના કુટુંબમાં મૂખ્ય બને.

૫ સર્વ ગ્રહો અગિયારમા ભાવે બળવાન થઈને બેઠા હોય તો લાભ
આપનારા તથા શુભ ફળ દેનારા સમજવા, પણ જો તે નિર્મળ હોય તો નહાફે
ફળ દેનારા સમજવા.

૬ વામન સ્વામિ કહે છે કે મુંધા ભેગો બુધ બળવાન થઈને લગ્ને બેસે
અને ધન સહમમાં કે લગ્નમાં ખીજી શુભ ગ્રહો બેઠા હોય તો ઘાટલું ધન મળે.

બારમા ભાવનો ભાવ વિચાર.

૧ શુક સ્વામિ કહે છે કે લગ્નનો સ્વામિ અને વર્ષેશ ૬-૮-૧૨ માં
ભાવમાં બેઠા હોય અને તે નેષ્ટ બળી હોય તો રાશિનાં અનુસારનું નેષ્ટ ફળ આપે.

૨ વામન પંડીત કહે છે કે વર્ષનો રાજ શુક દ્વીપદ રાશિ એટલે મીથુન,
કન્યા, તોલા, ધનનું પૂવાર્ધ, અને કુંભ, એ રાશિનો નેષ્ટ બળી છટે ભાવે બેસે
અને તેને શત્રુ દષ્ટિથી પાપ ગ્રહ દેખે તો સેવકનો નાશ થાય; પશુ રાશિ એ-
ટલે મેષ, વરુ, સિંહ અને ધનનું ઉત્તરાર્ધ હોય તો પશુનો નાશ થાય. આ પ્રમા-
ણે વર્ષના ખીજી રાજઓ માટે પણ વિચાર કરવો.

૩ વર્ષનો રાજ મંગળ શનિ ભેગો દશમા કે બારમા ભાવે પાપ પીડીત
હોય તો પશુનો નાશ થાય, અને પોતાને વ્યાકુળતા થાય.

૪ તાજકસારમાં કહેલું છે કે વર્ષનો રાજ સૂર્ય પશુ એટલે ૧-૨-૫-૬
રાશિના ઉત્તરાર્ધનો પાપ પીડીત છટ્ટા ભાવે બેઠો હોય તો ચાકર સાથે તકરાર
થાય, તેમજ આઠમે કે બારમે ભાવે બેઠો હોય તો પણ એમજ બળવું.

૫ તાજક મુક્તાવળીમાં લખ્યું છે કે વર્ષનો રાજ શનિ બળવાન થ-
ઈને છટે કે બારમે હોય તો નવું ગામ વસાવે અથવા કાંડ કે જળાશય
વિશેર કરાવે.

૬ વર્ષમાં શનિ પોતાની રાશિમાં કે ઉંચ રાશિનો દશમા ભાવે બેસે તો શરીર નિરોગી રહે અને ધનનું ધણું સુખ મળે.

૭ વળી વામન પંડીત કહે છે કે ઉપર પ્રમાણે ગુરુ હોય તો પશુ એમજ નાણું, તેમજ આ રીતનો સૂર્ય હોય તો રાજ્યથી ધન મળે, અને એ પ્રમાણે મંગળ હોય તો પોતાના આદ્યગળ થકી ધન મેળવે, અને જો બુધ હોય તો ઔપધિ, જ્યોતિશ વિદ્યા, કવિતા, અને શિક્ષના સાધનથી ધન મેળવે.

૮ વર્ષનો રાજ શનિ નિર્બળ થઈને દશમા ભાવે આવે તો નિરાશપણું અને નહારી સ્થિતિ આવે.

૯ વર્ષનો રાજ સૂર્ય હોય અને વર્ષમાં ચંદ્ર શનિના પદનો હોય ને તે પાપ ખીડીત હોય તો સર્વ કામમાં વિકળતા થાય, તેમજ વક્રે અસ્તનો હોય તો પશુ એમજ નાણું.

૧૦ દશમા ભાવનો સ્વામિ અને કર્મ સહમનો સ્વામિ એઓને શનિનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હોય તો સર્વ કામમાં વિકળતા થાય.

૧૧ વર્ષનો સ્વામિ છટ્ટા, આઠમા, કે બારમા ભાવે હોય અને દશમા ભાવનો સ્વામિ જન્મમાં અને વર્ષમાં નિર્બળ હોય તો બહુ વિપત્તિ પડે, તેમજ આઠમાનો સ્વામિ જન્મમાં અને વર્ષમાં નિર્બળ હોય ને તે ૬-૮-૧૨ મા ભાવે હોય તો પશુ વિપત્તિ પડે.

૧૨ વામન પંડીત કહે છે કે જન્મમાં જે ભાવે સારું કે નરસું ફળ દેખાડનારા એહો વર્ષમાં પશુ તેજ ભાવે આવે તો તે તે ભાવનું સારું કે નરસું ફળ જરૂર પૂરેપૂરું આપે છે.

૧૩ વળી એજ પંડીત કહે છે કે જન્મમાં જે એક બળવાન હોય પશુ વર્ષમાં તે એક નિર્બળ હોય તો વર્ષના પૂર્વાર્ધમાં સારું ફળ આપી ક્ષત્રાર્ધમાં નબળું ફળ આપે છે, અને જે જન્મમાં નિર્બળ હોય અને વર્ષમાં સમ્બળ હોય તો પ્રથમ નબળું ને પાછળથી સારું ફળ આપે છે; યંત્રમાં સમ્બળ હોય તો આખું વર્ષ સારું, અને યંત્રમાં નિર્બળ હોય તો આખું વર્ષ નેરું ફળ આપે છે.

ઉપરના બાર ભાવના વિચારના પ્રસંગમાં વળી વામન પંડીત એક સૂચના આપે છે તે એક દરેક ભાવ, અને તેનો સ્વામિ, ભાવને લગતાં સહમ, અને તે સહમનો સ્વામિ, એ ચારેના બળ ઉપરથી તે તે સંબંધી સુખ દુઃખ બોલે. વળી આ વિશે વધારે ખુલાશો સહમ પ્રકરણમાંથી પણ જોવો એવી રીતે આજે સુધીની ગ્રંથમાં પશુ કહ્યું છે.

ભાગ ત્રીજો.

દશા બાબત.

તાજક નિલકંઠી ગ્રંથમાંથી.

અહોના શભાશભ ફળ મળવાના વખતને દશા કહેછે. અમૂક મહ પોના તાનું શભાશભ ફળ ક્યારે આપશે તે આ દશાથી જાણી શકાય છે, માટે વર્ષના ફળમાં દશા જરૂર જોઈએ. દશા વગર અહોના ફળ પ્રાપ્ત થવાનો વખત જાણી શકાતો નથી એમ સૂર્ય દેવગ કહે છે.

તાજક તિલકમાં કહેલું છે કે વર્ષના રાજનું, વર્ષની મુધાનું, મુધાના સ્વામિનું, રીષ્ટ યોગનું, રીષ્ટ ભંગ યોગનું, રાજ્ય યોગનું, અને રાજ્યભંગયોગનું, બારે બાવનું, અને બાવરથ ફળ વિગેરે મહત્ત્વ શભાશભ ફળ પોતપોતાની દશામાં મળશે. ભારકર પંડીતનો પણ એજ મત છે.

દશાઓ બે પ્રકારની છે. એક હીનાંશા દશા, અને બીજી મુદ્દા દશા.

કોઈક પંડીત મુદ્દા દશા પ્રમાણે ફળ મળવાનું કહે છે પણ તે માન્ય નથી, કારણ કે એ દશા સર્વ માણસને સરખા દિવસોની હોય છે. જેમકે જન્મમાં અષ્ટોતરી દશા સરખા નિયમ પ્રમાણે સરખી મૂદતની હોય છે તેવી જ જાતની મુદ્દા દશા છે, પણ તેને ધણા પંડીતો માન્ય કરતા નથી. વળી તાજકસાર, તાજક ભૂખ, તાજક મુક્તાવળી, અને તાજક પદ્ધતિમાં આ મુદ્દા દશા ખીલકુલ પ્રમાણ કરેલી નથી.

ધણા પંડીતોના મત પ્રમાણે હીનાંશા દશા ઉત્તમ પ્રકારની, અને તે બહુ માન્ય છે, માટે વર્ષ ફળમાં હીનાંશા દશાજ દાખલ કરવા કેવાયાર્ય મુખ્યત્વે કરીને કહે છે.

આ હીનાંશા દશામાં હીન એટલે થોડા અને અંશ એટલે ભાગ, માટે થોડા અંશવાળા અહોની પ્રથમ દશા આવે છે, તેથી આ દશાનું નામ હીનાંશા દશા એવું પડ્યું છે એમ તાજકસારમાં લખ્યું છે.

સૂર્ય દેવગ કહે છે કે તાજક ફળાદેશમાં હીનાંશા દશા મહત્ત્વ કરવી, અને તેમાં સૂર્યથી શનિ સૂર્ય સાત મહો અને આઠમું વર્ષ લગ્ન એમ મળી આઠ દશા વર્ષ ફળમાં ઉપજાવવામાં આવે છે.

દરેક મહની હીનાંશા દશા કેટલા કેટલા દિવસની આવે તે ગણિત કરવાથી નીકળે છે, અને તે બેદલ જોઈએ. ગણિતથી નક્કી કરી દરેક મહ

(૧૩૨)

ફળમાં દાખલ કરે છે; ને તે ગણિતનો વિષય થયો મુશ્કેલ અને ગુચ્છવળ બનેલો છે, તેથી આ ગ્રંથમાં દાખલ કર્યો નથી, તોપણ ગ્રંથોના આધારે સામાન્ય નિયમ નિચે પ્રમાણે લખીએ છીએ.

જાતક ગ્રંથમાં અષ્ટોતરી દશાની જે રીતી છે તેથી આ હીનાંશ દશાની રીત તદ્દન જૂદી છે. આ હીનાંશ દશામાં પેહેલી કોની દશા આવે, અને તે પછી કેવા અનુક્રમે સર્વ ગ્રહ તથા લગ્નની દશા આવે તે જાણવાને ગ્રહોના અંશ જોવાની જરૂર પડે છે, તેથી અમે સંજ્ઞા પ્રકરણમાં ૨૫૪ ગ્રહ ચક્રના કોઠામાં ગ્રહોના અંશ લખેલા છે તે આ ઠેકાણે નિચે કોઠો કરી દાખલ કરીએ છીએ.

ગ્રહોના અંશનો કોઠો.

ગ્રહ	સૂર્ય	ચંદ્ર	મંગળ	બુધ	ગુરુ	શુક્ર	શનિ
અંશ	૧૪	૨૪	૨૧	૧૬	૨	૯	૧૨

ઉપર પ્રમાણે ૨૫૪ ગ્રહચક્રના કોઠામાં ગ્રહોના અંશ છે, પણ હીનાંશ દશામાં જેના સૌથી ઓછા અંશ હોય તેની પેહેલી દશા આવે, અને જેના સૌથી વધારે અંશ હોય તેની છેલ્લી દશા આવે તેથી ઉપરના ગ્રહોના અંશના અનુક્રમ પ્રમાણે નિચે જૂજળ કોઠો કરીએ છીએ.

ગ્રહ	ગુરુ	શુક્ર	શનિ	સૂર્ય	બુધ	મંગળ	ચંદ્ર
અંશ	૨	૯	૧૨	૧૪	૧૬	૨૧	૨૪

ઉપરના કોઠામાં સૌથી ગુરુના અંશ ઓછા છે તો તેની દશા વર્ષ પ્રવેશ થતાં પહેલી મેસે છે, ને તે પછી શુક્ર, શનિ, સૂર્ય, બુધ, મંગળ, અને ચંદ્રની દશા મેસે છે.

હવે દરેક ગ્રહની દશા કેટલા દિવસની આવે છે તે નક્કી કરવા સારું દરેક ગ્રહના પાંચાક્ષા કાઢવામાં આવે છે. પાંચાક્ષા એટલે અમૂક આંકડા સમજવા.

પાંચાક્ષા કાઢવાની રીત એવી છે કે જે ગ્રહોના સૌથી ઓછા અંશ હોય તે અંશ તે ગ્રહના પાંચાક્ષા સમજવા, અને તે સૌથી ઓછા અંશવાળા

અહના કરતાં જે અહના વધારે અંશ હોય તેમાંથી ઓછા અંશ બાદ કરતાં બાકી રહે તે બીજા અહના પાંત્યાક્ષા સમજવા, તેમજ બીજા અહથી જેના વધારે અંશ હોય તેમાંથી તે બીજા અહના ઓછા અંશ બાદ કરતાં બાકી જે રહે તે ત્રીજા અહના પાંત્યાક્ષા, એ રીતે અનુક્રમે વધારે અંશમાંથી ઓછા અંશ બાદ કરતાં જે રહે તે તે અહના પાંત્યાક્ષા સમજવા. વધારે ખુલાશાથી સમજાય તે માટે નીચે લખીએ છીએ.

અહ.	ચુર	શુક	શનિ	સૂર્ય	બુધ	મંગળ	ચંદ્ર
અંશ	૨	૬	૧૨	૧૪	૧૬	૨૧	૨૪
પાંત્યાક્ષા	૨	૭	૩	૨	૨	૫	૩

ઉપરની કલમમાં લખેલા નિયમ પ્રમાણે ઉપરના કોઠામાં લખ્યા મુજબ ચુરના ૨, શુકના ૭, શનિના ૩, સૂર્યના ૨, બુધના ૨, મંગળના ૫, અને ચંદ્રના ૩ પાંત્યાક્ષા જાણવા.

એક વર્ષના ૩૬૦ દિવસના વર્ષને શ્રીપતિ નામના આચાર્ય શૌર વર્ષ કહે છે, અને એક વર્ષના ૩૬૫ દિવસ ૧૫ ધડી ૩૧ પળ ૩૦ વિપળના વર્ષને કેશાચાર્ય આવન વર્ષ કહે છે.

હીનાંશ દશા ઉપજવવામાં કેટલાએક પંડીતો શૌર વર્ષ ગણે છે, અને કેટલાએક પંડીતો આવન વર્ષ ગણે છે.

હવે દરેક દશાના દિવસ કાઢવાની રીતી એવી છે કે જે અહના વધારે અંશ હોય તે અંશવતી શૌર વર્ષના દિવસ ૩૬૦ ને, અથવા તો આવન વર્ષના દિવસ ૩૬૫ ધડી ૧૫ પળ ૩૧ ને વિપળ ૩૦ ને ભાગવાને ભાગતાં જે આંક આવે તે આંકવતી સૌ સૌ અહના પાંત્યાક્ષાએ ગુણવા, ને જે ગુણક આવે તે તે અહની દશાના દિવસ સમજવા. ઉદાહરણ-ઉપરના કોઠામાં ચંદ્રના ૨૪ અંશ સૂર્ય અહ કરતાં વધારે છે, માટે શૌર વર્ષના દિવસ ૩૬૦ ને ૨૪ એ ભાગતાં ૧૫ આવે છે.

હવે દરેક અહના પાંત્યાક્ષાના આંકને ૧૫ એ ગુણવા ને જે આવે તે-કલા દિવસની તે અહની દશા સમજવી.

ઉપરના નિયમ પ્રમાણે આપણે જે અહના અંશ તથા પાંત્યાક્ષાના આં-

ક્રમનો કોઠો ઉતારેલો છે તે ગ્રહોની હીનાંશ દશાના દિવસો નિચે પ્રમાણે આ-
વે છે તેનો કોઠો નિચે પ્રમાણે:—

ગ્રહ	ગુરુ	શુક્ર	શનિ	સૂર્ય	બુધ	મંગળ.	ચંદ્ર
અશ	૨	૮	૧૨	૧૪	૧૬	૨૧	૨૪
પાંત્યાક્ષા.	૨	૭	૩	૨	૨	૫	૩
હીનાંશ દશા- ના દિવસ.	૩૦	૧૦૫	૪૫	૩૦	૩૦	૭૫	૪૫

વર્ષની હીનાંશ દશામાં દરેક ગ્રહની તથા લગ્નની અંતર દશાઓ આવે
છે, તે એવી રીતે કે જે ગ્રહની દશામાં અંતર દશાઓ કાઢવી છે તે પ્રથમ
તે ગ્રહની અંતર દશા આવે અને તે પછી હીનાંશ દશાના અનુક્રમ પ્રમાણે બી-
જા ગ્રહોની તથા લગ્નની અંતર દશાઓ આવે છે. ધારે કે ઉપરના કોઠામાં
શનિની હીનાંશ દશા ૪૫ દિવસની છે તેમાં અંતર દશાઓ કાઢવી છે તો પહે-
લી શનિની અંતર દશા આવે, અને તે પછી સૂર્ય, બુધ, મંગળ, ચંદ્ર, ગુરુ,
શુક્ર એ ગ્રહોની હીનાંશ દશાના અનુક્રમ પ્રમાણે અંતર દશાઓ આવે. હવે
દરેક અંતરદશા કેટલા દિવસની આવે તેનો નિયમ પણ હીનાંશ દશાના દિવ-
સો જે નિયમથી નીકળે છે તેજ નિયમ પ્રમાણે અંતર દશાના દિવસો પણ
નીકળે છે.

અંતર દશામાંથી વિદશા, અને વિદશામાંથી ઉપદશા કાઢવાની રીતી
પણ ઉપર પ્રમાણે છે.

તાજક મુક્તાવળીમાં કહેલું છે કે લગ્ન મળીને આઠે ગ્રહોમાં જેના
અંશ ઓછા હોય તેની દશા પ્રથમ આવે, અને તેથી ઉત્તરોત્તર જેના અંશ
વધારે તેની દશા એક પછી એક એમ સર્વ ગ્રહોની દશા આવે, પણ તેમાં
જો કે તેથી વધારે ગ્રહોના અંશો સરખા હોય તો કયા ગ્રહની પ્રથમ દશા
આવે તેના ખુલાસામાં એજ અંધકાર જણાવે છે કે અંશો સરખા હોય તો તે-
માંથી જે ગ્રહનું વૃહત્ પચવર્ગી બળ વધારે હોય તેની પ્રથમ દશા જણાવી,
પણ જો તેઓના બળ પણ સરખાં હોય તો તે જે ગ્રહોમાંથી જેની ચાલવા-
ની ગતિ ઓછી હોય તેની પ્રથમ દશા જણાવી; પણ કદી તેઓની ચાલવાની
ગતિ પણ સરખી હોય તો તેમાંથી જે ગ્રહનો આકાશમાં પ્રથમ હ્રદય થશે

હોય અગર થયેલો હોય તેની દશા પ્રથમ જાણવી. પણ આ પ્રમાણે કરવામાં વામન પંડીત એક મોટી હરકત બતાવે છે, તે એ કે બે અહોના સરખા અંશ હોય તો તેમાંથી પેહેલા અહની દશાના દિવસો ગણિતથી આવશે, પણ તે પછીના સરખાં અંશના અહની દશાના દિવસ બિલકુલ આવશે નહીં, સખખ તેની દશા નીકળેશજ નહીં. આ સવાલના જવાબમાં સગરતંત્ર ગ્રંથમાં ખુલાશો કરેલો છે કે આ પ્રમાણે હોય તો પ્રથમના એકજ અહની દશા લખવી, અને બાકીના સરખા અંશવાળા અહની દશાનો ત્યાગ કરવો, એટલે આ હરકત દુર પાય છે, પણ તેમ કરવામાં “હાયન સુંદર” ગ્રંથકાર વાંધો ઉઠાવે છે, કે ઉપર પ્રમાણે જે અહની દશા આવે નહીં ત્યારે તે અહ પોતાનું ફળ કયારે આપે ? આના જવાબમાં તેજસિંહ કહે છે કે સરખા અંશવાળા અહોમાંના પ્રથમના અહની દશામાં તે સરખા અંશવાળા સર્વ અહો ફળ આપશે. આ સિદ્ધાંતમાં પણ તાજકતિલકવાળો વાંધો ઉઠાવે છે કે સરખા અંશવાળા અહોમાંના પ્રથમના એકજ અહની દશામાં ફળ આપે તો પછી કોઈ અહનું એટ ફળ હોય અને કોઈ અહનું નેષ્ટ ફળ હોય તો કયું ફળ સમજવું ? આ સવાલના જવાબમાં પોતેજ નિર્ણય કરે છે કે સરખા અંશવાળા બે અહો હોય તો તેમાંના પ્રથમના અહની દશાના જે દિવસ આવ્યા હોય તેના સરખા બે ભાગ કરી તેમાંના પેહેલા ભાગના દિવસમાં પ્રથમના અહની દશા સમજવી, અને બીજા ભાગના દિવસમાં બીજા અહની દશા સમજવી. આ પ્રમાણે કરવાથી કોઈ જાતની હરકત આવશે નહીં. વામન પંડીત પણ આ સિદ્ધાંત કબુલ રાખે છે અને કહે છે કે સરખા અંશવાળા ધણા અહો હોય તોપણ તે અહની દશાના દિવસના પણ ઉપર પ્રમાણે ધણા ભાગ પાડવા અને તેઓનું ફળ પણ ઉપર જણાવેલા અનુક્રમ પ્રમાણે મળશે, પણ કદી લગ્ન અને અહના સરખા અંશ હોય તો કેમ કરવું ? તેના ખુલાશામાં વામન પંડીત કહે છે કે લગ્નનું બળ લગ્નના સ્વામિ અહના બળ પ્રમાણે સમજવું એટલે કોઈ જાતની દશાના અનુક્રમમાં હરકત આવશે નહીં.

બીજા પંડીતો ઉપર પ્રમાણે હરકત આવે ત્યારે દક્ષના અનુક્રમની જુદી જુદી રીતો બતાવે છે અને તે ઘણી અઘવડવાળી છે અને તેઓના પ્રમાણ મળતા નથી, માટે વામન પંડીત, સમરસિંહ, તેજસિંહ વિગેરે તાજક ગ્રંથકર્તાઓ આવી દશાને પ્રમાણ કરતા નથી માટે અમે પણ કબુલ રાખતા નથી. આ સઘળી નિર્મુળ દશાના અનુક્રમની હકીકતથી ગ્રંથ ધણે લાંબો થઈ ગયેલો તેવા બધથી અમે દાખલ કરતા નથી, અને જેઓના મનજુત પ્રમાણ છે

એવેજ ભાગ અહીં દાખલ કરેલો છે, પણ આ વિશે વધારે માહેતી મેળ-
વતી હોય તો તે તે અંગે ક્લેવાથી મળશે. આ પ્રમાણે તાજક સુકતાવળી અંગ
કર્તાનો મત છે. વળી વાગન પંડીત પણ એમજ કહે છે.

નદવ પંડીત વળી દશાનો અનુક્રમ જૂનીજ રીતે બતાવે છે તે એ
રીતે કે લગનની પહેલી, પછી લગનમાં જે અહ બેઠો હોય તેની ખીજ દશા,
અને ખીજ ભાવે જે અહ બેઠો હોય તેની ત્રીજ, એ રીતે ભાવ તથા રાશિ-
વાર દશાનો અનુક્રમ બતાવે છે અને આ દશાના પ્રકારમાં તે પોતાની મજ-
બૂતીને માટે એક દાખલો આપે છે કે દશાનો આધાર ફક્ત અંશ ઉપરજ
જો હોય તો જેના થોડા અંશ હોય તેની પ્રથમ દશા આવે છે પણ તે અહ.
વર્ષ લગન થકી બારમા ભાવમાં બેઠા છે તો શી રીતે પ્રથમ લગન એટલે દે-
હને ફળ આપી શકશે? જેમકે કાઠ માણસ રાજના મેહેલથી બહાર દૂર રહે.
તો હોય તો તે તાકીદથી શુ પ્રાક્રમ કરી શકશે? તેવીજ રીતે જે અહ લ-
ગનથી દૂર હશે તે તાકીદથી ફળ આપી શકશે નહીં, માટે લગન એ દેહ છે
અને જે જે અહ લગનની પાસે હોય તે તે અહ પ્રથમ ફળ આપશે, અને જે
અહ લગનથી દૂર હશે તે પાછળથી એટલે થોડા ફળ આપશે.

ઉપર પ્રમાણે આ પંડીત દશાને માટે પોતાનો અભિપ્રાય જણાવે છે,
પણ તેને ખીજ પંડીતો માન્ય કરતા નથી.

ઉપર પ્રમાણે દશાને માટે જૂદા જૂદા પંડીતોના બહુ મત છે પણ તે
સર્વમાં હીનાંશ દશાનો ઉત્તમ પ્રકાર છે અને તે બહુ માન્ય છે માટે વર્ષમાં
હીનાંશ દશાનુંજ ફળ લાગુ પડશે.

દશાના પ્રકાર.

સૂર્યની હીનાંશ દશાનું ફળ.

સૂર્ય ઉત્તમ બળવાળો હોય તો દાથી, થોડા, સુવર્ણ, વસ્ત્ર, અને રત્ન-
નો લાભ મળે, જો તેનો વધારો થાય, રાજના તરફથી અધિકાર અને માન
મળે તથા પ્રતિષ્ઠા વધે; દેવ અને બ્રાહ્મણ ઉપર પૂરી શ્રદ્ધા રહે તથા જરા મળે.

મધ્યમ બળના સૂર્યની દશામાં ઉપર જણાવેલું તમામ ફળ મધ્યમ
પ્રકારે મળે, ગામનો અધિકાર, ઉચ્ચ અને ધીરજ થકી પોતાના કુળને લાભ-
ક સુખ મળે.

અધમ બળના સૂર્યની દશામાં અનેક ભતનું દુઃખ મળે, ધનનો લાભ

થાય, પોતાના કુટુંબમાં વિવાહ કરાવે, યુદ્ધિ સંભ્રમ રાખે, પિત્તનો શેષ કરે, અને પોતાના તેજનો નાશ થાય, તથા શત્રુ થકી ભય ઉપજે.

નેષ્ટ બળના સૂર્યની દશામાં રાજનો ભય થાય, ધનનો નાશ થાય; સ્ત્રી, પુત્ર, મિત્ર અને પોતાના માણસો સાથે વાદવિવાદ થાય, યુદ્ધિને ભ્રમ કરે અને શરીરે પીડા થાય.

ઉપર પ્રમાણે સૂર્યની દશાનું ચાર પ્રકારનું ફળ સૂર્યના બળના આધારે તાજકસારમાં લખેલું છે, પણ તાજક મુકતાવળીમાં કહેલું છે કે દશાનું ફળ ફક્ત બળ ઉપરથીજ જાણવું નહીં, પણ તેની સાથે સ્થાનની યોજના કરવી તે એવી રીતે કે ઉપર પ્રમાણે કદી સૂર્યની દશાનું ફળ નેષ્ટ બળના આધારથી નેષ્ટ હોય પણ જો તે સૂર્ય ઉપચય સ્થાન એટલે વર્ષ કુંડળીમાં ૪-૬-૧૦-૧૧ માં ભાવમાં બેઠો હોય તો નેષ્ટ ફળમાંથી અર્ધ ઓછ ફળ આપશે, અને તે સૂર્ય હીનબળ અને અધમ બળનો હશે અને તે ઉપચય સ્થાનમાં હશે તો મધ્યમ ફળ આપશે; અને મધ્યમ બળનો સૂર્ય ઉપચય સ્થાનમાં હશે તો ઉત્તમ ફળ આપશે, અને તે સૂર્ય ઉત્તમ બળનો અથવા પૂર્ણ બળનો હોયને ઉપચય સ્થાનમાં હોય તો ઘણું ઓછ ફળ આપશે.

વામન પંડિત તથા હરીમટ પોતાના તાજકના ગ્રંથમાં કહે છે કે ચાર પ્રકારનાં બળના આધારથી ગ્રહોની કશાનાં ફળો જે કહેવામાં આવેલાં છે તે વર્ષ કુંડળીમાં નેષ્ટ સ્થાનમાં બેઠેલા ગ્રહોનાં સમજવાં, પણ જો તે ગ્રહ ઉત્તમ સ્થાનમાં બેઠો હોય તો તે ફળમાં ફારફેર કરશે. જેમકે ઉપર ચાર પ્રકારનું સૂર્યની દશાનું ફળ જણાવ્યું તે ઉપચય સ્થાન સિવાયના બીજા હરકોષ્ઠ ભાવમાં બેઠેલા સૂર્યનું બળના આધારથી ફળ સમજવું, પણ તે સૂર્ય ઉપસ્થાનમાં બેઠો હોય તો ઉપર પ્રમાણે ૫ળમાં કાંઈક ઓછ પાછું જણાવશે; માટે હવે પછી તમામ ગ્રહોના દશાનાં ફળો ગ્રહના બળ અને સ્થાનની સ્થિતિ ઉપર આધાર રાખીને જણાવ્યાં.

ચંદ્રની હીનાંશા દશાનું ફળ.

ઉત્તમ બળના ચંદ્રની દશામાં સફેત વસ્ત્ર, ઉત્તમ ભાગ્ય દાર કે માલાઓ તથા મણી, મોતી અને હીરાઓ મળે, સ્ત્રીની સાથે સમાગમ થાય, રાજ્ય તરફથી સુખ મળે, પૃથ્વીનો લાભ થાય; જશ, ક્રાંતિ, બળ, અને કીર્તિમાં વધારો થાય.

મધ્યમ બળના ચંદ્રની દશામાં ઉપર જણાવેલી ઉત્તમ બળની બાબતો મધ્યમ પ્રકારની સમજવી, તથા તે ઉપરાંત વજુજવેપાર, મિત્ર, વસ્ત્ર, અને ધર્મ સુખ ઉપજે, ધર્મમાં પ્રીતિ રહે, તથા ખેતીવાડી થકી ધણું અનાજનો

બાળ થાય.

હીન બળના ચંદ્રની દશામાં પોતાના સરીરમાં કદની પીડા થાય, તથા સરીરનું તેજ નાશ કરે, મિત્ર અને કુટુંબમાં વિરોધ ઉપજે, કન્યાનો જન્મ થાય, ધર્મ અને ધનનો નાશ કરે અને સુખનો નાશ થાય.

નેષ્ટ બળના ચંદ્રની દશામાં વાયુની પીડા થાય; સ્ત્રી, પુત્ર, અને મિત્રની સાથે વાદવિવાદ થાય, રસ અને સ્વાદ વગરનું ભોજન જમાડે તથા દરીદ્રપણું આવે.

ચંદ્ર ૬-૮-૧૨ માં આવે સિવાયના બાવમાં એટલે હોય અને નેષ્ટ બળનો હોય તો અરધ એષ્ટ ફળ આપશે, હીનબળી હશે તો મધ્યમ ફળ આપશે, અને મધ્યમ બળી હશે તો એષ્ટ ફળ આપશે, અને ઉત્તમ બળનો હશે તો ધણુંજ એષ્ટ ફળ આપશે; પણ જો તે ત્રીકર્યાનમાં એટલે ૬-૮-૧૨ આવે હશે તો જેવું કહેલું છે તેવુંજ ફળ મળશે. આ પ્રમાણે તાજક સારમાં તથા વામન તાજકમાં કહેલું છે.

મંગળની હીનાંશા દશાનું ફળ.

ઉત્તમ બળનો મંગળ પોતાની દશામાં સેન્યધિપતિપાણું આપાવે, રથસં-ગ્રામમાં જીત થાય; પરવાણાં, સવણું, રત્ન, અને ઉત્તમ વસ્ત્ર વિજેરેનો બાલ અપાવે તથા સાદસ કામ ઉપર પ્રીતિ ઉપજે.

મધ્યમ બળનો મંગળ પોતાની દશામાં ઉપરની દશાનું ફળ મધ્યમ પ્રકારનું આપે, તે ઉપરાંત પોતાના કુળને બાયક ધનનો લાભ મળે, સભ્ય તરફથી તથા અધિકાર તરફથી ચિંતાની સાથે ફળ ભોગવે; તેજ, કાંતિ, બળ, અને કીર્તિ મધ્યમ રીતે રાખે.

હીન બળનો અથવા સ્વદપ બળનો મંગળ પોતાની દશામાં પિત્ત, મરમી, અને શ્વિર વિકારની પીડા ઉપજાવે, શત્રુ થકી ભય થાય, બંધન કરાવે, મુખમાં લોહી વિકાર થાય, અને કુટુંબમાં વાદ વિવાદ ઉપજે.

નેષ્ટ બળનો મંગળ પોતાની દશામાં ધણી તકરાર ઉત્પન્ન કરાવે, તથા મોટું રથ સંગ્રામ કરાવે, ચોર થકી ભય અને હાની ઉપજે, લોહી વિકાર તથા જ્વરની પીડા થાય, અગ્નિનો ભય ઉપજે, તેમજ બીજી પણ ધણી જાતની વીપતિ પડે.

તાજકસારમાં ઉપર પ્રમાણે મંગળની દશાનું ફળ તેના બળના આધારથી ચાર પ્રકારનું જણાવેલું છે, પણ તેમાં એટલું વિશેષ સમજવું કે ૩-૬-૧૧ માં બાવમાં મંગળ રહેલો હોય તે અર્થ જલ ફળ આપશે; હીન બળનો હશે તે

સ્થાનમાં હશે તો મધ્યમ ફળ આપશે; અને મધ્યમ બળનો હશે તે શૂન્ય ફળ આપશે; પણ જો મંગળનું ઉત્તમ બળ હશે ને ૩-૬-૧૧ માં ભાવ-માં મંગળ બેઠો હશે તો ધણું શ્રેષ્ઠ ફળ આપશે.

યુધની હીનાંશા દશાનું ફળ,

તાજકસારમાં કહ્યું છે કે ઉત્તમ બળનો યુધ પોતાની દશામાં ગણિ-ત વિદ્યા અને શિલ્પ વિદ્યા થકી ધણી કીર્તિ વધારશે, રાજ્ય વિગેરેની કરેલી સેવા સફળ કરશે, અને નિર્દોષ ગુણ ઉપર પ્રીતિ રખાવશે, સારી નોકરી કરાવશે.

મધ્યમ બળના યુધની દશામાં ગુરુ તથા મિત્રો થકી, તેમજ લખા-યુની ઠળા અને શિલ્પ વિદ્યા થકી ધનનો લાભ આપે, ભાઈ, પુત્ર, મિત્ર, અને સ્નેહી તથા સગપણવાળા માણસોનો સમાગમ કરાવે, અને ઉપર લખેલું ઉ-ત્તમ ફળનું મધ્યમ પ્રકારનું સુખ આપે.

હીન બળનો યુધ પોતાની દશામાં માનનો નાશ કરે, પોતાના માણસ થકી દુઃખ થાય, કામકાજના સંબંધ વગર ક્રોધ ઉપજે, અપમાન તથા અપજ-શ મળે, ધનનું ખર્ચ થાય, રોગથી ભય ઉપજે, અને લોકમાં નિંદા થાય.

નેષ્ટ બળનો યુધ પોતાની દશામાં બુદ્ધિના દોષથી માર, બંધન અને ભય કરે, દૂર દેશમાં મૂસાફરી કરાવે; વાયુ, કફ, તથા તેવીજ જાતની પીડા થાય, અને પોતાને હાથે દાટેલું અગર મૂકેલું ધન પણ હાથ લાગે નહીં.

વળી તાજકસારમાં કહેલું છે કે ૬-૮-૧૨ માં ભાવ સિવાયના બી-જા હરકોષ્ટ ભાવમાં યુધ રહેલો હોય અને તેનું નેષ્ટ બળ હોય તો અર્ધફળ આપે, હીન બળી હોય તો મધ્યમ ફળ આપે, અને મધ્યમ બળી હોય તો શૂન્ય ફળ આપે, ઉત્તમ બળનો છતાં ઉપરના ભાવ સિવાયના શૂન્ય ભાવમાં બેઠો હોય તો ધણું શ્રેષ્ઠ ફળ આપશે.

ગુરુની હીનાંશા દશાનું ફળ.

ઉત્તમ બળનો ગુરુ પોતાની દશામાં માનનો વધારો કરે, રાજ્ય થકી, મિત્ર થકી અને ગુરુ થકી પારેલાં કામની સિદ્ધિ થાય, ધન અને કીર્તિનો લા-ભ થાય, સુખ તથા લેભવમાં વધારો થાય, રાજ્ય લાભ થાય, પૂત્રનો પશુ લાભ થાય, અને જીવ તથા રોગનો નાશ થાય.

મધ્યમ બળના ગુરુની દશામાં ઉપર લખેલું ફળ મધ્યમ પ્રકારનું ભો-ખવું, તથા તે ઉપરિંત ધર્મમાં પ્રીતિ ઉપજાવે, સગ્ન તથા મિત્રની સાથે પ્રી-તિ વધારે; માન, ધન, સુખ, અને મનોરથની સિદ્ધિ થાય, બળમાં વધારો કરી હરજ્ય એટલે આનંદ વધારે.

સ્વસ્થ બળવાળા ગુરૂની દશામાં શરીરમાં રોગ વધારે, દરીદ્રપણું આવે, શત્રુથી ધાસ્તી રહે, કાનમાં રોગ થાય; ધર્મ, ધન, અને કીર્તિમાં ઘટાડો થાય, કામકાજમાં વેરાગ્ય ઉપજે, તથા સારાં કામમાં ઘટાડો થાય.

નેષ્ટ બળના ગુરૂની દશામાં અનેક પ્રકારનાં દુઃખ ઉપજે, ક્રોધ અને પિત્તનો રોગ થાય; સ્ત્રી, પુત્ર, અને પોતાના માણસો તથા શત્રુ થકી ભય ઉપજે, ધર્મ અને ધનનો નાશ થાય, અને પોતાના શરીરમાં મહાવ્યાધિ ઉપજે.

તાજકસારમાં ઉપર પ્રમાણે ૫૭ કહી તેના વધારામાં કહેલું છે કે ૬-૮-૧૨ મા ભાવ સિવાયના શુભ સ્થાનમાં ગુરૂ રહેલો હોય અને નેષ્ટ બળવાળો હોય તો અર્ધ શ્રેષ્ઠ ફળ આપશે, હીનબળી હશે તો મધ્યમ ફળ આપશે, અને મધ્યમ બળી હશે તો શુભ ફળ આપશે, અને ઉત્તમ બળી હશે તો ધણું સારું ફળ આપશે. એ પ્રમાણે દરેક ગ્રહનું દશા ફળ તેના બળ અને સ્થાનના આધારથી પચ્ચ કહે છે.

શુકની હીનાંશા દશાનું ફળ.

ઉત્તમ બળનો શુક પોતાની દશામાં અનેક જાતનું સુખ આપશે, સારા મુર્ગધીદાર પદાર્થનો હાર અને માલાનો લાભ મળશે; ધર, વસ્ત્ર, અને સ્ત્રી તરફથી ઉત્તમ જાતનું સુખ ઉપજવશે, ધોડાનો લાભ મળશે; પુત્ર, કીર્તિ સંતોષ, નિરોગીપણું અને ગાયન કળાથી સુખ ઉપજશે, તથા અધિકારનો લાભ આપશે.

મધ્યમ બળનો શુક પોતાની દશામાં ઉપર લખેલું ફળ મધ્યમ પ્રકારનું ઉપજાવે, તથા તે ઉપરાંત વસ્ત્રવેપાર થકી, અથવા ખેડ કરવા થકી ધનનો લાભ ઉપજાવે, સારા સારા ભોજન, વસ્ત્ર, અને વૈભવનો લાભ આપે, બળી મિત્ર, સ્ત્રી, પુત્ર તરફથી સુખનો લાભ આપે.

સ્વસ્થ બળવાળા શુકની દશામાં બુદ્ધિનો સંભ્રમ રાખે; જ્ઞાન, યશ, અને ધનનો નાશ કરે, રસ અને સ્વાદ વગરના ભોજન જમાડે, કોઈ જાતના બેસન અને રોગથી શરીર દુઃખી રાખે, સ્ત્રી અને શત્રુ સાથે વિવાદ થાય તથા ભય નિપજાવે.

નેષ્ટ બળનો શુક પોતાની દશામાં પ્રદેશમાં મુસાફરી કરાવે, અને પોતાના કુટુંબના માણસ સાથે શત્રુતા ઊપજાવે; સ્ત્રી અને પુત્રને વિપત્તિ થાય તથા રોગ થાય, પોતાની બુદ્ધિમાં સંભ્રમ રાખે, અને મોટું સંકટ નીપજે.

તાજકસાર તથા વામન તાજકમાં ઉપર પ્રમાણે ફળ જણાવતાં તેમાં

વધારે કહે છે કે ૬-૮-૧૨ મા ભાવ સિવાયના ખીજ શબ્દ સ્થાનમાં શુક ૨- હેલો હોય અને તે નેષ્ટ બળનો હોય તો અર્ધ શ્રેષ્ઠ ૧૭ આપશે, હીન બળો હોય તો મધ્યમ ૧૫ આપશે, અને મધ્યમ બળો હશે તો શબ્દ ૧૫ આપશે, અને ઉત્તમ બળો હશે તો ઘણુંજ શ્રેષ્ઠ ૧૫ આપશે.

શનિની હીનાંશા દશાનું ફળ.

સંપૂર્ણ બળવાળો શનિ પોતાની દશામાં નવીન જાતનું ધર, તથા નવીન જાતનાં વસ્ત્ર, અને ધરતીનો લાભ આપે અને તેથી સુખ મળે, જળાશય અને બગિચા કરાવે, સ્વેચ્છ માણસની સોબત થકી અથવા રાજના આશ્રય થકી સુખ થાય તથા ધનનો લાભ મળે.

મધ્યમ બળના શનિની દશામાં ગધેડાં, ઊંટ, પાડા, અને પક્ષીઓના સંબંધ થકી ધનની પેદાશ થાય, વૃદ્ધ સ્ત્રીની સંગાતે સમાગમ કરે, કિંલ્લા અથવા કાટના રક્ષણનો અધિકાર મેળવે, તથા તેમાં ચિંતા રખાવે, રસ અને સ્વાદ વગરનું ભોજન જમાડે.

સ્વલ્પ બળવાળો શનિની દશામાં અનેક જાતનાં દુઃખ ઉપજે, શત્રુ તથા ચોરનો ભય થાય, દરીદ્રપણું આવે, તથા પોતાના માણસોનો અપવાદ ઉપજે; વાયુ, કફ, અને ગરમીના મોટા રોગ થકી મોટી બ્યાધિ થાય.

નેષ્ટ બળના શનિની દશામાં અનેક પ્રકારના કામ કાજ કરવામાં અનેક જાનનાં દુઃખ પેદા થાય, કાર્ષ્ણ્ય જાતનું વ્યસન કરાવે, સ્વજન, સ્ત્રી પુત્ર, અને મિત્ર થકી વિરોધ થાય, તથા મરણ તુલ્ય રોગ પેદા થાય અથવા માહા રોગનો વધારો કરે, ધન અને કામકાજનો નાશ થાય.

તાજકસારમાં તથા વામન તાજકમાં ઉપર પ્રમાણે ફળ કહેલું છે, તથા તેમાં તઓ ખુલાશો જણાવે છે કે વર્ષ કુંડળીમાં ૩-૬-૧૧ મા ભાવમાં શનિ રહેલો હોય અને તે નેષ્ટ બળો હોય તો અર્ધ શ્રેષ્ઠ ફળ આપશે, હીન બળો હશે તો મધ્યમ ફળ આપશે, મધ્યમ બળો હશે તો શબ્દ ફળ આપશે, અને ઉત્તમ બળનો હશે તો ઘણુંજ શ્રેષ્ઠ આપશે.

ભગ્નની દશાનું ફળ.

ભગ્નની દશાનું ફળ તેના સ્વામિ પ્રમાણે આપશે એટલે ભગ્નનો સ્વામિ ઉર્ત્તમ, મધ્યમ, હીન, કે નેષ્ટ બળનો એમ જેવા પ્રકારનો હશે તેવા પ્રકારનું ફળ જ ઉપર જણાવ્યામાં આવ્યું છે; તેનું ફળ ભગ્નની દશાનું સમજવું એમ કોઈક પંડિત કહે છે, પણ તાજકસાર, સમરતંત્ર, તાજક મુકતાવળી, તાજકલંકાર, પશ્ચકોષ, અને હાલન સુંદર વિગેરે ખીજ તાજકના ગ્રંથમાં ભગ્નની દશાનું ફળ

નિચે પ્રમાણે લખેલું છે મારે અમે તે ફળ અહીંઆ લખીએ છીએ.

વર્ષ કુંડળીમાં ચર લગ્ન હોય અને તે દસ અંશ સૂધીમાં એટલે પ્રથમના દૃષ્ટાણમાં હોય તો લગ્નની દશાનું ફળ શુભ સમજવું; દશથી વીસ અંશ સૂધી એટલે બીજા દૃષ્ટાણમાં હોય તો મધ્યમ ફળ સમજવું; અને જો ત્રીજા દૃષ્ટાણમાં હોય તો દશાનું ફળ નેષ્ટ સમજવું.

વર્ષ કુંડળીમાં દ્વિસ્વભાવ રાશિનું લગ્ન હોય અને તે પ્રથમ દૃષ્ટાણમાં હોય તો નેષ્ટ ફળ, અને બીજા દૃષ્ટાણમાં હોય તો મધ્યમ ફળ, અને જો છેલ્લા દૃષ્ટાણમાં હોય તો ઉત્તમ ફળ સમજવું.

સ્થિર લગ્ન હોય અને તે પ્રથમ દૃષ્ટાણમાં હોય તો નેષ્ટ ફળ, મધ્યમ દૃષ્ટાણમાં હોય તો શ્રેષ્ઠ ફળ, અને ત્રીજા દૃષ્ટાણમાં હોય તો લગ્નની દશાનું ફળ મધ્યમ સમજવું.

ઉપર પ્રમાણે લગ્નની દશાનું ફળ લગ્નના દૃષ્ટાણના આધારે તથા તેની રાશિના આધારે મોટા પંડીત લોકો કહે છે.

સમરતંત્રમાં તથા મુક્તાવળીમાં લગ્નની દશાનું ફળ જોવાનો વળી એક બીજો પ્રકાર જણાવ્યો છે તે એ કે લગ્નને પોતાના સ્વામિનો તથા શુભ ગ્રહની દ્રષ્ટિના સમાગમનો જોગ હોય તો લગ્નની દશાનું ફળ શ્રેષ્ઠ સમજવું, અને આ લગ્નને જો પાપ ગ્રહની દ્રષ્ટિ કે સમાગમ હોય તો લગ્નની દશાનું ફળ નેષ્ટ સમજવું, અને મીઠું હોય તો મીઠું સમજવું.

વળી લગ્નના સ્વામિનું જો દશા ફળ હોય તે લગ્નની દશામાં પણ જોમને એવું વામન પંડીત કહે છે.

સ્વામિ ઉદયનો, સ્વગ્રહનો, કે ઉચ્ચનો હોય તો આ ફળ ઉત્તમ જણાવું; પણ જો તે અસ્તનો કે નીચનો કે પાપ શત્રુ ગ્રહની રાશિનો હોય તો આ ફળ અધમ સમજવું.

ઉપર પ્રમાણે ચર લગ્નના પ્રથમ દૃષ્ટાણનું ફળ ઉત્તમ હોય અને લગ્નના સ્વામિનું ફળ પણ ઉત્તમ હોય તો અતિ ઉત્તમ ફળ સમજવું, અને જો લગ્નની દશાનું ફળ ઉત્તમ હોય અને સ્વામિનું ફળ મધ્યમ હોય તો કાર્ષક શુભ ફળ વધારે સમજવું; લગ્નના દૃષ્ટાણના આધારથી લગ્નની દશાનું ફળ મધ્યમ હોય અને સ્વામિનું ફળ પણ મધ્યમ હોય તો બંને ફળ મળી મધ્યમ ફળ સમજવું, અને જો પ્રમાણે બંનેનું નેષ્ટ હોય તો નેષ્ટ ફળ સમજવું, પણ એકનું શ્રેષ્ઠ અને બીજાનું નેષ્ટ ફળ હોય તો મધ્યમ ફળ સમજવું. આ પ્રમાણે સમરતંત્રમાં, તાજકસારમાં, અને તાજકલેકારમાં લગ્નની દશાનું ફળ કહેલું છે.

ઉપર પ્રમાણે લગ્નની તથા ગ્રહોની દશાનાં ફળ સમજ્યાં.

અંતર દશાનાં ફળ.

કહ્યો વખત સરખી રિથતિનો જતો નથી તો દશાના પ્રમાણુ જેટલો વખત સરખી કાલતમાં જશે નહીં, માટે ઉપર જણાવેલી દરેક દશાના પ્રમાણુના વખતમાં પણ સૂક્ષ્મ ફળ જણાવવા માટે તે દરેક દશામાં અંતરદશા કહવી.

અંતર દશા તથા અંતર દશામાં વિદશા અને વિદશામાં ઉપદશા કાઢવાની રીત આગળ લખેલી છે.

વામન પંડીત કહે છે કે આ અંતર દશાનું ફળ પણ મહોના આર પ્રકારના બળના આધારથી જે પ્રથમ કહેવામાં આવેલું છે તેજ ફળ આ અંતર દશામાં ભોગવાશે, પણ આ ફળમાં તાજક સારનો અંચકર્તા હરીમટ નિચે પ્રમાણે વધવટ કહે છે.

અંતર દશાનો સ્વામિ સ્વમહનો, ભાગ્યનો, ઉદયનો કે એવા બીજા ભાગના ઉત્તમ બળનો હોય, અથવા શુભ મહનો કે પોતાના શુભ મિત્રના સમાગમ કે દ્રષ્ટિવાળો હોય તો આ અંતર દશાનું ફળ શ્રેષ્ઠ સમજવું.

અંતર દશાનો સ્વામિ નીચનો, અસ્તનો કે તેવીજ રીતે બીજો નિર્બળ હોય, અથવા પાપ મહનો કે પોતાના પાપ શત્રુ મહનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિવાળો હોય તો આ અંતર દશાનું ફળ નેષ્ટ સમજવું.

તાજકાલંકારમાં દરેક મહની મહા દશામાં દરેક અંતર દશાનું જૂદું જૂદું ફળ લખેલું છે, પણ તે આધારણ છે. વળી અંધ મોટો યજ્ઞ ભય તેથી અમે લખતા નથી.

વામન પંડીત પોતાના તાજકમાં અંતર દશાનું ફળ નિચે પ્રમાણે લખેલું.

સૂર્યની મહાદશામાં ચંદ્ર, મંગળ, અને ગુરૂની અંતર દશાઓનાં ફળ શ્રેષ્ઠ સમજવાં, અને બાકીની અંતર દશાઓનાં ફળ નેષ્ટ સમજવાં; અને જે મહની મહાદશા હોય તે મહની અંતર દશાનું તેમાં સાફ ફળ સમજવું. આ પ્રમાણે ચંદ્રની મહાદશામાં બુધ, ગુરૂ, અને શુક્રની અંતર દશાઓ શ્રેષ્ઠ ફળ આપે, મંગળની મહાદશામાં સૂર્ય અને ચંદ્રની અંતર દશાઓ શ્રેષ્ઠ ફળ આપે, બુધની મહાદશામાં શનિ, ગુરૂ, અને શુક્રની અંતર દશાઓ સાફ ફળ આપે, ગુરૂની મહાદશામાં સૂર્ય, ચંદ્ર, અને મંગળની અંતર દશાઓ સાફ ફળ આપે, શુક્રની મહાદશામાં બુધ, ગુરૂ, અને શનિની અંતર દશાઓ સાફ ફળ આપે, અને શનિની મહાદશામાં ગુરૂ, બુધ, અને શુક્રની અંતર દશાઓ સાફ ફળ આપે, તથા બાકી રહેલા મહોની અંતર દશાઓનાં ફળ નેષ્ટ

સમજવાં એવું વામન પંડીતે પોતાના તાજકના ગ્રંથમાં સાદું લખેલું છે.

જાતકમાં જેમ મહાદશા, અંતર દશાઓ, અંતર દશામાં વિદશાઓ, અને વિદશામાં ઉપ દશાઓ જેવી રીતે શ્રી પતિ કેશવ અને દીનકર વિગેરે પંડીતોએ ઉપજાવી છે તેવીજ રીતે ગણેશ દેવજી, વામન પંડીત, હરીભટ્ટ વિગેરે તાજક ગ્રંથ કરનારાઓએ પણ મહા દશા, અંતર દશા, વિદશા, અને ઉપદશાઓ ઉપજાવવા તથા તેનાં ફળ જાણવાં પોતાના ગ્રંથોમાં કહે છે.

આ સઘળી મૂખ્ય દશાઓ, અને તેની પેટાની દશાઓ ઉપજાવવાનો પ્રકાર તથા તેનાં ફળ જાણવાનો પ્રકાર એક સરખો છે, માટે તે સઘળો પ્રકાર હીનાંશ દશાની મૂખ્ય દશા પ્રમાણે આ ઠેકાણે સમજાવેલો. આ રીતે જે પંડીતો દશાઓનાં ફળ બરાબર ધ્યાનમાં લઈને કહેશે તે તેને જગતમાં બહુ માન મળશે.

ભાગ ચોથો.

પ્રકરણ પેહેલું.

માસના ફળ બાબત.

તાજક નિલકંઠી ગ્રંથમાંથી.

જન્મ વખતે સૂર્ય જે રાશિ, અંશ, કળા, વિકળાનો હોય, તેજ રાશિ, અંશ, કળા, વિકળાનો વર્ષમાં જે વખતે સૂર્ય ધાય તેજ વખતે વર્ષ ખેસે છે. આ હકીકત અમેએ તપસિલવાર લખેલી છે.

સૂર્ય જન્મ વખતે તથા વર્ષ વખતે કયી રાશિનો, કેટલા અંશ, કળા, વિકળાનો હતો તે જન્મના તથા વર્ષના સ્પષ્ટ ગ્રહ ચક્રના કોઠામાં લખાય છે.

સૂર્ય દરેક માસે એક રાશિ બદલે છે, એટલે ધારો કે વર્ષ પ્રવેશ થયો ત્યારે સૂર્ય મકર રાશિમાં હતો, તે ખીજે મહિને કુંભ રાશિમાં, ત્રીજે મહિને મીન રાશિમાં, અને ચોથે મહિને મેષનો, એ રીતે દરેક મહિને એક રાશિ બદલે છે.

હવે માસ ઉપજાવવાની રીતી એવી છે કે વર્ષ પ્રવેશ વખતે સૂર્ય જે રાશિનો, જે અંશ, કળા, વિકળાનો હોય તે અંશ, કળા, વિકળાનો તેની પછીની રાશિમાં આવે ત્યારે ખીજ મહિનાનો પ્રવેશ ધાય, તથા તે પછીની

રાશિમાં તેટલાજ અંશ, કળા, વિકળામાં આવે ત્યારે ત્રીજા માસનો પ્રવેશ થાય. એ પ્રમાણે દરેક માસ અનુક્રમે એક એક રાશિ બદલતાં વર્ષ પ્રવેશ વખતના અંશ, કળા, વિકળાનો સૂચ્ય થાય ત્યારે દરેક માસનો પ્રવેશ થાય છે.

ઉપર પ્રમાણે દરેક માસ પ્રવેશની ધડી પણ ઉપરથી વર્ષની કુંડળીની માફક વર્ષના તમામ માસની કુંડળીઓ ઉપજાવવી, તેમાં વર્ષ પ્રવેશની કુંડળીને પેહેલા માસની કુંડળી જાણવી.

વર્ષ ફળમાં જેમ સ્પષ્ટ ગ્રહનું ચક્ર અને બારે ભાવ રાશિનો કોઠો તથા ચક્ષીત કુંડળી અને નવમાંશ કુંડળી ઉપજાવાય છે, તેમ દરેક માસમાં પણ તેવીજ રીતે ઉપજાવવું, અને ઝીણું ફળ તપાસવાને તે ઉપરથી વૃહત્ પંચવર્ગી બળ પણ કાઢવું.

વર્ષ ફળમાં જેવી રીતે વૃહત્ પંચવર્ગી બળ નિકળે છે, તેવીજ રીતે દરેક માસમાં પણ વૃહત્ પંચવર્ગી બળ કાઢેલું હોય તો માસના ગ્રહોનું બળાબળ સારી રીતે માલુમ પડે, તેમજ મૈત્રી વિગેરે જોટલી બીના વર્ષ ફળમાં લખાયછે તેટલી બીના દરેક માસમાં પણ લખવા પૂર્વના ધણા પંડીતો બહામણ કરે છે.

વર્ષ ફળમાં જેમ આખા વર્ષની હીનાંશા દશા નિકળે છે તેમ દરેક માસમાં પણ તે મહિનામાં હીનાંશા દશા નીકળે છે. આ માસની દશાને તીશરામ્ય નામની દશા નિષ્કંઠ વિગેરે પંડીતો કહે છે.

વર્ષ ફળમાં જેમ દરેક ગ્રહો પોતાનું શુભાશુભ ફળ વર્ષની હીનાંશા દશામાં આપેછે, તેમ દરેક માસના ગ્રહો પોતાપોતાનું શુભાશુભ ફળ દરેક માસની હીનાંશા દશા એટલે તીશરામ્ય દશામાં આપેછે એવો સર્વ તાજકના ગ્રંથકારનો એક મત છે.

તાજકસારમાં લખ્યું છે કે વર્ષ ફળમાં વર્ષનો સ્વામિ એટલે વર્ષનો રાજા નક્કી કરવા માટે લઘુ પંચવર્ગી ઉપજાવવામાં આવે છે તેમ દરેક માસમાં પણ માસેશ નક્કી કરવા માટે લઘુ પંચવર્ગી ઉપજાવવી જોઈએ, કેમકે તે વગર માસેશ નક્કી થાય નહીં.

વર્ષની લઘુ પંચવર્ગીમાં પાંચ અધિકારી લખાય છે, અને માસની લઘુ પંચવર્ગીમાં છ અધિકારી લખાય છે, માટે માસની લઘુ પંચવર્ગીને પંચવર્ગી કહેવાય છે.

ઉપર જણાવેલી માસની પર્વર્ગી કરવાની રીતી વર્ષની લઘુ પંચવર્ગી ઉપજવવાની રીતી મૂળજ છે, તેમાં માસના લગ્નનો સ્વામિ એ જોડો અધિકારી ઉમેરવો એટલે જન્મ લગ્નનો સ્વામિ, વર્ષ લગ્નનો સ્વામિ, માસ લગ્નનો સ્વામિ, માસની મુંથાનો સ્વામિ, માસની ત્રિરાશીનો સ્વામિ, અને માસના દિવસ રાત્રીનો સ્વામિ, એમ છ અધિકારી નક્કી કરી પર્વર્ગીમાં લખવા એમ તાજકસારમાં કહેલું છે.

વર્ષની લઘુ પંચવર્ગીના પાંચ અધિકારી ઉપરથી જેમ વર્ષેશ નક્કી થાય છે તેવીજ રીતે માસની પર્વર્ગીના છ અધિકારી ઉપરથી માસેશ નક્કી કરવો.

ઉપર લખેલા છ અધિકારીમાં જે વધારે બળવાન હોય અને તે માસના લગ્નને દેખતો હોય તે માસેશ થાય. એ વિગેરે માસેશ લાવવાની રીતી વર્ષેશ લાવવાની રીત પ્રમાણ છે.

સૂર્ય દેવગ વિગેરે કેટલાએક આચાર્યો ઉપર લખેલી પર્વર્ગી ઉપરથી માસેશ નક્કી કરતા નથી, પણ માસના લગ્નના સ્વામિનેજ માસેશ ગણે છે તેથી તેઓ માસની વૃહત્ પંચવર્ગી બળ તથા પર્વર્ગી ઉપજવવાની જરૂર ધારતા નથી, પણ આ મત વામન પંડીત વિગેરે ધણા આચાર્યો કબુલ રાખતા નથી.

આ પ્રસંગમાં માસેશ સૂર્ય વિગેરે ગ્રહનું પોતા સિવાય બાકીના દરેક ગ્રહના સમાગમ તથા દ્રષ્ટિનું જૂદું જૂદું ફળ હાવન સુંદર નામના ગ્રંથમાં વિગત વારજણાવેલું છે, પણ તે સાધારણ ફળ હોવાથી અમે અહીં લખતા નથી.

ઉપર પ્રમાણે જેવી રીતે માસેશનું ફળ છે તેવીજ રીતે વિગતવાર વર્ષેશનું, દીનેશનું તથા દશાના સ્વામિનું ફળ પણ તેજ ગ્રંથમાં એટલે હાવન સુંદર ગ્રંથમાં લખેલું છે, પણ તે સાધારણ છે.

જન્મમાં તથા વર્ષમાં જેમ બારે ભાવમાં રહેલા ગ્રહોનું ભાવ ફળ સાધારણ ફળવાળું કહેલું છે, તેમ માસની કુંડળીમાં પણ દરેક ભાવમાં રહેલા ગ્રહોનું ફળ સાધારણ છે, તેથી ધણા આચાર્યોએ આ ભાવ ફળ કહેલું નથી કેમકે આ ભાવ ફળ સ્થળ એટલે સાધારણ છે માટે તમામ માણસને બરાબર મળશે નહીં એમ વામન પંડીત કહે છે.

વર્ષ કુંડળીમાં બળાબળ ઉપરથી જેમ વર્ષની હીનાંશા દશાનું ફળ કહેલું છે તેમ દરેક માસની કુંડળીના બળાબળ ઉપરથી માસની લીક્ષરાશ્વ દશાનું ફળ સમજવું.

ઉપર પ્રમાણે જોતાં દરેક વર્ષનું ફળ જાણવાને જેમ વર્ષ ફળ ઉપજન-
વવામાં આવે છે તેમ દરેક માસનું ફળ જાણવાને માસ ફળ ઉપજનવવામાં
આવે છે એમ વાતન પંડીત કહે છે.

આવા માસ ફળો ઘણા અગત્યના કામમાં જેવાંકે રાજ્ય યુદ્ધમાં કે
લયમાં, કોઈ અકસ્માત કે સખત માંદગીના વખતમાં ઉપજનવવામાં આવે
છે, જે ઉપરથી ખરેખરી વિગતવાર હકીકત માલૂમ પડે છે તે સિવાયના
અવસરમાં ઉપર લખેલી મેહેનતથી માસ ફળ ઉપજનવવામાં આવતા નથી.

વર્ષમાં લખેલા રીષ્ટ યોગ, મુંઘા ફળ, અને ષોડસ યોગ, તેમ જરૂર
પડે તો સહમો પણ માસમાં લાગુ પાડવા એમ ઘણા પંડીતો કહેછે, કેમકે
તે ઉપરથી ઝીણો ફળાદેશ માલૂમ પડેછે, પણ હમેશાં આ નિયમ યાદ રા-
ખવો કે જન્મમાં રીષ્ટ યોગ કે રાજ્ય યોગ ઉપજ્જો હશે તો વર્ષમાં ઉ-
પજ્જો તે યોગો લાગૂ પડશે, અને વર્ષમાં લાગૂ પડેલા તે યોગો માસમાં
પણ લાગૂ પડશે, એમ નહીં હોય તો તે સંબંધી શુભ કે અશુભ ફળ વર્ષમાં
તથા માસમાં જણાવી હડી જશે. આ પ્રમાણે રાજ્ય ભંગ, સ્ત્રી પ્રાપ્તિ, સં-
તાન, ભાગ્ય સિદ્ધિ વિગેરે યોગને માટે પણ સમજવું.

પ્રથમ સારી રીતે કહેવામાં આવ્યું છે કે કોઈ માણસને જન્મમાં વ-
ર્ષ ૪ કે તેથી કમી જન્મસ્તીની મુદત કોઈ પણ દશામાં રાજ્ય યોગ વિગેરે
યોગ પેદા થયો હશે તે યોગ આ લાંબી મુદતમાં કયા વર્ષમાં અને કયા માસ
દિવસમાં ફળ આપશે એ સક્ષમ ફળાદેશ જાણવાને માટે આ તાજકનો ફળાદેશ છે.

આ માસના પ્રકરણમાં તીશરાખ્ય દશાને દિનાંશ દશા ઘણા પંડી-
તો કહે છે.

માસ ફળ.

માસની કુંડળીમાં લગ્નના*નવમાંશનો સ્વામિ અને †લગ્નના સ્વામિના

* લગ્નના નવમાંશના સ્વામિની સમજૂતી.

દરેક ગ્રહ કે લગ્ન અથવા ભાવના નવમાંશને નક્કી કરવા માટે લગ્ન
તથા ભાવના અંશ માટે ભાવ સંધિનો કોઠો અને ગ્રહો માટે સ્પષ્ટ ગ્રહ ચ-
ક્રનો કોઠો જોવો, તે પછી જાતકના જ્યોતિષ ફળ દર્પણના અંશમાં નવમાંશનો
કોઠો લખેલો છે તે જોવો. હવે ધારો કે વર્ષ અથવા માસ કુંડળીમાં વરખ
રાશિનું લગ્ન ૨૭ અંશનું છે તો નવમાંશના નવમા કોઠામાં એ અંશ સમાય-
છે માટે નવમો નવમાંશ આવે, અને એ વરખ રાશિ સ્થિર છે તો નવમાં-
શની સમજૂતી પ્રમાણે ચોતાની એટલે વરખ રાશિથી નવમી રાશિ મકર
અથવા અને મકરથી બીજી નવ રાશિ ગણતાં કન્યા રાશિ આવીને કન્યાનો સ્વા-
મિ બુધ છે તો લગ્નના નવમાંશનો સ્વામિ બુધ થયા એમ સમજવું.

† લગ્નના સ્વામિના નવમાંશના સ્વામિ વિષેની સમજૂતી.

નવમાંશનો સ્વામિ એ બે ગ્રહો બેગા હોય અથવા એક ખીજને મિત્ર દૃષ્ટિથી દેખતા હોય તેમજ એ બે ગ્રહોને ચંદ્રમા પણ મિત્ર દૃષ્ટિથી દેખતો હોય તો આ માસમાં શરીરને ઘણી જાતનું સાફ સુખ મળે, આરોગ્યતા અને નિરોગપણું રાખે. ઉપર જણાવેલા ત્રણે ગ્રહો જ્યાં સૂધી ઉપર જણાવેલી સ્થિતિમાં રહે ત્યાં સૂધી ઉપર લખ્યા પ્રમાણે શરીરને સુખાકારી આપે. એ ગ્રહોનો રાશિમાં ફેરફાર થાય અને તેથી દ્રષ્ટિમાં ફારફેર થતાં શત્રુ દૃષ્ટિ થાય તો શરીરને આધિ બ્યાધિ થાયછે. ચંદ્ર તો સવા બે દિવસે એક રાશિ વધે છે અને બાકીના ઉપર જણાવેલા ગ્રહો ચાલતી રાશિના ધણે અંશે હોય તો તેઓનો જ્યારે પંચાંગમાં રાશિ બદલે થાય ત્યારે સ્થિતિમાં પણ ફારફેર થવાથી દૃષ્ટિમાં પણ ફારફેર થાય તેથી ફળમાં ફેર પડે.

૨ ઉપર જણાવેલા લગ્નના નવમાંશનો સ્વામિ અને લગ્નના સ્વામિના નવમાંશનો સ્વામિ એ બે ગ્રહો એક ખીજને શત્રુ દૃષ્ટિથી દેખતા હોય તે મજ એ બે ગ્રહોને ચંદ્ર પણ શત્રુ દૃષ્ટિથી દેખતો હોય તો માનસિક દુઃખ પેદા થાય અને શરીરે રોગ પેદા થાય; ઉપર જણાવેલા ચંદ્ર સિવાયના બે ગ્રહોમાંથી એક ગ્રહ નીચનો અથવા અસ્તનો હોય તો શરીરે ઘણી પીડા કરીને પરિણામે આરોગ્ય કરશે, પણ કદી તેઓ બંને શત્રુ ગ્રહની રાશિના કે અસ્તનો હોય તો મૃત્યુ ઉપજવશે, પણ આ મરણ યોગમાં આટલું યાદ રાખવું કે જન્મમાં રીષ્ટ યોગ થયો હોય અને વર્ષમાં પણ રીષ્ટ યોગ થયો હોય તોજ આ માસમાં ઉપર જણાવેલા યોગથી મૃત્યુ થશે, પણ એ પ્રમાણે જન્મ અને વર્ષમાં રીષ્ટ યોગ નહીં થયો હોય તો મરણ તુલ્ય પીડા કરશે પણ પરિણામે કુશળ રહેશે એમ વામન પંડીત કહેછે.

૩ ઉપર કલમ ૧ લીમાં જણાવેલો શુભ યોગ અને કલમ બીજીમાં જણાવેલો અશુભ યોગ બરાબર ઉપજ્યા ન હોય અને કાંઈક શુભ અને કાંઈક અશુભ યોગ ઉપજ્યો હોય તો શરીરે મધ્યમ સુખ સમજવું, તેમાં પણ જે ભાગ વધારે હોય તે એટલે શુભ ભાગ વધારે હોય તો શુભ ફળ વધારે, અને

ધારે કે વરખ લગ્ન છે તો વરખનો સ્વામિ શુક છે તે શુક સ્પષ્ટ ગ્રહ ચક્રના કોઠામાં મકર રાશિનો નવ અંશનો છે તે અંશ નવમાંશના ત્રીજા કોઠામાં સમાય છે અને મકર ચર રાશિ છે તો નવમાંશની સમજાવતી પ્રમાણે મકરથી ત્રણ રાશિ ગણતાં ગીન રાશિ આવે ને તે મીનનો સ્વામિ શુર છે તો શુર લગ્નના સ્વામિ શુકનો નવમાંશ પતિ (સ્વામિ) થયો એમ જાણવું.

અશુભ ભાગ વધારે હોય તો અશુભ ફળ વધારે એમ વિચાર કરીને ફળાદેશ સમજવો.

૪ તાજકસારમાં કહ્યું છે કે માસ, કુંડળીમાં લગ્નના આધારથી દેહ સંબંધી ઉપર લખેલી કલમ ૧ તથા ૨ માં લખ્યા પ્રમાણે સુખ દુઃખ જોવી રીતે જોવાય છે તેવીજ રીતે બાકીના ભાવનું પણ સમજવું.

૫ ખીન્ન, ત્રીન્ન, ચોથા વિગેરે જે જે ભાવ સંબંધી એક નેક ફળ જોવું હોય તો તે તે ભાવના નવમાંશનો સ્વામિ એ બે એક ખીન્નને મિત્ર દ્રષ્ટિથી જોતા હોય અથવા એ બંને ગ્રહો સાથે બેગા બેઠા હોય તેમજ એ બે ગ્રહોને ચંદ્ર પણ મિત્ર દ્રષ્ટિથી જોતો હોય તો તે તે ભાવનું એટલે તે ભાવમાં જોવાની બાબતોનું એક ફળ સમજવું, પણ જો મિત્ર દ્રષ્ટિને બદલે એ ત્રણે ગ્રહોની માંહોમાંહે શત્રુ દ્રષ્ટિ હોય તો તે ભાવમાં જોવાની બાબતોનું નેક ફળ સમજવું. ભાવના નવમાંશનો સ્વામિ અને ભાવના સ્વામિના નવમાંશ પતિ (સ્વામિ) એ બેમાંથી એક અથવા બંને નિચના, અસ્તના, કે શત્રુ ગ્રહની રાશિના હોય તો તે ભાવનું ઘણુંજ નેક ફળ લગ્નની માફક પડીતોએ પોતાની ખુદ્દિ બળથી વિચારીને કહેવું.

૬ માસ કુંડળીના લગ્નનો સ્વામિ, તથા પર્વર્ગી ઉપરથી ઠરેલો માસનો રાગ, તથા વર્ષનો રાગ, અને માસના લગ્નના નવમાંશનો સ્વામિ, એ ચારે ગ્રહો અથવા તેમાંથી કોઈ ગ્રહ જે ભાવના નવમાંશના સ્વામિને મિત્ર દ્રષ્ટિથી દેખતા હોય તથા ચંદ્ર પણ ભાવના નવમાંશના સ્વામિને દેખતો હોય તો તે ભાવનું સુખ જાણવું, પણ તેથી ઉલટું એટલે શત્રુ દ્રષ્ટિથી તેઓ તમામ માંહો માંહે દેખતા હોય તો તે ભાવનું નેક ફળ જાણવું.

૭ છઠ્ઠા, આઠમા, અને બારમા ભાવના નવમાંશ પતિઓ નિર્બંજ હોય તો તે ભાવ સંબંધી એક ફળ સમજવું, અને એ ત્રણ ભાવ સિવાય બાકીના ભાવના નવમાંશ પતિઓ બળવાન હોય તો તે તે ભાવ સંબંધી પણ એક ફળ સમજવું, પણ એથી ઉલટું હોય તો એટલે છઠ્ઠા, આઠમા અને બારમા ભાવના નવમાંશ પતિઓ બળવાન હોય તેમજ તે સિવાયના ભાવના નવમાંશ પતિઓ નિર્બંજ હોય તો તે તે ભાવ સંબંધી નેક ફળ સમજવું. એ પ્રમાણે વિચાર કરી ફળાદેશ જાણવો.

૮ વર્ષ લગ્નનો સ્વામિ, વર્ષનો રાગ માસનો રાગ, અને માસની કુંથાનો સ્વામિ, આ ચાર ગ્રહો માસમાં છઠ્ઠા, આઠમા ભાવમાં બેઠા હોય અને ત્યાં પાંચ ગ્રહોનો સમાગમ કે શત્રુ દ્રષ્ટિ હોય તો તે માસમાં બ્યાધિ અને શત્રુ થકી

પ્રેક્ષા થયેલું દુઃખ અને ધણો ભય થાય.

૯ વર્ષ લગ્નનો સ્વામિ, વર્ષનો રાજા અને માસનો રાજા, એ ત્રણે ભળવાન થઇને કુંદમાં, ત્રિકોણમાં, કે અગિયારમા ભાવે બેઠા હોય તો રાજા અને શત્રુનો નાશ થાય, રાજ્યનો લાભ થાય, માન અને કીર્તિ મળે, તેમજ મોટા જશનો પણ લાભ થાય.

૧૦ ઉપર પ્રમાણે બારે ભાવનું શ્રેષ્ઠ અને નેષ્ટ ફળ જોવાય છે એમ વામન પંડીત પણ કહે છે.

૧૧ ઉપરના ફળાદેશ ઉપરથી જાણવામાં આવશે કે માસનું ફળ બિ-ભક્તિ અહોના સ્થાન ફળના આધારથી નથી, પણ કેવળ અહોના અને બા-વના નવમાંશના આધાર ઉપરથી છે, તોપણ કેટલાએક પંડીતોએ માસમાં ભાવ ફળ કહેલું છે તે સ્થળ (સાધારણ) જાણી અમે તે ફળ કા-ખલ કરતા નથી, પણ જેને જોવા મરજી હોય તેમને તાજક કૌસ્તભ અ-થમાંથી જોઈ લેવું.

૧૨ માસનો રાજા જે અહ થયો હોય તે અહનું જૂદું જૂદું ફળ તથા તે રાજાનું બારે ભાવનું ફળ જૂદું જૂદું કહેલું છે, પણ તે સાધારણ ફળ છે માટે અમે કાખલ કરતા નથી, પણ જેને તે ફળ જોવાની ઇચ્છા હોય તે-મણે તાજક કૌસ્તભ તથા તાજક પદ્મકોશમાં વિગતવાર છે તેમાંથી જોઈ લેવું.

૧૩ વામન પંડીત અહોનું સ્થાન ફળ નિચે પ્રમાણે કહે છે.

૧૪ પાપ અહો માસમાં ૩-૬-૧૦-૧૧ મા ભાવમાં બેઠા હશે તો શ્રેષ્ઠ ફળ આપશે.

૧૫ શુભ અહો માસમાં કુંદમાં, કે ત્રિકોણમાં કે અગિયારમા ભાવ-શુભ અહો બેઠા હોય તો શ્રેષ્ઠ ફળ આપશે.

૧૬ માસનો રાજા ૬-૮-૧૨ મા ભાવે બેઠા હશે તો પીડા તથા ત્રિતા કરશે, પછી તે શુભ અહ હોય કે પાપ અહ હોય.

૧૭ ચંદ્રમા ૬-૮-૧૨ મા ભાવે નિર્ભળ થઇને પાપ અહના સમામન-માં કે દ્રષ્ટિવબો થઈને બેઠા હશે તો પીડા ઉપજવશે.

૧૮ માસ તથા દિવસનું ફળ છે તે અમુક બાબતનો વખત મુકરર કરી આપે છે માટે ધણી બારીક નજરથી જે પંડીત જોશે ને તે ઉપરથી ચૈત્ર્ય ફળાદેશ કહેશે તો તે પંડીતને ધન તથા કીર્તિનો સારો લાભ થશે.

માસેશનું ભાવસ્થ ફળ તથા સૂર્ય વિગેરે માસેશ અહોનું જૂદું જૂદું વિ-ગતવાર ફળ તાજક કૌસ્તભમાં તથા તાજક પદ્મકોશમાં અને હાલક-

મુંદરમાં જણાવેલું છે, પણ તે સાધારણ છે એવો વાતન વિગેરે થણા પંડી-
તોનો મત હોવાથી તે સર્વને યથાયોગ્ય મળશે નહીં, તે કારણથી તથા અન્ય-
થનો થણો વિસ્તાર થઈ જાય તેથી તે કૃણ અમો અહીં દાખલ કરતા નથી.

પ્રકરણ ૨ જું.

દિવસના કૃણ બાબત.

તાજક નિલકંઠી અંશમાંથી.

૧ જે વખતે માસ બેઠો હોય ત્યારથી પહેલો દિવસ શરૂ થાય છે.

માસના ૨૫૯ ગ્રહ ચક્રમાં સૂર્યની રાશિ, અંશ, કળા, વિકળા લખેલા
હોય છે, તે સૂર્યના અંશમાં એક અંશ ઉમેરીએ એટલે ખીજા દિવસના આ-
રંભનો ૨૫૯ સૂર્ય થયો તે ઉપરથી અમુક તીથિવાર ને ધડીપણે ખીજો દિવસ
બેસે એવું ગણિતથી નીકળે છે. સૂર્યની એક રાશિ તે જમ એક માસ ગણાય
છે તેમ તે સૂર્યનો એક અંશ તે એક દિવસ ગણાય છે.

૨ ઉપર પ્રમાણે એક મહિનામાં ૩૦ દિવસ બેસાડવા, અને આખા
વર્ષના ૩૬૦ દિવસ બેસાડવા.

૩ જે ધડીપણે જે દિવસ બેસતો હોય તે ધડીપણ ઉપરથી જાન બે-
સાડી કુંડળી ઉપજાવવી ને તેમાં નવે ગ્રહો તથા મુંથા લખવી.

૪ મુંથા દર મહિને ૨ અંશને ૩૦ કળા ચાલે છે અને દરરોજ મુંથા
પાંચ કળા ચાલે છે એટલે એક દિવસની મુંથાની કળામાં પાંચ કળા ઉમેરતાં
ખીજા દિવસની મુંથા થાય છે.

૫ દરેક માસ પ્રવેશ વખતના ૨૫૯ ગ્રહો તથા બારે ભાવ અને ચ-
ળીત તથા નવમાંશ કુંડળી વિગેરે ઉપજાવવામાં આવે છે તેમ દિવસ પ્રવેશમાં
પણ ઉપજાવવા.

૬ દિવસ પ્રવેશને “દીનચર્યા” કહે છે.

૭ વાતન પીડીત કહે છે કે ઘણી માંદગીના વખતમાં, તથા રાજ્ય ભય,
તથા ખીજા ઉત્પાતના વખતમાં આવી દીનચર્યાઓ ઉપજાવવી પડીત પ્રકૃષ્ઠ જ-
ગતમાં ચત્રકાર ઉપજાવે એવો કૃણાદેશ કહી શકે છે.

૮ કયા દિવસે માણસનું રીટ થશે, અથવા માણસ રાજ્ય મેળવશે અ-
થવા જીત મેળવશે, કે તેવીજ જાતનું અગત્યનું કામ સિદ્ધ કરશે તે આ દી-
નચર્યા ઉપરથી નક્કી કહી શકશે એમ જાજકસારમાં કહેલું છે.

૯ અમુક મહા દશામાંથી અમુક અંતર દશા જાતક શાસ્ત્ર ઉપરથી ન-
કરી કીધી, અને પછી અમુક અંતર દશામાંથી અમુક વર્ષ, અને તે વર્ષમાંથી
અમુક માસ, અને તેમાંથી અમુક દિવસ એમ અનુક્રમે તાજક શાસ્ત્ર ઉપરથી
સીદ્ધ થાય છે.

૧૦ ઉપર પ્રમાણે રાજ્ય યોગ, રીષ્ટ યોગ, અને કીર્તિ યોગ વિગેરે યો-
ગને માટે અમુક દિવસ તો મુકરર થઈ ચુક્યો. હવે એ દિવસમાં પણ કંઈ
ક્ષતી પણ એ નક્કી કરવાનું બાકી રહેલું છે તે વિશે હવે વિચાર કરીએ છઈએ.

૧૧ વામન તાજકમાં કહેલું છે કે દીનચર્યામાં લગ્નના અને ચંદ્રના ન-
વમાંશ થકી કૃળ પંડીતોએ કહેલું.

૧૨ માસનો રાજ જાણવાને પૂર્વે જે પદ્મવર્ગી કરવામાં આવી છે તે-
માં દીનચર્યાના લગ્નનો સ્વામિ ઊગ્રેરતાં દિવસનો રાજ જાણવાને સપ્ત વર્ગી
કરવામાં આવે છે તે સાતે અધિકારીઓ નિચે લખીએ છઈએ.

૧ જન્મ લગ્નનો સ્વામિ, ૨ વર્ષ લગ્નનો સ્વામિ, ૩ માસના લગ્નનો
સ્વામિ, ૪ દિવસના લગ્નનો સ્વામિ, ૫ દિવસની મુંથાનો સ્વામિ, ૬ દિવસ પ્ર-
વેશ વખતના દિવસ રાત્રીનો સ્વામિ, અને ૭ ત્રિરાશિક સ્વામિ, એ સાતે અ-
ધિકારીઓમાં જે સર્વથી વધારે બળવાન હોય અને તે લગ્નને દેખતો હોય
તો તેને દીનેશ જાણવો.

૧૩ દીનચર્યામાં પણ વૃહત્ પંચવર્ગી ઉપજાવવી તથા એક દિવસની
ક્ષતીઓ ઉપરથી દિવસમાં દશા પણ કાઢવી. આ દશાને દીનચર્યા દશા કહે છે.
આ દશામાં મહો પોતાનું શુભાશુભ કૃળ આપશે એમ તાજક મુક્તાવળીમાં
કહેલું છે.

૧૪ મહો કેટલાએ ભાવે બેઠા છે તે ચંદ્ર થકી અથવા લગ્નથી જા-
વની ગણના કરવી, તેમાં પણ ચંદ્ર અને લગ્ન એ બેમાં જે વધારે બળવાન
હોય તે થકી ભાવ ગણવા.

૧૫ વામન પંડીત કહે છે કે ચંદ્ર થકી અથવા લગ્ન થકી અથવા એ બેમાંથી
જે બળવાન હોય તે થકી બળવાન શુભ મહો ત્રિકોણ, કૈંદ્ર, અને અગિયારમે
ભાવે રહેલા હોય તેમજ ૩-૬-૧૧ મે ભાવે પાપ મહો જે દીનચર્યામાં હોય
તે દિવસે અનેક જાતનાં સુખ, વિલાસ, વેશબ, માન, અને જશ સારી રીતે મળે.

૧૬ જે દીનચર્યાની કુંડળીમાં દિવસનો રાજ, માસનો રાજ, વર્ષનો
રાજ, અને મુંથાનો સ્વામિ, એ ચારે મહો પાપ મહોની સાથે ૬-૮-૧૨ બા-

વે રહેલા હોય તો તે દિવસે ધણો રોગ વધશે, લેમજ માન, જશ, અને સુખનો નાશ કરશે; પણ તેઓ શૂભ અહની સાથે કેંદ્ર, ત્રિકાણ, કે અગિયારમા ભાવમાં બેઠા હોય તો ધણું સુખ આપશે.

૧૭ તાજકસારમાં કહેલું છે કે દીનચર્યાના લગ્નના નવમાંશની રાશિ અથવા તેનો સ્વામિ શૂભ અહના સમાગમ કે મિત્ર દૃષ્ટિવાળો હોય તેમજ ચંદ્ર પણ મિત્ર દૃષ્ટિથી લગ્નના નવમાંશની રાશિને અથવા તેના સ્વામિને દેખતો હોય તો શરીરે નિરોગીપણું અને પુષ્ટી આપે તથા રાજ્યનું સુખમળે, પણ તેઓની શત્રુ દૃષ્ટિ હોય તો માસની માફક દુઃખ આપશે.

૧૮ ઉપર પ્રમાણે જે જે ભાવના નવમાંશનો સ્વામિ શૂભ અહના સમાગમ કે દૃષ્ટિવાળો દીનચર્યામાં હોય તો તે ભાવમાં કહેલી સધળી બાબતોનું સુખ જાણવું, પણ તેથી વિજ્ઞાન એટલે શત્રુ દૃષ્ટિ હોય તો તે ભાવમાં કહેલી બાબતોનું પૂર્વે કહેલી રીત પ્રમાણે દુઃખ સમજવું.

૧૯ ઉપર પ્રમાણે સર્વ ભાવ સંબંધી શૂભાશૂભ ફળ જોવાની રીત જાણવી એમ વળી તાજકમુક્તાવળીમાં પણ કહેલું છે.

૨૦ છઠ્ઠા ભાવના નવમાંશની રાશિ અથવા તેનો સ્વામિ શૂભ અહના સમાગમવાળો હોય તો તે દિવસે રોગ થાય, પણ પાપ અહના સમાગમવાળો હોય તો રોગનો નાશ થાય.

૨૧ બારમા ભાવના નવમાંશની રાશિ અથવા તેનો સ્વામિ શૂભ અહના સમાગમ કે દૃષ્ટિવાળો હોય તો સારે રસ્તે ધનનું ખર્ચ થશે, પણ પાપ અહના સમાગમ કે દૃષ્ટિવાળો હશે તો નહારે રસ્તે ખર્ચ થશે.

૨૨ સાતમા ભાવના નવમાંશની રાશિ અથવા તેનો સ્વામિ શૂભ અહના સમાગમ કે દૃષ્ટિવાળો હશે તો પોતાની સ્ત્રીનું સુખ અને વિલાસ આપશે, પણ જો પાપ અહના સમાગમ કે દૃષ્ટિવાળો હશે તો ઘરમાં કલેશ અને દુઃખ ઉપજશે, અને તે જો પાપ અહની કર્તરીવાળો હશે તો સ્ત્રીનું મૃત્યુ થશે એમ વામન પંડીત કહે છે.

૨૩ વળી એજ પંડીત કહે છે કે સાતમા ભાવના નવમાંશની રાશિ અથવા તેના સ્વામિને શૂભ અહની કર્તરી હોય તો ધણી રીતે સ્ત્રીનું સુખ મળે, આ પ્રમાણે ગુરુ હોય તો પોતાની સ્ત્રીમાં વૈભવ સાથે વિષય વાસના પૂરી કરે, અને જો શુક, શનિ, મંગળ હશે તો પર સ્ત્રીથી વિષય વાસના પૂરી કરશે, બાકીના હશે તો સાધારણ રીતે પોતાની સ્ત્રીમાં વિષય વાસના પૂરી કરશે.

૨૪ આઠમા ભાવના નવમાંશની રાશિ દીનચર્યામાં આઠમા ભાવે રહી હોય અને ત્યાં શુભ અહોનો સમાગમ કે દૃષ્ટિ હોય અથવા પાપ અહની કર્તરી હોય તો આ દિવસે મૃત્યુ થશે, પણ જો આ રીતે આઠમે બુધ હશે તો લડાઈના કારણથી મૃત્યુ પામશે એમ તાજકસારમાં કહેલું છે.

૨૫ ઊપર પ્રમાણે શુભ અહને બદલે પાપ અહનો સમાગમ કે દૃષ્ટિ હશે તો શરીરે સુખ થશે. મિત્ર અહનો સમાગમ કે દૃષ્ટિ હશે તો મીત્ર દ્વંષ સમજવું.

૨૬ વામન પંડીત કહે છે કે દીનચર્યામાં ઉપજેલો રીપ્ટ યોગ જન્મમાં, વર્ષમાં અને માસમાં ઉપજેલો હશે તોજ દીનચર્યામાં થશે એ સારી રીતે ધ્યાન સંખવું.

૨૭ લગ્નને પાપ અહની કર્તરી હોય તો મોટી હાની કરે તથા ધનનો નાશ કરે.

૨૮ પાશ્વરમા ભાવમાં શુભ અહો રહ્યા હોય તો શુભ મોર્ગે એટલેજેવા કે લગ્ન, વિવાહ વિગેરે સારા કામમાં ખર્ચ થાય એમ તાજકમુકતાવળીમાં કહેછે.

૨૯ તાજકસારમાં લખ્યું છે કે દીનચર્યાના લગ્નને પાપ અહની કર્તરી હોય તો તે દિવસે રોગ કરે, પણ શુભ અહની કર્તરી હોય તો શરીરે સુખ થાય.

૩૦ ક્ષીણ ચંદ્રમા દીનચર્યામાં પાપ અહના સમાગમ કે દૃષ્ટિવાળો લગ્નમાં કે આઠમે રહ્યા હોય તો મૃત્યુ થાય.

૩૧ તાજક ભૂપણના ગ્રંથમાં લખ્યું છે કે ઉપરનો જોગ કદી સૂર્ય અહણના સમયમાં થયો હોય તો શત્રુનો બચ, શસ્ત્ર કે હથિયારનો ભય અથવા રોગ પેદા થાય.

૩૨ દીનચર્યાની કુંડળીમાં મંગળની સાથે ચંદ્રમા છટ્ટા અથવા આઠમા ભાવમાં બેઠો હોય તો શસ્ત્ર થકી અથવા પ્રશુ થકી ભય ઉપજે.

૩૩ દીનચર્યામાં ચોથા ભાવમાં પાપ અહ હોય તો હાથી, ઘોડા, કે તેવાંજ વાહનથી પાડે, પણ જો લગ્ને પાપ અહ રહેલા હોય તો ઘણી પીડા કરે એમ ગણેશ દૈવસ કહેછે.

૩૪ સાતમા ભાવે શુભ અહ હોય તો કામમાં જય કરે, ખીજ ભાવે હોય તો ધન અને સુખ આપે, અને નવમા ભાવે હોય તો ધર્મ, ભાગ્ય, ધન, રાજ્ય, અને મોટાઈ તથા કીર્તિ આપેછે.

૩૫ સમરસિંહ પંડીત સપ્તવર્ગી ઉપરથી દીનેશ કાઢવાનું કહેતા નથી,

પણ દીનચર્યાના લખના સ્વામિનેજ દીનેશ કહેછે તો તેગના મતમાં સપ્ત-વર્ગી તથા વ્રહ્મ પંચવર્ગી કાઢવાની જરૂર નથી. સૂર્ય દેવસ' પણ એમજ કહેછે.

૩૬ સૂર્ય વિગેરે અહોતું. જૂદું જૂદું દીનેશનું ફળ વર્ણનની માફક તા-જક પન્નકોશ નામના ગ્રંથમાં તથા હાયન સુંદરમાં છે, પણ તે સાધારણ ફળ છે એવી રીતે વામન પંડીત કહેછે તેથી અહીં લખતા નથી.

૩૭ સમરસિંહ પંડીતનો મત એવો છે કે દીનચર્યામાં જે જે ભાવ સંબંધી જ્ઞેતું હોય તે તે ભાવના નવમાંશની રાશિ જે સ્થાનમાં દીનચર્યાની કુંડળીમાં રહેલી હોય તે રાશિને શુભા શુભ અહ વિગેરેનો સમાગમ કે દષ્ટિ ઉપર મૂજબ જોવી ને તે ઉપરથી ફળ કહેવું; પણ તે રાશિના સ્વામિ ઉપરથી નહીં.

૩૮ પૂર્વે દશા પ્રકરણમાં કહેવા પ્રમાણે દીનચર્યામાં દશા કાઢવી, તેમાં રીષ્ટ યોગાદિ કરનાર અહની આખા દિવસમાં કયા ભાગમાં અને કયી વખતે કેટલી ધડીની દશા આવે છે તે ધડીઓની મૂલતમાં રીષ્ટાદિ યોગનું ફળ મળશે. દશામાં વળી અંતર દશા કાઢવાથી અમૂક ધડીએ રીષ્ટાદિ યોગ ઉપજશે એમ નીકળશે. આ પ્રમાણે વામન પંડીત કહે છે.

૩૯ દીનચર્યાના સ્વામિઓનું સૂર્ય વિગેરે અહોતું બારેભાવનું જૂદું જૂદું ફળ કોઇ કોઇ પંડીતોએ કહેલું છે. પણ તે સાધારણ છે, પણ જેને તે જ્ઞેવાની ઇચ્છા હોય તેમને હાયન સુંદરમાં તથા તાજક તિલકમાંથી જોઇ લેવું. આ ગ્રંથ લાંબો થઇ જાય એ બયથી દાખલ કરતા નથી, કારણ કે આ પ્રસંગે તાજક મુક્તાવળીવાળો જણાવે છે કે ભાવસ્થ ફળ સાધારણ છે એટલે તે સર્વને એક સરખી રીતે લાગુ પડી શકશે નહીં તેવીજ રીતે જે જે સાધારણ ફળ છે તે સર્વને એક સરખી રીતે લાગુ થશે નહીં, પણ જે વિશેષ એટલે યોગાન યોગનું ફળ છે તે સર્વને એક સરખી રીતે લાગુ પડશે, માટે યોગનું ફળ વધારે મજબુત સમજવું. વળી તેજ ગ્રંથકાર એક દ્રષ્ટાંત આપે છે કે આગ્નિ સર્વ કાષ્ઠમાં તથા પાષણ વિગેરે જળસ્રોમાં સાધારણ છે જેથી વ્યાપક છે, પણ આ સાધારણ અગ્નિથી રસોઈ નીપજશે નહીં, પણ તે સાધારણ અગ્નિમાંથી વિશેષ અગ્નિ પેદા થશે તો તેથી સર્વ જાતની રસોઈ પાકશે, તેમજ સાધારણ યોગમાંથી વિશેષ યોગજ વધારે ચોક્કસ ફળ આપનારો છે. સાધારણ ફળ વિશેષ ફળ આગળ ઝાંખું છે. જેમકે સૂર્યના તેજ આગળ ચંદ્રનું તથા બીજા તારાઓનું તેજ ઝાંખું છે તેમજ સાધારણ તથા વિશેષ ફળને માટે સમજવું.

૪૦ વળી દીનચર્યામાં ચંદ્રમાની અવસ્થા મૂળ્ય માણસોને ફળ મળે છે તે અવસ્થા વામન પંડીત નિચે પ્રમાણે કહે છે:—

૧ પ્રવાસ અવસ્થામાં ચંદ્રમા હોય તો મૂસાફરી કરાવે.

૨ નષ્ટા અવસ્થામાં હોય તો ધનનો નાશ થાય.

૩ મૃત્યુ અવસ્થામાં હોય તો મૃત્યુ થાય.

૪ જ્યા અવસ્થામાં હોય તો જીત થાય.

૫ હાસ્ય અવસ્થામાં હોય તો સ્ત્રીના વિલાસનું સુખ થાય.

૬ રતી અવસ્થા હોય તો વિષયનું સુખ આપે.

૭ ક્રીડા અવસ્થામાં હોય તો રમત રમાડે અને સુખ આપે.

૮ પ્રસુતા અવસ્થામાં હોય તો ક્લેશ, નીંદ્રા, અને દેહ પીડા પામે.

૯ ભૂકતા અવસ્થામાં ભય થાય.

૧૦ જવરા અવસ્થામાં તાવ આવે.

૧૧ કંપિતા અવસ્થામાં નુકસાન થાય.

૧૨ શુસ્થિતા અવસ્થામાં સુખ થાય.

ઉપર મૂળ્ય ચંદ્રમાની ફક્ત બાર અવસ્થાના આધારથીજ દીનચર્યાનું ફળ કેટલાએક આચાર્યો કહે છે.

૪૨ જે પંડીત દીનચર્યાને સારી રીતે જોઈ જાણશે તે માણસોના આશ્ચર્યની સાથે ચિત્ત હરણુ કરી શકશે.

૪૩ અમૂક બાબતની વધારે ચોક્કસાઈ કરવા માટે દીનચર્યામાં પણ સહમતી યોજના કરી હશે તો તે વિશે વધારે ખુલાશો જણાશે.

૪૪ ધણા શાસ્ત્રોનો મત એકઠો કરીને આ દીનચર્યાનું ફળ સંક્ષેપમાં પૂરેપૂરું જણાવેલું છે તે ધ્યાનમાં રાખી વિચારવું.

ભાગ પાંચમો.

ષોડસ યોગો બાબત.

તાજક નિલકંઠી અથમાંથી

નિચે લખેલા ષોડસ યોગો એટલે સોળ પ્રકારના યોગો જન્મમાં, વર્ષમાં, માસમાં, અને પ્રજામાં ફળાદેશ જાણવાને ધણા ઉપયોગી અને ચ-મતકારી ફળ બતાવી આપે છે. એ યોગો પ્રથમ ચવન ભાષામાં હતા તેથી તેનાં નામો ચવન ભાષામાં છે.

૧ કૃત્ય યોગ.	૭ નડત.	૧૨ ખલ્લાસર.
૨ દુરદ્ધ યોગ.	૮ ચગયા.	૧૩ રદ્.
૩ ઇકવવાલ યોગ.	૯ મણ્ણી.	૧૪ દુકાળી કૃત્ય.
૪ ઇંદુવાર.	૧૦ કંબુળ.	૧૫ તંબિર.
૫ ઇત્યશાલ.	૧૧ ગરી કંબુળ.	૧૬ દુત્યો તંબિર.
૬ ઇસરાદ્.		

અહોનો ઇત્યશાલ વિગેરે યોગો જોવામાં અહોના નિચે લખ્યા પ્રમાણે દિમાંશા (અંશ) તાજક શાસ્ત્રમાં નડકી કરેલા છે.

સૂર્યના ૧૫.	ચંદ્રના ૧૨.	મંગળના ૮.	બુધના ૭.
ગુરુના ૬.	શુક્રના ૭.	શનિના ૬.	રાહુના ૧૨.

દિમાંશા એટલે એક અહ બીજા અહને કેટલા અંશ સૂધી દૃષ્ટિમાં લઇ શકે છે તેના આંકડા સમજવા.

હવે ઉપરના ઇત્યશાલ વિગેરે યોગો જોવામાં પ્રથમ અહોના અંશ કેટલા છે તે જાણવાની જરૂર છે, તેથી સ્પષ્ટ અહ ચક્રના કોઠામાંથી અહોના અંશ જોવા. વધારે ખુલાશાથી સમજાય તેટલા માટે કદબીતરીતે સ્પષ્ટ અહ ચક્રમાંથી સૂર્ય તથા ગુરુના નિચે પ્રમાણે અંશ લીધા છે.

અહો કમી સીક્રિના કેટલા અંશ, કળા, પાસાય. (વિકળા ઉપર રહેતો) ની ગણિ.	સૂર્ય.	ગુરુ.
	૮	૪
	૮	૧૩
	૩૦	૨૦
	૪૦	૩૦
	<hr/>	<hr/>
	૫૬	૧૩ કળા
	૮	૫ વિકળા

અહો પોતપોતાની ગતિ જોટલો પ્રદેશ દરરોજ આકાશમાં આગળ વધતો ચાલે છે.

અહુની ગતિ જોટલે અહુની ચાલ સમજવી.

શિધ ગતિ જોટલે ઉતાવળી ચાલ.

મંદ ગતિ જોટલે ધીમી ચાલ.

જે જે અહોનો ઇત્યશાલ વિગેરેજગમે તે યોગ જોવો હોય તો તે જે અહોમાંથી જેની ગતિ વધારે હોયતે શિધ અહ કહેવાય, અને જેની ગતિ યોગી હોય તે મંદ અહ કહેવાય છે.

ઉપર લખેલા જે અહો સૂર્ય અને ગુરુમાં સૂર્યની ચાલવાની ગતિની કળા વધારે છે માટે સૂર્ય શિધ અહ કહેવાય, અને ગુરુની ચાલવાની ગતિની કળા ઓછી છે તો તે મંદ ગતિનો અહ કહેવાય છે.

શિધ અહ પોતાના અંશથી આરંભીને પોતાના દિશાંશના અંશ જોટલે દુર આગળ રહેલા મંદ અહને દૃષ્ટિમાં લઇ શકે છે.

મંદ અહ પોતાના અંશથી માંડીને પોતાના દિશાંશમાં અંશ જોટલે દુર પાછળ રહેલા શિધ અહને દૃષ્ટિમાં લઈ શકે છે.

ઉદાહરણ—ઉપર લખેલા સૂર્ય અને ગુરુનો ઇત્યશાલ જોવાનો છે, માટે જો જે અહોમાંથી સૂર્યની ચાલવાની ગતિ કળા ૫૯ વિકળા ૮ ની છે અને ગુરુની ચાલવાની ગતિ કળા ૧૩ વિકળા ૫ ની છે તો ગુરુ કરતાં સૂર્યની ચાલવાની ગતિ વધારે છે માટે તે શિધ અહ કહેવાય ને ગુરુ મંદ કહેવાય. હવે જો જે અહોની રાશિને ન ગણતાં ફક્ત અંશાદિ લેવું. સૂર્યના આઠ અંશ છે અને સૂર્યના દિશાંશ પંદર છે માટે ૮ માં ૧૫ મેળવતાં ૨૩ થયા, માટે સૂર્ય પોતાના આઠ અંશથી આરંભીને આગળ ૨૩ અંશ સૂધીમાં ગુરુના ૧૩ અંશ આવી સમાય છે; કેમકે સૂર્ય પોતાના અંશ ૮-૯-૧૦-૧૧-૧૨-૧૩-૧૪ એમ ૨૩ અંશ સૂધી દિશાંશમાં લે છે, માટે સૂર્યએ ગુરુને દિશાંશમાં લીધો, તેમજ ગુરુના અંશ ૧૩ છે ને ગુરુના દિશાંશ ૯ છે માટે ૧૩ માંથી ૯ બાદ કરતાં બાકી ૪ રહે છે જોટલે ગુરુએ પોતાના ૧૩ અંશથી માંડીને પાછળ ૪ અંશ સૂધીમાં સૂર્યના ૮ અંશ આવી જાય છે કેમકે ગુરુ પોતાના ૧૩-૧૨-૧૧-૧૦-૯-૮ એમ ઓછા થતાં છેક ૪ અંશ સૂધીની અંદર સૂર્યના અંશ આવી જાય છે માટે ગુરુએ સૂર્યને દિશાંશમાં લીધો એમ જાણવું.

ઉપર પ્રમાણે શિધ અને મંદ અહો એક પીળને દિશાંશ (દૃષ્ટિમાં).

સેતા હોય તો ઇત્યશાસ્ત્ર વિગેરે યોગો બનેછે.

શિશ્ન અહ પોતાની આગળ અને મંદ અહ પોતાની પાછળ દિપ્તાંશોમાં લેવાનું કારણ કે શિશ્ન અહ કરતાં મંદ અહ વધારે અંશ ઉપર છે, જેમ કે સૂર્ય શિશ્ન અહના સ્પષ્ટ ચંદ્ર ચંદ્રમાં ૮ અંશ છે ને ગુરુ મંદ અહના ૧૩ અંશ છે.

અહોની એક ખીન્નથી ઉપર દૃષ્ટિ હોય તોજ ઉપર લખેલા યોગો બને છે, માટે અહોની દ્રષ્ટિ બાબત ફરીથી લખીએ છીએ.

અહો એક ખીન્નથી ૩-૧૧ મે ભાવે રહેલા હોય તો મિત્ર દ્રષ્ટિથી એક પાયો દેખેછે.

અહો એક ખીન્નથી ૪-૧૦ મે ભાવે રહેલા હોય તો શત્રુ દ્રષ્ટિથી બે પાયો દેખે છે.

અહો એક ખીન્નથી ૫-૯ મે ભાવે રહેલા હોય તો મિત્ર દ્રષ્ટિથી ત્રણ પાયો દેખે છે.

અહો એક ખીન્નથી ૧-૭ મે ભાવે રહ્યા હોય તો શત્રુ દ્રષ્ટિથી ચાર પાયો એટલે સંપૂર્ણ દ્રષ્ટિથી દેખે છે.

૧ કુત્ય યોગ.

૧ યવન ભાષામાં બળવાન અહને કુત્ય એમ કહેછે, માટે ક્યા અહને બળવાન કહેવો તે આ કુત્ય યોગ ઉપરથી જાણાશે.

૨ સર્વથી લગ્નમાં રહેલા અહને બળવાન જાણવો.

૩ લગ્ન સિવાય ખીન્ન કેંદ્ર ૪-૭-૧૦ મે સ્થાને રહેતો અહ લગ્ન કરતાં ઉતરતા દરજ્જાનો બળવાન જાણવો.

૪ કેંદ્ર કરતાં ઉતરતા દરજ્જાનો જે અહ પશુફરમાં રહેલો હોય તેને બળવાન જાણવો, પણ આડમા ભાવે જે અહ રહ્યા હોય તેને બળવાન જાણવો નહીં.

૫ પશુફર કરતાં ઉતરતા દરજ્જાના લગ્ને મિત્ર દ્રષ્ટિથી એટલે ૩-૯ સ્થાને જે અહ રહેલો હોય તેને બળવાન જાણવો, અથવા તે કરતાં ઉતરતા દરજ્જાનો પશુફર અથવા આપોક્લીમ સ્થાન ૩-૫-૯-૧૧ મે સ્થાને રહીને લગ્નને દેખતો હોય તો તે બળવાન ગણાય, પણ જો ૬-૮-૧૨ સ્થાને જે અહ હોય તેની પણ લગ્ન ઉપર ગણિતાગત દૃષ્ટિ હોય તોપણ તેને બળવાન સમજવો નહીં. કોઈ આચાર્ય તેને સ્વલ્પ બળવાન કહે છે પણ તે ખડુ પ્રમાણ પક્ષ નથી એવી રીતે સમરત્વમાં કહેલું છે.

૬ પોતાની રાશિનો, ઉંચનો, પોતાના હદનો, પોતાના દૃષ્ટાણનો, પોતાના નવમાંશનો, પોતાની ત્રૈરાશિકનો જે અહ હોય તે બળવાન ગણાય છે.

૭ મધ્યમ ગતિ, સમાન ગતિવાળો અહ પણ બળવાન ગણાય છે.

૮ મધ્યમ ગતિ કરતાં ઓછી ગતિવાળો અહ પણ બળવાન ગણાય છે.

૯ જે અહ ઉદયનો એટલે જે અહનો તારો રાત્રીએ દેખાતો હોય તેને ઉદયનો અહ કહે છે તે તે બળવાન ગણાય છે, તેમ માર્ગ ગતિનો અહ પણ બળવાન ગણાય છે.

૧૦ શુભ અહની દૃષ્ટિવાળો તથા સમાગમવાળો અહ બળવાન ગણાય છે, તેમજ પાપ અહની શત્રુ દૃષ્ટિ એટલે ૪-૭-૧૦-૧ રાશિની દૃષ્ટિ વગર, નો અહ પણ બળવાન ગણાય છે.

૧૧ પાપ અહના યોગ વગરના અહને પણ બળવાન જાણવો.

૧૨ સિવાય બળવાન અહ નિચે મુજબ જાણવા.

૧૩ શુક્ર, ચંદ્ર, અને મંગળ સાયનકાળે આકાશમાં ઉદય થયલા જાણાતા હોય તો તે બળવાન જાણવા.

૧૪ ગુરુ અને શનિ પાછલી રાત્રે આકાશમાં ઉદય થયલા જાણાય તો બળવાન ગણાય છે.

૧૫ પુરુષ અહ એટલે સૂર્ય, મંગળ, અને ગુરુ દિવસે બળવાળા ગણાય છે.

૧૬ સ્ત્રી અહ એટલે ચંદ્ર, બુધ, શુક્ર, અને શનિ રાત્રિએ બળવાન ગણાય છે.

૧૭ સૂર્ય જે રાશિના નવમાંશમાં હોય તે રાશિ નવમાંશમાં જે અહની ન હોય તે બળવાન જાણવો.

૧૮ સ્થિર રાશિ એટલે વૃષભ, સિંહ, વૃશ્ચિક, અને કુંભ રાશિમાં રહેલા અહોને બળવાન સમજવા.

૧૯ સ્ત્રી અહો ચોથા ભાવથી માંડીને નવમા ભાવ સૂધીમાં રહેલા હોય તો તેને બળવાન જાણવા.

૨૦ પુરુષ અહો દશમા ભાવથી આરંભીને ત્રીજા ભાવ સૂધીમાં બેઠેલા હોય તો તેને બળવાન જાણવા.

૨૧ પુરુષ અહો એકી રાશિમાં બેઠા હોય તો બળવાન, અને સ્ત્રી અહો બેકી રાશિમાં બેઠા હોય તો બળવાન જાણવા.

૨૨ ઉપર પ્રમાણેના બળવાળા અહો જે કુંડળીમાં હોય તો તે કુંડળી-

માં કુલ્ય યોગ થયેલો કહેવાય છે એવી રીતે સમસ્તંત્રમાં કહેલું છે.

૨ દુરંદ્ર યોગ.

૧ યવન ભાષામાં નિર્બળ અહને દુરંદ્ર એમ કહે છે, માટે કયા અહને નિર્બળ કહેવો તે આ દુરંદ્ર યોગ ઉપરથી જણાશે.

૨ વર્ષ, માસ, દિવસ, કે પ્રશ્ન લગ્ન થકી ૬-૮-૧૨ માં સ્થાને જે અહ રહેલો હોય તેને નિર્બળ અહ જાણવો.

૩ વક્ર ગતિવાળા, શત્રુ અહની રાશિના, અને નિચ રાશિના અહને નિર્બળ જાણવો.

૪ વક્ર ગતિ થવાના અહને પણ નિર્બળ જાણવો.

૫ પાપ અહના સમાગમ કે દૃષ્ટિવાળા અહને નિર્બળ જાણવો.

૬ અસ્તના અહને નિર્બળ જાણવો.

૭ નીચ અને શત્રુ રાશિમાં રહેલા પાપ અહની સાથે ઋત્યુશાલ યોગ કરનારા અહને નિર્બળ જાણવો.

૮ પાપ અહની શત્રુ દૃષ્ટિ એટલે ૧-૪-૭-૧૦ માં સ્થાનની દૃષ્ટિવાળા અહને નિર્બળ જાણવો.

૯ ૬-૮-૧૨ માં સ્થાનમાં રહેલા અહની સાથે જે અહ ઇત્યશાલ કરતો હોય અથવા ઇત્યશાલ કરવાનો હોય તે અહને પણ નિર્બળ અહ જાણવો.

૧૦ પોતાની રાશિ થકી સાતમી રાશિમાં રહેનાર અહને નિર્બળ જાણવો.

૧૧ રાહ્વનાં પુંછ અને મૂખ ભાગમાં એટલે રાહ્વએ ભોગવેલા તથા ભોગવવાના અંશમાં જે અહ રહેલો હોય તેને નિર્બળ જાણવો.

૧૨ જે અહ લગ્નને દેખતો ન હોય તેને નિર્બળ જાણવો.

૧૩ સૂર્ય નવમાંશ કુંડળીમાં જે રાશિનો હોય તેથી સાતમી રાશિમાં રહેલા અહને નિર્બળ જાણવો.

૧૪ જે અહ અધમ અધિકારનો હોય તેને નિર્બળ જાણવો.

૧૫ જે અહ પાપ અહની સાથે ઇત્યશાલ યોગ કરતો હોય તેને પણ નિર્બળ અહ જાણવો.

ઉપર પ્રમાણે અહોને નિર્બળ જોવાનો પ્રકાર છે. હવે તે ઉપરાંત અંદ્રને નિર્બળ જોવાનો પ્રકાર નિચે પ્રમાણે છે.

* ઇત્યશાલ યોગ હવે પછી લખવામાં આવશે.

† ઇત્યશાલ યોગ હવે પછી લખવામાં આવશે.

ચંદ્રના દુરક્રમાં લક્ષણો.

૧ જે રાશિમાં સૂર્ય રહેલો હોય ત્યાંથી બારમી રાશિમાં ચંદ્ર હોય તો તેને નિર્બળ જાણવો.

૨ ચંદ્ર વૃશ્ચિક રાશિના ૧૫ અંશની અંદર હોય તો તેને નિર્બળ જાણવો, તેમજ તોલા રાશિના ૧૬ અંશથી માંડીને ૨૯ અંશ સુધી હોય તો નિર્બળ જાણવો.

૩ જે રાશિમાં ચંદ્ર બેઠો હોય તે રાશિનો સ્વામિ ચંદ્રને દેખતો ન હોય તો ચંદ્રને નિર્બળ જાણવો.

૪ સર્વ ગ્રહો ચંદ્રને ન દેખે તો ચંદ્રને નિર્બળ જાણવો.

૫ આગળ કહેલા શન્ય માર્ગનો ચંદ્ર હોય તો તેને નિર્બળ જાણવો.

૬ ચંદ્ર ઉત્તમ અધિકારનો ન હોય તો તેને નિર્બળ જાણવો.

૭ ક્ષીણ ચંદ્ર વદ ૮ થી શુદ્ધ ૮ સુધીના ચંદ્રને નિર્બળ જાણવો.

૮ રાશિના છેલ્લા અંશમાં એટલે ૨૮ કે ૨૯ અંશનો ચંદ્ર હોય તો તેને નિર્બળ જાણવો.

૯ ઉપર પ્રમાણે જન્મમાં, વર્ષમાં, કે પ્રશ્ન સમયમાં ચંદ્રનું નિર્બળ-પણું કહેલું છે. એ સિવાયના બાકીના લક્ષણવાળા ચંદ્રને બળવાન જાણવો.

૧૦ શુકલ પક્ષમાં મંગળ અને કૃષ્ણ પક્ષમાં કોઇ પણ ગ્રહ શુક્ર દિ એટલે ૧-૪-૭-૧૦ દૃષ્ટિથી ચંદ્રને દેખતા હોય તો ચંદ્ર નિર્બળ જાણવો.

૧૧ શુકલ પક્ષમાં દિવસે વર્ષ પ્રવેશ કે પ્રશ્ન હોય અને એકી રાશિ ૧-૩-૫-૭-૯ માં શનિ બેઠો હોય ને તે ચંદ્રને દેખતો હોય તો ચંદ્રના દુરક્રમ યોગમાં ઘટાડો કરી કોઇ ચંદ્રના બળમાં સુધારો કરે છે. કદી એ પ્રમાણે શનિ દેખતો ન હોય તો દુરક્રમમાં વધારો થાય એટલે ચંદ્ર વધારે નિર્બળ ગણાય છે.

૧૨ કૃષ્ણ પક્ષમાં રાત્રી વખતે વર્ષ કે પ્રશ્ન હોય અને એકી રાશિમાં એટલે ૨-૪-૬-૮-૧૦-૧૨ માં બાવમાં મંગળ હોય અને તે ચંદ્રને દેખતો હોય તો ચંદ્રના બળમાં સુધારો થાય છે, અને મંગળ દેખતો ન હોય તો નિર્બળપણું વધારે છે.

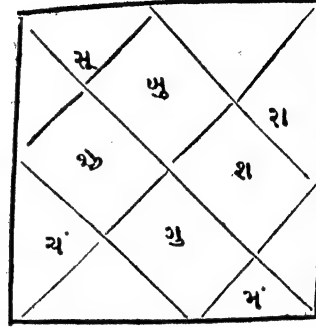
ઉપર પ્રમાણે ચંદ્રનું બળ જન્મ વખતમાં, વર્ષના વખતમાં, પ્રશ્નના વખતમાં, તેમજ માસ અને દિવસ વિગેરે કુંડળીમાં જોતું ને તે પછી રજા-દેશ કહેવો.

● હવે, નીચે વિગેરે કોઇ રાશિનું બળ અગર નિર્બળ ન હોય તેમ જ અથ કે પાપ ગ્રહનો સમાવેશ કે દૃષ્ટિ ન હોય તેવા ચંદ્રને શન્ય માર્ગનો કહેશે.

૩ ઇચ્છવાલ યોગ.

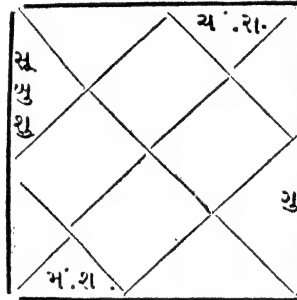
આ યોગ ઉપજવવાની રીતી એવી છે કે કોઇ પણ કુંડળીમાં કંદ્ર સ્થાન ૧-૪-૭-૧૦ તથા પશુકર એટલે ૨-૫-૮-૧૧ માં ભાવમાં તમામ ગ્રહો ભેટલા હોય અથવા તેમાંથી યોગ સ્થાનમાં તમામ ગ્રહો સમાયલા હોય અને તેમાં ફક્ત ૩-૬-૯-૧૨ એ ભાવમાં એક ગ્રહ આવેલો ન જોઇએ. આવા યોગને ઇચ્છવાલ યોગ કહે છે.

ઉપરનો યોગ રાજ્ય તરફથી પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. રીષ્ટ યોગ થયેલો હોય તો પણ તે મટાડીને ધન્ય સુખ પ્રાપ્તિ એમ તાજકાલકારમાં લખેલું છે.

૪ ઇંદુવાર યોગ.

કોઇ પણ કુંડળીમાં આપોકલીમ સ્થાન એટલે ૩-૬-૯-૧૨ એ ભાવમાં તમામ ગ્રહો રહ્યા હોય અથવા તેમાંથી કેટલાએક સ્થાનમાં તમામ ગ્રહો આવેલા હોય તો ઇંદુવાર યોગ ઉપજે છે.

ઉપરનો યોગ વર્ષ, માસ, અને પ્રશ્ન વિગેરેમાં નેષ્ટ એટલે નહાઈ કુંડળ આપનારો તાજક શાસ્ત્રમાં કહેલો છે. વળી તાજક તિલકમાં પણ એગળ કહ્યું છે.

૫ ઇત્યશાલ જેને મુથશીળ યોગ પણ કહે છે.

ઇત્યશાલ યોગમાં જે ગ્રહનો ઇત્યશાલ જોવા હોય તે ગ્રહોની એક બીજા ઉપર દૃષ્ટિ જરૂર જોઈએ એમ તાજક મુક્તાવળીમાં કહેલું છે.

આ ઇત્યશાલ યોગ બે ગ્રહથી બને છે. એ બે ગ્રહમાં શિથ એટલે ઉતાવળી ચાલના ગ્રહના ઓછા અંશ ને મંદ એટલે સ્ત્રીની ચાલના ગ્રહના અંશ વધારે હોય અને એક બીજાને પોતાના દિશ્તાંશમાં (દૃષ્ટિમાં) લેતા હોય. આ યોગ ઉપજે છે.

ધૃત્યશાલ યોગ નિચે લખેલા ત્રણ પ્રકારના છે.

વર્તમાન ઇત્યશાલ.

ભૂતકાળ ઇત્યશાલ.

ભવિષ્ય ઇત્યશાલ.

ઉપર પ્રમાણે ત્રણ પ્રકારના ઈત્યશાસ્ત્ર યોગ છે.

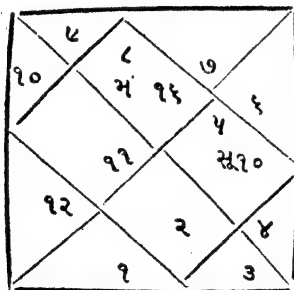
વર્તમાન ઇતિહાસ.

ઈત્યશાલ યોગમાં લગ્નનો સ્વામિ અને કાર્યનો સ્વામિ આ બે ગ્રહનો ઈત્યશાલ થાય તો કાર્યની સિદ્ધિ સમજાવી, કેમકે લગ્ન એ પૂછનાર ગાણુસ છે, અને લગ્ન સિવાયના ધન, પ્રાક્રમ, વિગેરે ૧૧ જાતો એ કાર્ય જૂવન કહેવાય છે.

જન્મ, વર્ષ, અને માસની જેમ કુંડળી કરવામાં આવે છે, તેમ પ્રશ્ન પૂછવામાં આવે તો પ્રશ્ન વખતની પણ કુંડળી કરવામાં આવે છે.

મને રાજ્ય મળશે ? એ રીતે પ્રશ્ન છે તો તે વખતનું લગ્ન મુકરર કરી પારે ભાવમાં રાશિ ગ્રહો માંડવામાં આવે છે.

ઉપલા પ્રશ્નની કુંડળી નિચે પ્રમાણે.

રાજ્ય મળવાનો સવાલ છે તો લગ્ન અને રાજ્યદ્વાર દશમા ભાવના સ્વામિ અહીં ઉપરની કુંડળીમાં દાખલ કરવામાં આવેલા છે.

અન્ન વખત મેહો કટલા અંશના છે તે ગણિતથી નક્કી કરવામાં આવે છે, અને જન્મ, વર્ષ તથા માસમાં તેો સ્પષ્ટ મહુ ચક્રનો કોડો કરી તેમાં મેહોના અંશ તથા ચાલવાની કળા દાખલ કરવામાં આવેલા છે.

ઉપરના પ્રશ્નમાં વૃદ્ધિક રાશિનું લગ્ન છે તેનો સ્વામિ મંગળ ૧૧ અં-
શનો લગ્નમાં રહેલો છે અને રાજ્યદાર દશમા બાવનો સ્વામિ સૂર્ય દશ

અંશનો દંશમાં ભાવમાંજ ખેડો છે.

ઉપરના બે અહો એક બીજાને દ્રષ્ટિથી દેખી શકે છે તેમાં સૂર્ય શિધ એટલે ઉતાવળી ચાલતો છે અને મંગળ મંદ એટલે ધીમી ચાલતો છે.

શીધ અહ સૂર્ય પોતાના ૧૦ અંશથી આરંભીને પોતાના દિશાંશાના ૧૫ અંશ સૂધી એટલે ૨૫ અંશ સૂધી આગળ રહેલા મંદ અહને દેખી શકે છે કારણ કે મંગળના ૧૬ અંશ ઉપરના ૨૫ અંશમાં સમાયછે.

તેમજ મંદ અહ મંગળ પોતાના ૧૬ અંશથી આરંભી પોતાના દિપ્તાંશાના આઠ અંશ સૂધી પાછળ રહેલા શિધ અહ સૂર્યને દેખી શકે છે, કારણ કે ૧૫-૧૪-૧૩-૧૨-૧૧-૧૦-૯-૮ અંશ સૂધી સૂર્યને દેખી શકે છે ને સૂર્યના ૧૦ અંશ છે તે તેમાં સમાયછે માટે મંગળે પણ સૂર્યને દિપ્તાંશમાં એટલે દૃષ્ટિમાં લીધો એમ જાણવું.

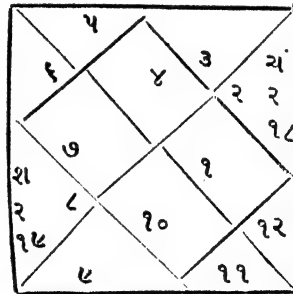
મંદ અહ કરતાં શિધ અહ પાછળ છે તેથી શિધ અહ આગળ અને મંદ અહ પાછળ દૃષ્ટિથી દિપ્તાંશમાં ઉપર પ્રમાણે લે છે.

એ પ્રમાણે એક અહ બીજાને દિપ્તાંશમાં અન્યોઅન્ય લેછે, જેથી આ વર્તમાન ઇત્યશાલ થયો માટે રાજ્યનું સુખ મળવાનો વખત ચાલે છે ને તે કામની સિદ્ધિ છે.

સંપૂર્ણ ઇત્યશાલ.

મને સ્ત્રી ક્યારે મળશે ?

આ પ્રશ્નમાં કર્ક લગ્નનો સ્વામિ ચંદ્રમા વરખ રાશિમાં ૨ અંશ અને ૧૮ કળાનો ૧૧ મા ભાવે છે અને સ્ત્રી બુવન ૭ માનો સ્વામિ શનિ ૮ વૃશ્ચિક રાશિનો ૨ અંશ અને ૧૬ કળાનો ૫ મે ભાવે ખેડો છે અને એ બંને અહને દૃષ્ટિ છે. શનિ અને ચંદ્ર એ બેમાં ચંદ્ર શિધ અહ છે અને શનિ મંદ અહ છે. એ બેને ૨૬૦ એક કળાનું અંતર છે અને અંશ તો બરાબર છે, તેમાં વળી ચંદ્ર શનિ કરતાં ઓછો છે માટે આ સંપૂર્ણ ઇત્યશાલ થયો તેથી હાલ હાલ સ્ત્રીનો લાભ થશે એ રીતે હાલનું સુંદર ગ્રંથમાં કહ્યું છે.

બીજા પ્રકારનો વર્તમાન ઇત્યશાલ.

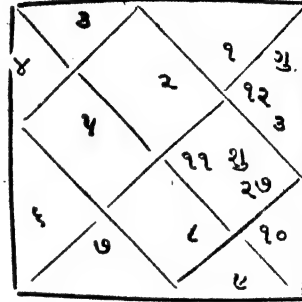
શિધ અહ કોઇ પણ રાશિના ઉતરતા ભાગમાં હોય અને તેથી આગ-

જની એટલે આવતી બીજી રાશિના શરૂઆતના ભાગમાં મંદ ગ્રહો હોય અને એ બે ગ્રહો એક બીજાને દિપ્તાંશમાં સ્પર્શ શકતા હોય એટલે એ બે ગ્રહો વચ્ચે દિપ્તાંશા એટલું અંતર હોય તોપણ આ ઈત્યશાલ યોગ બધાય છે. કોઈ કહેશે કે આ બે ગ્રહોને દષ્ટિ નથી, પણ તેમ નથી કારણ કે એ બે ગ્રહો એક રાશિમાં એટલા જવાળ છે.

અને લાભ થશે ?

આ પ્રશ્નમાં લગ્નનો સ્વામિ શુક શિશ્ન ગ્રહ કુમ્ભ રાશિમાં ૧૦ મે ભાવે કુમ્ભ રાશિના છેલ્લા ભાગમાં ૨૭ અંશે છે, અને લાભ ભાવનો સ્વામિ શુક મંદ ગ્રહ આગળની આવતી રાશિ મીન રાશિના શરૂઆતના ભાગમાં ૩ અંશે છે. આ બે ગ્રહોને ફક્ત છ અંશનું અંતર છે. આમાં મંદ ગ્રહ પાછળથી અને શિશ્ન ગ્રહ આગળથી એક બીજાને દિપ્તાંશમાં લે છે. (૧૧ રૂપિઆને ૧૩ આના તથા ૧૨ રૂપિઆ ને ૩ આના એ બેને ફક્ત છ આનાનું અંતર છે.) એવી રીતે ઉપરના ઉદાહરણમાં છે.

બીજો પ્રકારે વર્તમાન ઇત્યશાલ.

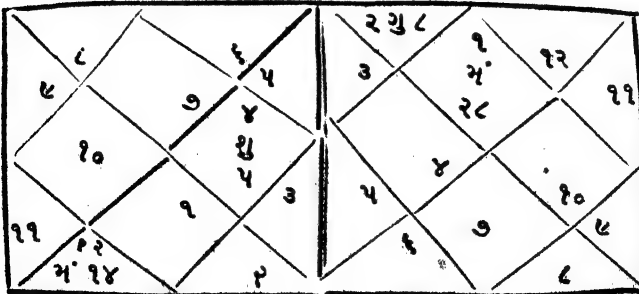
ઉપર પ્રમાણે વર્તમાન ઇત્યશાલ થયો માટે લાભ મલવાનો વખત આવે છે ને કાર્યનો સિદ્ધિ છે.

ભવિષ્ય ઇત્યશાલ.

ઉપરના બે પ્રકારના વર્તમાન ઇત્યશાલમાં શિશ્ન ગ્રહને દિપ્તાંશમાં લેવાને ફક્ત મંદ ગ્રહના એકાંદ અંશ ઓછા હોય, તેમજ મંદ ગ્રહને દિપ્તાંશમાં લેવાને ફક્ત શિશ્ન ગ્રહના એકાંદ અંશ બાકી હોય ત્યારે ભવિષ્ય ઇત્યશાલ બને છે.

ભવિષ્ય ઇત્યશાલ
કી મળશે ?

બીજા પ્રકારે ભવિષ્ય ઇત્યશાલ.
લાભ સિદ્ધિ ?

ઉપરની એ કુંડળીમાં સ્ત્રી લાભની કુંડળીમાં શુક્ર શિધ્ર ગ્રહ છે ને મંગળ મંદ ગ્રહ છે, તેમજ ભાગ્ય સિદ્ધિની કુંડળીમાં મંગળ સિધ્ર ગ્રહ અને ગુરુ મંદ ગ્રહ છે.

ઉપર લખેલી કુંડળીઓમાં લગ્નના સ્વામિ અને કાર્યના સ્વામિને એક બીજાને દિપ્તાંશમાં લેવાને એકાદ બે અંશનું થોડું છેડું એટલે અંતર છે કેમકે તેઓ હાલ એક બીજાને દિપ્તાંશમાં લઇ શકતાં થયી, પણ થોડી મુદતમાં લેશે. જ્યારે આ ગ્રહો દિપ્તાંશમાં એક બીજાને લેશે ત્યારે કામ સિદ્ધિ થશે. આ અંતર એટલે છેડું ઘણું કરીને દિપ્તાંશ કરતાં ૧૨ અંશ સૂધી વધારે હોય ત્યારેજ ભવિષ્ય ઇત્યશાલ બને છે, તેથી વધારે અંશ હોય તો નહીં એમ સમરતંત્રમાં કહ્યું છે.

ઇત્યશાલ યોગમાં મંદ ગ્રહ વક્ર ગતિનો એટલે અવળી ચાલનો હોય તો હરકત નહીં, પણ શીઘ્ર ગ્રહ વક્ર ગતિનો હોય તો ઇત્યશાલ યોગનું કાંઇ પણ ફળ સમજવું નહીં, કારણ કે તે બંને દિપ્તાંશમાંથી છુટી જવાના અથવા તેઓ દિપ્તાંશમાં આવી શકવાના નહીં તેમજ ટકી શકવાના નહીં, અને અંતે તે બે ગ્રહો એક બીજાને મળી શકવાના નહીં એટલે અંશ, કળા, વિ-કળામાં સરખા થવાના નહીં, માટે શિધ્ર ગ્રહ પોતાનું તેજ મંદ ગ્રહને આપી શકવાનો નહીં એટલે ફાગટ છે.

ઉપર પ્રમાણે વર્તમાન, સંપૂર્ણ અને ભવિષ્ય એવા ત્રણ પ્રકારના ઇત્યશાલ કહ્યા. હવે તેમના ફળ જોવાની રીતિ નિચે પ્રમાણે છે.

જ્યારે લગ્નના સ્વામિનો કાર્યના સ્વામિ સાથે ઇત્યશાલ થાય ત્યારેજ કામની સિધ્ધિ વિદ્વાનોએ કહેલી. જ્યારે વર્તમાન ઇત્યશાલ હોય ત્યારે કામની સિધ્ધિ કહેવી, સંપૂર્ણ ઇત્યશાલ હોય ત્યારે જરૂર પૂરેપૂરી કામની સિદ્ધિ કહેવી, અને ભવિષ્ય ઇત્યશાલ હોય ત્યારે કામની સિદ્ધિ આમળ થશે એમ કહેવું,

લગ્નનો સ્વામિ, અને કાર્ય ભાવનો સ્વામિ, તથા તેમના મિત્ર ગ્રહો એટલે લગ્નના સ્વામિના તથા કાર્ય ભાવના સ્વામિના મિત્ર, એ રીતે ચારે ગ્રહો જે જે રાશિમાં હોય અને તે રાશિ પોતાના સ્વામિનો અગર શૂન ગ્રહનો સમાગમ કે દૃષ્ટિ હોય તો ઇત્યશાલ એમ જાણવાનું જાણવું. એ ઇત્યશાલ વધારે સારું ફળ આપશે, તેમાં પણ મિત્ર દૃષ્ટિ પડીતોએ વધારે સારી કહેલી છે એમ સમરતંત્રમાં કહેલું છે.

લગ્નનો સ્વામિ, અને કાર્ય ભાવનો સ્વામિ પોતાના ઉચ્ચ, પોતાની રાશિ, પોતાના હૃદય, દૃષ્ટકાણુ, નવગાંશમાં હોય અને તેઓને શુભ ગ્રહનો સમાગમ કે દૃષ્ટિ ભૂતકાળમાં થઈ ગઈ હોય ને હાલ દ્રષ્ટિ ન હોય તો પૂર્વ એટલે ભૂતકાળમાં શુભ ફળ પૂરેપૂર્ણ થઈ ગયું છે એમ કહેવું. એ પ્રમાણે લગ્નના સ્વામિ અને કાર્ય ભાવના સ્વામિ પોતાના ઉચ્ચ વિગેરેમાં તથા શુભ ગ્રહની રાશિ વિગેરેમાં હોય અને તેઓને શુભ ગ્રહનો સમાગમ કે દ્રષ્ટિ હવે પછી થવાની હોય તો ભવિષ્યકાળમાં શુભ ફળ થશે એમ કહેવું. તેમજ લગ્નનો સ્વામિ અને કાર્ય ભાવના સ્વામિ ઉપર મૂળજ પોતાના ઉચ્ચ વિગેરેમાં અથવા શુભ ગ્રહની રાશિ વિગેરેમાં હોય અને તેઓને શુભ ગ્રહનો સમાગમ કે દૃષ્ટિ હાલ વર્તમાનકાળમાં હોય તો શુભ ફળ હાલ વર્તમાન વખતમાં મળશે એમ સગરંતંત્રમાં કહેલું છે.

ઉપર જણાવેલી રીત કરતાં આવળી રીતે હોય તો તેથી ઉત્તરું ફળ સમજવું, એટલે લગ્નનો સ્વામિ અને કાર્ય ભાવનો સ્વામિ નીચના, પોતાના શત્રુ ગ્રહની રાશિના, શત્રુ ગ્રહના હૃદય વિગેરેમાં તથા પાપ ગ્રહની રાશિમાં હોય અને તેઓને પાપ ગ્રહનો સમાગમ કે દૃષ્ટિ ભૂતકાળમાં થઈ ગયેલી હોય તો પૂર્વ ભૂતકાળમાં નેષ્ટ ફળ થઈ ગયું છે એમ જાણવું; અને જો ઉપર લખ્યા પ્રમાણે લગ્નનો સ્વામિ અને કાર્ય ભાવના સ્વામિ ઉપર જણાવેલા દુષ્ટ સ્થાનમાં હોય અને તેઓને પાપ ગ્રહનો સમાગમ કે દૃષ્ટિ હાલ વર્તમાનકાળમાં હોય તો નેષ્ટ ફળ હાલ વખતમાંજ ચાલે છે એમ જાણવું.

લગ્નનો સ્વામિ અથવા કાર્ય ભાવના સ્વામિ ગ્રહો મિત્ર ગ્રહની રાશિમાંથી નીકળીને શત્રુ ગ્રહની રાશિને પામેલા હોય તો ભૂતકાળમાં શુભ ફળ ભોગવાઈ ગયું છે અને હાલ વખતમાં અશુભ ફળ ચાલે છે એમ હાયન સુંદર ગ્રંથમાં કહેલું છે.

લગ્નનો સ્વામિ અથવા કાર્ય ભાવના સ્વામિ ગ્રહો હાલ વર્તમાનકાળમાં મિત્ર ગ્રહની રાશિમાં એટલા છે, પણ હવે પછી ભવિષ્યકાળમાં શત્રુ ગ્રહની રાશિમાં આવવાના છે તો હાલ શુભ ફળ છે, પણ આગળ અશુભ ફળ થવાનું છે એમ સમરંતંત્રમાં કહેલું છે.

(૧૬૯)

ભૂતકાળમાં શૂભકૃતિ વર્તમાનકાળમાં શૂભ ભવિષ્યકાળમાં શૂભ
 દેનારો. ઇત્યશાલ. કૃતિ આપનારો ઇ- કૃતિ આપનારો ઇ-
 ત્યશાલ. ત્યશાલ.

૧૦	૮		
૧૧	૬	૭	૭
૧૨	૬	૭	૭
૩	૩	૪	૪
૧	૨	૪	૪

૧૦	૮		
૧૧	૬	૭	૭
૧૨	૬	૭	૭
૩	૩	૪	૪
૧	૨	૪	૪

૧૦	૮		
૧૧	૬	૭	૭
૧૨	૬	૭	૭
૩	૩	૪	૪
૧	૨	૪	૪

ભૂતકાળમાં નેષ્ટકૃતિ વર્તમાનકાળમાં નેષ્ટ ભૂતકાળમાં શૂભ અ
 દેનારો. ઇત્યશાલ. કૃતિ આપનારો ઇ ને વર્તમાનકાળમાં
 ત્યશાલ. ત્યશાલ. અશૂભ કૃતિ દેના
 રો ઇત્યશાલ.

૨	૧૨		
૩	૬	૭	૭
૪	૬	૭	૭
૩	૩	૪	૪
૧	૨	૪	૪

૨	૧૨		
૩	૬	૭	૭
૪	૬	૭	૭
૩	૩	૪	૪
૧	૨	૪	૪

૨	૧૨		
૩	૬	૭	૭
૪	૬	૭	૭
૩	૩	૪	૪
૧	૨	૪	૪

(૧૭૦)

વર્તમાનકાળમાં શૂભકૃત
અને લાવિષ્યકાળમાં
અશૂભકૃત દેનક
રેઃ ઇત્યાદિ.

શુ. ૫	૩
૬	૪
૭	૨
૮	૧
૯	૧૦
૧૧	૧૨

બુદ્ધિવાન ઇત્યાદિ.

શુ. ૫	૩
૬	૪
૭	૨
૮	૧
૯	૧૦
૧૧	૧૨

ઉપરની બુદ્ધિવાન ઇત્યાદિની કુંડળીમાં લગ્નનો સ્થાન ચંદ્રમા પોતાના સ્થાન શુક સાથે છે.

ઉપરની કુંડળીઓ ઉદાહરણ તરીકે સમજવા માટે લખી છે તથા હવે

(૧૭૧)

પછી લખવામાં આવશે તે ઉપર સૂક્ષ્મ વિચારથી સમજી લેવું જે અમૂક રીતે અમૂક યોગ ઉપજે છે, પણ એમ ન સમજવું કે આ કુંડળીઓ પ્રમાણે મળતા અહો આવે તોજ યોગ ઉપજે. આ તો ગણિતના દાખલા તરીકે છે.

૧ પેટેલી કુંડળીમાં લગ્નનો સ્વામિ અને કાર્ય ભાવનો સ્વામિ બંને હંચ રાશિના છે, તેઓને શુભ ગ્રહની દૃષ્ટિ ને સમાગમ હાલ નથી પણ પ્રથમ થઈ ગયશે હતો.

૨ બીજી કુંડળીમાં પણ લગ્નનો સ્વામિ અને કાર્ય ભાવનો સ્વામિ બંને હંચના છે ને તેમને શુભ ગ્રહની દૃષ્ટિ અને સમાગમ હાલ વખતમાં છે.

૩ ત્રીજી કુંડળીમાં પણ લગ્નનો સ્વામિ અને કાર્ય ભાવનો સ્વામિ હંચના છે ને તેમને શુભ ગ્રહની દૃષ્ટિ અને સમાગમ આગળ ઉપર થવાનો છે.

૪ ચોથી કુંડળીમાં લગ્નનો સ્વામિ અને કાર્ય ભાવનો સ્વામિ નીચના છે ને તેઓને પાપ ગ્રહની દૃષ્ટિ ને સમાગમ હાલ નથી, પણ ભૂતકાળમાં થઈ ગયો હતો.

૫ પાંચમી કુંડળીમાં લગ્નનો સ્વામિ અને કાર્ય ભાવનો સ્વામિ નીચના છે ને તેઓને પાપ ગ્રહનો સમાગમ અને દૃષ્ટિ હાલ વખતમાં છે.

૬ છઠી કુંડળીમાં લગ્નનો સ્વામિ અને કાર્ય ભાવનો સ્વામિ એ બે અહો પ્રથમ ભૂતકાળમાં મિત્ર ગ્રહની રાશિમાં હતા પણ હાલ શત્રુ ગ્રહની રાશિમાં બેઠેલા છે.

૭ સાતમી કુંડળીમાં લગ્નનો સ્વામિ અને કાર્ય ભાવનો સ્વામિ વર્તમાન કાળમાં મિત્ર ગ્રહની રાશિમાં બેઠેલા છે પણ થોડા વખત પછી અવિધ્ય કાળમાં શત્રુ ગ્રહની રાશિમાં આવનાર છે.

ફળ આપવાની મૂલત.

હત્યશાલ યોગ કેટલી મૂલતમાં ફળ આપશે તે મૂલત અતાવવાને જાદવ પંડીત એવી રીત કહે છે કે લગ્નેશ અને કાર્યેશનો હત્યશાલ થાય ત્યારે લગ્નેશ તથા કાર્યેશના અંશોનું અંતર એટલે જાદવ્યાકી કાઢવી, પછી જે આવે તેને બારે ગુણતાં નોટલા દિવસ આવે તેટલા દિવસે કામ સિદ્ધ થશે એમ કહેવું. પૂર્વે કહેલા વર્તમાન હત્યશાલના ઉદાહરણમાં મંદ ગ્રહ મંગળના ૧૬ અંશમાંથી શિશ્વ ગ્રહ સૂર્યના ૧૦ અંશ જાદ કરતાં બાકી ૬ રહ્યા તેને બારે ગુણતાં ૭૨ થયા એટલે ૭૨ દિવસે કામની સિદ્ધિ થશે એમ બીજે પણ સમજવું. જ્યાં જ્યાં અંશ હત્યશાલ કહેલા હોય ત્યાં ત્યાં બે અહો દિવસમાં આવનાર જોઈએ એટલે શિશ્વ ગ્રહ

યોગા અંશે અને મંદ અહ વધારે અંશે આવે અને એક બીજાને નિયમ પ્રમાણે દિપ્તાંશમાં લે ત્યારે અંશ ઇત્યશાલ કહેવાય. અંશ ઇત્યશાલ દષ્ટિ વગર ફળ દષ્ટ શકતો નથી ગાટે અંશ ઇત્યશાલવાળા અહો એક બીજાને દેખતા હોવા નેઈએ. જ્યાં જ્યાં દ્રષ્ટિ ઇત્યશાલ કહેલો હોય ત્યાં અંશ ઇત્યશાલની જરૂર નહીં, પણ એ જે અહોને એક બીજા ઉપર ફક્ત દષ્ટિ નેઈએ. જ્યાં જ્યાં ઇત્યશાલ એનું નામ આવે ત્યાં એમ સમજવું કે એ જે અહોમાં શિદ્ધ અહના ઝોછા અંશ અને મંદ અહના વધુ અંશ નેઈએ તથા એક બીજા નિયમ પ્રમાણે એટલે શિદ્ધ અહ આગળથી અને મંદ અહ પાછળથી દિપ્તાંશમાં લેતા હોય તથા એ જે અહો એક બીજાને દેખતા હોય એટલું સમજ લેવું.

૬ ઇસરાફ યોગ.

છઠો યોગ ઇસરાફ યોગ છે તેના લક્ષણનાં ફળ નિચે પ્રમાણે. આ યોગનું બીજું નામ સુસરાફ પણ છે.

ઇસરાફ યોગ ઇત્યશાલ કરતાં ઉલટો છે એટલે તેની રીતી તથા ફળ ઉલટા છે.

ઇત્યશાલ યોગમાં શિદ્ધ અહના યોગા અંશ અને મંદ અહના વધારે અંશ હોય તો ઇત્યશાલ યોગ થાય એમ ઉપર કહેલું છે. હવે ઇસરાફ યોગમાં શિદ્ધ અહના વધારે અંશ અને મંદ અહના યોગા અંશ હોય તો ઇસરાફ યોગ થાય છે.

મંદ અહના અંશને ઝોલંગીને શિદ્ધ અહ એક અંશ આગળ નીકળે એટલે મંદ અહના અંશ કરતાં શિદ્ધ અહનો એક અંશ પણ વધારે હોય ત્યારે ઇસરાફ યોગ થાય. એક અંશમાં કાંઈક કમતી હોય તો ઘણાક વિદ્વાનો ઇસરાફ ગણતા નથી પણ ઇત્યશાલજ ગણે છે.

મંદ અહ કરતાં શિદ્ધ અહ વધારેમાં વધારે ૧૨ અંશ સૂધી આગળ નીકળેલો હોય અથવા તો દિપ્તાંશા નેઈલો આગળ નીકળેલો હોય ત્યાં સૂધી કેટલાં એક વિદ્વાનો ઇસરાફ યોગ ગણે છે, પણ બાર અંશ કરતાં અથવા દિપ્તાંશા કરતાં શિદ્ધ અહ વધારે આગળ નીકળી ગયો હોય તો આ યોગ નીપજતો નથી. દષ્ટાંત- શિદ્ધ અહના ૧૩ અંશ હોય અને મંદ અહના ૧૨ અંશ હોય તો ઇસરાફ યોગ થયો એમ જાણવું, તેગજ શિદ્ધ અહના ૨૫ અંશ હોય અને મંદ અહના ૧૨ અંશ હોય ને વધારે કે સૂર્ય મંદ અહ છે તો સૂર્યનાં દિપ્તાંશા ૧૫ માં ૧૨

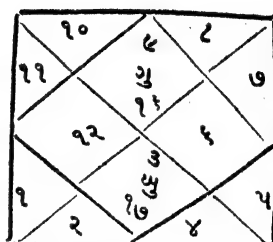
મેળવતાં ૨૭ અંશ થાય તે અંશ સૂધી દિશાંશામાં લઇ શકે છે માટે તેટલા અંશ સૂધી ઇસરાફ યોગ થાય, પણ શિદ્ધ અહના તેથી વધારે એટલે ૨૮ અંશ હોય તો પછી ઇસરાફ યોગ થાય નહીં.

લગ્નેશ અને કાર્યેશ બંને પાપ ગ્રહ હોય અને એ બેનો ઇસરાફ યોગ થતો હોય તો કાર્યની નક્કી હાની થશે, પણ આ બંને શુભ ગ્રહ હોય તો હાની નહીં થાય એમ હીલ્લાચાર્યનો મત છે, પણ ખીન્ન વિદ્વાનો તો ઇસરાફનું ફળ કાર્યને નાશ કરનાર કહે છે, પછી તે પાપ ગ્રહ હોય કે શુભ ગ્રહ હોય તોપણ.

ઇસરાફની કુંડળી.

ઉદાહરણ—મને સ્ત્રી મળશે?

ઉપરના પ્રશ્નમાં સાતમા સ્ત્રી ભાવનો સ્વામિ ખુદ શિદ્ધ ગ્રહ છે અને લગ્નનો સ્વામિ ગુરુ મંદ ગ્રહ છે તેના કરતાં શિદ્ધ ગ્રહ એક અંશ આગળ નિકળેલો છે અને એ બંને ગ્રહની એક ખીન્ન ઉપર દૃષ્ટિ છે માટે ઇસરાફ યોગ થયો. બંને શુભ ગ્રહ છે માટે સ્ત્રી મળવાને સંસ્કૃત નથી એવી રીતે હીલ્લાચાર્યનો

મત છે, પણ ખીન્ન વિદ્વાનોના મત પ્રમાણે તો ઇસરાફ યોગમાં કામની શિદ્ધિ થાયજ નહીં જેથી આ પ્રશ્નમાં સ્ત્રીનો લાભ થશેજ નહીં પણ જ્યારે ખુદના ૨૮ અંશ થશે એટલે ગુરુ કરતાં ખુદ ૧૨ અંશ આગળ નીકળી જશે એટલે ઇસરાફ યોગ બંધ થઇ ગયા બાદ સ્ત્રીનો લાભ થાય તો થાય. આ યોગમાં એક પાપ ગ્રહ અને એક શુભ ગ્રહ હોય તો મધ્યમ ફળ જન્યું, એટલે કામનો સારો કે નરસો ખુલાશો થશે નહીં.

૭ નક્ત યોગ.

લગ્નેશ અને કાર્યેશનો ઇત્યશાલ યોગ થતો હોય પણ તે બે ગ્રહોની એક ખીન્ન ઉપર દૃષ્ટિ ન હોય તો ઇત્યશાલ યોગ થયો કહેવાય નહીં, પણ એ બે ગ્રહની વચ્ચે એક ત્રીજો ગ્રહ એ બે ગ્રહ કરતાં શિદ્ધ ગ્રહ આવેલો હોય અને તે ગ્રહનો લગ્નેશ અને કાર્યેશ સાથે ઇત્યશાલ યોગ થતો હોય તથા એ બંને ગ્રહની ઉપર દૃષ્ટિ હોય તો નક્ત યોગ થાય છે એવી રીતે

(૧૭૪)

પણુ વિદ્વાનોનો મત છે અને નક્કત યોગ થાય તો ત્રીજા માણુસની સહાયતા થકી કાર્યની નક્કી સિદ્ધિ થશે એમ સમરતંત્રમાં કહેલું છે.

જાદવ પંડીતનો એવો મત છે કે ત્રીજા શિદ્ધ મહની દૃષ્ટિ લગ્નેશ અને કાર્યેશને હોય પણ એ બે મહોમાં ફક્ત મંદ મહની સાથે એ ત્રીજા મહને ઇત્યશાલ યોગ થતો હોય અને શિદ્ધ મહની સાથે ઇત્યશાલ યોગ ન થાય તો પણ નક્કત યોગ થાય છે.

ઉપર લખેલા બંનેના મત કચૂલ રાખેલા છે અને તે બંનેના મતના ઉદાહરણુ નિચેના પ્રશ્નમાં આપેલા છે.

નક્કત યોગ.

ઉદાહરણુ-જીના લાભ જાતના પ્રશ્નમાં કન્યા લગ્ન છે તેનો સ્વામિ યુધ આરમા બાવે સિંહ રાશિમાં દશ અંશનો છે, ગુરુ આર અંશનો સાતમા બાવે મીન રાશિમાં છે. એ બે મહોને ઇત્યશાલ યોગ છે પણુ દૃષ્ટિ નથી. આ યુધ તથા ગુરુ કરતાં ચંદ્ર શિદ્ધ મહ એ બે મહની વચમાં બંને ને દેખે એવા ચોથા અગર નવમા બાવમાં બેઠેલો છે. ચોથા બાવે ચંદ્રના

૭	૬	૫	૪
૮	૭	૬	૫
૯	૮	૭	૬
૧૦	૯	૮	૭
૧૧	૧૦	૯	૮

અંશ ૮ છે અને જાદવ પંડીતના મત પ્રમાણુ નવમા બાવે ચંદ્રના ૧૧ અંશ છે તો આ બંને મત પ્રમાણુ નક્કત યોગ ઉત્પન્ન થયો તે નિચે પ્રમાણુ.

લગ્નેશ તથા કાર્યેશ યુધ તથા ગુરુને અંશ ઇત્યશાલ થયો પણુ દૃષ્ટિ નથી. હવે એ બેની વચે એ બેથી શિદ્ધ મહ ચંદ્ર ચોથા બાવે આઠ અંશે આવ્યો એટલે એ ત્રણેને અંશ ઇત્યશાલ નિયમ પ્રમાણુ થયો, તથા ચંદ્રમા લગ્નેશ તથા કાર્યેશ બંનેને દેખે છે.

હવે ચંદ્રમા નવમા બાવે ૧૧ અંશનો છે, તે ચંદ્રને ગુરુની સાથે અંશ અને દૃષ્ટિનો ઇત્યશાલ થયો, પણુ યુધની સાથે તો ઇસરાદ્ધ યોગ થયો કારણુ કે યુધના ૧૦ અંશ કરતાં ચંદ્રના ૧૧ અંશ વધારે છે તોપણુ દૃષ્ટિ છે તેથી જાદવ પંડીતના મત પ્રમાણુ નક્કત યોગ થાય છે તો ચંદ્ર યુધનું તેજ લઈને બ્યારે ગુરુના અંશ પ્રમાણુ અંશમાં ચંદ્રમા મળશે ત્યારે ગુરુને ત્રીજાની સહાયતાથી જીતી નક્કી લાભ મળશે.

(૧૭૫)

૮ યમયા યોગ.

સમરતંત્રમાં કહેલું છે કે જેવી રીતે નકત યોગ ઉપજે છે તેવીજ રીતે યમયા યોગ નીપજે છે, પણ તદ્વાવત એટલેજ છે કે લગ્નેશ અ- ને કાર્યેશની વચ્ચે આમાં મંદ અથવા આવવો જોઈએ તથા આ ત્રીજો મંદ અથવા તે લગ્નેશ તથા કાર્યેશ એ બેની સાથે અંશમાં તથા દૃષ્ટિમાં ઈત્યશાલ કરે; પણ લગ્નેશ તથા કાર્યેશ તો એક જીતને દેખતા નથી માટે આ ત્રીજો અથવા તે શિશ્ન અથવા તેજ લઇને મંદ અથવા આવે છે એટલે કામની સિદ્ધિ કરનારો યમયા યોગ પેદા થાય છે.

ઉદાહરણ-રાજ્ય પામવાના પ્ર- શ્રમાં તોલા લગ્ન છે તેનો સ્વામિ શુક મેષ રાશિમાં સાતમા ભાવે ૮ અંશનો છે અને રાજ્ય ભૂવનનો સ્વા- મિ ચંદ્રમા વરુણ રાશિમાં આઠમા ભાવે ૭ અંશનો છે. એ બંને અ- હોને દ્રષ્ટિ નથી પણ એ બે અહો- ને દેખે એવો એ બેની વચ્ચે અ- ને બેથી મંદ અથવા ગુરુ દશ અંશનો કર્ક રાશિમાં દશમા ભાવે બેઠો છે તે ઉપર લખેલા બંને અહની સાથે

યમયા યોગની કુંડળી.

૮	૬		
૯	૭	૪	૫
૧૦	૧	૩	૧૦
૧૧	૧૨	૮	૨ મંદ

ઈત્યશાલ કરે છે માટે ચંદ્રનું તેજ લઇ શુકને આપશે માટે ત્રીજા પુરુષની એટલે પ્રધાનની સહાયતાથી રાજ્ય મળશે. ગુરુ પ્રધાન અથવા છે તેથી પ્રધા- નની સહાયતા કહી છે. આવી રીતે યમયા યોગ પેદા થાય છે.

૯ મજુજી યોગ.

લગ્નનો સ્વામિ અને કાર્ય ભાવના સ્વામિનો દૃષ્ટિવાળો ઈત્યશાલ બ- નેલો હોય તોપણ આ બે અહોમાં જે મંદ અથવા હોય તેની સાથે શનિ અથવા મંગળ ઈત્યશાલ યોગ કરતા હોય તથા તે શત્રુ દૃષ્ટિથી દેખતો હોય તો મ- જુજી યોગ ઉપજે છે.

તેમજ લગ્નનો સ્વામિ અને કાર્ય ભાવના સ્વામિને દૃષ્ટિવાળો ઈત્યશાલ હોય પણ તે બે અહોમાં જે શિશ્ન અથવા હોય તેની સાથે શનિ અથવા મંગ- લ ઈત્યશાલ અથવા હસરાદ યોગ કરતા હોય તથા તે શત્રુ દૃષ્ટિથી દેખતો હોય તોપણ મજુજી યોગ થાય છે.

સમરતંત્રમાં કહેલું છે કે ઉપર પ્રમાણે લગ્નેશ તથા કાર્યેશનો દૃષ્ટિ

ધ્યશાલ થયો હોય તોપણ મણુકી યોગ નીપજ્યાથી કાર્યનો નાશ થશે કાર-
ણ કે શિધ અહનું તેજ શનિ અથવા મંગળે પ્રથમથી હરી લીધેલું છે, તથા
શત્રુ દષ્ટિથી નગળો પાડી દીધેલો છે. આ યોગના ઉદાહરણો નીચે પ્રમાણે.

પેહેલે પ્રકારે મણુકી

બીજે પ્રકારે મણુકી

૭	૬	૫
૮	પુ ૧૦	૩ મ
૯	૧૨ ગુ	૧૧
૧૦	૧૪	૧
૧૧		૨

૭	૬	૫
૮	પુ ૧૦	૩ મ
૯	૧૨ ગુ	૧૧
૧૦	૧૪	૧
૧૧		૨

સ્ત્રીના લાભના પ્રશ્નમાં કન્યા લગ્ન છે તેનો સ્વામિ યુધ લગ્નમાંજ
૧૦ અંશે રહેલો છે તથા સ્ત્રી ભાવનો સ્વામિ ગુરુ સાતમે સ્વઅહના ૧૫
અંશે રહેલો છે, લગ્નેશ તથા કાર્યેશ દષ્ટિ સાથે ઈત્યશાલ કરે છે પણ
એ બેના મધ્ય ભાગમાં મંગળ ૧૧ અંશે દશમા ભાવે બેઠેલો છે અને તે મં-
ગળ શિધ અહ યુધની સાથે તથા મંદ અહ ગુરુની સાથે ઇત્યશાલ કરે છે ત-
થા એ યુધ અને ગુરુને શત્રુ દષ્ટિથી દેખે છે માટે મંગળે યુધને તેજ વગ-
રતો કરી નાંખ્યો એટલે સ્ત્રીનો લાભ નહીં થાય. શિધ અહના ભેગો અગર
તેથી સાતમે કે દશમે સ્થાને મંગળ અથવા શનિ રહીને આ યોગ કરી શકે
છે. મંદ અહથી આ સ્થાનમાં મંગળ કે શનિને રહેવાનું કોઇક વિદ્વાન કહેતા
નથી અને કોઇક વિદ્વાન કહે છે. ફક્ત મંદ અહ યુધ સાથે દષ્ટિવાળા ઈત્ય-
શાલનું શનિ કે મંગળને જરૂર છે, અને શિધ અહ સાથે ઇત્યશાલ કે ઇસ-
રાફ તથા શત્રુ દષ્ટિનું મંગળ કે શનિને વિશેષ જરૂર છે. પેહેલી જાતના ઉ-
દાહરણમાં શિધ અહ યુધ સાથે મંગળનો શત્રુ દષ્ટિથી ઇત્યશાલ છે અને બીજા
ઉદાહરણમાં તેની સાથે ઇસરાફ છે, અને બંને ઉદાહરણમાં મંદ અહ સાથે
મંગળનો ઇત્યશાલ છે તે વિચારવાથી જણાશે.

પુનર મણુકી યોગ.

આ યોગ મણુકી યોગનો ભાગ છે. આ યોગનું લક્ષણ એવું છે કે
લગ્નેશ અને કાર્યેશનો દષ્ટિવાળો ઇત્યશાલ હોય તે બે અહમાંથી એક અહના
ભેગા અથવા ધણું કરીને શિધ અહના ભેગા શનિ અને મંગળ બેશીને લ-
ગ્નેશ અને કાર્યેશની સાથે, તેમાં પશુ ધણું કરીને શિધ અહની સાથે ઇત્ય-

શાસ્ર અથવા ઇસરાફ કરે તો એ યોગ ઉપજે છે. આ યોગમાં શિશ્ન અને મંદ
દ એ બંને ગ્રહનું શનિ અને મંગળ તેજ દરા લે છે એવું સમરતંત્રમાં કહેલું છે
પૂનરમણ યોગ.

ઉદાહરણ.

રાજ્ય મળવાના પ્રશ્નમાં તોલા
લગ્ન છે ને તેનો સ્વામિ શુક્ર મંદ
ગ્રહ કર્ક રાશિમાં દશમા ભાવે ૧૫
અંશનો છે, અને કાર્ય ભાવનો સ્વા-
મિ ચંદ્ર વરખ રાશિમાં ૧૦ અંશનો
આઠમા ભાવે બેઠો છે. એ બેને દ-
ષ્ટિવાળો ઇત્યશાસ્ર છે પણ ચંદ્ર શિ-
શ્નની સાથે શનિ અને મંગળ સોળ
અંશના વરખ રાશિમાં આઠમે ભાવે

બેઠેલા છે. આ બે ગ્રહોમાંથી શનિ કે મંગળ એક ગ્રહ બેઠો હોય તો પણ
આ યોગ થાય. આ કુંડળીમાં શનિ અને મંગળ લગ્નેશ અને કાર્યેશ શુક્ર ત-
થા ચંદ્ર એ બંનેની સાથે ઇત્યશાસ્ર કરે છે એટલે આ ચારે ગ્રહો એક બીજા
સાથે ઇત્યશાસ્ર કરે છે તેથી ચંદ્રનું તથા શુક્રનું તેજ નાશ થાય છે. વળી
કાર્યનો સ્વામિ ચંદ્ર શિશ્ન ગ્રહ છે તેની સાથે શનિ અને મંગળ બેઠેલા છે મા-
ટે રાજ્ય મળશે નહીં કારણ કે પૂનરમણ નામનો ઉપર મૂળ્ય યોગ પે-
દા થયો છે.

૧૦ કમ્બુલ યોગ.

લગ્નનો સ્વામિ અને કાર્ય ભાવનો સ્વામિ એ બે ઇત્યશાસ્ર યોગ ક-
રતા હોય અને એ બે ગ્રહોની સાથે ચંદ્રમા પણ ઇત્યશાસ્ર કરે ત્યારે કંબુલ
યોગ થાય છે એવું સમરતંત્રમાં કહેલું છે.

કેટલાએક આચાર્યો આ ટુકાણે એમ કહે છે કે લગ્નના સ્વામિનો અ-
ને કાર્ય ભાવના સ્વામિનો ઇત્યશાસ્ર થયેલો હોય પણ આ બેમાંથી એકની સા-
થે ચંદ્રમા ઇત્યશાસ્ર યોગ કરે તો પણ કંબુલ યોગ થાય.

ઉપરનો બીજો પક્ષ બહુ પ્રમાણ નથી. પેહેલો પક્ષજ સિદ્ધ છે એવું
તાજકારમાં કહેલું છે.

આ કંબુલ યોગના સોળ બેદ છે તે નીચે પ્રમાણ:-

- ૧ ઉત્તમોત્તમ. ૫ મધ્યોત્તમ. ૯ સમોત્તમ. ૧૩ અધમોત્તમ.
- ૨ ઉત્તમમધ્યમ. ૬ મધ્યમમધ્યમ. ૧૦ સમમધ્યમ. ૧૪ અધમમધ્યમ.
- ૩ ઉત્તમસમ. ૭ મધ્યમસમ. ૧૧ સમસમ. ૧૫ અધમસમ.

૪ ઉત્તમાધમ. ૮ મધ્યામાધમ. ૧૨ સમાધમ. ૧૬ અધમાધમ.

ઉપર પ્રમાણે કંબુલ યોગના સોળ પ્રકાર છે, તે લગ્નેશ અને કાર્યેશ અને ચંદ્રમાના અધિકાર ઉપરથી પરખાય છે. આ અધિકારની સમજાવતી નિચે પ્રમાણે છે.

૧ જે અહ પોતાના ઉચ્ચ કે પોતાની રાશિનો હોય તે ઉત્તમ અધિકારનો જાણવો.

૨ જે અહ પોતાના હદા, પોતાના દૃષ્ટાણુ, પોતાના નવમાંશ, કે પોતાના ત્રૈરાશિકમાં હોય તે મધ્યમ અધિકારનો જાણવો.

૩ ઉપર કહેલા અધિકાર સિવાયની રાશિનો એટલે મિત્ર અહ રાશિનો કે સમ અહની રાશિનો હોય તો તે સમ અધિકારનો ગણાય છે.

૪ પોતાના શત્રુ અહની રાશિનો કે નીચ રાશિનો જે અહ હોય તે અધમ અધિકારનો ગણાય છે.

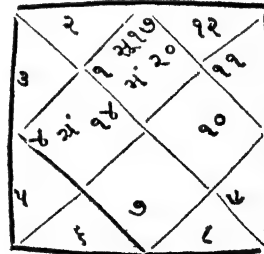
ઉપર પ્રમાણે અધિકાર ગણવા. હવે તે ઉપરથી ૧૬ પ્રકારના કંબુલ યોગના ઉદાહરણ લખીએ છીએ.

ઉત્તમોત્તમ. કંબુલ યોગ.

લગ્નેશ અને કાર્યેશ એ બંને ઉત્તમ અધિકારના હોય અને એક બીજા ઈત્યશાલ કરે તેમજ ચંદ્રમા પણ ઉત્તમ અધિકારનો હોઈને એ બંનેની સાથે ઈત્યશાલ કરે ત્યારે આ યોગ થાય છે એવું તાજકાલંકારમાં કહ્યું છે.

ઉત્તમોત્ત. મસંતાન આશિ.

સંતાન પ્રશ્નમાં લગ્નેશ મંગળ અને સંતાન લાવતો સ્વામિ સૂર્ય, એ બેમાં એક સ્વઅહી તથા એક ઉચ્ચનો પેહેલા ભાવે છે. આ બંને અહો ઉત્તમ અધિકારના છે અને એ બંનેને ઈત્યશાલ યોગ પણ છે. ચંદ્રમા સ્વઅહનો એટલે ઉત્તમ અધિકારનો છે અને તે લગ્નેશ તથા કાર્યેશ બંનેની સાથે ઈત્યશાલ કરે છે ગાટે ઉત્તમોત્તમ કંબુલ યોગ થયો એમ સગરતંત્રમાં કહેલું છે.

૨ ઉત્તમ મધ્યમ કંબુલ યોગ.

સમરતંત્રમાં કહેલું છે કે લગ્નેશ તથા કાર્યેશ મધ્યમ અધિકારમાં હોય અને ચંદ્રમા ઉત્તમ અધિકારમાં હોય ત્યારે આ યોગ થાય છે.

(૧૭૯)

૨ ઉત્તમ મધ્યમ ભાગ્ય પ્રશ્ન.

ભાગ્ય સિદ્ધિના પ્રશ્નમાં લગ્નેશ શુક્ર કર્ક રાશિનો ૧૦ અંશે એટલે પોતાના હદાનો દશમે છે. ભાગ્યભૂવનનો સ્વામિ બુધ મેષનો ૧૪ અંશે એટલે પોતાના હદાનો સાતમા ભાવે છે. એ બે મધ્યમ અધિકારના થયા. હવે ચંદ્ર કર્ક રાશિનો એટલે ઉત્તમ અધિકારનો હોઈને એ બંને ગ્રહ સાથે ઇત્યશાસ કરે છે માટે આ યોગ થયો એવું સમરતંત્રમાં કહ્યું છે.

૮	૬	૫
૯	૧૦	૧૧
૧૨	૧૪	૩

૩ ઉત્તમ સમ કંબુલ યોગ.

લગ્નેશ અને કાર્યેશના ઉત્તમ, મધ્યમ, કે અધમ એ ત્રણમાંથી એકે અધિકાર હોય નહીં એટલે સમ અધિકારનો હોય, પણ ચંદ્રમાનો ઉત્તમ અધિકાર હોય ત્યારે આ યોગ પેદા થાય છે એવું સમરતંત્રમાં કહ્યું છે.

ઉત્તમ સમ રાજ્ય લાભ.

રાજ્ય લાભના પ્રશ્નમાં ગીયુન લગ્ન છે. લગ્નના સ્વામિ બુધ સમ ગ્રહની રાશિમાં છે અને દશમા ભાવનો સ્વામિ ગુરુ સમ ગ્રહની રાશિ નો છે, અને ચંદ્રમા વરખનો એટલે ઊંચા રાશિનો ઉત્તમ અધિકારનો છે. એ ત્રણેને એક બીજા સાથે ઇત્યશાસ થાય છે.

૪	૩	૧
૫	૬	૧૨
૭	૮	૧૦

૪ ઉત્તમાધમ કંબુલ યોગ.

લગ્નેશ તથા કાર્યેશ અધમ અધિકારના હોય અને ચંદ્રમા ઉત્તમ અધિકારનો હોય ત્યારે આ યોગ થાય છે.

(૧૮૦)

ઉત્તમાધમ સ્ત્રી લાભ.

સ્ત્રીના લાભના પ્રશ્નમાં તોલા લગ્નનો સ્વામિ શુક નીચ રાશિનો ૧૦ અંશે છે. સાતમા ભાવનો સ્વામિ મંગળ કંક રાશિનો નીચનો ૧૫ અંશે છે. એ બે અધમ અધિકારના થયા. ચંદ્રમા કંકનો ઉત્તમ અધિકારનો ૧૨ અંશે છે. આ ત્રણેનો ઈત્યશાલ છે માટે આ યોગ ઉત્પન્ન થયો છે.

૮	૭	૬
૯	૧૦	૪
૧૧	૧	૩
૧૨		૨

૫ મધ્યોત્તમ.

લગ્નેશ તથા કાર્યેશ ઉત્તમાધિકારમાં હોય અને ચંદ્ર મધ્યાગાધિકારમાં હોય ત્યારે આ યોગ થાય.

મધ્યોત્તમ સ્ત્રી લાભ.

સ્ત્રી લાભના પ્રશ્નમાં લગ્નનો સ્વામિ શુક તોલાનો સ્વચ્છલી લગ્ન ૨૪ અંશનો છે, સ્ત્રી ભાવનો સ્વામિ મંગળ મેષનો પોતાની રાશિનો ૨૮ અંશનો છે. એ બેના ઉત્તમ અધિકાર થયા. ચંદ્રમા મકર રાશિનો ૨૨ અંશે એટલે પોતાના નવમાં શનો છે માટે મધ્યમ અધિકારમાં આવ્યો માટે આ યોગ થયો.

૮	૭	૬
૯	૧૦	૪
૧૧	૧	૩
૧૨		૨

આગળ ઉત્તમ મધ્યમ નામ-

મનો ભેદ કહેશે છે તેના જેવુંજ આ યોગનું ક્ષણ સમજવું.

૬ મધ્યમ મધ્યમ.

લગ્નેશ, કાર્યેશ, અને ચંદ્રમા એ ત્રણે મધ્યમ અધિકારના હોય ત્યારે આ યોગ થાય છે.

મધ્યમ મધ્યમ સંતાન પ્રશ્ન.

મને સંતાન થશે?

આ પ્રશ્નમાં મીથુન લગ્ન છે. લગ્નેશ બુધ તોલા રાશિના ૮ અંશે પોતાના હદામાં છે ને પૂત્ર ભાવનો સ્વામિ શુક્ર મીથુનનો ૮ અંશે પોતાના હદામાં છે. ચંદ્રમા કર્ક રાશિમાં ૩ અંશે પોતાના નવમાંશમાં તથા પોતાના દૃષ્ટાણમાં છે, માટે એ ત્રણેના મધ્યમ અધિકાર છે તેથી આ યોગ થયાં એવું જાણવું પડીત કહે છે.

૪અં.૩	૩	૨
૫	શુ. ૮	૧
૬		૧૨
૭	૫	૧૧
બુ. ૮	૮	૧૦

૭ મધ્યમ સમ.

લગ્ન અને કાર્યેશનો સમ અધિકાર હોય અને ચંદ્રનો મધ્યમ અધિકાર હોય ત્યારે આવો યોગ થાય છે.

મધ્યસમ સંતાન પ્રશ્ન.

સંતાન થશે?

આ પ્રશ્નમાં લગ્નનો સ્વામિ શુક્ર સમઘટના હદામાં છે, સંતાન ભાવનો સ્વામિ બુધ પણ સમના હદામાં છે, ચંદ્ર પોતાના નવમાંશમાં છે એટલે મધ્યમ અધિકારનો છે. લગ્નનો સ્વામિ તથા કાર્યેશ સ્વામિ સમના છે ને ચંદ્ર મધ્યમ અધિકારનો છે માટે આ યોગ થાય છે.

૪અં.૩	૩	૧
૫	૨	૧૨
૬		૧૧
૭	૫	૧૦
બુ. ૫	૮	૫

૮ મધ્યમાધમ.

લગ્નેશ તથા કાર્યેશ અધમ અધિકારના હોય અને ચંદ્રમા મધ્યમાધમ અધિકારના હોય ત્યારે આવો યોગ થાય છે.

(૧૮૨)

મધ્યમાધમ લાગ્ય પ્રશ્ન.

ભાગ્યના પ્રશ્નમાં લગ્નેશ મંગળ તથા કાર્યેશ શુક્ર એ બે નીચ રાશિના છે અને ચંદ્રમા પોતાના નવ માંશનો છે માટે આ યોગ થાય છે.

૨	૧૨
૩	૧૧
૪	૧૦
૫	૯
૬	૮

૯ સમોત્તમ.

ચંદ્રમા સમ અધિકારનો હોય અને લગ્નેશ તથા કાર્યેશ ઉત્તમ અધિકારના હોય તો આ યોગ થાય છે.

સમોત્તમ ધન લાભનો પ્રશ્ન.

ધન લાભના પ્રશ્નમાં લગ્નનો સ્વામિ શુક્ર તથા કાર્ય ભાવનો સ્વામિ મંગળ પોતાની રાશિ તથા ઉચ્ચના છે. ચંદ્રમા સમ પ્રહના દૃષ્ટાણનો છે માટે આ યોગ પેદા થાય છે એવું સમર-તંત્રમાં કહેલું છે.

૮	૭	૬
૯	શુ	૫
૧૦	૪	૩
૧૧	૧	૨
૧૨		

૧૦ સમ મધ્યમ.

લગ્નેશ અને કાર્યેશ મધ્યમ અધિકારના હોય અને ચંદ્રમા સમ અધિકારનો હોય તો આ યોગ થાય છે.

સમ મધ્યમ લાભ પ્રશ્ન.

ધન લાભના પ્રશ્નમાં લગ્નેશ અને કાર્યેશ શુક્ર તથા મંગળ એ બે મહો પોતાના હદામાં છે, અને ચંદ્રમા સમ પ્રહના દૃષ્ટાણમાં છે માટે આ યોગ ઉપજે છે એમ જાદવ પંડીત કહે છે.

૮	૭	૬
૯	શુ	૫
૧૦	૪	૩
૧૧	૧	૨
૧૨		

(૧૮૩)

૧૧ સમ સમ.

લગ્નેશ, કાર્યેશ, અને ચંદ્રમા એ ત્રણે સમ અધિકારના હોય તો આ યોગ થાય છે.

સમસમ ધન લાભ પ્રશ્ન.

આ કુંડળીમાં ત્રણે મહો સમ અધિકારના છે તેથી આ યોગ થાય છે એમ સમરતંત્રમાં લખ્યું છે.

૨	૧	૧૨
૩	૪	૧૦
૫	૬	૯
૧૦	૧૧	૮

૧૨ સમા ધમ.

લગ્નેશ અને કાર્યેશ અધમ અધિકારના હોય અને ચંદ્રમા સમ અધિકારનો હોય ત્યારે આ યોગ થાય છે.

સમા ધમ પૂત્ર લાભ પ્રશ્ન.

પૂત્ર લાભ થશે ?

આ પ્રશ્નમાં લગ્નેશ બુધ અને કાર્યેશ શુક્ર એ બે નીચના અધમ અધિકારના છે અને ચંદ્રમા સમ અધિકારનો છે માટે આ યોગ થાય છે એવું સગરસિદ્ધ કહે છે.

૪	૨	૧
૫	૩	૧૨
૬	૭	૧૧
૮	૯	૧૦

૧૩ અધમોત્તમ.

ચંદ્ર અધમ અધિકારનો હોય અને લગ્નેશ તથા કાર્યેશ ઉત્તમ અધિકારના હોય ત્યારે આ યોગ બને છે.

(૧૮૪)

અધ્યોત્તમ સુખ પ્રશ્ન.

સુખ મળશે ?

આ પ્રશ્નમાં લગ્નેશ સૂર્ય અ-
ને કાર્યેશ મંગળ જન ઉત્તમ અધિકા-
રના છે, ચંદ્રમા નીચનો અધમ અ-
ધિકારનો છે માટે આવો યોગ થાય
છે એવું જાણવ પડીત કહે છે.

૬	૪
૭	૫
૮ સં.	૨
૯	૧૧
૧૦ મં.	૧૨
૧૩	૧૪

૧૪ અધમ મધ્યમ.

લગ્નેશ અને કાર્યેશ મધ્યમ અધિકારના હોય તથા ચંદ્ર અધમ અધિ-
કારનો હોય તો આ યોગ થાય છે.

અધમ મધ્યમ પૂત્ર લાભ પ્રશ્ન.

પૂત્ર લાભ થશે ?

આ પ્રશ્નમાં લગ્નેશ યુધ ત-
થા પૂત્ર લાભનો સ્વામિ શનિ એ બે
ચોતાના હદામાં છે તેથી મધ્યમ અ-
ધિકારના છે ને ચંદ્ર નીચનો છે તે
અધમ અધિકારનો છે તેથી આ યો-
ગ થાય છે.

૭	૫
૮ સં.૩	૬
૯	૩
૧૦	૧૨
૧૧	૧૨ શ. ૧૨
૧૩	૧

૧૫ અધમસમ.

લગ્નેશ અને કાર્યેશ સમ અધિકારના હોય તથા ચંદ્ર અધમ અધિકા-
રનો હોય તો આ યોગ ઉપજે છે.

(૧૮૫)

અધમસમ રાજ્ય પ્રશ્ન.

રાજ્યના પ્રશ્નમાં લગ્નેશ શુ-
ક અને કાર્યેશ શનિ સમગ્રહની રાશિ-
માં બેઠા છે માટે સમ અધિકારમાં છે,
અને ચંદ્ર નિયતો અધમ અધિકાર-
માં છે માટે આ યોગ થાય છે.

૩	૨	૧
૪	૨૧ ૧૦	૧૨
૫	૮ ચં	૧૦
૬	૭	૯

૧૬ અધમાધમ યોગ.

લગ્નનો સ્વામિ અને કાર્ય ભાવનો સ્વામિ તથા ચંદ્ર, એ ત્રણે જણા અનુ-
ક્રમ અધિકારના હોય તો આ યોગ ઉપજે છે.

અધમાધમ પૂત્ર પ્રશ્ન.

પૂત્રનો લાભ થશે ?

આ પ્રશ્નમાં ધન લગ્ન આ-
વેલું છે. લગ્ને ગુરુ તથા પૂત્ર ભાવનો
સ્વામિ મંગળ આ બે ગ્રહો નીચના
અધમ અધિકારના છે, અને ચંદ્ર પણ
નીચનો અધમ અધિકારમાં છે માટે
આ યોગ ઉત્પન્ન થાય છે એમ સ-
મરતંત્રમાં કહેલું છે.

ગુ ૧૦	૮ ચં
૧૧	૬
૧૨	૬
૧	૩
૨	૪ ગ

ઉપર જણાવેલા બેઠ ઉપરથી જણાશે કે આ સોળ બેઠોનાં નામ ચંદ્ર-
ના, લગ્નેશના, અને કાર્યેશના અધિકાર ઉપરથી કરેલાં છે તેમાં ચંદ્રનો અ-
ધિકાર મુખ્ય છે. જેમકે ચંદ્રનો અધિકાર ઉત્તમ છે અને લગ્નેશ તથા કાર્યેશનો
અધમ છે તો ઉત્તમાધમ નામનો યોગ થયો એમ તમામને માટે સમજવું.

આ યોગનું ફળ નામ પ્રમાણે સમજવું. જેમકે ઉત્તમોત્તમ એટલે બધું

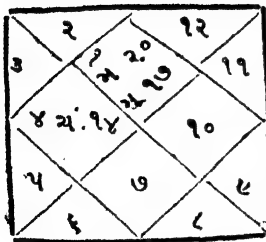
છું સાફ અધિમાધમ લખું નહાઈ. આ પ્રમાણે કંબુલના નામના અર્થ પ્રમાણે સમજવું.

ઉપર મુજબના સોળ ભેદના કંબુલ યોગના લક્ષણો 'સારી રીતે સમ-જવા સાફ ફરી તેના ઉદાહરણો કુંડળીઓથી લખ્યાં છે તેમાં ઉપર અમુક જાતીનું પ્રશ્ન યોગ જણાવેલું છે એટલે કાર્યેશ જણવામાં હરકત આવે નહીં. લગ્નેશ, કાર્યેશ, અને ચંદ્ર એ ત્રણેના રાશિ અંશ પ્રથમ જાણી તેઓના ધન-શાલ ઉપજાવવા પાદ તેઓના અધિકાર નક્કી કરી કયા પ્રકારનો કંબુલ યોગ થયો યોગ નક્કી કરી પછી તેના નામ પ્રમાણે ફળ કહેવું.

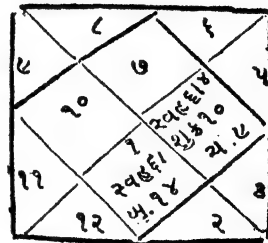
ઉપરનાં લક્ષણો તથા ઉદાહરણ જોતાં યોગ જણાશે કે લગ્નેશ અને કાર્યેશનો સરખો અધિકાર જણાવેલો છે ને તે ઉપર તમામ આધાર રાખેલો છે, પણ તેઓનો સરખો અધિકાર ન હોય. જેમકે લગ્નેશ નીચનો હોય અને કાર્યેશ સમ અધિકારનો હોય અને ચંદ્ર પણ સમ અધિકારનો હોય તો આ ટેકાણે સમાધાન ભેદ થયો કારણ કે ચંદ્ર સમ અધિકારમાં અને લગ્નેશ ને કાર્યેશમાં લગ્નેશ અધમ અધિકારમાં છે માટે આનું ફળ નેષ્ટ સમજવું. જેમકે કોઈ નિચ માણસ પર ન્યાતના નીચ માણસ પાસે ધન માગે તો કાંઈ મળે નહીં, પણ પોતાની ન્યાતવાળા પાસે માગે તો સરમથી આપે.

વધારે ખુલાસા માટે બીજા ઉદાહરણો કુંડળી કરી નિચે લખીએ છીએ.

ઉત્તરોત્તમ સંતાન પ્રશ્ન.

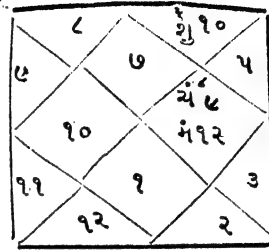
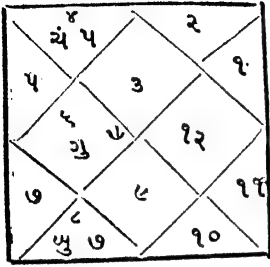
ઉત્તમ અધ્યમ લાગ્ય પ્રશ્ન.

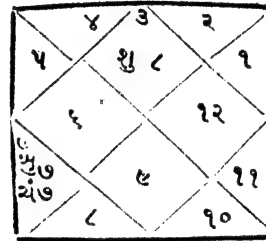
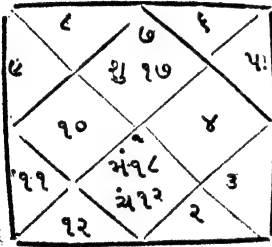
(૧૮૭)

ઉત્તમ સમ રાજ્ય પ્રશ્ન.

ઉત્તમાધમ શ્રી લાલ પ્રશ્ન.

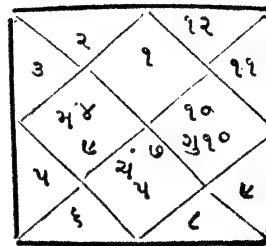
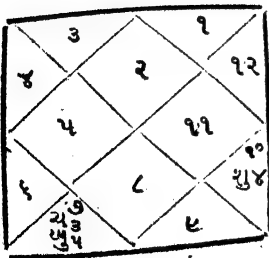

મધ્યોત્તમ. શ્રી લાલ પ્રશ્ન. મધ્યમ મધ્યમ સંતાનલાલ પ્રશ્ન.

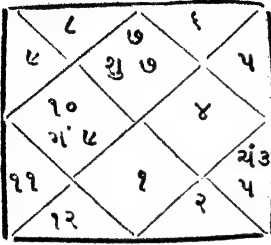
મધ્યમ સમ પૂલ.

મધ્યમાધમ લાગ્ય.

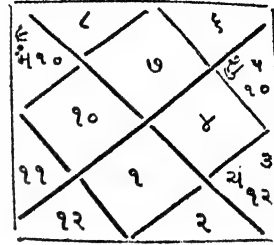

(૧૮૮)

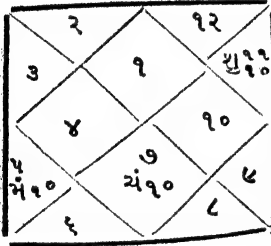
સમાપ્ત મ ધન.

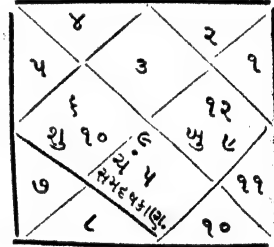
સમ મધ્યમ ધન.

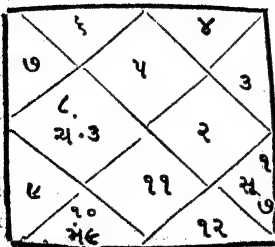
સમ સમ ધન.

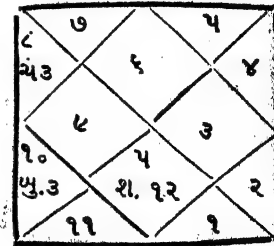
સમાધમ પૂત્ર.

અધમાપ્ત મુખ.

અધમ મધ્યમ પૂત્ર.

અધમસમ રાજ્ય.

૪	૩	૧
સમગ્રહ	૨	૧૨
૫	૧૦	૧૧
૬	૮	૧૦
૭	૯	૮

અધમાધમ પૂલ.

૧૧	૮	૭
૧૨	૬	૬
૧	૩	૫
૨	૪	૫
૧૦	૯	૮

૧૧ ગૈરી કંબુલ યોગ.

આ યોગનું લક્ષણ લખતાં પેહેલાં તેમાં ઉપયોગનું “શૂન્ય માર્ગનું” લક્ષણ જણાવીએ છીએ.

કોઈ અહનો શુભ અધિકાર એટલે પોતાની રાશિ, ઉંચ રાશિ, પોતાની રાશિના હદા, પોતાના દ્રષ્ટાણ, પોતાનો નવમાંશ, કે પોતાનો ત્રૈરાશિક ન હોય, તેમજ નેષ્ટ અધિકાર એટલે નીચ રાશિ કે શત્રુ અહની રાશિ પણ ન હોય તથા કોષ્ઠપણ પાપ અહ અથવા શુભ અહ દેખતો ન હોય તો આ અહને “શૂન્યમાર્ગને” પામેલો કહેવો.

સગરતંત્રગાં કહેલું છે કે લગ્નેશ અને કાર્યેશનો ઇત્યશાલ યોગ હોય અને ચંદ્રમા શૂન્ય માર્ગમાં છતાં તે બેમાંથી એકેની સાથે ચંદ્રમા ઇત્યશાલ કરે નહીં, પણ તે ચંદ્રમા રાશિના છેલ્લા ભાગમાં રહીને જે રાશિને પામવાનો હોય તે રાશિ જે અહનું ઉંચ હોય અગર સ્વઅહ હોય એટલે ઉત્તમ અધિકારને પામેલાની સાથે ચંદ્રમા ઇત્યશાલ યોગ કરે ત્યારે ગૈરી કંબુલયોગ થયેલો કહેવાય છે.

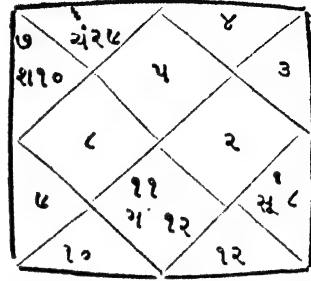
(૧૯૦)

ઉદાહરણ.

ગૈરી કંબુલ સુખ પ્રશ્ન.

મને સુખ મળે કે નહીં?

આ પ્રશ્નમાં સિંહ લગ્ન છે. તેનો સ્વામિ સૂર્ય મેષનો ૮ અંશે નવમે ભાવે રહેલો છે, સુખ ભાવનો સ્વામિ મંગળ કુંભનો ૧૨ અંશે સાતમા ભાવે રહેલો છે, એ બેને ઈ-ત્થશાસ્ત્ર યોગ છે. હવે ચંદ્રમા કન્યા રાશિમાં ૨૬ અંશે બીજે સ્થાને છે તે શૂન્ય માર્ગનો છે અને લગ્નેશ અથવા કાર્યેશ એ બેમાંથી એકની

સાથે ઇત્થશાલ કરતો નથી, પણ ચંદ્રમા કન્યારાશિના છેલ્લા ભાગમાં છે માટે થોડા વખતમાં તોલા રાશિમાં થશે. તોલા રાશિ એ શનિનું ઉચ્ચ સ્થાન છે અને શનિ તોલાનો ૧૦ અંશે છે માટે તોલા રાશિનો જ્યારે ચંદ્રમા થશે ત્યારે ચંદ્રમાના થોડા અંશજ હશે અને તે ચંદ્રમા શનિની સાથે ઇત્થશાસ્ત્ર કરશે એમ કહેવું કારણ કે શનિ ઉચ્ચ રાશિનો છે માટે ઉત્તમ અધિકારનો છે તેથી ઉત્તમ ફળ સમજવું.

ગૈરી કંબુલને માટે પણ કંબુલ યોગની રીત પ્રમાણે ફળ સમજવું કેમકે જે રાશિને ચંદ્રમા પામીને તે રાશિના સ્વામિ સાથે ઇત્થશાલ કરે. આ અહ જ્યાં અધિકારનો હોય તે અધિકાર પ્રમાણે તેનું ફળ સમજવું.

અથવા જે રાશિને ચંદ્રમા પામેલો છે ત્યાં ગમે તે અહ જ્યાં અધિકાર ને પામેલો હોય તેની સાથે ચંદ્રમા ઇત્થશાલ કરે તોપણ તે ઇત્થશાલ કરનારા અહના અધિકાર પ્રમાણે ફળ સમજવું. જેમકે આ ઉદાહરણમાં તોલા રાશિનો ચંદ્રમા થવાનો છે, ત્યાં બુધ વિગેરે કાષ્ઠ અહ રહેલો હોય અને તે બુધ વિ-ગેરેનો ઉત્તમ આગર અધગ કે મધ્યમ અધિકાર ન હોય એટલે સમ અધિ-કાર હોય તો આ ગૈરી કંબુલ યોગનું ફળ નેષ્ટ સમજવું. એ પ્રમાણે અધિકાર હપર વિચાર કરીને ફળ કહેવું એમ સમરતંત્રમાં કહેલું છે.

૧૨ ખલ્લાશર યોગ.

સમરતંત્રમાં કહેલું છે કે લગ્નેશ અને કાર્યેશનો ઇત્થશાલ હોય અને ચંદ્રમા શૂન્ય માર્ગમાં હોય, અને લગ્નેશ તથા કાર્યેશ એ બેમાંથી એકની સા-

(૧૯૧)

જો ઇત્યશાસ કરતો ન હોય તેમજ તે બેમાંથી એકે અહ ચંદ્રને દેખતો ન હોય તેમજ બેમાં પણ ન હોય એટલે એક રાશિમાં સાથે રહેલા ન હોય તો આ અક્ષાશર યોગ ઉપજે છે.

અક્ષાશર પુત્ર પ્રશ્ન.

ઉદાહરણ.

મને પુત્ર થશે ?

આ પ્રશ્નમાં સિંહ લગ્ન છે. લગ્નનો સ્વામિ નવમે ભાવે મેષનો ૪ અંશનો છે. પુત્ર ભાવનો સ્વામિ શુક્ર કુંભનો સાતમા ભાવે ૫ અંશનો છે માટે લગ્નેશ અને કાર્યેશનો ઇત્યશાસ યોગ થયો. હવે ચંદ્રમા ધીમ ભાવે શૂન્ય માર્ગમાં કન્યાનો ૨૬ અંશ છે તેને લગ્નેશ કે કાર્યેશ એ

૬	ચંદ્ર	૪
૭	૫	૩
૮	૨	૧
૯	૧૧	૧૦
૧૦	૧૧	૧૨

બેમાંથી એકે દેખતા નથી તેમ એકજ સ્થાનમાં સાથે બેમાં પણ બેમાં નથી તેમ ઇત્યશાસ પ્રશ્ન કરતા નથી માટે આ કંબુલ યોગનું ફળ નાશ કરનાર અક્ષાશર યોગ થયો.

૧૩ ૨૬ યોગ.

જો અહ અસ્તનો, નીચ રાશિનો, શત્રુ રાશિનો, વક્ર ગતિનો, અને તેજ વગરનો એટલે હીનબળનો હોય તે અહ નિર્બળ કહેવાય છે. આવો નિર્બળ અહ કોઈ અહની સાથે ઇત્યશાસ કરે તો તે અહ કામની સિદ્ધિ કરશે નહીં. આ યોગને ૨૬ યોગ કહે છે એમ સગરતંત્રમાં કહેલું છે.

૨૬ યોગ. ભાગ્ય પ્રશ્ન.

ઉદાહરણ.

ભાગ્ય ભાવના પ્રશ્નમાં મેષ લગ્ન છે, લગ્નનો સ્વામિ મેગળ કન્યાનો ૧૦ અંશ છઠ્ઠા ભાવે રહેલા છે. ભાગ્ય ભાવનો સ્વામિ શુક્ર પણ છઠ્ઠા ભાવે કન્યાનો ૧૦ અંશનો રહેલા છે અને એ છઠ્ઠા ભાવે સૂર્ય અને શનિ પણ દશ દશ અંશો રહેલા છે. લગ્નેશ મેગળ સૂર્ય સાથે આવ્યો માટે અસ્તનો થયો તેમ શુક્ર પણ અસ્ત-

૨	૧૨
૩	૧૧
૪	૧૦
૫	૯
૬	૮

(૧૬૨)

નો થયો એ બેને ઇત્યશાલ થયો પણ નિર્ભળ છે માટે રદ યોગ થયો તેથી ભાગની સિદ્ધિ નથી.

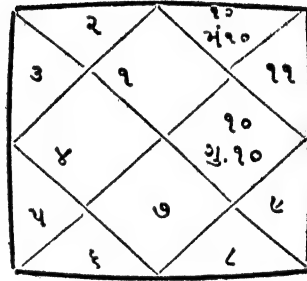
પ્રથમ શૂભ અને હેલે અશૂભ ફળ દેનારો રદ યોગ.

ઉપર કહેલા નિર્ભળ લક્ષણવાળો અહ કુદ્રમાં રહીને આપોડલીમ સ્થાનમાં રહેલા અહ સાથે ઇત્યશાલ કરે તો પ્રથમ કાર્યની સિદ્ધિ કરી પરિણામે કાર્યનો નાશ કરે છે.

પ્રથમ શૂભ ને પછી અશૂભ ફળ દેનારો રદ યોગ. લાઘ્ય પ્રશ્ન.

ઉદાહરણ.

ભાગ્યના પ્રશ્નમાં લગ્નેશ આ-
રમે સ્થાને એટલે આપોડલીમ સ્થા-
નમાં રહેલો છે. ભાગ્યેશ ગુરૂ નિર્ભ-
ળ પદને ૧૦ મે કુદ્રમાં રહેલો છે,
અને એ બંનેના દશ દશ અંશ છે.
કુદ્રમાં ગુરૂ રહીને આપોડલીમમાં ર-
હેલા મંગળ સાથે ઇત્યશાલ કરે છે
માટે પ્રથમ કાર્ય કરી છેવટ નાશ ક-
રશે એવી જાતનો રદ યોગ થયો.

આ ઠેકાણે સમરસિંહ આચાર્ય એમ કહે છે કે શિશ્વ અહ કુદ્રમાં હોય
અને મંદ અહ આપોડલીમ સ્થાનમાં હોય તોજ કુદ્રમાં રહેલા આપોડલીમમાં
રહેલાની સાથે યોગ કરી શકે એટલે પોતાનું તેજ શિશ્વ મંદ અહને આપેછે.
આ મત વધારે પ્રમાણ્ય છે.

પ્રથમ નેષ્ટ અને પાછળથી શ્રેષ્ઠ ફળ દેનારો રદ યોગ.

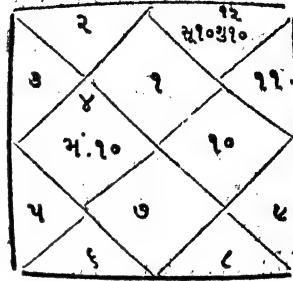
ઉપર કહેલા નિર્ભળ લક્ષણવાળો અહ આપોડલીમ સ્થાનમાં રહેલો હોય
અને તે કુદ્રમાં રહેલા અહની સાથે ઇત્યશાલ કરે ત્યારે પ્રથમ કાર્યનો નાશ
કરીને પરિણામે કામની સિદ્ધિ કરશે. આ ઠેકાણે પણ શિશ્વ અહ આપોડલીમ
સ્થાનમાં અને મંદ અહ કુદ્રમાં જોઈએ.

(૧૬૩)

પ્રથમ નેષ્ટ ને પાછળથી શ્રેષ્ઠ ફળે
દેનારો રહ યોગ. આગ્ય પ્રશ્ન.

ઉદાહરણ.

આખના પ્રશ્નમાં લગ્નેશ મં-
ગળ નીચનો એટલે નિર્બળ કંદ્રમાં
ગોયા ભાવે ૧૦ અંશે રહેલો છે,
અને આગ્યનો સ્વામિ ગુરુ ૧૦ અંશે
બારમે આપોક્લીમ સ્થાનમાં સર્વ
સાથે અસ્તનો તથા વક્રનો છે અને
તે ગુરુ કંદ્રમાં રહેલા મંગળની સાથે
છત્રશાલ કરે છે માટે પ્રથમ નેષ્ટફળ
આપી ને પાછળથી પરિણમે શ્રેષ્ઠ

ફળ આપશે. મંગળ પશુ નિર્બળ ગ્રહમાટે બહુ સાઈ ફળ આપશે નહીં.

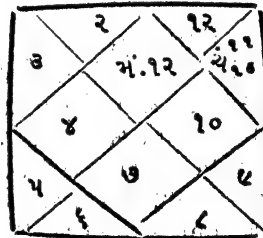
૧૪ દુઃશાળી કુલ્મ યોગ.

મંદ ગતિવાળો ગ્રહ ઉત્તમ અધિકાર વાળો પડે તે મધ્યમ તથા સમ
અધિકારવાળા શિદ્ધ ગ્રહ સાથે છત્રશાલ કરે ત્યારે આ યોગ સાઈ ફળ અ-
પનારો હોય છે, પણ જો અધમ અધિકારવાળા તથા નિર્બળ શિદ્ધ ગ્રહ
સાથે ઉત્તમ અધિકાર વાળો મંદ ગ્રહ છત્રશાલ કરે તો આ યોગનું સાઈ ફળ
ન જાયું. અને ઉત્તમ અધિકારવાળા હોય તો ઘણું સાઈ ફળ સમજવું
એમ સમસ્તંત્રમાં કહેલું છે.

દુઃશાળી કુલ્મ. સુખ પ્રશ્ન.

ઉદાહરણ.

સુખના પ્રશ્નમાં લગ્નેશ મં-
ગળ મેષનો ૧૨ અંશે ઉત્તમ અધિ-
કારી મંદ ગ્રહ છે, અને સુખ ભૂ-
વનનો સ્વામિ ચંદ્ર શિદ્ધ ગ્રહ સમ
અધિકારનો કુંભ રાશિમાં ૧૦ અંશે
૧૧ મે સ્થાને છે. એ બેનો છત્રશાલ
છે માટે આ યોગ શ્રેષ્ઠ ફળ આપશે.

૧૫ દુત્યો ત્યદીધીર યોગ.

આગળ કહેલા નિર્બળ લક્ષણવાળા લગ્નેશ તથા કાર્યો હોય અને
તે બેને છત્રશાલ યોગ હોય પણ ત્રીજો કાલ પ્રશ્ન ગ્રહ ઉત્તમ અધિકારવાળો

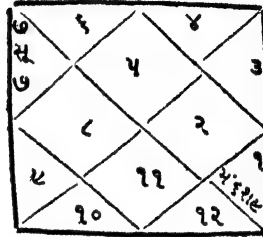
એ બેની સાથે અથવા એ બેમાંથી એકની સાથે ઈત્યસાલ કરતો હોય તો આ યોગ નીપજ છે, અથવા બે હ્રતમ અથવા મધ્યમ અધિકારવાળા થઈને લગ્નેશ તથા કાર્યેશ એ બેની સાથે અથવા એ બેમાંથી એકની સાથે ઈત્યસાલ કરતા હોય ત્યારે પણ આ યોગ ધાય છે, પણ તે કાર્ય બીજાની મદદથી નીપજશે એવું સમરતંત્રમાં કહેલું છે.

દુત્થો તથાદીબીર સ્ત્રી પ્રશ્ન.

ઉદાહરણ.

અને સ્ત્રી મંગલો?

ઉપરના પ્રશ્નમાં સિંહ લગ્ન છે, તેનો સ્વામિ સૂર્ય નીચનો તોલા રાશિનો નિર્મળ ૭ અંશે ત્રીજે સ્થાને છે, અને સ્ત્રીભૂવનનો સ્વામિ શનિ નીચ રાશિનો નિર્મળ થઈને મેષ રાશિનો ૯ અંશે નવમે સ્થાને રહેલો છે. આ બેને ઇત્યસાલ છે. હવે બીજો ગ્રહ મંગળ મેષ રાશિનો એ-

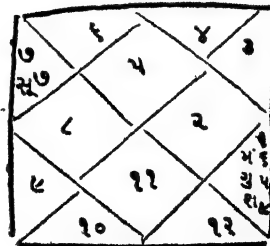
ટલે પોતાની રાશિનો હ્રતમ અધિકારનો થઈને ૬ અંશે નવમે રહેલો છે. એ એ ગ્રહો લગ્નેશ ને કાર્યેશ સાથે ઇત્યસાલ કરે છે માટે ત્રીજાની સહાયતાથી સ્ત્રી મંગલો.

ઉપરના યોગનું બીજે પ્રકારે ઉદાહરણ.

બીજે પ્રકારે દુત્થો તથાદીબીર.

ઉદાહરણ.

સ્ત્રી લાભના પ્રશ્નમાં સિંહ લગ્નનો સ્વામિ સૂર્ય નિર્મળ તોલાનો સાત અંશે ત્રીજે ભાવે બેઠો છે, અને સ્ત્રીભૂવનનો સ્વામિ શનિ નિર્મળ ૯ અંશે નવમે ભાવે બેઠો છે અને એ બેને ઇત્યસાલ છે, પણ શુક્ર મેષનો ૫ અંશે સ્વલ્લહનો તથા મંગળ ૬ અંશે મેષનો પોતાની રાશિનો એ રીતે શુભ અધિકારવાળા

મંગળ તથા શુક્ર એ બે ગ્રહો શનિની સાથે ઇત્યસાલ કરે છે માટે બીજાની સહાયથી સ્ત્રીનો લાભ તો મશે.

(૧૬૫)

૧૬ તંબિર યોગ.

લગ્નેશ અને કાર્યેશનો ઇત્યશાલ યોગ ન હોય પણ એ બેમાંથી એક બળવાન હોઈને રાશિના છેલ્લા ભાગમાં હોય ને તેથી આગળની રાશિને પા-
મવાનો હોય અને તે પામવાની રાશિમાં બીજો ઉત્તમ અધિકારવાળો મહ હોય
ને તેની સાથે ઇત્યશાલ કરવાનો હોય ત્યારે આ યોગ પેદા થાય છે એવું સ-
મરતંત્રમાં કહેલું છે.

તંબિર યોગ સુખ પ્રશ્ન.

ઉદાહરણ.

મને સુખ મળશે?

આ પ્રશ્નમાં તોલક લગ્નેશ
સ્વામિ શુક કર્કનો ૨ અંશે, અને સુ-
ખ ભૂવન ચોથાનો સ્વામિ શનિ ૨૯
અંશે કુંભ રાશિનો છે. એ બેને ઇ-
ત્યશાલ નથી, પણ આ બેમાં બ-
ળવાન શનિ પોતાની રાશિનો ૨૯
અંશે છે ને તે હરે મીન રાશિનો
થવાનો છે, અને મીન રાશિમાં ગુરુ

૬	૮	૬	૫
૧૦	૭	૪	૩
૧૧ ૧૨૬	૧	૨	૩
૧૨૫.૫			

૫ અંશે પોતાની રાશિનો ઉત્તમ અધિકારવાળો છે માટે શનિ અને ગુરુ એ
બેને ઇત્યશાલ થવાનો છે માટે આ તંબિર યોગ ઉત્તમ કાર્યનો કરનારો થશે.
કારણ લગ્નેશ અને કાર્યેશ એ બેમાંથી એક શનિની સાથે ગુરુ ઇત્યશાલ કરે
છે માટે કાર્યની સિદ્ધિ સમજવી. જ્યારે આ ઇત્યશાલ થશે ત્યારે કાર્યની
સિદ્ધિ થશે.

સમાપ્ત.

શુદ્ધિ પત્રક.

પૃષ્ઠ.	સીટી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૫	૫	શાક્ષીવાહનનો	શાક્ષીવાહનના
૭	૩૧	ઉત્તરા ભાદ્રપદ	ઉત્તરા ભાદ્રપદ
૧૦	૧૭	વહાનમાં	વહાણમાં
"	૨૬	જે	જે ધનુશ બાણ ધારણ કરેલો
"	૨૯	મૃગયાસર	મૃગાસય
૧૪	૧૨	વેદ્ય	દૈવ્ય
૧૯	૨૬	"	"
૨૧	૫	"	"
૨૩	૪	પાસે તેનું	પાસેનું
૨૪	૨૩	ચતુષ્ય	ચતુરસ્ર
૨૫	૩	પ્રાક્રમ	પરાક્રમ
૨૮	૧૮	કેટલા કળા	કેટલા રાશિ અંશ કળા
૩૧	૮	લાંબીએ	લંબીએ
"	૧૧	રાશિમાં	રાશિમાં
૩૭	૧૪	પામે છે	પામ્યો છે
૩૮	૧૩	રાશિન	રાશિના
૩૯	૧૪	પામેલા છે	પામેલો છે
૪૩	૨૨	ત્રિપતાકા	ત્રિપતાકા
૪૪	૧૫	માધરોગ	માંધ-રોગ
૪૫	૪	ઉપદેશકર	ઉપદેશકાર
"	૨૪	માધ	માંધ
૪૭	૧૪	પ્રવેશ પ્રવેશ	પ્રવેશ
૪૮	૮	કૌસ્તભ	કૌસ્તુભ
૫૩	૧૫	પ્રમાણે	પ્રમાણ
"	૨૧	રાશના	રાશિના
૫૪	૧૨	કૌસ્તભ	કૌસ્તુભ
૫૭	૮	પ્રમાણેજ	પ્રમાણે
"	૧૬	ફળ	ફળવાળું
"	૧૮	પણ કહ્યું છે	કહ્યું છે
"	૩૦	"	"

પ્રા.ક્ર.	સી.ક્ર.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૬૧	૫	કુસંપ	કુસંપ
"	૧૮	શત્ર	શત્રુ
"	૨૧	તેજસિંહના	તેજસિંહ
૬૨	૬	અહના	અહનો
૬૪	૧	યય	યયે
"	૪	મુંથા જાણવી	મુંથાના જાણવા
"	૯	ભગ	ભગ્ન
૬૫	૧૮	બઠી	બેઠી
૬૮	૨૪	ભાવે	ભાવ
૬૯	૧	"	"
૭૦	૨૩	પુષ્ટ	પુચ્છ
૭૧	૧	રગુનો	ગુરનો
૭૭	૬	પુષ્ટ	પુચ્છ
"	૧૬	મુખ	મુખ્ય
૭૭	૨૧	ત્યુ	મૃત્યુ
"	"	શત્ર	શત્રુ
"	૨૬	દેખતા	શત્રુ દૃષ્ટિથી દેખતા
"	"	શત્રુ દૃષ્ટિથી	શત્રુથી
૮૮	૧૭	ચંદ્ર	ચંદ્ર
૯૧	૧૭	હોય	હોય તો
૯૨	૧૩	પદ્મકોષ	પદ્મકોષ
૯૪	૨૮	ફળામાં	ફળમાં
"	"	જોવામાં	જોવામાં
૯૬	૨	૧૮ માંધ રોગ	૧૮ માંધ, રોગ
"	૨૨	ઉપદેશકારતું	ઉપદેશકારતું
૯૭	૧૨	માંધ	માંધ
૯૯	૧૫	હો તો	હોય તો
૧૦૨	૧૦	જાણતું	જાણતું
૧૦૩	૨	વાહાન	વાહન
"	૧૦	"	"
૧૦૭	૧૨	રોમકચાચે	રોમકચાચે
૧૧૧	૩	નિષ્ટ	નેષ્ટ

(૧૬૯)

પૃષ્ઠ.	સીટી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૧૧૭	છેલ્લી	જન્માં	જન્મમાં
૧૧૯	૨૭	બેસે	બેસે તો
૧૨૦	૧૯	કાઠ	કાઠ
૧૨૧	૧૦	શુકનો	શુકનો
૧૨૨	૭	શુક	શુક
૧૨૩	૨૭	લોકપવાદ	લોકપવાદ
૧૩૧	છેલ્લી	વેદક	દેવક
૧૩૫	૫	નીકળેશજ	નીકળશેજ
૧૪૧	૨૨	તઓ	તઓ
"	૩૦	તાજકલંકાર	તાજકલંકાર
૧૪૯	૭	તે ભાવના	તે ભાવના તથા તેના
"	છેલ્લી	શત્ર	શત્રુ
"	૧૨	અથ	અંથ
"	૨૧	ભાવ	ભાવમાં
૧૫૦	૨૬	દષ્ટિવળો	દષ્ટિવાળો
"	૧૫	ઉપરથ	ઉપરથી
૧૫૨	૨૮	વેભવ	વેભવ
૧૫૫	૨	પાકકશે	પાકશે
૧૫૭	૧૧	ગેર કંબલ	ગૈરી કંબુલ
૧૬૩	૮	એકે અહ	એકે અહ
"	છેલ્લી	હો તો	હોય તો
૧૬૬	૨૩	એકાંદ	એકાદ
"	૨૪	"	"
૧૬૯	૨	દેનારે ધત્યશાલ	દેનારો ધત્યશાલ
૧૭૩	૧૦	સ્ત્રી મશે ?	સ્ત્રી મળશે ?
૧૮૧	૧૩	સગ્ને	સગ્નેશ
"	૧૫	મધ્યસમ	મધ્યમસમ
"	૨૫	મધ્યાધમ	મધ્યમાધમ
૧૮૫	૧૩	સગ્ને	સગ્નેશ

આ પ્રંથના પ્રથમથી ત્રાહક થયેલા ગૃહસ્થોનાં નામ.

નામ.

પ્રત.

દીલ્હી.

શેઠ માણેકજી બેહેરામજી મોદિયુસીલ કંપનીના સેક્રેટરી. ૧

લાહોર.

શેઠ જહાંગીરજી સોરાળજી દાકતર સાહેબ. ૧

શાહપુર અલીગઢ.

રા. બની બલભશંકર. ૨

રા. રતનશંકર નાગર. ૧

આલ્હાબાદ.

શેઠ સાહેબ હોરમસજી માણેકજી. ૧

હુરદા (હુસંગાયાદની પાસે.)

શેઠ તેમુલશા રતનજી ગવર્નર. ૧

મદ્રાસ.

રા. દવે કૃષ્ણરામ વિશ્વનાથ. ૧

સીકંદ્રાબાદ.

શેઠ ખરસેદજી દસ્તુર બેહેરામ. ૧

સોલાપુર.

રા. રા. ડુંગર હરીચંદ. ૧

તારાપુર.

ખાન બહાદુર કુંવરજી શાપુરજી પ્રધાન. જ્વાર સ્વસ્થાનના ૧

માજ દિવાન

કોષ્ઠમ બેટુર (નીલગિરી પર્વતની તળેટી પાસે).

રા. રા. પુરષોત્તમદાસ ઓધવજી. ૧

કરાંચી.

અધ્યાર કોલાજી દીનીચારજી. ૧

માંડવી (કચ્છ)

રા. રા. વજેશંકર જોશંકર. ૧

જોશી શીવશંકર જગજીવન ૧

જામૈ (કચ્છ).

વોહોરા હાથીરામ રાધવજી. ૧

રા. રા. હાથીરામ પુરષોત્તમ ઓવરસિયર. ૧

(૨૦૧)

લખપત (કાકા.)

મી. ધનસ્યામ બનશીધર.	૧
ભેશી નારણદાસ જીવણદાસ.	૧

સુબામ.

રા. બા. પ્રભુદાસ કરશનદાસ.	૧
શેઠ મેહરવાનજી મંચેરજી મોદી	૨
શેઠ દીનશાજી મીનમેહરજી દસ્તુર.	૧
દાકતર સાહેબ હોરમસજી પેરતનજી	૧
શેઠ વીજજી ખણ્ણદાસ નાગરદાસ	૧
શેઠ ફરામજી મેહરવાનજી	૧
ડક્ટર રણજીડદાસ નદવજી	૧
દેશાજી લજુબાજી નારણજી	૧

દમણ.

રા. રા. આણંદરાવજી ગણપતરાવ મળજીદાર.	૨
રા. રા. મોતીરામ મંગળરામ.	૧

ધરમપુર.

શ્રીમત મોહન દેવજી આરોગ્ય નારણદેવજી પાટવી કુંવર સાહેબ.	૧
---	---

સુરત.

રાવ સાહેબ જગનલાલ મોતીરામ રૂપુદી	૧
રા. રા. મોટાભાઈ મોતીલાલ-હાથકાટ પીડર	૧
રા. રા. ગોવર્ધનદાસ ગોકળદાસ-ધી નરેન્દ્રભાઈ મીલના સેક્રેટરી.	૧
રા. રા. જીવન્દરામ કેશવરામ પીડર.	૧
શા. તિલકચંદ તારાચંદ વેધ.	૧

બરૂચ.

શેઠ. બમનજી દીનશાજી ગાંધી.	૧
રા. રા. જમનાદાસ પરમાનંદદાસ પેજી-જમનાદાસ મીલના સેક્રેટરી.	૧

જંજીર.

રા. રા. બલવંદરામ દીનશાજી વડીલ.	૧
--------------------------------	---

(૨૦૨)

રા. રા. રણુછોડાસ નરૌતમદાસ—સુપરવાઇઝર—પબ્લીક
વર્કસ ડીપાર્ટમેન્ટ. ૧

હાંસોટ.

દેશાઇ દુવારકાદાસ આત્મારામ ૧

વડોદરા.

શ્રીમંત રાજેશ્રી શંકરરાવ કૃષ્ણરાવ—અમરેલીવાળા દિવાનજી ૧

રા. રા. કેશવરાવ ગોવિંદ. ૧

ચૌરંદા પ્રગણે વડોદરા.

રાવ સાહેબ ગોપાળલાલ માધવરાવ. ૧

જાંબુ ઘોડા પ્રગણે વડોદરા.

રા. રા. જ્યેષ્ઠારામ મોતીરામ. ૧

નડીયાદ.

રા. રા. ગણીશંકર ગણપતરામ. ૧

પ્રાંતીજ.

રા. રા. નભુલાલ હીમતરામ. ૧

સાણુંદ.

રાવળ દયાશંકર મહાસુખરામ.

ધંધુકા.

ચુડાશમાં ભોજરાજજી આતાભાઇ રોજકા. ૧

રાંધનપુર.

સાહજી જીવાનાથ ચંદરજી ધનજી—કડવા મણીગદના અધ્યક્ષ. ૧

દાંતા.

રા. રા. પ્રહલાદજી દુલ્લભરામ કામદાર. ૧

સનોર તાળે રેવાકાંઠા.

માહારાણા શ્રી ખુશાલસંગજી કસળસંગજી. ૧

વરમાળ તાળે રેવાકાંઠા.

ઠાકોર સાહેબ કાળુઆવા દાજીઆવા. ૧

કાઠીઆવાડ.

ભાવનગર.

કે. એફ. બનાજી ઈસ્કાવચર. મહંમદાબાદ પ્રેસ. ૨

(૨૦૩)

લીંબડી.

કુમાર શ્રી ઉમેદસંગળ. ૫

વળા.

નામદાર વળાના ઠાકોર સાહેબ. ૧

લાઠી.

લાઠી રટેષ્ટ લાખખેરી. ૨

વીઠલગઢ.

આજમ ભારકરરાવ વીઠલ દરબાર સાહેબ. હા. દુવારકાનાથ
જગનનાથ. ૧૫

રાજકોટ.

આજમ વકીલ કુંવરજી કોલાળ. ૧

રા. રા. નવલશંકર મોતીરામ. ૧

રા. રા. જલવજી વાલજી વકીલ. ૧

જેતલસર.

રાવ ખાલાદુર નથુભાઇ નાનાભાઇ. ૧

વઢવાણ કાંપ.

રાવ ખલાદુર ઠાકોરદાસ કીકાભાઇ ડાકતર સાહેબ. ૧

રા. વકીલ ગોવીંદજી મેધજી. ૧

,, વાલજી કમરશી. ૧

,, જમીનતરામ ગોવીંદરામ. ૧

ગુંદીયાળા.

રાણાશ્રી કશલસંગળ લધુભા. ૨

દશાકા.

મલેક ઉમરખાંનજી હાથીભાઇ. ૩

રા. શંકરલાલ ગંગારામ કામદાર. ૧

ચોક તાબે સનાલા.

મેહેતાજી કુંગર રામજી.

બગસરા.

હતરી હેમચંદ જીવા. ૧

ચોરયાક તાબે વેરાવળ.

વેધ નારણજી ઉમીયાશંકર. ૧

